

ACTA MUSEI TUTOVENSIS

Memorialistică V

2020

MUZEUL „VASILE PÂRVAN” BÂRLAD

**ACTA MUSEI
TUTOVENSIS**

Memorialistică

V

2020

ACTA MUSEI TUTOVENSIS
Publicație a Muzeului „Vasile Pârvan”
Bârlad
Str. Vasile Pârvan nr. 1
731003 Bârlad
Tel.: 0235 42 16 91; 0335 404 746
Fax: 0235 42 22 11
E-mail: muzeuvs@muzeuparvan.ro
www.muzeuparvan.ro

ACTA MUSEI TUTOVENSIS
Publication of „Vasile Pârvan” Museum,
Bârlad
1 Vasile Pârvan Street
731003 Bârlad
Phone: 0235 42 16 91; 0335 404 746
Fax: 0235 42 22 11
E-mail: muzeuvs@muzeuparvan.ro
www.muzeuparvan.ro

Colegiul de redacție:
Prof. univ. dr. Nicolae CREȚU
Dr. Laurențiu CHIRIAC
Muzeograf Alina BUTNARU
Bibliotecar Valentina FORNEA

Redactor șef: Prof. univ. dr. Nicolae CREȚU

REVISTA APARE CU SPRIJINUL FINANCIAR AL CONSILIULUI JUDEȚEAN VASLUI

Apare anual din 2006. Continuă în parte „Acta Musei Tutovens” (ISSN: 1842-2373). Începând cu anul 2015, cu nr. I, apare cu titlul actual.

Revistă fondată de Mircea Mamalaucă.

**Coperta I: Aspect din expoziția permanentă a Muzeului „Vasile Pârvan” -
Colecția dr. Marcel Veifeld. Corneliu Vasilescu - *Portret dr. Marcel Veinfeld***

MUZEUL „VASILE PÂRVAN” BÂRLAD

ACTA MUSEI TUTOVENSIS

Memorialistică

V

2020

Bârlad * 2020

Revistă editată și tipărită de
CASA EDITORIALĂ DEMIURG®
(Acreditată de CNC SIS în 2003, reacreditată în 2006 și în 2010)
Șoseaua Păcurari nr. 68, Bl. 550, Sc. B, Et. 4, Ap. 16
700547 Iași, România
0232/25 70 33; 0745 378 150; 0727 840 275
E-mail: ceddemiurg@gmail.com; ceddemiug@yahoo.fr
Director: Irina Croitoru
Consilier editorial: dr. Alexandrina Ioniță
Editura răspunde la comenzi în limita tirajului disponibil

© Muzeului „Vasile Pârvan”

ISSN: 2457-1717
ISSN-L: 2457-1717

CUPRINS/CONTENT

MEMORIALISTICĂ/MEMOIRS

Nicolae CREȚU , <i>Autoficțiune vs. Memorialistică</i>	7
<i>Autofiction vs. Mémoires</i>	
Ioana COȘEREANU , Monica NĂNESCU , <i>Pagini de corespondență: Emil Cioran, Petre Țuțea</i>	12
<i>Textes de correspondance: Petre Țuțea, Emil Cioran</i>	
Camelia CRISTOFOR , <i>Cristea Niculescu-Otin - o viață închinată învățământului chimic ieșean</i>	21
<i>Cristea Niculescu-Otin - a life dedicated to the technological chemistry school in Iași</i>	
Lidia ALEXIE , <i>George Enescu în presa franceză. Revista „L’Echo Musical”, 1905</i>	33
<i>George Enescu in french press. „L’Echo Musical” magazine, 1905</i>	
Nicoleta ARNĂUTU , <i>Colecționarul Marcel Veinfeld, un model cultural din spațiul memoriei românești</i>	41
<i>Collector Marcel Veinfeld, a cultural model in the romanian memory space</i>	
Alina BUTNARU , <i>Disparația prematură a artistului Bob Bulgaru (1907-1938)</i>	51
<i>The premature death of the artist Bob Bulgaru (1907-1938)</i>	

BIBLIOLOGIE/BIBLIOLOGY

Valentina FORNEA , <i>Ediții bibliofile în patrimoniul Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad (I)</i>	58
<i>Bibliophile editions in the patrimony of “Vasile Pârvan” Museum of Bârlad (I)</i>	
Florin BOGDAN , <i>Cărți românești vechi într-o colecție particulară</i>	66
<i>Romanian old books in a private collection</i>	
Iulian Marcel CIUBOTARU , <i>Carte românească de patrimoniu în colecțiile Bibliotecii Județene „Gh. Asachi” Iași</i>	74
<i>Old Romanian Book in the Collections of the County Library “Gh. Asachi” Iași</i>	
Lăcrămioara MANEA , <i>Câteva personalități românești și cărți cu valoare bibliofilă din secolul al XIX-lea</i>	86
<i>Some Romanian personalities and books with bibliophile value of the XIXth century</i>	
Alexandrina IONIȚĂ , <i>Bârlădeni în apărarea limbii române la 1906</i>	98
<i>People of Barlad defending the romanian language in 1906</i>	
Elena CHIABURU , <i>Epurarea cărților în România comunistă: Studiu de caz – Bârlad</i>	104
<i>The purging of books during the Communist Regime in Romania: Case Study – Bârlad</i>	
Liubovi KARNAEVA , Nona ȘOROC , <i>Ediții inedite din „Colecția R. Koch” a Bibliotecii Științifice Medicale USMF „Nicolae Testemițanu”</i>	113
<i>Inedited publications from the “R. Koch Collection” of the Scientific Medical Library of the Medical University “Nicolae Testemițanu”</i>	
Valentina FORNEA , <i>Biblioteca Muzeului „Vasile Pârvan” – de la publicații de specialitate la cărți pentru spirit</i>	120
<i>The “Vasile Pârvan” Museum Library – from specialized publications to spiritual books</i>	

LITERATURĂ/LITERATURE

Lilia DON-CIOBANU, „Crimă și pedeapsă” în „Ciuleandra” lui Liviu Rebreanu 127
”Crime and Punishment” in ”Ciuleandra” by Liviu Rebreanu

Maria Ionela NEGOESCU-ȘUPEALĂ, *Romanele Ioanei Postelnicu vs romane ale unor scriitoare străine aparținând aceleiași perioade de creație* 137
Ioana Postelnicu’ s novels vs. novels belonging to some foreign writers of the same creative periods

MISCELANEU

Nicoleta ARNĂUTU, Alina BUTNARU, *Muzeul „Vasile Pârvan” - Centenar. Contribuții monografice (Partea a III-a)* 145

Vasile Pârvan Museum - The 100th anniversary. Monographic contributions - part three
Alina BUTNARU, *Publicații pentru copii și tineret din patrimoniul Muzeului „Vasile Pârvan”* 172
Publications for children and young people from the Vasile Pârvan Museum’s heritage

MEMORIALISTICĂ

AUTOFICȚIUNE VS. MEMORIALISTICĂ

Nicolae CREȚU*

Mots-clés: autobiographie, mémoires, autofiction, information, genèse, hybridation, narcissisme, postmodernisme.

A detecta „rădăcini” și seve autobiografice ale literaturii de ficțiune este una dintre componentele obișnuite ale criticii, de neevitat în general în câmpul cercetării literare. Și asta pentru că realmente nu există *poiein*/geneză și „facere” a operei (*fictio*) care să nu datoreze nimic biografiei autorului, experiențelor care i-au marcat existența, destinul, raporturilor identității sale umane și ale scrisului său cu lumea și timpul care le-au modelat într-un fel sau altul: punându-și întotdeauna o anumită amprentă asupra lor, fie ea și printr-un soi de cabrare în fața a ceea ce domina un atare context-sursă, generând impulsul și intenția originare, temele unei problematice și sensul unei reacții, detectabile – ambele – ca implicite creației, rezultatului care este opera. Intrarea *trăitului* (*le vécu*) propriu, al scriitorului, în interacțiune cu *imaginarul* său constituie, ca proces al cărui rod e captat în operă, obiectul unei analize aparte, de ordinul criticii genetice și al poieticii, totuși nu fără legătură cu poetica distinctă a textului. Ponderea „afluenților” și implicațiilor de sursă autobiografică poate fi de maximă importanță sau, dimpotrivă, redusă și chiar marginală, dar niciodată de ignorat pur și simplu. Mărturisite sau nu de către autor, sursele autobiografice nu-și diminuează rolul de agent declanșator al creației de univers ficțional, oricât de complex și, eventual, sofisticat ar fi travaliul de „developare” a imaginarului ieșit/crescut din asemenea germenii inițiali și adesea testul ultim, suprem, de pertință atât a analizei, cât și a interpretării rezidă într-o specială lectură în filigran făcută configurației lui diegetice și compoziționale, ca și dicțiunii stilistice, astfel încât conlucrarea și intermodelarea celor doi versanți („germenii” biografici și *intentio auctoris*, de o parte, de cealaltă, *fictio*/plăsmuire și *intentio operis*) să-și dezvăluie reliefurile unice, liniile de forță definitorii, revelatoare de sens al sublimării maieuticii de laborator într-o poetică irepetabilă.

Totuși, e limpede că, în receptarea operei, începând cu lectura însăși, stimulii și contextul autobiografic originar sunt acoperite, învăluite de „spectacolul” diegetic, de lumea ficțională a textului, amorsele care le-au generat și au condus la ele se retrag, se ascund în culisele *poiein*-ului, de unde nu răzbat decât adiacent, în mărturisiri și mărturii asupra genezei și/sau în cazul unor demersuri de „arheologie” a facerii (cercetări de șantier al genezei și scrierii: proiecte, manuscrise, variante, eventual conjugate cu detectarea unor semne ale aceluiași proces în chiar configurația structură-textură-stil, proprie operei finite). Desigur, aceasta e situația frecventă, obișnuită, așa zice: clasică, a raportului în discuție. Așadar, cu excepția acelor cazuri, tot mai numeroase dinspre modernitate către (și în) postmodernitate, de voință auctorială a denudării autobiograficului din *fictio*, un proces în focalizarea căruia au concurat, convergent, deschiderea romanului către jurnal („autenticitatea”), eseu și metatext, ultimele decenii punând în evidență o marcată înclinare spre *autoficțiune*.

De fapt, instaurarea acesteia din urmă în prim-plan este consecința de sinteză a mai multor mutații produse deopotrivă în planul literarității, ca și, încă mai decisiv, în orizontul sociocultural al receptării. Postmodernismul a afectat grav, în profunzime, interesul și apetitul cititorului pentru *fictio*, prin marionetizarea personajelor, accentul mutându-se de pe

* Critic literar, profesor universitar dr., Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași.

verosimilitate și „iluzia vieții”, creație de caractere - „concurență stării civile” (așadar, de pe primatul unei *fictional world* credibile) pe denudarea procedeeelor, ipso facto trecerea în prim-plan a autorului-„păpușar”, o pierdere „compensată” prin performanțe de virtuozitate tehnică și artizanală (*point of view*, *mise en abyme*) și de inventivitate în materie de diegeză complicată, cu eșafodajele ei arborescent-baroce, simptomul corelativ cel mai notabil în privința stilului fiind minimalismul. Narcisista propulsare de sine a autorului-„păpușar”, cu tot cu sforile marionetelor sale, a coincis în timp cu o creștere a interesului public pentru lectura cărților non-fiction (biografii, de asemenea, dar mai cu seamă jurnale și memorialistică). În roman, jurnalul (fictiv sau autentic) pătrunsese de mult (înflorind în modernitate: „ionicul”), de aceea într-o atare conjunctură nu cvasi-diarismul, nici introspecția și monologul interior, nu ele au venit să dea replica potrivită, văzută ca revigoratoare, „devoalării” procedeeelor și marionetizării personajelor, ci tocmai narațiunea avându-l în miezul și prim-planul ei pe autorul însuși, indiferent dacă recurgând sau nu, pentru asta, la artificii unei identități ficționalizate, atribuită personajului focalizant, în plus folosit și ca narator (*ego*), adesea, ori de nu (narație la persoana a III-a), doar deghizat într-un *alter ego* situat în centrul unei rețele de relații și raporturi (toate aflate „în mișcare”/ în confruntare și reconfigurare) constituind relieful mobil al intratextualei „lumi” autoficționale.

În literatura română Ion Creangă ne-a lăsat cea dintâi autoficțiune în celebrele *Amintiri din copilărie*. E clar că nu e o autobiografie: nu numai pentru că se limitează la durata acestei vârste de început, dar – ceea ce e mult mai important și profund distinctiv – ea nu este abordată ca o etapă în devenirea ce conduce către maturitate, ci este obiectul *în sine*, pentru ea însăși, al unei evocări doar implicit (aproape tacit) nostalgice, tonică grație imaginii unui omenesc auroral, al libertății inocent neștiutoare de îngrădiri, sinteză de umor și narativitate neconstruită, episodică, „articulată” în voia unei memorii care a reținut cu predilecție ciocnirile copilului de regulile „lumii” celor mari, ai săi, din familie, părinții, rudele, dar și, mai lărgit, vecinii, „ceilalți”, din cercul școlii și al bisericii, în fine, oamenii satului. „Poznele” lui Nică sunt de fapt aventurile și experiențele copilăriei, hazul și comicul lor își datorează vigoarea, truculența aparte, captării unei vitalități amurale cu ingenuitate, fie că e vorba de eșuata „răfuială” cu supărătoarea „pupăză din tei”, adevărat „ceasornic” al obștei, altundeva de pofta de cireșe de furat, lăsată până la urmă cu păgubirea mătușii Măriuca de cânepa „palancă la pământ”, fie, iarăși, de pofta de scăldat și rușinea întoarcerii acasă, gol pușcă și spăsit, la capătul acelei zile de vară, cu pățaniile ei. „Infrațiunile” vârstei copilăriei au candoarea și farmecul pe care li-l sugerează jocul celor două timpuri: cel *narat*, de „atunci”, revolut, al copilăriei, și celălalt, de „acum”, al naratorului și narației (actul de a nara). Creangă–autorul rememorează/povestește întâmplări și pățanii ale copilului de odinioară, în afara oricărei posibilități de examinare a fidelității unei atare rememorări, problema adevărului ei nepunându-se absolut deloc. Și asta pentru că nu informația în sine (care, în schimb, e esențială atât în autobiografie, cât și în memorialistică) contează în *Amintirile... humuleșteanului*, nu „litera” fiecărui episod în parte, ci spiritul și climatul înlănțuirii lor, ca tonus, „imagine” și atmosferă ale unui început de viață. Calitate din care și vine potențiala audiență universală, confirmare în fond, ipso facto, a uneia dintre cele mai substanțiale idei-cheie din exegeză: esențialitatea valențelor de sens și expresivitate proprii „copilăriei copilului universal”, dar în concretul („litera”) mișcării și climatului secvențelor narative, astfel departe de orice risc al căderii în vreun descărnat discurs „de idei” sau, la fel de letal în plan estetic, în cine știe ce dulcele efuziuni retrospective. Invers, efectul de sinteză e unul de robustețe vitalistă, întemeiată pe umor, fluentă și vigoare narativă realizate cu o exemplară economie de mijloace și ineputabilă vervă a „vocii” povestitorului, care ne vorbește din text, dar ca un interpret/„actor” ce joacă, pe rând, toate „rolurile” (G. Călinescu).

Dar varianta aceasta de autoficțiune ca povestire despre sine la modul direct (și „transparent”) al unui „eu” auctorial este și singura memorabilă în proza românească, de

„formula” și nivelul ei de calitate nemaiapropiindu-se decât, în parte, *Viața ca o pradă* a lui Marin Preda. În schimb, cealaltă posibilitate accesibilă autoficțiunii, anume: cea a romanului avându-l în miezul și prim-planul diegezei pe autorul însuși, „ascuns” străveziu sub deghizamentul *altui nume*, e mult mai bogat (și mai diversificat, totodată) reprezentată în istoria romanului românesc, de fapt anticipată încă de la începuturi, în cantemiriana *Istoria ieroglică*, în al cărei text, potrivit convenției estetice a „genului” de scriere căruia ea îi aparține, prințul moldav își autoficționalizează propriile experiențe politice și de ordin psiho-moral sub masca zoomorfă a Inorogului. La distanță de veacuri, ciclul romanesc *În preajma revoluției* disimulează, deloc criptic, imaginea autorului, așa cum și-a dorit-o basarabeanul Constantin Stere, în proiecția literară, doar relativ și superficial ficționalizată, dată ei prin tânărul revoluționar Vanea Răutu, urmărit de-a lungul a numeroase volume, în special în raporturile lui tensionate cu „ordinea” și societatea imperiului țarist. Din păcate, însă, fără cuvenita înzestrare artistică de complexitatea și nuanțările care ar fi fost pe măsura uriașului proiect de edificiu narativ, monumental, dar, în plus, viciat adesea de o vizibilă, chiar ostentativă, totodată mult prea orgolioasă și narcisistă voință auctorială de autoidealizare, scontată ca „eroizantă”, de un încă și mai mare risc estetic, această înclinare: cel al unui copleșitor efect de natura unui răsfăț narcisistic, cu urmările sale, ce împieteză grav asupra rezultatului ieșit din tot ce separă anvergura intenției de mijloacele de care dispunea realmente Stere.

Notabilă, dar rămasă și ea încă departe de omogenizarea de profunzime pe care i-ar fi cerut-o intenția centrală este situația unui roman autoficțional ca *Luntrea lui Caron*, tentativă a lui Lucian Blaga de a disimula (relativ) esopice raporturile sale conflictuale cu regimul politic comunist instaurat după război, în condițiile de atunci, de, practic, ocupație militară sovietică, propagandistic machiată ca „eliberatoare”, din România. O carte *de sertar* care, ca atare, nici nu a putut fi editată decât abia după căderea lui Ceaușescu din decembrie 1989: la Humanitas, în 1990, ediție îngrijită și stabilire de text semuate de fiica poetului, Dorli Blaga, și Mircea Vasilescu. Cu destule „chei” străvezii, inclusiv dintre oamenii politici ai aceluși timp sau personalități ale vieții universitare și, mai larg, culturale. Ca, de pildă, Petru Grosu/Groza sau Constant Mironescu/ Miron Constantinescu, din prima categorie, apoi istoricul arheolog Daicu/Daicovici, doar ceva mai încețoșat sub nume de personaje ca Simion Bardă, Lai Niculae, alteleori clar implicate în biografia autorului, de pildă, avocatul Bazil Gruia. De o altă profuzime și totodată mai de preț sunt trimiterile „garante” (un alt soi de chei ale autoficțiunii) la operă, de exemplu, cele legate de geneza *Arcei lui Noe*, Căpâlna și oamenii ei, modele ale personajelor dramaturgului, cu trena lor narativă, între real și *fictio*, de ordinul urmărilor sub noua putere politică (persecuții, arestări și condamnări, detenție) pentru legăturile acelor modele de personaje, doar pe căi ale *poiein*-ului, cu poetul-dramaturg, el însuși pus pe lista neagră a regimului, totuși ferit de obișnuita represiune carcerală (administrată altora), „doar” umilit social și moral prin îndepărtarea de la Universitatea revenită la Cluj (în roman: Batyaneum), numeroasele secvențe, în retrospectivă, referitoare la misiunea ca ambasador al României în „Lusitania”, ca și ecourile liricii erotice dedicate „Domniței din țară bârsană” (Domnița Gherghinescu-Vania) și numeroasele enclave din creația poetică citată în text (poeme ale lui Lucian Blaga), *ficționalizate* ca rod al iubirii pentru personajul feminin Anca Rareș, o iubire târzie înfățișată în roman ca miracol al dezlegării de sterilitate și re-deschidere (una de final în *Luntrea lui Caron*) către creația poetică. O discuție aparte ar merita procedeu, apt să intrige într-o anumită măsură, al „scindării” îngemănatei sale opere (literară și filosofică) între personajele „gemene” Leonte Pătrașcu, metafizicianul, care se sinucide aruncându-se în hăul „Râpelor roșii”, și, respectiv, poetul Axente Creangă (nominalizat la Nobel), o plăsmuire de prezențe ficționale menite să dividă „versanții” uneia și aceleiași opere. Totuși, o soluție numai aparent enigmatică, impusă, pe de o parte, de un scrupul, probabil, de tacită „bemolizare” a oricărui, fie și doar abuziv bănuielnic, autoelogiu riscând poate, în ochii autorului, să fie receptat ca prea narcisist, pe de alta, încă și mai plauzibil, ținând de o logică internă (și specifică) a

romanului, proprie doar lui: simultaneitatea unei decizii a „tăcerii”, pe mai departe, în filosofie (sinuciderea „versantului” Leonte Pătrașcu), cu, dimpotrivă, renașterea, prin eros, ca poet (celălalt „versant”, reanimat de iubirea pentru Anca Rareș, cu valențele ei inspiratoare pentru lirica lui Axente Creangă). Destule argumente, așadar, în stare să sublinieze fondul autobiografic substanțial al acestei cărți „de sertar”, căreia însă nu numai că nu-i lipsește nici ponderea, de neignorată, a *plăsmuirii de fictio*, cum o arată limpede mai cu seamă paginile consacrate celui alt personaj feminin memorabil, Octavia, cu enigma dispariției ei în apele Mureșului (legată însă și de filajul și amenințarea iminentă a arestării ei politice), ca și atmosfera de ansamblu a acelor secvențe, puternice, consacrate „brodnicilor” de pe Mureș, Octavia și fostul teolog Vasile, soțul ei, culminând cu atmosfera de un fantastic demonic, demn de antologie, a trecerii cu „brodul”, peste Mureș, a „turmelor de oi” – în realitate, lupi ai Satanei împielitate într-un ciudat „păcurar” și corolarul ei, de ațătare erotică, ruralul *strip-tease* echivoc al femeii, în fața bărbatului său cu cununie, dar și a „celuilalt”, amantul. O carte, cu incontestabile calități literare memorabile, de ordinul lui *fictio*, din păcate, însă, în parte cel puțin, implicând în receptarea la lectură și o oarecare doză de hibriditate a autoficțiunii-rezultat.

Cele câteva exemple luate în discuție apropo de ceea ce ar fi de natură să distingă *autoficțiunea* atât de *autobiografie*, cât și de *memorialistică* pot, evident, oferi unele puncte de sprijin și argumente demne de luat în seamă în eventuala tentativă a unei ipoteze de definire, chiar dacă mult prea redusă bază de la care se pleacă impune, desigur, o explicabilă prudență. Nu va încerca nimeni să edifice un *model* teoretic, indus din doar câteva ilustrări. Sau, dacă totuși o face, e obligat să-i recunoască un rost, cum ziceam, ipotetic, supus așadar verificării, altfel spus, unei ulterioare testări a vulnerabilității sau, dimpotrivă, a unei reale rezistențe la critici. În acest spirit, deci cu precauțiile cuvenite, cam ce rezultă?

Cea dintâi și cea mai însemnată diferență definitorie pentru *autoficțiune* este că ea nu se întemeiază pe un primat al *informației* biografice, autobiografice. Faptul că autorul unei asemenea scrieri este în coerența internă a acesteia *personaj*, așadar o *image* încă legată de realitatea existenței sale, nu implică nici într-un caz vreo limitare obligatorie a libertăților de ordnului grefării plăsmuitului, imaginarului ficțional pe ceea ce se preia/ se păstrează din realul unei posibile autobiografii sau al unei memorialistici sincere, deci neidealizată, necosmetizată. Distinguo-ul crucial e unul de ordinul raportării dominantei textului la exigențele ce-i sunt proprii, specifice. E adevărat că tendința de a-și avantaja imaginea de sine nu le rămâne decât rareori străină memorialiștilor, dar chiar și această înclinare de a-și înfrumuseța trecutul, „trăitul” (*le vécu*) real nu se practică decât *autotolerată*, este „ajustare”, minciună, însă date drept „adevăr”, id est cu totul altceva decât ficțiunea artistică. Ca să se poată încă vorbi de autobiografie sau de memorialistică, doza de ficționalizare autoprotectoare, de „retușare” avantajoasă a imaginii de sine, trebuie să rămână cât se poate de redusă (idealul autorilor înșiși: inobservabilă, dacă e posibil), în vreme ce autoficțiunea e liberă să dea imaginarului ei o oricât de mare pondere, complet eliberatoare estetic, dovadă, de pildă, în *Luntrea lui Caron* clivajul ficțional Leonte Pătrașcu/ Axente Creangă vs autorul filosof și poet sau, de asemenea, inserția fantasticului demonic din pragul enigmaticei dispariții a Octaviei. În schimb, Vanea Răutu (din *În preajma revoluției*) al lui Stere dă mult mai curând impresia de menținere echivocă a autoficțiunii într-un regim, în esența sa, de memorialistică doar drapată narcisist în falduri de *fictio*.

Desprinderea totală, radicală, de „calculele” și înclinările de *ego* autoprotector și indulgent față de propria-i *image* mută accentul, în mod decisiv, de pe versantul *moral* pe cel *estetic*, astfel încât amprenta surselor autobiografice să nu mai conteze decât ca substrat originar (nuclee de germene) al *poiein*-ului (facerii), credibilitatea (*reliability*) năzuită – și de a cărei reușită/vigoare depinde esențialul – fiind cea estetică, de ordinul *artei*: narativitate, consistența „prezenței” intratextuale a personajului/personajelor, poetică, stil. Întrădăcinarea autoficțiunii într-un real autobiografic/memorialistic nu face din acest „sol” originar și „nutritiv” un balast

sau un soi de corp străin, resimțit ca atare în procesul de ficționalizare și rezultatul lui, ci furnizându-le acestora „sevele” și energiile proprii unui real *integrat organic* acelei coerențe interne, ca ansamblu, de *fictio*, așadar emancipată față de sursele care i-au germinat arta, nu blocându-i autonomia estetică, ci dimpotrivă, stimulându-i-o.

AUTOFICTION VS. MÉMOIRES

Autobiographie, mémoires, autofiction: des écrits qui „parlent” sur leur auteur, mais d’une manière tellement différente de l’un à l’autre. Un n’attend que de l’information nue, pas du tout „embellie”, exacte et précise, de l’autobiographie, et stilistiquement austère autant que possible. L’exigence de vérité reste également cruciale lorsqu’il s’agit des mémoires, mais leur objet dé passe largement les limites de l’information, aussi bien vers l’interprétation subjective des faits et choix dans la vie et l’histoire que sur le plan d’une „refraction” du vécu à travers le tempérament de l’auteur et sous l’empreinte de son style. Par rapport aux *mémoires* où l’essentiel tient, somme toute, à leur valeur *morale* d’un témoignage à juger sous l’angle de sa *vérité*, *l’autofiction* (illustrée par renvois à trois auteurs: Ion Creangă, Constantin Stere et Lucian Blaga) est à définir selon le niveau d’absorption de ses „racines” et „sèves” autobiographiques dans une *synthèse narrative* qui n’obéit plus qu’aux exigences de l’art propre à une *fiction littéraire*.

PAGINI DE CORESPONDENȚĂ: PETRE ȚUȚEA, EMIL CIORAN

Ioana COȘEREANU*, Monica NĂNESCU**

Mots-clés: Petre Țuțea, Emil Cioran, letters, museographie commemorative.

Petre Țuțea și Emil Cioran, unul gânditor creștin, celălalt, cum s-a autodenumit „secretarul senzațiilor mele”, frământați deopotrivă de neliniști metafizice, dar separați de un antagonism filosofic clar, au fost legați de o sinceră, aproape perfectă prietenie. Acești doi mari filosofi și-au pus sau nu gândurile sub acuratețea condeiului, și-au complinit întreaga viață prin neliniști, controverse, zbateri, prin framântări dramatice și atitudini care le-au apropiat spiritele. Se asemănau prin vivacitatea cu care își susțineau propriile afirmații filozofice, se asemănau și biografic, ambii fiind născuți în familii de preoți și pe tărâmurile subcarpatice. Țuțea, născut la 6 octombrie 1902, în satul Boteni (Muscel), în familia unui preot, a urmat Liceul „Neagoe Basarab” din Câmpulung și Liceul „Gh. Barițiu” din Cluj, apoi cursurile Facultății de Drept a Universității din Cluj; a studiat formele de guvernământ la Universitatea Humboldt din Berlin; iar în urma studiilor universitare, a devenit doctor în drept administrativ. A publicat articole diverse și studii de economie și politică în presa anilor 1930, cu precădere în „Cuvântul” condus de Nae Ionescu. Era un apropiat al acestuia, ca și al lui Petre Pandrea, Mircea Eliade, Emil Cioran și alții.

După o perioadă de simpatii de stânga, a devenit un fel de adept al mișcării legionare, dar nu s-a înscris în mișcare, iar în septembrie 1940 a ajuns înalt funcționar la Ministerul Economiei Naționale în guvernul național-legionar. Sub regimul comunist a făcut 13 ani de închisoare politică, între anii 1948-1953 și 1956-1964. După eliberarea din pușcărie a continuat să fie persecutat de Securitate, care i-a confiscat o serie de manuscrise (printre care *Tratatul de antropologie creștină*, restituit autorului după 1989). A trăit înconjurat de tineri din boema bucureșteană a vremii și a publicat, sporadic, sub pseudonimul Petre Boteanu, în revistele și almanahurile Uniunii Scriitorilor. S-a stins din viață la București, în 3 decembrie 1991, după ce a fost „redescoperit” de tinerii generației post 1989 și s-a bucurat de o scurtă perioadă de notorietate, dublată de o intensă mediatizare. Petre Țuțea a fost considerat unul dintre cei mai mari români ai secolului XX, dar și al celor viitoare, fiind supranumit *Socrate al românilor*.

Vecin de celulă, la Aiud, cu un mare filosof, părintele Justin Pârvu, beneficiem de o mărturie a acestuia: „Nu am cunoscut în tot Aiudul om mai chinuit și mai torturat decât Petre Țuțea.” Filosoful român a fost arestat și anchetat fără condamnare, între 1948 și 1953, apoi din nou arestat și întemnițat la Aiud, între 1956 și 1964, pătimind însumat 13 ani de închisoare. S-a spus că Țuțea a fost una din cele mai strălucite conștiințe, pe care Dumnezeu le-a dăruit-o românilor până la ieșirea din dictatura comunistă, dar și după.

Episoadele, cele cinci, ale lui Gabriel Liiceanu, reușesc să contureze relația specială care s-a legat între Cioran și Țuțea, iar *Exercițiu de admirație* este dovada că relația celor doi a fost de tip complementar, dar nu prin acceptări reciproce, ci prin controverse constructive.

„E un individualist”, spune Țuțea. Îl certa adesea pentru depărtarea de Dumnezeu, însă, dacă s-ar reîntâlni cu el, „aș fi așa de emoționat că mi-ar pieri glasul. Mi-e un dor absolut de

* Muzeograf, Complexul Național Muzeal „Moldova”, Iași.

** Muzeograf, dr. ing., Complexul Național Muzeal „Moldova”, Iași.

el.” Pentru Cioran, *misticul Țuțea este „singurul spirit genial care mi-a fost dat să-l întâlnesc în viața mea. Eu m-aș întâlni cu Cioran în neliniștile mele, care seamănă cu ale lui, iar el s-ar întâlni cu misticismul meu în lirismul lui”*, spunea Țuțea. Ceea ce e ciudat la Cioran nu e neliniștea de a fi om, ci neliniștea de a fi român. Cioran, cel născut la 8 aprilie 1911, la Rășinari Sibiului, la poalele muntelui, Paltinișul lui Constantin Noica, satul preotului Emilian Cioran, tatăl, protopop ortodox și consilier mitropolitan la Sibiu, a fost un apatrid. Dar nu pentru că ar fi ales să fugă de țara sa sau s-ar fi izolat sau dezis de neamul său, ci fugind de sine și crezând că în altă parte s-ar putea regăsi, împlini mai bine. Mama sa (n. Comaniciu) era originară din Vineția de Jos, comună situată în apropiere de Făgăraș. Tatăl Elvirei era notar și fusese ridicat de autoritățile austro-ungare la rangul de baron. Astfel, pe linie maternă, Emil Cioran se trăgea dintr-o familie nobiliară transilvană. Formarea sa intelectuală era legată de studii clasice la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu, iar la 17 ani a început cursurile la Universitatea din București, studiul filozofiei. Aici a fost coleg cu filozoful Constantin Noica și istoricul religiilor Mircea Eliade, elev al lui Tudor Vianu și Nae Ionescu. Bun cunoscător al limbii germane, a studiat în original pe Immanuel Kant, Arthur Schopenhauer și, mai ales, pe Friedrich Nietzsche. Încă din tinerețe a arătat înclinație spre agnosticism, apărându-i evidentă *inconveniența existenței*. În timpul studenției a fost în mod deosebit influențat de lectura lui Georg Simmel, Ludwig Klages și Martin Heidegger, precum și de filozoful rus Lev Șestov, care situase întâmplarea în centrul sistemului său de gândire. În 1933 a obținut o bursă, care i-a permis să continue studiile de filozofie la Berlin, unde a intrat în contact cu mai multe personalități ale domeniului. Nevoia resimțită atunci de generația tânără, de o trezire spirituală pornită din exaltarea valorilor vitale, antiraționaliste, care a culminat într-un extremism de dreapta, a influențat viziunea tânărului Cioran. Deși nu a fost niciodată membru al Mișcării legionare, în perioada interbelică a simpatizat cu ideile acesteia, fără a fi de acord cu metodele ei violente. Plecat, așadar, cu o bursă la Berlin, în 1933, se declară, într-un articol, admirator al lui Hitler și justifică provocator *Noaptea cușitelor lungi*. Va repudia puțin mai târziu definitiv, cu furie, chiar rușine, această atitudine, ca pe o inadmisibilă rățacire a tinereții, argumentând prin ea refuzul oricărei implicări a individului în istorie.

Reîntors în țară, a ocupat vreme de un an (1936) postul de profesor de filozofie la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. În 1937 a plecat la Paris, cu o bursă a Institutului Francez din București, care i se va prelungi până în 1944. În 1940 a început să scrie *Îndreptar pătimăș*, ultima sa carte în limba română, limbă pe care a abandonat-o aproape total în favoarea francezei. Varianta definitivă a *Îndreptarului* (rămasă inedită până în 1991) a fost încheiată în 1945, anul în care Cioran s-a stabilit pentru totdeauna la Paris. După retragerea cetățeniei române de către autoritățile comuniste, a trăit în Franța ca apatrid, unde a și murit la 20 iunie 1995.

În ceea ce îl privește pe Cioran, poate fi înfățișat în acești termeni: el se considera „*sceptic de serviciu al unei lumi în declin*” și trăiește în conflict declarat cu Sfântul Pavel și cu Absolutul divin. În reeditarea lucrării sale *Pe culmile disperării*, la editura Humanitas, este reprodus următorul text: „*Oricât m-ș fi zbatut eu în această lume și oricât m-aș fi separat de ea, distanța dintre mine și ea n-a făcut decât să mi-o facă mai accesibilă. Deși nu pot găsi un sens în lume, un sens obiectiv și o finalitate transcendentă, care să arate înspre ce evoluează lumea și la ce ajunge procesul universal, varietatea de forme a existenței a fost totuși în mine un prilej de veșnice încântări și tristeți.*” Acest text poate purta gândul spre două lumi: „*cea vizibilă, trecătoare, și cea invizibilă, eternă, a sfântului Pavel, criticat de Cioran. Invocată în această luare de poziție, transcendența definește sensul existenței lui Cioran în Univers. Cu sau fără voia lui. Textul citat mă îndreptățește să-l văd pe Emil Cioran în amurgul existenței lui, împăcat cu sine, jocul celor două lumi paulinice ducându-l la mântuire, sensul existenței lui fiind determinat de absolutul divin, odată cu desprinderea de pesimismul și de neliniștile lumii de aici. Eu cred că marele meu prieten, Emil Cioran, va înlătura, mântuitor, și poziția față de Sfântul Apostol Pavel și neterminata ceartă cu Divinitatea, subordonându-se*

absolutului divin. Mai am de adăugat ceva, în legătură cu Cioran: Nu există intelectual, care merită acest calificativ, fără să trăiască neliniștile metafizice ale lui Cioran, numai că nu orice intelectual adevărat poate practica sinceritatea lui totală. De altfel, toată existența omului este un joc dialectic nesfârșit. (Folosesc aici termenul, tocit de prea multă utilizare, al dialecticii.) Am o rugămintă față de Cioran: să nu mă mai supradimensioneze, pentru că această exagerare, venind de la o personalitate ca a lui, îmi sădește în suflet, sau intensifică în mine sentimentul durerii al neîmplinirii. Acest sentiment este fructul dintre eul concret și ideal.” (Spusele acestea ale lui Petre Țuțea au fost exprimate în fața lui Gabriel Liiceanu odată cu dorința de a-i fi comunicate lui Emil Cioran.)

Cu această declarație este lesne de înțeles profunda legătură dintre cei doi, lucru care ne îndreptățește să-l lămurim în cele ce urmează prin câteva pagini de corespondență, în parte inedită, și care slujește drept argument atât privind prietenia dintre ei, cât și pentru ilustrarea spiritualității care-i unea.

Emil Cioran recunoaște genialitatea lui Petre Țuțea într-o serie de scrisori adresate acestuia, scrisori aflate în Arhiva CNSAS, dar nepublicate integral și necercetate pe deplin. În mai multe scrisori, expediate de Emil Cioran către Petre Țuțea, confiscate și păstrate de Securitate în dosarul filosofului creștin-ortodox, „recompensat” cu 13 ani de detenție în închisori comuniste, pentru vinovății nedovedite vreodată, înscenate, așa cum s-a întâmplat tuturor aceluia care nu au putut fi în accord cu sistemul comunist, *scepticul de serviciu al unei lumi în declin* recunoaște, încă de la finele anilor '30, genialitatea marelui său prieten. Textele au fost obținute de către cercetătorul Eleodorus Enăchescu, prieten al mănăstirii Petru Vodă, pe site-ul căreia acesta a publicat deja o parte din documentele reproduse mai jos și oferite și portalului *Mărturistorii*, împreună cu alte două scrisori, cu totul inedite.

Reproducem integral conținutul acestei corespondențe:

Dragă Petre Țuțea,

Tu și încă doi-trei oameni faceți parte din categoria aceluia la care mă gândesc – cu voia și fără voia mea – în fiecare zi. Mircea Zaprațan ți-ar putea vorbi de frecvența ta prezență în îndoelile noastre de veghe sau de beție. Prietenia mă leagă de lume, mai mult decât instinctele laolaltă. Ea singură salvează un principiu spiritual în ordinea vizibilă.

Am fost foarte flatat de rândurile ce mi le-ai trimis referitor la acele fragmente de tinerețe. Tu știi că eu nu sunt scriitor român și că nu-mi prea place să scriu cărți. Mai bucuros stau de vorbă, ca să conserv, încă o dată, nimicnicia adevărilor. Din tot ce am făcut până acum, iubesc numai ceia ce a dispărut fără urmă, vreau să spun câteva tristeți în nopți, câteva grandomanii și gelozii pe ființe invizibile. Numai în disprețul față de D-zeu m'am simțit bine și la mine acasă. Aș vrea să fiu om politic numai ca să-mi pot verifica zilnic și efectiv scârba de oameni. Așa cum concepi tu politica, deținești parecă visul meu secret. Un amestec de Platon, de Hegel și de nihiliști ruși, iată ce e viziunea ta, care-mi dă fioruri unice. Nu te gândești că ai împotriva ta pe toți proștii acestui pământ, adevărate capete încoronate?

Compară lumea modernă cu o piață din Atena sau Roma antică, pentru a-ți da seama de mediocritatea noastră. Astăzi scrisul fiind unicul mijloc de lansare, orice om muncitor urât și netaalentat se poate ridica în bună voe. Regret timpurile în cari adevărurile ultime se spuneau pe la răspântii și în cari tu ai fost un pontifex maximum al gândirii.

Te îmbrățișează E. Cioran

PS: Îți scriu dintr-un sat din județul Arad (Ineu). 25 Iulie 1936

Dragă Petre Țuțea,

Fotografia aceea în care cineva ne-ar putea crede niște petiționari dezamăgiți sau niște profeți demenți, rătăciți în zoologia rumânească mi-a făcut sensibilă alăturarea noastră în blestemul aceleiași soartă. Suntem meniți amândoi să protestăm în această înfundătură a lumii și să menținem, prin suferință, insomnia spiritului. Nu că în alt colț al spațiului am putea fi fericiți – căci n-am descoperi pe D-zeu nicăieri, dar am ști peste tot ce e moartea -, ci faptul că aici îmi pare gloria inutilă și imposibilă mă umple de o amărăciune inexistentă și ininteligibilă aiurea. Suntem atât de singuri, încât nu mai putem colabora decât cu D-zeu. Este unicul meu gând și unica mea scăpare. Tu cred c'ai observat demult: nu există nimeni. Asta mă consolează și de lipsa de glorie și-mi arată că la urma urmei este indiferent ce ești, din moment ce te afli subț soare. Eu sunt un Diogene care și-a stâns lămpașul, întâlnindu-te pe tine. În fine, un om. Și părăsesc și butoiul, ca să te îmbrățișez.

Emil Cioran

Sibiu, 29 Iulie 1937

Paris, 25 Nov. 1937

Dragă Petrică,

Cred că puțini oameni au avut șansa să li se mediteze destinul în adierile crepusculare ale Veneției. Nu mă îndoesc însă că m'am ridicat prin înțelegere la pateticul existenței tale, în acel oraș de fericiri melancolice. Era o după-amiază de Noembrie, aerială și profundă, când am avut revelația rosturilor tale în lume, a apariției unice – și de ce n'aș spune-o? – a imensei tale singurătăți. Știu prea bine că nu-ți este plăcut să-ți fac cel mai mare compliment care se poate aduce unui om: singurătatea lui absolută, dar, dragă Petrică, dacă te-ar înțelege oamenii ar mai avea vreun rost prietenia noastră?

Sunt poate singurul care a priceput dimensiunea shakespeare-ană a ființii tale, precum îmi place să cred că ești singurul care ai pătruns incurabilul trecerii mele printre dobitoace. Îți scriu din orașul în care toate îndoelile sunt permise, și care adaugă umbrelor mele un parfum de cangrenă. Sunt fericit că pot să stau aici singur, neînchipuit de singur, și că sunt departe de Balcanii în care numai tu justifici apariția soarelui.

Cu vechea dragoste, a lui E. Cioran

13, rue du Sommerard, Hôtel Marignan, Paris Ve

Dragă Petrică,

Ți-aș fi scris mai de mult, dar fusesem informat că ești plecat în propagandă pentru o cauză „pierdută”, deși nu prea văd care ar fi cea câștigată. Părerea mea este că indiferența constituie singura soluție pentru un spirit infinit superior frământării inutile de acolo și am condamnat totdeauna generozitatea ta, insuficiența de narcisism la un om pe care introspecția îl poate dispensa oricând de lume. De ce-ți sleiești talentele pe un teatru de periferie și-ți risipești avânturile geniale subț un cer fără infinit? Cumpără-ți un om – sau dacă vrei – mai mulți, cari să-ți asculte chinurile spiritului; căci altfel, oamenii nu-ți vor ierta niciodată de a le fi spus gratuit totul. Universul este un sabbat de burghezi, înnebuniți de propria lor mediocritate, iar legile lui le-a fixat D-zeu într'un consiliu de băcani.

De câte ori citesc câte un lucru inteligent mă gândesc la tine, iar claritatea ta vizionară, accentul patetic al înțelegerii tale, îmi trezesc imaginea unui secol al XVIII-lea meditând Apocalipsul. De când sunt în Franța am început să iubesc acest secol, pe care nu-l putem disprețui fără să evacuăm inteligența din istorie. Mi-am adus aminte cu plăcere de vremea când la Berlin, tu împreună cu Sorin [Pavel] făceați elogiul magnific al iluminismului și eu privindu-l ca pe-o aberație. Nu știu de ce, dar parecă de atunci am îmbătrânit toți și ne-am compromis; avem prea multe „atitudini” în urma noastră și fiecare an, apropiindu-ne de

moarte, adaugă un plus de singurătate raporturilor noastre.

România este tot atât de insignifiantă la Paris, ca și la Berlin, cu diferența că acolo eram "dort unten" și aici "la-bas".

*Cu toată dragostea,
E. Cioran*

Paris, 19 Ian. 1938

13, rue du Sommerard, Hôtel Marignan, Paris Ve

20 Febr. 1938

Dragă Țuțea,

Pentru un om care a fost cât de puțin infectat de romantism german, de muzică și de metafizică, Franța apare ca un farmec superficial de anecdotă. O țară care trăește prin formule vide, dar care punând grație în tot, nu te exasperează niciodată. Am o senzație de libertate înfinită de câte ori mă gândesc că n'am ce învăța de la francezi. „Spiritul” începe unde sfârșește neliniștea lor. Cine admiră Franța fără o nuanță de dispreț este un naiv ridicul. Nu este mai puțin adevărat că de câte ori mă leg de ea sau îmi primplu un surâs ironic, inteligența protestează în mine însumi și o apără cu încăpățănare. Căci Franța este pseudonimul inteligenții. Când tu spuneai că înțelegi prin inteligență ceia ce înțeleg francezii, ai anticipat o experiență pe care o faci zilnic. Aici prostia cade sub penalitate și nu mă îndoiesc că reclamând un prost îl expui unei percheziții imediate. Imbecili câți vrei, chiar prea mulți, dar nici un prost. O servitoare îl are pe La Rochefoucauld în sânge și un băcan dacă-ți descopere vreo iluzie, te disprețuiește. Spengler a scris cartea lui pentru Franța și te rog să-ți închipui cu ce voluptate savurez amurgul unei mari culturi, degradarea vitalității unui popor, panica lucidă a unei societăți. O țară fără tineri, fără ambiții și fără prejudecăți. De n'ar exista primejdia din afară, orice cetățean francez ar declara public că Franța nu mai are nimic de făcut. E drept că a făcut tot și că plămânii ei mai respiră doar prin orgoliu, dar aceasta nu îndulcește o soartă ireparabilă. O Românie legionară în câțiva ani de zile ar putea vorbi cu Franța fără nici un ton diplomatic, căci nimic nu provoacă aici complexe de inferioritate mai mari ca fenomenele de afirmare instinctivă. Franța n'are ce să opună forței în afară de paradox. La acesta apelează ea în toate eșecurile de politică externă și internă. Întrebarea ta stranie, dacă tot francezii sunt la putere, poate mai curând decât credem se va degrada într'o evidență. Franța este un tot ce tinde să devină nimic, România un nimic ce tinde... Dar, vai! am uitat că Pitpalac [Carol al II-lea] îi dă un curs funebru și ridicul.

Te îmbrățișează E. Cioran.

13, rue du Sommerard, H[otel] Marignan, Paris Ve

Menton, 6 Ianuarie 1939

Dragă Petrică,

Nu știi dacă te-ai îmbolnăvit vreodată de primăvară, de mare, de întinderi. Este cazul meu. Dar pe când eu a trebuit să vin să le văd, tu le descoperi probabil în vocile lăuntrice. Și astfel între noi se interpune infinitul, care îți îngăduie independența de natură. Tu ești un Socrate oceanic.

Al tău E.C.

Dragă Petrică,

Am scoborât din nou pe Coasta de Azur, printre acești englezi, obosiți de bogăție și dezabuzați de imperiu, pentru a-mi consola vidul în preajma lor și a-mi acorda plictiselile unor străluciri ce le admir din vanitate. Condiția mea de valah decadent nu mai e suportabilă decât în falsa somptuozitate a milionarilor, și a mării. A purta o conștiință de apus de imperiu într'un popor înăbușit de gestație!

Tu ești un băiat de popă care batjocorește pe Hegel și eu un altul care-i iritat de trivialitatea înălțătoare a lui Beethoven. Neamul „acela” își salvează apocaliptica lui absență prin oboselile noastre și ale prietenilor noștri, pe care-i putem număra pe niște degete ciuntite.

Îmi pare rău că nu sufăr de halucinații ca să înjgheb o conversație cu vocile mării, spre a uita pe oameni și femeile lor. Destinul meu de ex-amorezat într'o lume de pășiri zadarnice și repetate mă apropie mai mult ca niciodată de prostia elementelor, de clarele non-răspunsuri ale naturii. Tu-mi scriai din Budapesta de plăceri de „țăran înstărit”. Eu nu cunosc decât desgusturile neînstăririi în lume.

Cu vechea și cu marea dragoste a lui E.C.

Următorul text este trimis de la:

Vichy – Poste Restante, 24 Martie 1941

Dragă Petrică,

Aș fi vrut să-ți scriu în rusește, dar nu știu nici măcar calificativele: divin și geniu, prin cari obișnuiesc eu să-mi încep răvașele către tine. Te-am invidiat și te-am înjurat că ți-ai prelungit peste bunul simț concubinajul cu Stalin și m'ai lăsat singur în spațiul valah. Tu ești cel mai norocos dintre noi: îți refaci geografic etapele spirituale. Pe vremea când te-am cunoscut Moscova era o sursă lirică a temperamentului tău. Doar Napoleon și Rilke o mai iubiseră atât!

Absența ta a ratat trecerea mea prin România. Au fost acolo lucruri pe cari numai noi le-am fi putut comenta, în contradicții absurde și superbe, în avânturi și în amărăciuni, ca estești ai neșanselor autohtone și paraziți shakespeareni ai rosturilor neîmplinite. Încă o dată m'am convins că pe acolo numai viața privată are un sens, că în afară de șpiț și de muere totul eșuiază, chiar și ... idealul. Nouă nu ne-a rămas decât să ne punem simțurile la bătaie, să ne încurajăm glandele ca niște farsori pătimiși și apoi să ne înecăm într'o vastă ciorbă de burtă ca protest împotriva “lumii valorilor”.

Eu sunt pe aici, pe unde totul a fost. Asta mă consolează. Căci nepetrecându-se nimic, îmi văd de treabă. Ți-aduci aminte de acea întrebare pe care mi-o puneai prin 1938 la sfârșitul unei scrisori: “Pe acolo tot francezii sunt la putere?” Lebensdrang-ul [instinctul vital] e totuși realitatea fundamentală. Pe chestia asta cred că nu mai ești raționalist.

Am avut plăcerea să cunosc o admiratoare de-a ta: pe zdravăna și subtila Marinchen. Ea este o excepție la teribila ta definiție a românilor. Inutil să-ți spun că n-am discutat decât despre tine, despre faptul că suntem contemporani... La Berlin l-am văzut pe Sorin [Pavel]. A ajuns la limita lucidității. Nu cred să existe un om care să se înșele mai puțin ca el. E un neant căruia vitalitatea îi refuză absolutul sau sinuciderea. A mers mult prea departe pentru a fi un ratat. Singurul dintre noi care trăește în “Grenzsituation” [situație limită, de graniță]. Pe latura aceasta noi suntem niște balici [boboci].

Te îmbrățișează E.C.

Spune-i te rog salutări Marietei și informează-mă despre soarta lui Haig [Acterian]. Multă afecțiune lui Georgel [Demetrescu, fost director în Ministerul Economiei Naționale] și prietenilor noștri.

Iată și o declarație a lui Petre Țuțea, publicată în „Lumea Creștină” din numărul 141 al „României libere”, apărut duminică, 10 iunie 1990 și care pecetluiește legătura dintre cei doi:

„În privința mea și-a lui Emil Cioran, nu poate fi vorba de interviu, fiindcă în interviu nu se poate medita. De aceea, fac următoarea declarație:

În vederea întâlnirii cu dumneavoastră, am fost neliniștit metafizic, în următoarele forme:

1. M-am gândit la cei trei termeni metodologici ai cercetătorului modern: observația, experimentul și raționamentul. Neliniștea gnoseologică, produsă de acești termeni, a fost determinată de lipsa experimentului – pentru că n-am lucrat niciodată într-un laborator – eu folosind, ca și cei vechi, doar observația și raționamentul. La care mai pot adăuga, în cazul meu, informația livrescă. Dar, absenta inspirației, în ceea ce mă privește, precum și căutarea zeului, pentru a înțelege înțelepciunea, la Socrate, ne situează – pe mine, ca și pe el – în poziția de căutători, care caută neaflând și știu neștiind adevărul. Aceasta este calea omului, opusă căii Domnului (Bossuet), calea omului trebuind să se retragă înaintea căii Domnului, care îmbracă două forme: inspirația – favoare divină – și revelația – acțiune directă a Divinității (cf. T. Crișan, șeful secțiunii de beatificare de la Vatican, care invocă un teolog ortodox, al cărui nume îmi scapă. Din punctul de vedere al acestui teolog, acceptat și de T. Crișan, Biblia este în întregime inspirație de la Facerea lui Moise până la Apocalips, dar nu este toată canonică, adică revelată, Biserica Ortodoxa fiind cea care decide canoanele obligatorii pentru credincioși).

Mi-aduc aminte de afirmația lui Newton care, întrebat cum a descoperit legea gravitației universale, a răspuns: am fost inspirat! Deci inspirația, nu căderea mărului, l-a dus la această lege. De altfel, omul singur se mișcă în mijlocul fenomenelor lumii exterioare și interioare, care tac legic. Așadar, citirea fenomenelor de omul presupus autonom, este iluzorie. Tot Newton, când se întreabă ce este gravitația, răspunde: Dumnezeu. Afirmația este consemnată, cred, în lucrarea lui, Principia mathematica naturalis philosophiae.

2. O altă formă a neliniștii mele metafizice este legată de legenda mea, căreia nu am reușit să-i dau conținut adecvat.

3. De asemenea, o formă de neliniște o dătez supradimensionării mele, făcută amical de Emil Cioran. Mă folosesc aici de o afirmație a lui, în portretul pe care i-l face lui Joseph de Maistre, care l-a lăudat atât de exagerat pe papă, încât Sanctitatea Sa s-a cutremurat. Fiindcă există, după Cioran, și asasinat din entuziasm.

Eu mă mișc dogmatic creștin, în „orizontul misterului”, cum a spus Blaga despre om. În alt context, am afirmat că dogma este un mister revelat (Lalande). Misterul reprezintă singura formă eliberatoare din neliniștile mărginirii personale, înlănțuirii cosmice și comunitare și perspectivei infinitului și a morții. Libertatea trebuie gândită dogmatic, conform învățăturii creștine, care este religia libertății. Nu fac un paradox, câtă vreme libertatea este trăită aici, ritualic, în Biserică, iar dincolo, pentru cei fericiți-mântuiți, este eternă, fiindcă, și în biserică și în lumea de dincolo, domnește dogma: „Robește-mă, Doamne, ca să mă simt liber!” (Imitatio Christi).

În ceea ce îl privește pe Cioran, îmi permit să-l înfățișez în acești termeni: el se consideră „sceptic de serviciu al unei lumi în declin” și trăiește în conflict cu Sfântul Pavel și cu Absolutul divin. În reeditarea lucrării lui Pe culmile disperării la editura „Humanitas” se reproduce următorul text: „Oricât m-ș fi zbatut eu în această lume și oricât m-aș fi separat de ea, distanța dintre mine și ea n-a făcut decât să mi-o facă mai accesibilă. Deși nu pot găsi un sens în lume, un sens obiectiv și o finalitate transcendentă, care să arate înspre ce evoluează

lumea și la ce ajunge procesul universal, varietatea de forme ale existenței a fost totuși în mine un prilej de veșnice încântări și tristeți”. Acest text mă duce cu gândul spre cele două lumi: lumea vizibilă, trecătoare, și cea invizibilă, eternă, ale sfântului Pavel, criticat de Cioran. Invocată în această luare de poziție, transcendența definește sensul existenței lui Cioran în Univers. Cu sau fără voia lui. Textul citat mă îndreptățește să-l văd pe Emil Cioran în amurgul existenței lui, împăcat cu sine, jocul celor două lumi paulinice ducându-l la mântuire, sensul existenței lui fiind determinat de absolutul divin, odată cu desprinderea de pesimismul și de neliniștile lumii de aici. Eu cred că marele meu prieten, Emil Cioran, va înlătura, mântuitor, și poziția față de Sfântul Apostol Pavel și neterminata ceartă cu Divinitatea, subordonându-se absolutului divin.

Mai am de adăugat ceva, în legătură cu Cioran:

Nu există intelectual, care merită acest calificativ, fără să trăiască neliniștile metafizice ale lui Cioran, numai că nu orice intelectual adevărat poate practica sinceritatea lui totală. De altfel, toată existența omului este un joc dialectic nesfârșit. (Folosesc aici termenul, tocit de prea multă utilizare, al dialecticii.) Am o rugămintă față de Cioran: să nu mă mai supradimensioneze, pentru că această exagerare, venind de la o personalitate ca a lui, îmi sădește în suflet, sau intensifică în mine sentimentul dureros al neîmplinirii. Acest sentiment este fructul dintre eul concret și ideal.

Această „declarație”, comunicată lui Gabriel Liiceanu, după cum am mai spus, a fost consemnată de Alexandru Popescu („astăzi, 4 iunie 1990, orele 17,00” – este o consemnare specifică) și publicată în Revista 22, numărul 22 din 15 iunie 1990, cu titlul „Sentimentul dureros al neîmplinirii”.

Și o ultimă scrisoare a lui Petre Țuțea către Emil Cioran:

Dragă Emil,

Mă gândesc cu plăcere la clipa când ne-am cunoscut. Țin să subliniez că apari, pregnant, în conștiința mea în mod pur, detașat de timp și spațiu. Încerc să gândesc jocul pe care-l port între prietenie și admirație. Am certitudinea că te-ai împlinit, eu însă nu. Mă consolez nu cu această iluzorie formă a nemuririi – gloria -, ci cu nemurirea religioasă, care punctează cimitirele cu cruci.

Crucea simbolizează anularea distincției între glorioși și învinși. Fără religia creștină omul ar trăi neliniștea produsă de limitele vieții și de moartea absolută. Ce glorios este creștinismul ce populează templele și cimitirele cu nemuritori! Religia creștină asigură fraternitatea între glorioși și anonimi și învinși. Fără creștinism, umanitatea ar fi alcătuită din bipezi anonimi și glorioși. Ce glorioasă e viziunea creștină asupra omului în care nebunii, neîmpliniții și geniile se întâlnesc, fratern, aici și dincolo!

Religia creștină ne permite să vorbim despre oameni fără deosebire. Este și firesc, pentru că, deși fizic se aseamănă, metafizic se deosebesc prin destin. De altfel, metafizica, această disciplină filosofică fundamentală, nu a putut și nu poate înlocui religia. Religia creștină, prin puterea ei nivelatoare, înlătură oamenii de prisos; ea înlătură dezgustul existenței și spaima morții absolute.

Dragă Emil, sunt bătrân, bolnav și trist. Sunt neliniștit de perspectiva morții. Ce pustie ar fi viața fără temple, sacerdoți și credincioși! Îmi pare bine că școala, cu toate disciplinele ei, nu poate înlocui Biserica.

P.S. Dragă Emile, cred că-ți aduci aminte de scrisoarea, trimisă acum câțiva ani, prin care te rugam să-ți las camera de lângă Cișmigiu. Acum, când perspectiva morții mă preocupă mai mult ca altădată, revin cu aceeași rugămintă, pentru a avea și tu, când te vei fi întorcând la București, un acoperiș.

3 martie 1991, București

Text preluat din revista de cultură și atitudine „Certitudinea” din 07 iulie 2013 și publicat cu subtitlul *Fără creștinism, umanitatea ar fi alcătuită din bipezi anonimi și glorioși*.

Să încheiem reproducerea acestor texte cu spusele lui Cioran la adresa marelui său prieten: „*Așa cum ți-am scris ultima dată, admirația mea pentru Petrică a rămas intactă de-a lungul anilor. Ce geniu fulgurant! Îmi amintesc de câteva dintre formulările sale ca și cum le-aș fi auzit ieri. Am cunoscut multe spirite remarcabile dintre care unele erau cu totul de prima mână; nu am întâlnit în nici un caz o inteligență atât de incandescentă ca a sa*” mărturisește Emil Cioran într-o altă scrisoare către Bucur Tincu, din mai 1974, reprodusă în Petre Țuțea, *Între Dumnezeu și Neamul meu*, Editura Anastasia, București, 1992, p. 4 (PDF).

Aceste texte de corespondență reprezintă, așa după cum ne spunea Liiceanu prin pelicula sa, un adevărat *exercițiu de admirație*, un material pe cât de consistent prin informațiile pe care le conține din perspectiva scrisului, dar și din cea a muzeografiei memoriale, pe atât de bogat privind deschiderea unora dintre marile spirite ale acestui neam pe care nu am învățat încă a le prețui cum se cuvine.

Acum, la final, aș exprima un sentiment izvorât tot din direcția muzeografiei memoriale cu gândul de a sublinia marea nedreptate față de spiritualitatea românească și de reprezentanții ei, dar și față de cercetarea științifică, precum și față de publicul larg, în principal de muzeu, privați cu toții de cunoașterea aprofundată a acestor documente și a atâtor altora confiscate de securitatea comunistă și depozitate cu statutul de documente secrete, uneori distruse sau date uitării prin neeliberarea lor din arhivele securității actuale pentru a fi valorificate.

BIBLIOGRAFIE

Alexandru Popescu („astăzi, 4 iunie 1990, orele 17,00” – este o consemnare specifică) și publicată în „Revista 22”, nr. 22 din 15 iunie 1990.
„Lumea Creștină” din numărul 141 al „României libere”, care a apărut Duminică, 10 iunie 1990; Academia Română (www.acad.ro), Revista culturală „Tribuna”, Cluj, 2010.
Portalul *Marturisitorii*.

TEXTES DE CORRESPONDANCE: PETRE ȚUȚEA, EMIL CIORAN

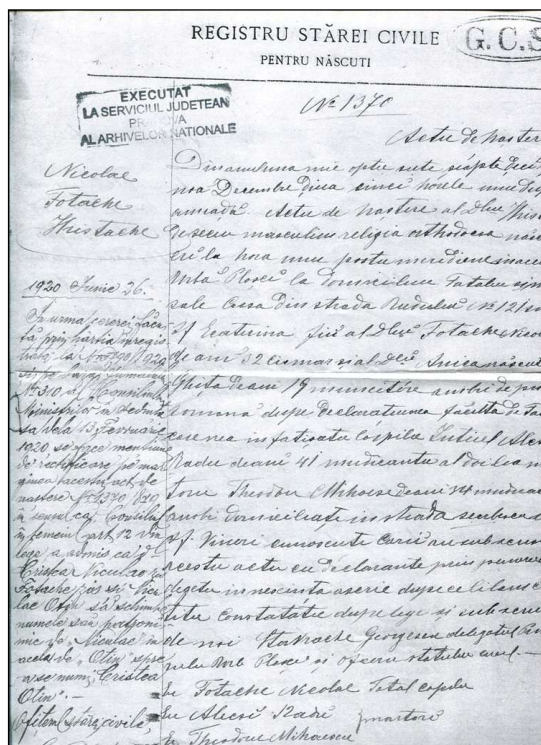
Ces textes de correspondance représentent, comme Liiceanu nous l'a dit dans son film, en le paraphrasant, un *exercice d'admiration*, un matériau aussi cohérent pour les informations qu'il contient du point de vue de l'écriture, mais aussi celui de la muséographie commémorative, et aussi représentant des documents riches par des informations de certains grands esprits de cette nation qu'on n'a pas encore appris à les apprécier correctement.

CRISTEA NICULESCU-OTIN - O VIAȚĂ ÎNCHINATĂ ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR CHIMIC IEȘEAN

Teodora-Camelia CRISTOFOR*

Keywords: Cristea Niculescu-Otin, Technological Chemistry, Iași, university, research.

Profesorul universitar Cristea Niculescu-Otin,¹ de formație inginer chimist, a avut o contribuție determinantă la crearea și dezvoltarea învățământului ieșean de inginerie chimică de la Universitatea și de la Școala Politehnică „Gheorghe Asachi” din Iași. Numele său este înscris în galeria oamenilor de seamă implicați direct la organizarea învățământului ieșean și românesc, prin contribuția sa esențială adusă la înființarea Școlii superioare tehnice din capitala Moldovei, al cărei prim rector a fost în perioada 1938-1944.²

Formare profesională și cariera universitară
Născut în Ploiești, la 5 decembrie 1879,³ în familia Anica și Nicolae Fotache, reputatul profesor a purtat inițial numele de Nicolae Fotache Hristache. Motivele pentru care, în tinerețe, Nicolae Fotache a cerut schimbarea legală a numelui în Cristea Otin,⁴ așa cum este cunoscut și cu care a semnat toată viața sa, nu sunt cunoscute.

Cristea Niculescu-Otin a absolvit în 1898 Liceul „Sf. Petru și Pavel” din localitatea natală, iar serviciul militar este desfășurat imediat la Regimentele 6 și 7 Infanterie. Începând cu 1900, a devenit student la Secția de Științe Fizico-chimice de la Universitatea din București, iar după obținerea diplomei de licență, în 1904, C. Otin a fost bursier al Fondului „Adamachi” și a mers la studii la celebra Universitate Tehnică din Charlottenburg, în perioada 1906-1910. În 1911 a obținut și titlul de doctor inginer la aceeași

* Muzeograf, expert bunuri tehnice de patrimoniu, Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu” Iași.

¹ Despre viața și activitatea lui Cristea Niculescu Otin s-a scris foarte puțin, o sursă importantă în redactarea acestei lucrări fiind materialele arhivistice din Anuarul Universității din Iași, în format electronic.

² Teodor Mălușan, Valentin Pop și Dan Cașcaval (coord.), *100 de ani de învățământ de inginerie chimică la Iași. 1912-2012*, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Facultatea de Inginerie Chimică și Protecția Mediului, Iași, 2012.

³ Arhivele Naționale Prahova, Registrul stării civile pentru născuți, act de naștere nr.1370 din 5 decembrie 1879, fila 92.

⁴ În ședința Consiliului de Miniștri din 13 februarie 1920, în temeiul art. 12 din lege, a fost admis ca numitul Cristea Nicolae zis Fotache, zis și Niculae Otin, să schimbe numele său patronimic de Niculae în acela de Otin spre a se numi Cristea Otin. Acest aspect este consemnat, la data de 26 iunie 1920, pe actul de naștere din Registrul stării civile pentru născuți, Arhiva Națională Prahova.

prestigioasă universitate,⁵ cu lucrarea *Contribuții la cunoașterea produselor de oxidare obținute electrochimic din bismut*. Revenit în țară, în 1913, Otin a obținut titlul de docent în Chimie tehnologică la Universitatea din București. Pentru o scurtă perioadă, în anul școlar 1912-1913, a fost profesor secundar definitiv la Liceul Militar „Mănăstirea Dealu”⁶ din Târgoviște.

Din 1913, prin adresa Ministerului Instrucției nr. 89397/3 decembrie 1913,⁷ Otin se stabilește la Iași, fiind numit suplinitor la Catedra Chimie tehnologică, ce funcționa în cadrul Facultății de Științe,⁸ precum și organizatorul și directorul Secției de Chimie industrială de pe lângă Universitatea din Iași. Prin acest pas făcut la început de carieră universitară, viața lui Cristea Otin este legată definitiv de orașul Iași, prin organizarea învățământului chimic tehnologic superior. La vremea respectivă, la Universitatea ieșeană, exista un curs de chimie tehnologică⁹ (anorganică și organică), introdus, în 1911, de profesorul Anastasie Obregia,¹⁰ cel care a organizat și primul laborator. Studenții, care urmau acest curs, primeau certificate de specializare în acest domeniu, aspect specificat și pe diploma de licență.¹¹ Prin urmare, dr. ing. Otin a devenit succesorul profesorului Obregia, titularul cursului de chimie organică, preluând disciplina de chimie tehnologică și continuând activitatea de organizare a *Laboratorului de Chimie Tehnologică*, al cărui director a fost, din anul 1915.

Prin reorganizarea învățământului aplicat de Universitatea ieșeană, în 1913, Secția de Chimie aplicată elibera diplome de licență, cu o durată a studiilor de trei ani. Pe parcursul celor 3 ani de studii, alături de discipline precum chimie minerală, chimie organică, fizică-optică, chimie anorganică, cursul de *Chimia tehnologică*, predat de C. N. Otin, avea o durată de doi ani. Programa mai includea și două conferințe de *Tehnologie chimică* și *Mașini și instalațiuni din industria chimică*, susținute tot de către Otin.¹²

Profesorii Anastasie Obregia și Cristea N. Otin
(Iași, cca. 1930, fotografie din patrimoniul
Muzeului „P. Poni-Radu Cernătescu”, Iași).

⁵ Universitatea tehnică din Berlin-Charlottenburg era prima școală politehnică din Germania care, începând cu 1899, organizează și acordă titluri de doctor.

⁶ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1935-1936.pdf, p. 69.

⁷ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1930-1935.pdf, p. 82.

⁸ În componența Facultății de Științe intra secțiunea Științelor matematice, secțiunea Științelor fizico-chimice, secțiunea Științelor naturale și secțiunea Științelor aplicate.

⁹ Gh. Platon, V. Cristian (red.), *Universitatea din Iași 1860-1985. Dezvoltarea științei*, Iași, 1986, p. 259.

¹⁰ Profesorul chimist Anastasie Obregia (1864-1937) a fost unul dintre pionierii învățământului chimic din România; în 1894 ocupă prin concurs Catedra de Chimie organică de la Universitatea ieșeană și organizează primul laborator al acestei discipline; a predat cursul de chimie organică până în 1935. În 1903, prof. Obregia a introdus cursul de tehnologia petrolului.

¹¹ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1930-1935.pdf, p. 82.

¹² *Ibidem*.

În urma unui concurs și ca urmare a îndeplinirii condițiilor impuse de lege, C. N. Otin a obținut, la 1 iulie 1915,¹³ titlul de profesor agregat, devenind și directorul Secției de Chimie Tehnologică. În anul 1915, pe lângă Universitatea ieșeană, funcționau trei secții de științe aplicate: Electrotehnică, Chimie Agricolă¹⁴ și Chimie Tehnologică,¹⁵ iar directorii celor trei secții erau responsabili cu întocmirea regulamentelor de funcționare ale acestora. Conform regulamentului Secției de Chimie, Otin era coordonatorul cursurilor de Chimie tehnologică generală, Chimie tehnologică specială, Aparate industriale chimice și tehnologia lor, Noțiuni de construcții de fabrici, precum și al proiectelor și lucrărilor de laborator¹⁶ efectuate de studenți. Studenții absolvenți aveau obligativitatea de a executa o practică de două luni în întreprinderi industriale, iar diploma de licență conținea mențiunea de inginer chimist. În anul 1916, sunt doi licențiați în chimie aplicată, specialitatea Tehnologie: Gheorghe Alexa¹⁷ și Gheorghe Huidovici,¹⁸ deveniți ulterior conferențieri în cadrul secțiilor respective; ei au activat toată viața în cadrul învățământului chimic superior ieșean.

Învățământul tehnic superior ieșean de la Universitatea Iași

Intrarea României în război, începând cu 14 august 1916, de partea Antantei, s-a răsfrânt deplin și asupra studenților și a întregului personal al Universității ieșene, care au avut de trecut prin greutățile și lipsurile profunde provocate de război, sub toate aspectele vieții.¹⁹

După o întrerupere a activității timp de doi, la Universitatea ieșeană, procesul de învățământ a fost reluat cu mari eforturi, la 1 martie 1919. Localul Universității ieșene a găzduit sediul Ministerului de Război, transferat la Iași, iar clădirea, sălile de curs, laboratoarele, mobilierul, bibliotecile au fost în mare măsură avariate în această perioadă, necesitând reparații urgente.²⁰ Refacerea localului Universității și reparațiile au fost îngreunate datorită lipsei fondurilor. Ca urmare a acestei situații dificile generate de urmările războiului, cei mai afectați au fost studenții care - mare parte dintre ei fiind mobilizați, - nu se mai prezentaseră la examene din iunie 1916. Absolvenții de liceu ai anilor 1914 și 1915, convocați pentru efectuarea stagiului militar, s-au înscris la Universitate, începând cu vara anului 1918, cerând demobilizarea.

Date fiind împrejurările speciale din toamna anului 1918 și pentru a veni în sprijinul studenților, Senatul universitar a solicitat primului ministru²¹ ca acei studenți „care fac parte din cadrele rezervei, indiferent de unitatea în care figurează, să fie considerați ca mobilizați la Universitate, unde, sub controlul domnilor Decani, vor fi obligați riguros a frecventa cu toată asiduitatea cuvenită, cursurile, laboratoarele și seminariile respective”.²² Redeschiderea cursurilor,

¹³ Arhivele Naționale Iași (în continuare, ANI), Universitatea Iași, *Fond Rectorat*, dosar 884/1918, rola 87, fila 20.

¹⁴ Catedră înființată, în 1906, la conducerea căreia a fost numit profesor titular Haralamb Vasiliu.

¹⁵ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1930-1935.pdf, p. 83.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Numit preparator imediat după absolvirea Facultății, în 1915, Gh. V. Alexa (1891-1985) este fondatorul școlii românești de pielărie și a contribuit la înființarea Facultății de Chimie Industrială din Iași.

¹⁸ Gh. Huidovici (1891-1954) începe cariera universitară, în 1920, pe post de asistent suplinitor la Catedra de Chimie tehnologică, urmând toate gradele universitare. Ca cercetător s-a ocupat, în special, de materiile tanante vegetale indigene, domeniu în care elaborează și teza de doctorat.

¹⁹ Pentru a veni în sprijinul producerii alimentelor necesare traiului dificil din acea vreme, în luna martie a anului 1917, profesorul Cristea Otin, căpitan în rezervă, solicită rectorului Universității, prof. Matei B. Cantacuzino (1855-1925), alocarea unei „suprafețe de 500 mp din locul aflat în apropierea Laboratorului de Chimie Tehnologică, care va fi lucrată în orele libere de servitorii laboratorului”, pentru producția unor zarzavaturi, din care de o parte va beneficia personalul, iar altă parte va fi pusă la dispoziția instituției, alocându-i-se destinația dorită. Rectorul aprobă referatul întocmit de profesorul Otin (ANI, Universitatea Iași, *Fond Rectorat*, dosar 871/1917, rola 84, fila 38).

²⁰ Marius Cristian, *Un moment din istoria Universității din Iași: redeschiderea cursurilor după războiul de reîntregire a neamului*, în *Universitatea din Iași. Pagini din istoria învățământului românesc*. Supliment la „Analele Științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, tom. XXXII, Iași, 1987. p. 190-191.

²¹ General Constantin Coandă (1857-1932), președintele Consiliului de Miniștri în perioada 24 oct.-29 nov. 1918.

²² ANI, Universitatea Iași, *Fond Rectorat*, dosar 883/1918, rola 86, fila 105.

pentru anul universitar 1918-1919, a fost amânată continuu, datorită lipsurilor materiale necesare funcționării laboratoarelor și amfiteatrelor, studenții insistând pentru reluarea studiilor prin memorii adresate conducerii Universității. Studenții mobilizați²³ fac apel la rector și la Senatul universitar, pentru a face demersurile necesare și la Ministerul de Război în vederea lăsării lor la vetre, în scopul continuării studiilor. Într-un final, reluarea cursurilor universitare are loc la 1 martie 1919,²⁴ numărul total al studenților reînmatriculați și noi înscriși pentru secțiile Electrotehnică, Chimie tehnologică și Chimie agricolă fiind de 395.²⁵

În anul școlar 1918-1919,²⁶ în corpul profesoral al Facultății de Științe din Iași, dr. ing. Cristea N. Otin, directorul Laboratorului de Chimie Tehnologică, era titularul cursului de Chimie tehnologică, electrochimie și electrometalurgie, iar preparator era Gheorghe Alexa. Cursul prof. Otin dura doi ani și trata aspecte privind tehnologia apei, sursele de căldură și frig, industria anorganică, a petrolului, îngrășăminte chimice, tăbăcărie, hârtie, substanțe explozibile, sticlă, mortar, acizi, baze, oferind „posibilitatea absolvenților noștri să-și apropie toate cunoștințele necesare și să se familiarizeze cât mai mult cu problemele industriale”²⁷. În cadrul laboratorului, dotat cu toate materialele necesare pentru realizarea lucrărilor practice, se dădea atenție „încercărilor în mic a tot ceea ce privește fabricațiunile mari ca: industria acizilor (acidul sulfuric, azotic, clorhidric), bazelor (carbonatul de sodiu, soda caustică). Lucrările de ceramică, sticlă, ciment, var, cu încercarea materialelor: tăbăcăria, săpunul, zahărul, hârtia și petrolul, vor ocupa în acest laborator un loc de frunte”.²⁸

Pentru profesorul Otin, laboratorul și instalațiile tehnice industriale reprezentau locul și instrumentul de lucru pentru cercetarea adevărului științific, unde viitorii studenți trebuiau să fie formați în spiritul cercetării, să deprindă metodele de investigație și să-și disciplineze intelectul. Prin schimbarea și completarea Regulamentului de funcționare a Secției de Științe Chimice, cu Ordinul nr. 4.236/8 septembrie 1923,²⁹ durata studiilor devine patru ani, iar practica industrială a studenților dura trei luni, diploma obținută fiind de inginer-chimist.

În 1932, este legiferat titlul de inginer, absolvenții primind diplomă de inginer chimist universitar,³⁰ durata studiilor rămânând tot de patru ani. În perioada 1918-1923, erau 8 licențiați inginer-chimist, între 1923-1932 - 53 de ingineri chimiști, iar între 1932-1935, au dobândit titlul de ingineri chimiști universitari, 49 de absolvenți,³¹ toți fiind încadrați în industrie. Începând cu anul universitar 1927-1928, C. Otin a preluat, în calitate de conferențiar suplinitor, și disciplina de *Tehnologie, mecanică, mașini și instalațiuni industriale*³² din cadrul Catedrei de Electrochimie și Electrometalurgie. După înființarea Școlii Politehnice „Gheorghe Asachi”, din 1937, Otin a fost încadrat și numit profesor definitiv la Politehnică, prin decizia No.225846/1938,³³ la Catedra de Chimie tehnologică anorganică, unde a predat 3 ore/săptămână de chimie tehnologică, iar laboratoarele reprezentau 6 ședințe/săptămână, a câte 4 ore fiecare.

²³ ANI, Universitatea Iași, *Fond Rectorat*, dosar 879/1918, rola 85, fila 16.

²⁴ Marius Cristian, *op. cit.*, p. 192.

²⁵ Constantin Cloșcă, Mihai Dorin, Cornelia Neagu, *Istoria Învățământului tehnic superior ieșean*, Ed. „Gh. Asachi”, Iași, 1996, p. 56.

²⁶ „Anuarul Universității din Iași”, anul școlar 1918-1919, Iași, 1918, p. 55.

²⁷ *Ibidem*, p. 56.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1930-1935.pdf, p.83.

³⁰ *Ibidem*, p. 85.

³¹ *Ibidem*.

³² http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1926-1927-1928.pdf, p. 173.

³³ ANI, Institutul Politehnic Iași, *Fond Rectorat*, nr. inv. 1835, dosar 4/1941, vol. II, p. 278.

Înființarea Școlii Politehnice „Gheorghe Asachi”

Urmare a dezvoltării la nivel european a învățământului tehnic, și în România, după Primul Război Mondial, s-a conturat tot mai pregnant ideea extinderii școlilor tehnice superioare pentru pregătirea specialiștilor atât de necesari dezvoltării economice a țării și creșterea numărului de ingineri. O serie de probleme, precum lipsa spațiilor destinate înființării unor noi catedre, a laboratoarelor sau a bibliotecilor specializate, impunea alocarea unor subvenții consiste de la stat pentru îmbunătățirea acestor aspecte esențiale privind desfășurarea în bune condiții a procesului de învățământ. Un prim pas a fost făcut de Senatul universitar, în timpul mandatului de rector a dr. Alexandru Slătineanu,³⁴ întrunit în ședința din 18 octombrie 1924,³⁵ care a aprobat hotărârea Consiliului Facultății de Științe ca aceasta să se scindeze în Facultatea de Științe și Facultatea Tehnică, cu chimie tehnologică, chimie agricolă și electrotehnică, înaintându-se Ministerului Instrucției hotărârea luată în acest sens.

În cadrul ședinței Senatului universitar din 20 decembrie 1926,³⁶ în baza legislației și a regulamentelor universitare, s-a hotărât desprinderea secțiunilor aplicate existente, pentru formarea unei noi facultăți, denumită Facultatea Științelor Aplicate sau chiar înființarea de institute superioare, separate de Universitate. Prin tenacitatea și activitatea unor renumiți profesori universitari ieșeni de la cele două institute din cadrul Facultății de Științe, precum Cristea Niculescu-Otin, Ștefan Procopiu, Haralamb Vasiliu, Nicolae Costăchescu, Radu Cernătescu, C. V. Gheorghiu, Ion Plăcineanu, care au militat ferm ani de zile, pentru înființarea și organizarea mult doritei Școli Politehnice, convinși fiind de necesitatea funcționării și asigurării independenței unui astfel de învățământ tehnic superior în Moldova, acest deziderat se împlătește.

În „Monitorul oficial” nr. 66 din 20 martie 1937, a fost publicată legea pentru „concentrarea pregătirii inginerilor în școlile politehnice”,³⁷ prin care se desființa învățământul tehnic universitar. La 6 aprilie 1937,³⁸ Consiliul profesoral al secțiilor de Științe aplicate de la Facultatea de Științe „*declară constituită Politehnica din Iași, cu catedrele și conferințele ale căror cursuri erau urmate de studenții de la secțiile de Științe aplicate*”,³⁹ cu denumirea de Școala Politehnică „Gheorghe Asachi”, în amintirea primului inginer moldovean care a introdus învățământul tehnic în Moldova. La 11 iunie 1937, ședința Consiliului Universitar a hotărât ca memoriul întocmit de prof. Otin, privind „*promulgarea legii creării Politehnicei Gheorghe Asachi din Iași, să fie înaintat spre aprobare Ministerului Educației Naționale*”.⁴⁰

Pentru buna desfășurare a procesului de învățământ, în ședința Senatului universitar din 24 septembrie 1937, prof. Petru Bogdan, decanul Facultății de Științe, a înștiințat că va pune la dispoziția noii instituții de învățământ superior „*corpul didactic și laboratoarele necesare, fără a renunța la catedre și laboratorii*”.⁴¹ Astfel, între Universitate⁴² și Școala Politehnică a fost încheiat, la 22 decembrie 1937,⁴³ un cadru de colaborare și funcționare privind desfășurarea activităților didactice, cu o serie de reglementări, semnat de Petru Bogdan și Cristea Otin. Conform acestuia, corpul didactic, personalul auxiliar și laboratoarele Facultății de Științe

³⁴ Medic, profesor de bacteriologie la Facultatea de Medicină, Al. Slătineanu (1873-1939) a fost rectorul Universității ieșene în perioada 1 decembrie 1923-30 noiembrie 1926.

³⁵ „Anuarul Universității din Iași” 1924-1925, Tipografia Coop. „T.M. Carpați”, Iași, 1925, p. 25.

³⁶ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1926-1927-1928.pdf, p. 29-30.

³⁷ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1936-1937.pdf, p. 174.

³⁸ Constantin Cloșcă, Mihai Dorin, Cornelia Neagu, *op. cit.*, p. 73.

³⁹ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1936-1937.pdf, p. 174.

⁴⁰ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1936-1937.pdf, p. 63.

⁴¹ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1937-1938.pdf, p. 54.

⁴² Cu prilejul deschiderii anului universitar 1933-1933, la ședința solemnă din 1 noiembrie 1933, Regele României, Carol al II-lea, acordă Universității din Iași denumirea de „Universitatea Mihăileană”, fapt stipulat prin Decretul Regal Nr. 3119/2 decembrie 1933. Denumirea actuală datează din anul 1948.

⁴³ ANI, Institutul Politehnic Iași, *Fond Rectorat*, nr. inv. 1835, dosar 2/1938, fila 11.

rămâneau la Universitate, cursurile și lucrările de laborator fiind realizate în comun de către studenții celor două unități de învățământ. Toate taxele erau încasate de către Rectoratul Școlii Politehnice, evidența veniturilor se ținea în registre de partizi și „se vor vărsa Rectoratului Universității, la cerere, din încăsări taxele de construcție, de întreținere, de bibliotecă și 75% din taxa de înscriere”.⁴⁴ În ceea ce privește disciplina studentescă și asociațiile studențești, acestora le revenea obligația de a respecta dispozițiile legale și regulamentele pentru studenții universitari, Rectoratul Universității având autoritatea prevăzută de legi și regulamente și asupra studenților Politehnicii. Societățile studenților politehniști urmau să fie controlate de către rectorul Politehnicii.⁴⁵

În scurt timp, la 9 octombrie 1937, Senatul a fost înștiințat de hotărârea Ministerului Educației Naționale cu privire la „amânarea punerii în funcțiune a Politehnicii Iași până se vor putea realiza condițiunile legale și materiale”.⁴⁶ Ulterior, prin decizia No. 205660 din 3 decembrie 1937, emisă tot de către Ministerul Educației Naționale și publicată în „Monitorul oficial” nr. 284 din 8 decembrie 1937, se institua noua instituție de învățământ superior, Școala Politehnică „Gheorghe Asachi”, prin care cele două secții tehnico-aplicative au devenit facultăți, *Electrotehnică* și *Chimie Industrială*, cu o durată a studiilor de patru ani și cu drept de eliberare a diplomelor de licență. De asemenea, în componența Politehnicii a fost transferată și Facultatea de Științe Agricole de la Universitate, denumită *Facultatea de Agronomie*,⁴⁷ cu sediul la Chișinău. Pentru a face față cerințelor moderne, celor două facultăți li s-au alocat spații corespunzătoare în noua aripă a Universității Mihăilene,⁴⁸ construită în Dealul Copoului, între anii 1929-1933, în timpul rectoratului profesorului Petru Bogdan.

Regulamentul Școlii Politehnice din Iași a fost aprobat prin Înaltul Decret Regal No. 1089/938⁴⁹; în urma raportului Ministerului Învățământului,⁵⁰ M. S. Regele aprobă, prin ÎDR No.1278/938,⁵¹ numirea rectorului Politehnicii din Iași, prof. dr. ing. Otin Cristea, pentru o perioadă de trei ani, începând cu 15 martie 1938. Numirea a venit ca urmare a alegerii făcute de Consiliul de Perfecționare și Consiliul Profesoral a noii înființate Școli Politehnice, recunoscute fiind astfel meritele și calitățile sale de cadru didactic, pedagog, cercetător și de foarte bun organizator.

Funcționarea, în fapt, a Politehnicii ieșene începe la data de 1 octombrie 1939,⁵² inaugurarea oficială a Politehnicii și deschiderea solemnă a anului universitar 1939-1940 desfășurându-se la 14 octombrie 1939, în Aula Universității Mihăilene. În cuvântul său inaugural, Cristea Otin, rectorul Școlii Politehnice din Iași, s-a adresat studenților îndemnându-i la o bună pregătire profesională dobândită prin muncă temeinică, demnitate și încredere în viitoarele cariere pe care le aveau în viață. „Orice tânăr trebuie să știe și să fie pătruns, că atâta timp cât este student, nu are și nu trebuie să facă nimic altceva decât să învețe, să asculte, să se pregătească, asimilând cât mai multe cunoștințe și îmbogățindu-și sufletul cu cât mai frumoase calități. El trebuie să fie surd la ceea ce nu este școală, fără a deveni unilateral. Să citească, să asimileze, să-și facă o frumoasă cultură generală și să-și mărească cât mai mult și

⁴⁴ *Idem.*

⁴⁵ *Idem.*

⁴⁶ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1937-1938.pdf, p. 55.

⁴⁷ Constantin Cloșcă, Mihai Dorin, Cornelia Neagu, *op. cit.*, p. 96.

⁴⁸ Cristea Otin, *Cuvîntare rostită în ziua de 10 Octombrie, în Aula Universității Mihăilene, cu prilejul deschiderii cursurilor Școlii Politehnice „Gh.Asachi”*, în „Revista Științifică «V. Adamachi»”, vol. XXV, nr. 4, Iași, 1939, p. 168.

⁴⁹ ANI, Institutul Politehnic Iași, *Fond Rectorat*, nr. inv. 1835, dosar 2/1938, fila 46.

⁵⁰ *Idem*, fila 53.

⁵¹ Prin același decret sunt numiți decani Nicolae Costăchescu, la Facultatea de Chimie Industrială, Ștefan Procopiu, la Facultatea de Electrotehnică, și Haralamb Vasiliu, la Facultatea de Agronomie din Chișinău.

⁵² Cristea Otin, Agricola Cardaș, *Punerea pietrei fundamentale la Politehnica „Gheorghe Asachi din Iași*, în „Revista Științifică «V. Adamachi»”, vol. XXVI, nr. 1-2, Iași, 1940, p. 52.

variat bagajul de cunoștințe folositoare, ce-i vor servi, în carieră, în viață. Dar, ceea ce nu este permis să uite studentul nostru, este, că el trebuie să fie total străin de preocupările politice, ținându-se cât mai mult la distanță de ele. Să nu se lase sedus de glasul de sirenă amăgitoare și înșelătoare cu care își ademeneste prozeliții politicianul, fără conștiință și fără scrupul”.⁵³ Ședința festivă a fost transmisă, în premieră, la postul de radiodifuziune al Universității Mihăilene, instalat de Catedra de Radiofonie, prin grija profesorilor Alexandru Cișman și Ștefan Procopiu.⁵⁴

De asemenea, Consiliul Profesoral a avut în vedere înființarea și organizarea unor noi catedre și laboratoare, corespunzătoare desfășurării procesului de învățământ, precum și toate cele necesare pentru constituirea corpului didactic, adecvat standardelor universitare moderne. Fondurile necesare pentru înființarea a șase noi catedre au fost alocate în bugetul pe anul școlar 1939-1940,⁵⁵ prin grija reputatului profesor ieșean Petre Andrei, ministrul Educației Naționale, în perioada 1938-1940. Studenții existenți în cadrul Institutelor de Electrotehnică și Chimie Industrială, ce funcționau la Universitate, au fost trecuți la noua Politehnică, astfel încât prima promoție de ingineri absolvă în toamna anului 1940.

O altă activitate inițiată de rectorul Otin a avut în vedere construirea unui local propriu destinat Palatului Politehnicii, amplasat tot pe Dealul Copoului „îmbodobind ca un giuvaer de preț fosta capitală a Moldovei lui Ștefan cel Mare”.⁵⁶ Pentru demararea acestui proiect a fost sprijinit de dr. Ion Tănăsescu, rectorul Universității din Iași, general C. Ionescu, primarul orașului Iași, și, în special, de ministrul Petre Andrei, care a încurajat moral și material înființarea noii Politehnici. Piatra de temelie a Politehnicii este pusă în ziua de 2 iunie 1940, terenul atribuit fiind pe strada Toma Cozma, în locul unde fusese începută și părăsită clădirea Școlii Normale de Fete.⁵⁷

Pentru funcționarea în bune condiții a Universității din primii ani, pe lângă fondurile alocate de la stat, Politehnica a fost susținută financiar sau prin donații materiale de o serie de instituții industriale și bancare, precum și de către persoane fizice, care au înțeles nevoile noului așezământ academic. Dintre cei care s-au alăturat acestui demers au fost Regiunea a II-a Aeriană, Banca Națională, Uzina Electrică Iași, Primăria Iași, Uzinele și Domeniile Reșița, Industria Sârmei Turda, Serviciul Aeronautic, Fabrica Țesătura Iași, Sindicatul Spiritului Industrial, Socola Iași, ing. I. Solomon Iași, industriașul G. J. Duqué, ing. George Morariu.⁵⁸

La începutul anului 1938, C. Otin a donat Politehnicii suma de 20.000 de lei, în titluri de rentă.⁵⁹ În următorul an, 1939, din economiile sale, Otin a creat un fond de 1.000.000 de lei „din a cărui rentă să se acorde două burse studenților săraci, dar merituoși de la Politehnica din Iași: una fiind destinată secțiunii de Chimie, cealaltă la Electricitate”.⁶⁰ Cele două burse, în cuantum de 1500 lei lunar fiecare, erau pentru întreg anul universitar, prin instituirea lor Otin năzuind a fi de folos tinerilor lipsiți de mijloace materiale, înlesindu-le astfel accesul la studii, pentru o pregătire temeinică, crearea unei cariere în viață în folosul tinerilor și a țării lor. În actul său de donație, strălucitul profesor Otin sublinia că, prin aceste burse, dorește „a stimula pe de o parte sentimentul de ajutorare în viitorii cetățeni, care și-au creat situații datorită faptului de a fi avut posibilitatea unei burse, iar pe de altă parte pentru a întări simțul demnității personale, fiecare bursier considerându-se numai ca deținătorul unui împrumut de onoare, iar nicidecum al unui ajutor de gratuitate, înțeleg ca bursele instituite de mine, să fie rambursabile

⁵³ *Ibidem*, p. 174.

⁵⁴ Cristea Otin, *op. cit.*, p. 173.

⁵⁵ Cristea Otin, *op. cit.*, p. 167.

⁵⁶ Cristea Otin, *Agricola Cardaș, op. cit.*, p. 54.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 52.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 171-172.

⁵⁹ http://www.muzeul.uaic.ro/public/images/anuare/Anuarul_Universitatii_din_Iasi_1937-1938.pdf, p. 60.

⁶⁰ Stan Ionescu, *Donația profesorului universitar Dr. Inginer Otin Cristea*, în „Revista Științifică «V. Adamachi»”, Iași, vol. XXV, nr. 1, 1939, p. 40.

în timp de 10 ani, în rate egale, începând la un an, după ce fostul bursier își va fi făcut un rost prin exercitarea cunoștințelor căpătate sau ocuparea unui post indicat de studiile făcute”.⁶¹ O altă parte a banilor a fost destinată unui premiu, ce trebuia acordat din patru în patru ani, și consta într-o excursie de studiu în străinătate, beneficiar fiind un student recomandat de către Consiliul Politehnicii.

Anii celui de-al Doilea Război Mondial au fost marcați de transferarea Politehnicii la Cernăuți, aspect stipulat prin Decretul-Lege nr. 2847 publicat în MO nr. 247/20 octombrie 1941.⁶² Coordonarea acestei ample activități revine rectorului Otin, care a întreprins cele necesare privind amenajarea noului local, a laboratoarelor și căminelor de la Cernăuți, împachetarea în lăzi și transportarea în vagoane a întregului mobilier, aparate și instalații de laborator pe distanța Iași-Cernăuți. Împrejurările nefaste ale războiului au dus la evacuarea, în martie 1944,⁶³ a întregii baze materiale, a personalul didactic, administrativ și a studenților și mutarea la Turnu Severin. Prin pensionarea din toamna anului 1944, rectorul Otin s-a retras din activitate.⁶⁴

O parte a corpului profesoral de la Universitatea Mihăileană și Școala Politehnică „Gheorghe Asachi”:
Cristea N. Otin, Ștefan Procopiu,
Haralamb Vasiliu, Gheorghe Huidovici,
Cardaș Agricola,
Ioan Plăcințeanu, Radu Cernătescu,
C.V.Gheorghiu, Ilie Matei, 1938-1939,
Iași
(fotografie din arhiva Muzeului Științei și
Tehnicii „Ștefan Procopiu” Iași).

Cristea N. Otin, Ștefan Procopiu,
și Alexandru Cișman, 1939, Iași
(fotografie din arhiva Muzeului Științei și
Tehnicii „Ștefan Procopiu” Iași).

⁶¹ *Idem*.

⁶² ANI, Institutul Politehnic Iași, *Fond Rectorat*, nr. inv. 1835, dosar 4/1941, Vol. III, p. 748.

⁶³ Constantin Cloșcă, Mihai Dorin, Cornelia Neagu, *op. cit.*, p. 103.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 107.

Activitatea științifică a profesorului Cristea Otin

Alături de activitatea didactică și preocuparea sa de organizare a laboratoarelor necesare pentru buna desfășurare a procesului de învățământ, profesorul Otin a întreprins o muncă de cercetare remarcabilă, în special în domeniul chimiei tehnologice, realizând primele cercetări românești metalografice și de analiză termică. În anul 1913, a realizat primul studiu arheometric din România, cu privire la analiza compozițională a unor artefacte arheologice din bronz, intitulat *Contribuțiuni la metalurgia cuprului în țările ocupate azi de Români*, publicat în „Buletinul Academiei Române”.

Aspecte lămuritoare privind activitatea profesională a profesorului agregat C. N. Otin au fost date în analiza detaliată a referatului întocmit de consiliul profesoral de la Facultatea de Științe și prezentat de Petru Bogdan în cadrul ședinței Senatului Universității din 18 iulie 1918,⁶⁵ cu ocazia acordării gradului de profesor titular, în conformitate cu Legea Învățământului secundar și superior. Membrii prezenți în cadrul ședinței au fost: rector Nicolae Leon,⁶⁶ președinte, Vasile Negel, delegat Facultatea de Medicină, Ilie Bărbulescu,⁶⁷ delegat Facultatea de Litere, Iulian Teodorescu, delegat Facultatea de Drept, Petru Bogdan, delegat Facultatea de Științe și Constantin Parhon, delegat Facultatea de Medicină. Referatul întocmit de comisia instituită pentru redactarea analizei activității profesionale a prof. dr. ing. Otin menționează că „la intrarea în facultate s-a relevat într-o lumină simpatică, care ne legitimează să punem în el multă nădejde pentru viitor, atât prin aptitudinile sale de predare și investigație, alimentate cu profunzime de o solidă pregătire științifică, cu elocvente tendințe creatoare, cât și prin stăruința de a imprima studenților dragostea pentru această ramură complexă a științelor pozitive, dragostea senină a omului de știință, care fiind sinceră și deci comunicativă de la profesor la student, constituie o forță educativă din cele mai rodnice și cuceritoare”.⁶⁸ Fără a cere fonduri de la stat, profesorul C. Otin a reușit prin stăruința lui să îmbunătățească dotarea Laboratorului de Chimie Tehnologică cu aparate și materiale, în valoare de circa 50.000 lei. În timpul războiului, Laboratorul a adus ajutoare apreciable Serviciului Geografic al Armatei, identificând și preparând un produs străin brevetat, fără de care executarea hărților de război ar fi fost imposibilă.⁶⁹

Metodic, riguros științific și dăruit cercetării științelor aplicate, Cristea Otin este autorul uneia dintre cele mai importante lucrări de specialitate privind zăcămintele naturale, ce a avut ca temă studiul chimico-tehnic al zăcămintelor de asfalt din Matița,⁷⁰ jud. Prahova. Astfel, un prim articol a fost publicat în „Anales scientifiques de l'Université de Iassy”, tom. IX, 1915, p. 138-169, iar al doilea, mai amplu, apare în „Bulletin Scientifique de l'Academie Roumaine”, vol. 5, 1916, cu titlul *Sur les produits obtenues par la distillation sèche de l'asphalte de Matita*⁷¹ (*Asupra produselor obținute prin distilare uscată a asfaltului de la Matița*). Studiul profesorului Otin a avut o deosebită însemnătate științifică și economică pentru România, autorul ocupându-se de produsele obținute prin distilarea uscată, stabilind valoarea economică a acestor zăcămintele și punerea lor în evidență, zăcămintele evaluate la peste 40 milioane de lei, raportat la anul 1918, și geneza zăcămintelor de asfalt în legătură cu cele ale petrolului. Prin metode chimico-analitice riguroase, Otin a stabilit că generarea naturală a asfaltului din petrol se datorește „oxidării acestuia în contact cu aerul atmosferic și în prezența rocilor argilo-silicioase”, cercetarea, în ansamblu, având o contribuție valoroasă privind investigația

⁶⁵ ANI, Universitatea Iași, *Fond Rectorat*, dosar 884/1918, rola 87, fila 20.

⁶⁶ Biolog, profesor titular la Catedra de Zoologie medicală a Facultății de Medicină din Iași, Nicolae Leon (1862-1931) a fost rectorul Universității în 1918 și în 1920-1921.

⁶⁷ Lingvist, filolog și profesor la Catedra de Limbi slave a Facultății de Litere, Universitatea Iași.

⁶⁸ ANI, Universitatea Iași, *Fond Rectorat*, dosar 884/1918, rola 87, fila 20.

⁶⁹ *Idem*, fila 21.

⁷⁰ Localitate care adăpostește un zăcământ natural de bitum sub formă de impregnații în argilă și nisip fin, cu un conținut de 10-12 % bitum pur de o bună calitate.

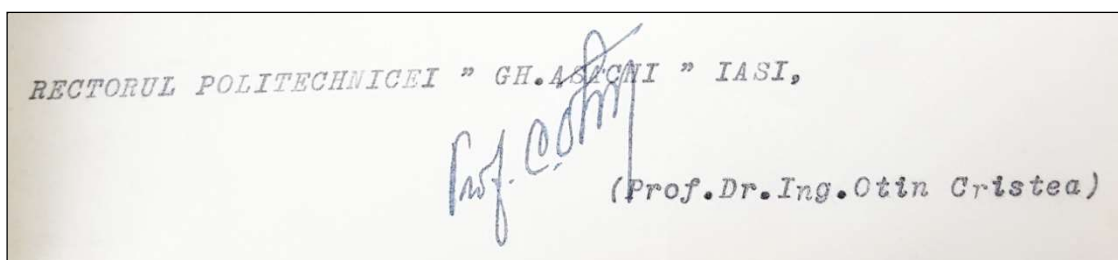
⁷¹ ANI, Universitatea Iași, *Fond Rectorat*, dosar 884/1918, rola 87, fila 21.

bitumului în legătură cu cea a petrolului.

Cunoscător temeinic al industriei chimice aflată în plină dezvoltare în Europa, profesorul Otin a adus în atenție și a subliniat importanța legăturii între cercetarea teoretică și cea practică, prin crearea condițiilor de aplicare în fabrică a deprinderilor necesare dezvoltării industriale a țării. De asemenea, C. Otin a susținut fabricarea în țara noastră, cu materiile prime proprii, a îngrășămintelor chimice, a coloranților și a substanțelor explozibile, urmare a procesului de distilare a petrolului și extragerea hidrocarburilor aromate. În felul acesta, România nu ar mai fi fost dependentă de produsele aduse din străinătate, dezvoltându-și industria chimică autohtonă. Pentru a veni în sprijinul dezvoltării industriei chimice moderne, pregătirea specialiștilor și a tinerilor întreprinzători, C. N. Otin a înființat o Societate Anonimă cu sediul în Iași, care avea ca scop:

- „1) să înființeze diferite industrii ca: tăbăcărie, fabrici de săpun, unsori, produse chimice etc.;
- 2) să insufle tineretului dragoste de industrii, ajutând să înceapă și ei întreprinderi de felul acesta;
- 3) să înființeze și o școală practică pentru maiștrii necesari industriilor chimice”.⁷²

Prin cursul său de chimie tehnologică, aflat în programa de învățământ, Otin a introdus și tratat noțiuni noi privind celuloza și hârtia, lacuri și vopsele, fibre textile sintetice, tăbăcărie, care, în timp, au devenit discipline de sine stătătoare și catedre care au fost înființate la Politehnică, deschizând noi perspective de cercetate și punere în valoare a acestor domenii. Alături de colaboratorii săi, Gheorghe Alexa, Gheorghe Huidovici, Mihai Dima, Gheorghe Cotruș și Simeon Savencu, Cristea Otin a publicat peste 35 de articole originale⁷³ și studii în reviste din România și străinătate, având ca temă asfaltul de Matitza, uleiul din sămânța de struguri, cracarea lampantului la presiune ordinară cu catalizatori, cracarea parafinei, studii asupra materiilor tananate rășinoase, influența temperaturii asupra tanajului în crom cu o singură baie, studiul fizico-chimic a cojii de molid din România din punct de vedere a materialelor tanante etc.

Dimensiunea și importanța sa activitate didactică, administrativă și științifică a fost mai puțin cunoscută și apreciată la adevărata sa valoare. A fost membru al Academiei de Științe din România, președinte a Societății de Chimie din România (1929-1932), membru al Asociației Internaționale a chimiștilor din industria tăbăcăriei, membru al Societății germane de Chimie. Profesorul Cristea Niculescu Otin este deschizătorul învățământului modern de inginerie chimică de la Iași, care prin munca, tenacitatea, calificarea, solida sa instrucție, dar și prin vocația cu care a slujit timp de decenii acestui domeniu, a avut un rol esențial la fundamentarea prestigioasei instituții. Spirit vizionar, perseverent și dedicat progresului tehnic întreaga sa viață, Otin a pus mai presus de orice dragostea față de neam, țară și Rege, față de acei tineri care, îmbrășișând cariera de inginer, „nu vor precupeți nici cea mai mică urmă din munca și cunoștințele lor, care să nu fie spre folosul obștesc pentru binele și fericirea semenilor lor”.⁷⁴

⁷² ANI, Universitatea Iali, *Fond Rectorat*, dosar 884/1918, rola 87, fila 23.

⁷³ ANI, Institutul Politehnic Iași, *Fond Rectorat*, nr. inv. 1835, dosar 4/1941, Vol. II, p. 369.

⁷⁴ Cristea Otin, Agricola Cardaș, *op. cit.*, p. 54.

Cristea Otin⁷⁵ a murit la 20 iunie 1953. A slujit întreaga viață dezvoltarea învățământului chimic ieșean, faptele sale reflectându-se în promovarea acestei instituții de elită, a științei și a mediului academic românesc.

Publicațiile profesorului Cristea Otin (parțial):

1. *Über Schmelzen von Kupferoxydol mit Kieselsäure*, în „Metallurgie”, IX, Heft 3, 1911;
2. *Beiträge zur Kenntnis der auf elektrochemischem Wege gewonnenen Oxydationsprodukte des Wismuts* (dizertație pentru obținerea titlului de doctor inginer), Universitatea Tehnică din Berlin, 1911.
3. *Silicații sintetici de Bismut*, în „Bulletin de la Section Scientifique de l'Academie Roumaine”, 4 (1913).
4. *Contribuțiuni la metalurgia cuprului în țările ocupate azi de Români*, în „Bulletin de la Section Scientifique de l'Academie Roumaine”, 6 (1913).
5. *Nouvelle contribution à la Metallurgie de Cuivre au temps de Roumains dans les pays qu'habitent actuellement les roumains*, în „Annales Scientifique de l'Universite de Iassy”, 8 (1914).
6. *Étude chimico-technique de l'asphalte de Matitza*, în „Annales Scientifique de l'Universite de Iassy”, 9 (1915).
7. *Produits de l'asphalte de Matitza*, în Bulletin de la Section Scientifique de l'Academie Roumaine, 5 (1916);
8. *Chemisch Technische Untersuchungen Über Die Aus Traubenkernen Ausgenen Oele Verschiedener Weigegender Rumäniens*, (în colab. cu M. Dima), în „Allgemeine Oel- und Fett-Zeitung”, 1933, Heft 2. p.71-77 și Heft 3, p.135-144.
9. *Krackversuche mit rumänischen Leuchtöl*, în „Petroleum”, XXXIII, Band nr. 12, S 1-7, 1936.
10. *Contribution a l'etude tannage dans le vid*, în „Journal of the International Society Soc. Leather Trades' Chemists”, iulie. 1937.
11. *Contribution à l'etude du tannage combine Alumine-tanin* (în colab. cu Gh. Alexa), în „Journal of the International Society of Leather Trades' Chemists”, 22, 1938;
12. *Über die Spaltung des Leuchtols durch Katalyse* (în colab. cu S. Savencu), în „Petroleum”, nr. 46, p. 1-5, și nr. 47, p. 1-5, noiembrie 1938.
13. *Untersuchungen der rumänischen Gasanstaltteers*, în „Montanistische Rundschau”, nr. 5, p. 2-12, 1939 (în colab. cu S. Savencu).
14. *Essais d'aromatisation de la paraffine sous l'action du chlorure d'aluminium* (în colab. cu M. Dima), în „Chimie et Industrie”, t. 40, Nr. 2, p. 217-227, août 1938.

BIBLIOGRAFIE

- Bogdan, N. A., *Orașul Iași*, Editura Junimea, Iași, 2008.
- Bușilă, C. Constantin, *Politehnica Gh. Asachi*, în „Revista Științifică «V. Adamachi»”, vol. XXV, nr. 4, Iași, 1939.
- Cloșcă, Constantin, *Contribuția Universității din Iași la afirmarea învățământului tehnic superior în perioada interbelică*, în *Universitatea din Iași 1860-1985. Pagini din istoria învățământului românesc*, supliment la „Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza Din Iași” - Istorie, tom. XXXII, Iași, 1987.
- Cloșcă, Constantin; Dorin, Mihai; Neagu, Cornelia, *Istoria Învățământului tehnic superior ieșean*, Editura „Gh.Asachi”, Iași, 1996.
- Cristian, Marius, *Un moment din istoria Universității din Iași: redeschiderea cursurilor după războiul de reîntregire a neamului*, în *Universitatea din Iași. Pagini din istoria învățământului românesc*, Supliment la „Analele Științifice ale Universității «Al.I.Cuza» din Iași”, tom. XXXII, Iași, 1987.

⁷⁵ A fost căsătorit cu doamna Jeana Mihăilescu Popa, în perioada 7 iunie 1943-12 aprilie 1952.

- Ionescu, Stan, *Donația profesorului universitar Dr. Inginer Otin Cristea*, în *Revista Științifică „V. Adamachi”*, Iași, Vol. XXV-Nr.1, 1939.
- Otin, Cristea, *Cuvîntare rostită în ziua de 10 octombrie, în Aula Universității Mihăilene, cu prilejul deschiderii cursurilor Școlii Politehnice „Gh. Asachi”*, în „*Revista Științifică «V. Adamachi»*”, vol. XXV, nr. 4, Iași, 1939.
- Otin, Cristea; Cardaș, Agricola, *Punerea pietrei fundamentale la Politehnica „Gheorghe Asachi din Iași*, în „*Revista Științifică «V. Adamachi»*”, vol. XXVI, nr.1-2, Iași, 1940.
- Platon, Gh.; Cristian, V. (red.), *Universitatea din Iași 1860-1985. Dezvoltarea Științei*, Iași, 1986.
- Popa, Valentin, *Școala românească de celuloză și hârtie*, în „*Revista de Politica Științei și Scientometrie*”, Serie nouă, vol. 5, no. 1, martie 2016.
- Mălușan, Teodor; Pop, Valentin I și Cașcaval, Dan (coord.), *100 de ani de Învățământ de Inginerie Chimică la Iași 1912-2012*, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”. Facultatea de Inginerie Chimică și Protecția Mediului, Iași, 2012.

CRISTEA NICULESCU-OTIN - A LIFE DEDICATED TO THE TECHNOLOGICAL CHEMISTRY SCHOOL IN IAȘI

University Professor Cristea Niculescu-Otin, with a training in chemical engineering, had a major contribution to the foundation and development of the chemical engineering education at "Gheorghe Asachi" University and Polytechnic School in Iași. His name remained for posterity in the history of the local and national education for his important work to the establishment of the superior technical school in the capital of Moldavia, whose first rector he was in the period 1938-1944. Together with the didactic activity and his preoccupation towards the organization of the laboratories necessary for the proper development of the educational process, Professor Otin also performed a remarkable research activity, especially in the field of Technological Chemistry.

GEORGE ENESCU ÎN PRESA FRANCEZĂ. REVISTA „L'ECHO MUSICAL”, 1905

Lidia ALEXIE*

Keywords: music, history, french magazine, George Enescu.

„Singurul progres care poate influența profund viitorul este cel care crește din trecut.”
(George Enescu)

Un interesant articol despre biografia și despre muzica tânărului George Enescu, considerat încă de pe atunci un mare compozitor, a ocupat primele pagini ale publicației pariziene „L'Echo Musical”, din 15 august 1905, pe când geniul Enescu împlinea 24 de ani. Redăm integral mai jos acest material, în traducere din limba franceză, intitulat *Notes sur Georges Enesco* și semnat de Ch. Adrienne.

„Existența ființelor este atât de rar în concordanță cu visul și destinul lor primordial, încât prezența acestui echilibru absolut ne uimește și ne încântă. Până aici, Enescu s-a bucurat de acest excepțional noroc. Nicio fantezie contrariantă nu dezordonează de plăcere viața sa veritabilă.

S-a născut la 19 august 1881 la Dorohoi (România) și a arătat, din fragedă copilărie, un remarcabil talent muzical. Tatăl său, în loc să-l îndepărteze, după metoda obișnuită, de la calea sa adevărată, se străduie să-i dezvolte darurile naturale.

De la patru la cinci ani îl învață primele noțiuni de vioară și notarea muzicală. Și până la șapte ani, micul Enescu liber se exalta de sonoritate; degetele sale pe vioară le zgâria, le mângâia pe pian, le înnoda în arpegii în acorduri și în vis, pe foaia de hârtie liniată le scria, privindu-le alăturându-se ca niște genii bune sau luptând ca niște gnomi nesupuși. Niciodată el n-a suferit nicio constrângere ori o sarcină forțată, a fost evitată și, de aceea, niciodată, el nu a simțit pentru artă acel teribil dezgust care l-a martirizat pe Beethoven copil, legat de respingătoarea sa meserie de excepție. Dorind să lucreze serios, în 1888, a plecat la Viena, unde intră la Conservator la clasele de pian, vioară și armonie. A absolvit în anul 1893, după ce obținuse medalia și compusese mai multe allegouri, sonate, rondouri, variațiuni pentru pian, uverturi etc. A venit la Paris, a urmat la Conservator cursul de vioară al lui Marsick, pe care l-a părăsit în 1899 cu un prim premiu, cursul de compoziție al lui Massnet, apoi al lui Faure; pe de altă parte, el a studiat cu Gedalge fuga și contrapunctul. Dar adevăratul său maestru a fost Johann Sebastian Bach, Enescu s-a impregnat cu pasiune de această muzică care l-a învățat abilitatea scriiturii, disprețul față de noua virtuositate în sine. Dacă Enescu în al său *Octuor*, de exemplu, timp de 28 de măsuri unește o temă cu ea însăși bipart (de două ori), ca și o celulă în două vieți asemănătoare (ceea ce în jargon tehnic se numește canon), nu e pentru respectul chinezăriei, ci pentru că este frumos, deoarece combinația viorii și a altoului este savuroasă. Și afecțiunea profundă a lui Enescu pentru eternul

* Muzeograf, Muzeul Memorial „George Enescu” Dorohoi, Secția Memorialistică, Muzeul Județean Botoșani.

Johann Sebastian Bach se înrădăcinează nu numai într-o ferventă admirație, ci într-o similitudine de temperament, ceea ce va face ca, adesea, limba lor să se servească de expresii fraterne. În mod sigur, tânărul de 24 de ani nu are dreptul la un loc lângă cel pe care noi îl venerăm de mai mult de două secole. Va avea vreodată acest drept?... Viitorul o știe... Fără îndoială aceste două naturi au spre spațiul nelimitat în care sufletul se dilată aceleași aspirații, inegal puternice. Discipolul este mai puțin sigur decât maestrul, nervii săi se neliniștesc mai mult, vertijul uneori o sesizează. Atunci, aceste melodii frecvent împrăstiate ca acelea ale maestrului, în noimi și în septimi, rând pe rând se crispează, se destind noimile, septimile devin majore. Și ritmul care le duce sparge anvergura, se înalță, asemenea unui torent, printre barele măsurii, distruge niște punți inutile. Și acest torent trăsnește pe un pat trădător, unde lângă recife cunoscute, semnalate de farurile accentuatelor și ale dominantelor, se zburlesc obstacolele ipocrite de un perfid cromatism. Discipolului, ca și maestrului, îi place să întoarcă coloanele de catedrale, spirale ale suplului său contrapunct, să combine monodii. Numai că discipolul este mai puțin sever decât maestrul; el se amuză uneori să cizeleze, cu grație, aproape de desenul clasic, o floare neașteptată; apoi face să strălucească la întoarcere lanțurile acordurilor sale, care din când în când șochează într-o suită de chinte, septime în oglindă, inelele lor, dintre care ele, mai întâi reținute un moment printr-o întârziere sau o apogiatură, apoi, brusc lăsată, cad din nou peste altele, cu un clinchet lovit de o secundă minoră.

O altă forță l-a influențat pe Enescu - țara sa, România sa. El are obsesia întinselor câmpii, unde disonanțele stagnante ale vântului și ale clopotelor îndepărtate amestecă leneșe nostalgii, fără febră, fără coșmaruri. Aerul sănătos, suflul întărit al acestor vaste întinderi l-a pătruns. Acestor lucruri le datorăm vibrațiile și violențele care apar în *Poemul Român*, în *Toccata*, în *Bourrée*. Ce primitiv este! Vibrațiile se desfășoară chiar ca niște forțe vechi, drumuri luminoase, cum respiră această feroare de altădată!... Blândețea mâinilor unite coborâte ne mângâie... Vechii cântăreți de muzică polifonică aveau dreptate! Adesea o notă lungă, mereu aceeași (în incoerență armonică: o pedală), murmura atât de jos încât abia era perceptibilă, asemenea unui zgomot din spațiu, acelui zgomot care iese de oriunde, care se simte dar nu se aude, bâlbâire a unei misterioase fatalități indiferente (pedale de sol și de ut în ultima parte a lui *Octuor*; pedala de mi în prima parte a *Poemului Român*). Adesea vocile cresc și se alătură în unisonuri evocatoare de orizonturi nesfârșite (printre fraze din *Octuor* și din *Sonata a II-a pentru pian și vioară*: preludiul de la *Suita de orchestră*).

Și această muzică suferă atavismul oriental. Capricioasă, ea se răsucesc în fantastice arabescuri, trasând ciudate figuri, flora și fauna monstruoase. Candidă, ea cânta melopeele natale. Voluptoasă, ea cânta cu imprecizie cantilena în care alunecă străluciri de tritoni, zgomote adormitoare de secunde mărite.

Această artă suplă în care senzațiile sunt atât de acute, încât întrețin în străfundul ființei noastre zgârâieturi ale amintirii, este în mod sigur impresionistă; impresionistă în acest sens că s-a răspândit goală, chiar neacoperită de voal literar, sensibilitatea creatorului său. Și această artă, ieșită direct din impresia care, în mod frecvent era ignorată, este conștiința. De aceea melodiile lui Enescu au venit pe lume drapate cu armoniile lor, cu pliuri de umbră și de limpezime, pliuri mișcătoare care se îndepărtează și se derulează în arpegii. De aceea modulațiile lui Enescu sunt sobre, expresive, luminând ca un astru mascat de nori. Ce prismă, de exemplu, ca *Poemul Român* cu debutul său în ut minor tulbură acum calmul fremătător al unei serii de vară, tulbură așa cum, la apusul soarelui, cerul pe care agonizează ziua, pe care se naște noaptea, apoi iluminarea sa deodată în mi major, țâșnind pe

firmamentul lunii, izbitor sclipitoare! De aceea orchestra lui Enescu lasă tuturor sonorităților nuanța lor, savoarea lor, parfumul lor individual, folosindu-se de juxtapuneri de timbru, de pete sonore ca și în pictură, Franz Hals, Manet, Cézanne... folosind pete colorate.

Dar impresionismul pitoresc nu e singurul impresionism al lui Enescu. Muzica sa este o oglindă care reflectă un suflet în oglindă, voiciunea va apleca figura sa zâmbitoare. Noi auzim izbucnind veselie sa juvenilă în *Suita de orchestră*, poem al tinereții. Ea se va abate liber în vastele întinderi pe care ni le descrie, unde diversele instrumente la unison spun cu toate strigătele sale multiple stabilitatea naturii, tinzând spre același țel: conservarea ființei pentru viață; Ea dansează solemn un menuet ironizând, în poze exagerate, nobile atitudini ale strămoșilor; apoi, plictisită. Ea se oprește în timpul *Intermediului*, rumegând o nouă plăcere; atunci ea se avântă în *Tarantelle* înfrânată sau se răsucesc, fără grijă, toate instinctele. În oglindă, grația gânditoare își va apleca corpul unduitor. În *Sarabanda* și în *Pavane* vom zări, îmbrăcată cu stofe în ape, mișcându-se încet cu gesturi ample de legendă, în spatele unei draperii transparente de vis. În oglindă, dragostea își va apleca figura dublă. În *Octuor* și în *Sonata a II-a*, pentru pian și vioară, creații de același fel, generate de aceeași celulă, lângă dorința masculină, se înalță feminitatea eternă cu ochii limpezi, misterioasă, pentru că simplu surzând frumos dorinței masculine pasională care îl ignora și pe care o ignora, dorința masculină care vrea să stingă în ea visul cel mai mic, dar mai profund ca al lui, vis care nu agita nimic, care are un suflet de apă liniștită, percepând nebunia soarelui și a vântului, fără să o înțeleagă, vis care nu reflectă decât cerul.

Și neliniștea emanată a acestor două ființe, solitare ca toate ființele care se apropie, caută să se amestece fără a ajunge acolo, se exprimă în *Sonată* printr-o enigmatică terță, când majoră, când minoră. Interogativă, plină de speranță, terță majoră închide opera.

Caracteristica muzicii lui Enescu, pe care tocmai am analizat-o sumar, este de a fi pur muzicală. Putem să o traducem literar, pentru că ea relevă o întreagă natură, o natură primitivă în care mișună toate instinctele. Este inconștient, fără îndoială, pentru ce Enescu alege adesea tonul de ut, primordial; de aceea el face să se izbească, într-un haos voit brutal, ritmuri leneșe ternare, împotriva preciziei binare; de aceea el face să oscileze linii sinuoase care, modelat sonor voluptos, se răsucesc în lumină; de aceea el face să se audă frecări dure de septime majore, de zeci și de noimi minore, urme ale spiritului pervers învins de frumusețe. Printre toate aceste instincte, cea care domină este o ciudată preștiință a unui trecut îndepărtat... De aici se va naște admirabila credință a lui Enescu în viață sau, mai curând, într-o viață așa cum ar trebui să fie, într-o viață scutită de mici zgârieturi transformate de noi, bieți moderni îndeprădăcinați, într-o viață scutită de lacrimi, de respirații grele, într-o viață în care fondul sufletului nu este să se tortureze, într-o viață deasupra umanității noastre. Și această credință animă toate compozițiile lui Enescu, ea țese legătura care unește temele sale, ea este pivotul „ciclismului” său. Și din cauza ei, muzica lui Enescu apare victorioasă și încrezătoare, concepută, se pare, de o fatalitate pe care strigătele pământului n-o ating.”

(Traducere de prof. Rodica Baldazar și muzeograf Lidia Alexie)

George Enescu, la 24 de ani, era deja un nume în lumea muzicală internațională. Cu studiile finalizate la Conservatorul din Viena și apoi la Paris, a devenit un artist de care presa muzicală franceză era interesată din ce în ce mai mult. În revista „L’Echo Musical” a apărut acest amplu articol despre Enescu în nr. 23 din 1905, în al XXX-lea an editorial al prestigioasei publicații de profil. La sfârșitul articolului apare o notă prin care se precizează că acesta a fost ultimul număr care a apărut, iar celor care au plătit abonament li se vor returna banii.

Tot pe cea de-a treia pagină sunt trecute principalele lucrări ale lui George Enescu:

- de orchestra; *Poema Română, Simfonia pentru orchestră și violoncel, Rapsodia I și Rapsodia a II-a, Suita Orchestrei*;
- muzică de camera: *Două sonate pentru pian și violoncel, Octuor*;
- pentru pian: *Suita în stil popular, Suită (Toccata, Sarabande, Pavane, Bourrée), Rapsodia și Variațiuni*.

De asemenea, observăm că fotografia tânărului compozitor apare atât pe coperta revistei, cât și pe prima pagină, la începutul articolului la care facem referire.

În articol sunt prezentate date biografice și o analiză de specialitate a muzicii sale compusă până atunci. George Enescu s-a născut la Liveni (jud. Botoșani), la 19 august 1881, deși în articol se notează nașterea la Dorohoi. Talentul muzical cu care a fost înzestrat s-a manifestat din fragedă copilărie, după cum este bine știut, iar tatăl (Costache Enescu) i-a fost aproape, încurajându-l și fiindu-i primul profesor.

Însă, adevăratul său „maestru”, afirmă autoarea studiului, a fost compozitorul și muzicianul german Johann Sebastian Bach (1685-1750), muzica lui Bach punându-și amprenta în creațiile lui George Enescu.

La 6 februarie 1898 a debutat în calitate de compozitor în cadrul „Concertelor Colonne” din Paris cu suita simfonică *Poema Română*. De altfel, dragostea pentru țară, dorul l-au călăuzit permanent. A fost un apropiat al Familiei Regale, admirat de Regina Elisabeta a României și invitat deseori să cânte la Castelul Peleş.

După anul 1905 au urmat, însă, marile sale compoziții muzicale și operele de maturitate, marile sale turnee și exilul de după 1949. A trecut în eternitate la 4 mai 1955, la Paris.

BIBLIOGRAFIE

„L’Echo Musical”, nr. 23, Paris, 15 august 1905.

GEORGE ENESCU IN FRENCH PRESS. “L’ECHO MUSICAL” MAGAZINE, 1905

George Enescu at his 24 years old was already a famous name in the music industry. Being a graduate of Wien, then Paris Conservatory, he became an artist of whom the French musical media was more and more interested. In *L’echo Musical* magazine there appears an extended article on George Enescu in the number 23 from 1905, in the 30th year of its publishing.

The magazine is one of the Parisian periodicals published until 1905. The article dedicated to George Enescu was a messenger of those times and entertained the readers with delightful information. It is currently part of the patrimony of the George Enescu Memorial Museum in Dorohoi.

There is a photography of George Enescu himself on the cover, which is also used at the beginning of the article. It was taken by Franz Mandy in Bucharest. Franz Mandy was the official photographer of the Romanian Royal Family.

Coperta revistei „L'echo Musical”.

L'Écho Musical

(Anciennement Écho des Orchestres)

MONITEUR MENSUEL

DES COMPOSITEURS, DES CHEFS D'ORCHESTRE, DES MUSIQUES MILITAIRES
DES ARTISTES MUSIENS & DES SOCIÉTÉS MUSICALES

ABONNEMENTS : Rédaction et Administration : 27, boul. des Italiens, PARIS (2e)

France... 4 fr. par an

Etranger... 6 fr. —

TÉLÉPHONE : 218-12

Rédacteur en Chef : PHILIPPE D'OHSSON

ABONNEMENTS :
France... 4 fr. par an
Etranger... 6 fr. —

Georges Enesco

Phot. P. Mandy, à Bucarest.

NOTES SUR GEORGES ENESCO

L'existence des êtres est si rarement en concordance avec leur rêve et leur primordial destin, que la présence de cet équilibre absolu nous étonne et nous ravit.

Jusqu'ici, Georges Enesco a joui de cette exceptionnelle fortune. Aucune fantaisie contrariante ne désordonna, à plaisir, sa véritable vie.

Il naquit le 19 août 1881, à Dorohoiu (Roumanie), et montra, dès sa petite enfance, de remarquables dispositions musicales. Son père, au lieu de le détourner — suivant la méthode coutumière — de sa voie réelle, s'appliqua à développer ses dons naturels. De quatre à cinq ans, il lui apprit les premiers éléments du violon et la notation musicale. Et, jusqu'à sept ans, le

jeune Enesco, librement, se grisa de sonorités ; ses doigts, sur le violon, les griffaient, les caressaient, sur le piano, les nouaient en arpèges, en accords, et, en songe, sur la feuille de papier réglé, les griffonnaient, les regardant se joindre comme de bons génies, ou lutter comme des gnomes insoumis. Jamais il n'eut à subir aucune contrainte, toute tâche forcée lui fut évitée, et c'est pourquoi, jamais non plus, il n'éprouva pour l'art cet affreux dégoût qui martyrisa Beethoven enfant, attelé à son répugnant métier de prodige.

Désirant travailler sérieusement, en 1888, il partit pour Vienne, où il entra au Conservatoire dans les classes de piano, de violon et d'harmonie. Il en sortit en 1893, après avoir obtenu la médaille et composé plusieurs allegros de sonates, des rondos, des variations pour piano, des ouvertures, etc. Il vint alors à Paris, suivit au Conservatoire le cours de violon de Marsick, qu'il quitta en 1899, avec un premier prix, le cours de composition de Massenet, puis de Fauré ; d'autre part, il étudia, avec Gédalge, la fugue et le contrepoint. Mais son vrai maître fut Jean-Sébastien Bach. Enesco s'impregna, avec passion, de cette musique qui lui enseigna l'habileté d'écriture, le dédain de la vaine virtuosité-but. Si Enesco, dans son *Octuor*, par exemple, pendant vingt-huit mesures, unit un thème avec lui-même, le bipartissant ainsi comme une cellule en deux vies semblables (ce qui, en baragouin technique, se nomme : canon), ce n'est pas par respect de la chinoiserie, mais parce que cela est beau, parce que la combinaison du violon et de l'alto est savoureuse. Et l'affection profonde d'Enesco pour l'éternel Jean-Sébastien s'enracine, non seulement dans une fervente admiration, mais dans une similitude de tempérament, ce qui fera que, bien souvent, leur langue

se servira d'expressions fraternelles. Certes, le jeune homme de vingt-quatre ans n'a pas encore droit à une place près de celui que nous vénérions depuis plus de deux siècles. Aura-t-il jamais ce droit?... L'avenir le sait... Néanmoins ces deux natures ont, vers l'espace illimité où l'âme se dilate, les mêmes aspirations, inégalement puissantes. Le disciple est moins sûr que le maître, ses nerfs s'inquiètent davantage, le vertige, quelquefois, le saisit. Alors, ses mélodies, fréquemment épanouies, comme celles du maître, en neuvièmes et en septièmes, tour à tour se crispent, se détendent — les neuvièmes se minorisent, les septièmes se majorisent. — Et le rythme qui les emporte brise la carrure, s'élance, pareil à un torrent, au travers des barres de mesures, détruites comme d'inutiles ponts. Et ce torrent bondit sur un lit traître, où, à côté des récifs connus, signalés par les phares des toniques et des dominantes, se hérissent les écueils sournois d'un perfide chromatisme. Le disciple, ainsi que le maître, aime à enrouler les colonnes de cathédrales des spirales de son souple contrepoint, entrelacs de monodies. Seulement, le disciple est moins sévère que le maître; il s'amuse parfois à ciseler avec grâce, près du dessin classique, une fleur inattendue; ensuite, il fait briller à l'entour les chaînes de ses accords qui, de temps en temps, choquent en une suite de quintes, de septièmes miroitantes, leurs anneaux, dont quelques-uns, d'abord retenus un moment par un retard ou une appoggiature, puis, brusquement lâchés, retombent sur les autres, avec un tintement heurté de seconde mineure.

Une autre force influence Enesco : son pays, sa Roumanie. Il a la hantise des grandes plaines, où les stagnantes dissonances du vent et des cloches lointaines mêlent leurs indolentes nostalgies, sans fièvre, sans cauchemars. L'odeur saine, le souffle vivifiant de ces vastes étendues l'ont pénétré. A toutes ces choses, nous devons les alanguissements et les violences qui s'exhalent du *Poème Roumain*, de la *Toccata*, de la *Bourrée*. Comme cela est primitif! Les quintolements se déploient même que de très anciennes blanches routes lumineuses. Comme cela respire la ferveur d'il y a très longtemps!... La douceur des mains jointes, l'effleurement des cils baissés nous caressent... — Les vieux déchanteurs avaient raison! — Souvent une longue note, toujours la même (en fatras harmonique : une pédale) murmure si bas qu'on la per-

çoit à peine, semblable au bruit de l'espace, à ce bruit qui sort de partout, que l'on sent et qu'on n'entend pas, balbutiement infime d'une mystérieuse fatalité indifférente (pédales de sol et d'ut dans la dernière partie de l'*Octuor*; pédale de mi dans la première partie du *Poème roumain*). Souvent encore les voix s'enflent et s'allient en unissons évocateurs d'horizons infinis (premières phrases de l'*Octuor* et de la *Deuxième sonate* pour piano et violon; prélude de la *Suite d'orchestre*).

Et cette musique subit l'atavisme oriental. Capricieuse, elle se tord en fantasques arabesques, traçant d'étranges figures, flore et faune monstrueuses. Candide, elle redit les mélodées natales. Voluptueuse, elle chante d'imprécises cantilènes où glissent les chatolements des tritons, les frôlements endormeurs des secondes augmentées.

Cet art souple, où les sensations sont si aiguës, qu'elles ravivent, au fond de nous-mêmes, les égratignures du souvenir, est certes impressionniste; impressionniste en ce sens, qu'il étale, toute nue, pas même vêtue du voile littéraire, la sensibilité de son créateur. Et cet art, issu directement de l'impression qui, fréquemment s'ignorait, en est la conscience. C'est pourquoi les mélodies d'Enesco sont venues au monde drapées de leurs harmonies aux plis d'ombre et de clarté, plis mouvants qui s'écartent et se déroulent en arpègements. C'est pourquoi les modulations d'Enesco sont sobres et expressives, éclairant, telles un astre pleinement lumineux, puis enténébrant, telles ce même astre masqué de nuages. — Quel prisme, par exemple, que son *Poème roumain*, avec son début en ut mineur, trouble comme le calme tremblotant d'un soir d'été, trouble comme, au soleil couchant, le ciel où agonise le jour, où naît la nuit, puis son illumination soudaine en mi majeur, jaillissement au firmament de la lune, crûment miroitante! — C'est pourquoi l'orchestration d'Enesco laisse à toutes les sonorités leur teinte, leur saveur, leur parfum individuels, procédant par juxtapositions de timbres, par taches sonores, de même qu'en peinture, Franz Hals, Manet, Cézanne... procédaient par taches colorées.

Mais l'impressionnisme pittoresque n'est pas le seul impressionnisme d'Enesco. Sa musique est un miroir qui reflète une âme. Sur le miroir l'espièglerie penchera son visage enrisé. Nous entendrons éclater sa gaité juvénile dans la *Suite d'orchestre*, poème de la Jeunesse. Elle va librement

s'ébattre dans les vastes étendues que nous décrit le *Prélude*, où les divers instruments à l'unisson disent, malgré ses cris multiples, la stabilité de la nature, tendant vers un même but : la conservation de l'être pour la vie ; Elle danse solennellement un menuet raillant, en des poses exagérées, les nobles attitudes de ses ancêtres ; ensuite, ennuyée, Elle s'arrête pendant l'*Intermède*, ruminant un nouveau plaisir ; alors Elle s'élance dans la *Tarentelle* effrénée, où tourbillonnent, insouciantes, tous ses instincts. Sur le miroir, la grâce songeuse penchera son corps ondoyant. Dans la *Sarabande* et dans la *Pavane* nous l'apercevrons, vêtue d'étoffes chatoyantes, se mouvant lentement avec des gestes amples, des gestes de légende, derrière une nuageuse et transparente draperie de rêve. Sur le miroir, l'amour penchera sa double figure. Dans l'*Octuor* et la *Deuxième Sonate*, pour piano et violon, créations de même race, engendrées par une même cellule, près du désir masculin, se dresse la féminité, la féminité éternelle aux yeux limpides, mystérieuse, parce que simple, souriant joliment du désir masculin passionné qui l'ignore et qu'elle ignore, du désir masculin qui veut étreindre en elle du rêve plus petit, mais plus profond que lui, du rêve que rien n'agite, du rêve qui a une âme d'eau tranquille, percevant la folie du soleil et du vent sans la comprendre, du rêve qui ne réfléchit que du ciel.

Et l'angoisse émanant de ces deux êtres, solitaires comme tous les êtres qui se rapprochent, cherchent à se mêler sans y parvenir, s'exprime dans la *Sonate* par une énigmatique tierce, tantôt majeure, tantôt mineure. Interrogative, espérante, la tierce majeure ferme l'œuvre.

La caractéristique de la musique d'Enesco, que nous venons de sommairement analyser, est d'être purement musicale. Nous pouvons la traduire littérairement, parce qu'elle révèle toute une nature, une nature primitive où grondent tous les instincts. — C'est, inconsciemment sans doute, pourquoi Enesco choisit souvent le ton d'ut, primordial ; c'est pourquoi il fait se heurter, dans un chaos volontairement brutal, d'indolents rythmes ternaires, contre de précis rythmes binaires ; c'est pourquoi il fait osciller de sinueuses lignes qui, modelé sonore, voluptueusement tournent dans la lumière ; c'est pourquoi il fait entendre de durs frottements de septièmes majeures, de secondes et de neuvièmes mineures, râles de l'esprit pervers vaincu par

la beauté. — Parmi tous ces instincts, celui qui domine est une étrange prescience d'un passé lointain, d'un ailleurs... De là, naîtra l'admirable foi d'Enesco en la vie, ou plutôt en une vie telle qu'elle devrait être, en une vie exempte des petites égratignures transformées par nous, pauvres modernes, en vrais arrachements, en une vie exempte de larmes, de pantellements, en une vie où le but de l'âme n'est pas de se torturer, en une vie au-dessus de notre humanité. Et cette foi anime toutes les compositions d'Enesco, c'est elle qui tisse le lien qui unit ses thèmes, c'est elle le pivot de son « cyclisme ». Et c'est à cause d'elle que la musique d'Enesco apparaît victorieuse et confiante, conquise, semble-t-il, par une fatalité que les cris de la terre n'atteignent pas.

Ch. ADRIANNE.

Nous donnons ci-après la liste des principales œuvres de Georges Enesco :

Orchestre.

Poème roumain.
Symphonie pour orchestre et violoncelle.
Deux rapsodies sur des thèmes roumains.
Suite d'orchestre.
Trois intermezzi (pour instruments à cordes).

Musique de chambre.

Deux sonates pour piano et violon.
Octuor.

Piano.

Suite dans le style ancien.
Suite (Toccata, Sarabande, Pavane, Bourrée).
Rapsodie.
Variations (à deux pianos).

AVIS TRÈS IMPORTANT

L'Écho Musical paraît aujourd'hui pour la dernière fois.

Ses abonnés pourront se faire rembourser le prix des numéros auxquels leur abonnement leur donne encore droit, soit en espèces, soit en musique à choisir dans le catalogue de la Maison Enoch et Cie, 27, boulevard des Italiens, Paris.

A ses collaborateurs, à ses correspondants, à tous ses amis, *L'Écho Musical* leur adresse ses sincères remerciements pour la part désintéressée qu'ils ont tenu si aimablement à prendre dans l'exécution de son programme artistique.

COLECȚIONARUL MARCEL VEINFELD, UN MODEL CULTURAL DIN SPAȚIUL MEMORIEI ROMÂNEȘTI

Nicoleta ARNĂUTU*

Keywords: Marcel Veinfeld, doctor, collector, Bârlad.

În fenomenul complex al colecționarismului românesc, mai puțin cercetat după știința noastră, colecționarul Marcel Veinfeld (1917-1990) este un nume nu îndeajuns de cunoscut, o personalitate care, de timpuriu, a simțit o atracție puternică față de artă, fiind înzestrat cu un instinct deosebit pentru creația de mare valoare și rafinament.

Grație acestor calități, pe parcursul mai multor decenii, s-a ocupat de constituirea colecției sale de artă, pe care, la un moment dat, a hotărât să o doneze Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad.

Este un nume din rândul colecționarilor români ai secolului trecut, pe care nu-l putem încadra în enunțul de la debutul apariției colecționarilor în România, care îl definesc pe colecționar ca fiind un aristocrat al artei.

Cu siguranță a fost, până la sfârșitul zilelor sale, un pasionat „nevindecat” de ceea ce înseamnă cunoaștere, artă, frumos, civilizație, și care agonisea cu greu pentru a putea cumpăra obiectul ce îi rămăsese în suflet.

Neîncadrabil în rândul colecționarilor bogați, Marcel Veinfeld se regăsește alături de cei care au început această construcție culturală la începutul secolului trecut, beneficiind de existența unei piețe libere de artă, a cărei prezență în societatea românească a fost îngrădită până la dispariția totală, un fenomen specific celei de a doua jumătăți a secolului încheiat.

Din atitudinea colecționarului care a făcut sacrificii pentru pasiunea sa a lipsit cu desăvârșire acea posibilitate a vânzării unui obiect sau mai

multe, evident, în schimbul unui câștig.

Pe Marcel Veinfeld îl încadrăm, fără a greși, în acea categorie, din ce în ce mai rară, a colecționarului educat și lipsit de acel egoism dat de simțul ancestral al proprietății, care a dorit ca obiectele pasiunii sale să devină o sursă de bucurie pentru marele public. Fără a intra în detaliile biografice,¹ amintim că a venit pe lume în data de 4 ianuarie 1917, în familia Isac

* Muzeograf, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

¹ Nicoleta Arnăutu, *O pagină din existența Muzeului bârlădean, semnată de colecționarii Ion Chiricuță și Marcel Veinfeld*, în „Acta Musei Tutovensius”. Memorialistică, nr. I, 2015, p. 28.

Veinfeld (1877-1947), medic de profesie, cu vocație de scriitor și traducător din franceză și germană, format la școlile din țară și străinătate. În istoria Bârladului, Isac Veinfeld are un loc bine definit în rândul elitei intelectuale a locului, care a avut un remarcabil simț civic, atitudine, inițiativă și implicare, prin care a reușit să pună bazele a tot ceea ce astăzi definim cu sintagma „identitate culturală” a acestui topos moldav. Adolescentul Marcel și sora sa au crescut într-o familie care avea o casă deschisă, situată pe strada Principală, astăzi Republicii, nu departe de primul centru cultural Casa Națională „Stroe Belloescu”, apărut pe harta orașului în anul 1906.

Ușile casei familiei Veinfeld erau deschise apropiaților și celor interesați să participe la o serie de întâlniri, în cadrul cărora temele de literatură, filozofie, artă și prezentarea creațiilor proprii constituiau prilejul petrecerii timpului într-un mod agreabil, diferit de obligațiile cotidiene.

În contextul ofertelor culturale care lipseau, cu excepția sărbătorilor legale și iarmaroacelor, casa familiei Veinfeld a devenit un important „centru cultural”. Scriitorul Isac Veinfeld, care a publicat în revistele bârlădene cu pseudonimul Paloda, era un împătimit al muzicii culte. Încă din timpul studenției sale, de la Iași, împreună cu alți tineri bârlădeni talentați, a înființat „Societatea Filarmonică”, în anul 1889. Statutul acestei societăți se află în arhiva Muzeului, dăruit de Marcel Veinfeld.

În spectacolele acestei societăți, până prin anii '50, Isac Veinfeld, un virtuoz al viorii, împreună cu alți instrumentiști amatori ai urbei, au susținut o serie de concerte, cu un repertoriu bogat din muzica cultă. Adeseori aveau ca invitați mari artiști din Iași, concerte devenite o adevărată ofertă culturală, așa cum o demonstrează seria de afișe existente în arhiva Muzeului. Artiștii plastici erau, de asemenea, printre obișnuiții casei Veinfeld, între care îi amintim pe Dimitrie Hârlescu,² care, fiind profesor la renumitul Liceu „Codreanu” (astăzi Colegiul Național „Gheorghe Roșca Codreanu), între 1907-1910, a intrat în cercul intelectualilor bârlădeni. În scurtă perioadă cât a stat în Bârlad, D. Hârlescu a devenit bun prieten al medicului Isac Veinfeld, fiind nelipsit de la acțiunile care aveau loc aici. Înainte de plecarea spre cel de-al doilea popas al pictorului și ultimul din viața sa, D. Hârlescu i-a dăruit prietenului său o lucrare - un portret în ulei - de mari dimensiuni, ce reprezenta chipul sever al unei colege de cancelarie - profesoara Nathalie Drouhet. Portretul, datat 1909 și cu dedicație în limba franceză, a făcut parte din colecția familiei Veinfeld, până în anul 1931, când lucrarea a fost donată Muzeului.

Un alt pictor, un obișnuit al familiei Veinfeld, a fost Stavru Tarasov.³ Acesta, în perioada 1926-1928, a fost profesor la Liceul „Codreanu”. Climatul elevat, găsit aici de pictorul abia sosit din țări europene, l-au stimulat atât de mult încât în timpul celor doi ani petrecuți la Bârlad a organizat trei expoziții personale, două în cadrul Pinacotecii bârlădene și una la Iași.

În documentele vremii îl găsim pe medicul Isac Veinfeld și pe prietenul său, pictorul Stavru Tarasov, alături de alți membri marcanți ai aceluia timp, implicați în salvarea primelor instituții publice de cultură: biblioteca, înființată în anul 1906 și muzeul, înființat în 1914.

În jurul anului 1927, cele două instituții, nefinanțate de stat, erau în pericol de a dispărea de pe harta culturală a orașului. Inițiativa de înființare a unei societăți, în anul 1928, cu statut juridic și activă până prin anii '50, a condus la preluarea inventarului și a tuturor activităților celor două instituții, care și-au sărbătorit centenarul existenței lor, în 2006, respectiv în 2014. Printre membrii fondatori, îi găsim în documente pe Isac Veinfeld și Stavru Tarasov, în calitate de cotizanți ai societății, iar pictorul, ca donator al unor lucrări existente astăzi în patrimoniul Secției de Artă a Muzeului.

Copilul și adolescentul Marcel Veinfeld a crescut și a trăit în această atmosferă, având

² Nicoleta Arnăutu, Alina Butnaru, *Muzeul Vasile Pârvan - Centenar. Contribuții monografice*, în „Acta Musei Tutovensius”. Memorialistică, nr. III, 2018, p. 124.

³ Nicoleta Arnăutu, *Stavru Tarasov la Bârlad (1926-1928)*, în Miscelaneul „Bârladul, odinioară și astăzi”, vol. I, București, 1980, p. 288-298.

în persoana tatălui său un adevărat model. Așa cum ne-a mărturisit, a învățat de timpuriu să găsească răspunsuri la dilemele sale, prin lectură, având la dispoziție o bibliotecă bogată. Într-o primă etapă, lecturile erau atent dirijate de tatăl său, pentru ca, în scurt timp, așa cum declara, nevoia de cunoaștere l-a transformat într-un mare iubitor de carte și un cumpărător, îmbogățind astfel biblioteca familiei. Tot tatăl său a fost cel care i-a purtat pașii de timpuriu prin muzeele, colecțiile particulare, consignațiile și anticariatele din România, mai ales cele din București și Iași.

În schița biografică a colecționarului, profilul colecției sale trebuie privit în relația directă cu mediul de familie și timpurile în care a achiziționat bunuri culturale. Perioada în care l-a însoțit pe tatăl său prin consignații a fost, așa cum ne-a declarat, cea mai mare provocare a tinereții viitorului colecționar, deoarece un bun era achiziționat doar după ce fiecare dintre cei doi aducea argumente suficiente, pentru ca respectivul obiect să intre în colecția familiei. Existau momente când pleca din consignație cu imaginea unui obiect, iar când ajungea acasă, cu febrilitatea unui detectiv începea documentarea, folosindu-se de scrierile de artă și albumele existente în biblioteca familiei.

În anul 1940, absolventul cu *magna cum laude* a Facultății de Medicină din Iași, și-a făcut debutul ca medic și colecționar cu un buget propriu. Noul statut și elanul specific vârstei veneau într-un moment deloc încurajator și care, asemenea altor tineri, nu a intuit ce urma să se întâmple atât în plan național, cât și european. Tânărul medic, repartizat la Spitalul „Bârlad și Elena Beldiman” a revenit acasă, loc pe care nu l-a mai părăsit. Și-a început cariera de medic în lagărul de la Turnu Măgurele, unde a fost repartizat în perioada războiului. În perioada petrecută aici, așa cum ne-a mărturisit, lipsa lecturii zilnice a fost mai greu de suportat decât lipsa condițiilor unui trai decent.

Fără a insista pe aspectul profesional, Marcel Veinfeld a avut un parcurs fără sincope, urcând în ierarhia profesiei până la gradul de medic primar - specializarea microbiologie -, ocupând mai bine de patru decenii postul de medic șef al Laboratorului de Epidemiologie. Pe baza cercetărilor proprii, a scris o serie de studii, pe care le-a prezentat în cadrul Societății Medicilor și Naturaliștilor din Iași, al cărui membru era din anul 1947, publicându-le în revistele societății.

Omul cu o educație de tip enciclopedic, așa cum întâlnim la marile personalități din perioada interbelică, a continuat să trăiască într-un permanent contact cu sfera culturii și, în ciuda privațiunilor, s-a angajat pe drumul lung de rezistență, de constituire a colecției sale, un demers cu realizări durabile, bine gândit și studiat din timp.

Spre deosebire de tatăl său, tânărul medic, salariat al statului, și-a cenzurat sufletul și banii, optând pentru artele din Orientul Apropiat și Îndepărtat. Colecționarul a reușit să reunească piese de artă decorativă, prioritar, și mai puțin artă plastică. Fiecare piesă reprezintă preferințele autorului colecției și, în egală măsură, despre creatorii acestor bunuri, în majoritatea lor anonimi, un summum de obiecte care dincolo de utilitatea pentru care au fost create au și unica însușire de a fi frumoase. În ansamblu, colecția este o mărturisire de credință, o dovadă a atitudinii față de artă, a colecționarului care a avut predispoziția de a descoperi o valoare cu valențe de a se înveșnici.

Marcel Veinfeld, înzestrat nativ cu acel instinct pentru creațiile de mare rafinament și valoare, în cei 76 de ani și-a împărțit viața între profesie și pasiunea pentru bunul cultural, o dimensiune temporală în cadrul căreia întemeierea unei familii nu s-a încadrat. Fascinat de exotismul și pitorescul Orientului, spațiu geografic pe care nu a reușit să-l vadă decât cu ochii minții, cu ajutorul lecturii, a reușit să adune un mic tezaur, care i-a colorat existența de zi cu zi, într-un mod armonios, în spațiul locuinței sale, alături de arta europeană, vasta bibliotecă și o bogată colecție de discuri cu muzică cultă.

Fiecare obiect, din ceramică, metal și lemn, celebrează bunul gust, varietatea și măiestria artiștilor, care au trăit cu secole în urmă, în zone și centre celebre din India, China, Japonia,

Persia și Turcia. Vasele chinezești din perioada secolelor XVIII-XIX, din familia celor alb-albastru sau policrome, în modele perechi sau solitaire, sunt măiestrit decorate cu scene narative de mare intensitate, până la cele monocrome din cel mai fin porțelan de culoare albă, a căror frumusețe este dată de forma florii de lotus, având în pereți texte încrustate ce devin lizibile *contre jour*. În categoria porțelanului se încadrează și vasele japoneze, distinse prin bogăția repertoriului, cromatică și varietatea formelor, unde scenele de gen, mai ales cele *bataiste*, până la elementele de peisaj și semne astrale, elemente ce impresionează prin compunerea și dinamica fiecărei compoziții în parte. Deosebit este și vasul ce se distinge prin silueta frumoasă, dată de proporția dintre gâtul mult alungit și corpul ușor bombat, pe care se desfășoară o scenă compusă din două personaje în peisaj, elemente ce definesc caracteristicile unui decor specific persan, în timp ce motivul arhitectural, în dreptul căruia sunt surprinse cele două personaje, poartă însemnul creștinătății: crucea. Piese din metal comun, bronz *d'oré* sau argint aurit, impresionează sub aspectul formei și dimensiunilor, pornind de la micile jardiniere, vase pentru ceai, până la o instalație de încălzit. Frumusețea dată de diversitatea formelor este accentuată de tehnicile de decorare cum sunt strălucitoarele cloisonne-uri, intarsii, aplicații, gravură, redând un bogat repertoriu vegetal, zoomorf sau geometric.

O categorie aparte o reprezintă grupul încadrabil în statuara mică și bibelourile din diferite materiale (metal, rocă, ceramică) reprezentând chipuri de învățați din mitologia orientală surprinși în diferite ipostaze, alături de elemente zoomorfe. Obiectele de mobilier, paravane și un dulap, specifice interioarelor japoneze, reprezintă un alt capitol important din colecție. Deosebită este o piesă de cult - Kamidana - încadrabilă în perioada Edo, cu o multitudine de compoziții prin intermediul cărora artistul a adus aproape toate elementele ce definesc viața religioasă, ritualuri șintoiste și budiste, arta tradițională a diferitelor școli de aranjare a florilor, arhitecturi ce definesc un areal sacru, elemente vegetale, vestitul salcâm, sakura sau cireșul japonez, crizantema (fost element heraldic), până la găze, fluturi, păsări, delfini, pești și nelipsitul dragon. Impresionante sunt tehnicile de modelare a lemnului de cireș, fildeșului patinat și sidefului, care prin sculptură, uneori în relief înalt, trafor, pictură în lac aurit, intarsii din metal, fildeș și sidef, gravură, toate reușind să dea acestei piese de cult o valoare de unicat.

Autorul⁴ acestei piese de mobilier este KAZUHARU, al cărui nume este gravat pe o mică rozetă de fildeș ce se află în câmpul scenei care redă un aranjament floral în stilul școlii ikenobo, astfel plasată încât capătă un rol decorativ.

Deschiderea granițelor acestui îndepărtat loc exotic, în perioada Edo, parcă l-a speriat pe autor, care și-a demonstrat forța de observație și de exprimare cu dominanta nevoie de a reda amănuntele vieții medievale cu țel mărturisit sacru. De altfel, această piesă, alături de toate celelalte ale căror documentații de expertizare au fost finalizate și depuse la Ministerul Culturii, au revenit cu hotărâri de încadrare a acestora în cele două categorii ale patrimoniului cultural național, Tezaur și Fond, sporind astfel averea și poziția Muzeului bărlădean, în calitate de deținător de valori, ca parte a patrimoniului cultural al umanității.

În fapt, componența colecției dezvăluie universul artistic al trezorerului, care a avut la dispoziție o realitate artistică din care a ales printr-o selecție conformă cu priceperea, cunoașterea, pasiunea sa pentru valoare și, nu în ultimul rând, după posibilitățile financiare.

Marcel Veinfeld a fost un constructor cultural, dublat de un cunoscător pasionat care și-a asumat riscul pariurilor și judecăților de valoare pe care timpul le-a confirmat, așa cum o dovedesc clasările acestora, în conformitate cu noua legislație, aliniată la normele europene. Asemenea tatălui său, colecționarul și-a deschis ușile casei sale pentru apropiați și *connaisseurs*. Printre toți cei care i-au fost oaspeți, ne numărăm și noi, intrarea în atmosfera căminului său însemnând o surpriză plăcută, dată de fiecare obiect în parte, un ambient care

⁴ Nicoleta Arnăutu, *O piesă de mobilier din Colecția de artă orientală și extrem orientală dr. Marcel Veinfeld*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XV-XVI, 1993-1998, Vaslui, p. 335.

genera cu ușurință un dialog ce devenea, pe măsura trecerii timpului, mult mai dens, provocat de infinitele sensuri spirituale devoalate de colecționar.

În primăvara anului 1980, am aflat, de la colecționar și de la colegii noștri de la Muzeul Județean Vaslui, că vor derula un proiect cultural inedit, constând în expunerea publică a Colecției Marcel Veinfeld, în sălile Muzeului. Proiectul ne-a surprins, deoarece pe colecționarul, care era un apropiat al muzeografilor bârlădeni, l-am perceput ca pe un om foarte grijuliu, îndrăznim să spunem speriat, în ceea ce privește protecția bunurilor culturale, mai ales atunci când se punea problema manipulării, ambalării și transportului acestora. Această impresie s-a accentuat imediat după seismul din anul 1977, când a trebuit să preluăm de la domiciliul său un vas chinezesc din porțelan, ușor deteriorat din cauza seismului, și să-l transportăm în laboratorul de restaurare. În ciuda atitudinii corecte a specialiștilor Muzeului, acest moment i-a produs colecționarului o stare de agitație și emoție cu totul specială, așa cum ne-a mărturisit atunci când a venit în laborator, pentru a vedea etapele restaurării.

De asemenea, avea o atitudine de protecție și prețuire a cărții, prima sa mare pasiune. Noi am reușit să beneficiem de câteva studii și cataloage din biblioteca sa, numai după ce am trecut cu brio examenul privitor la folosirea acestui instrument al cunoașterii. Asemenea atitudini, credem noi, sunt în măsură să definească caracterul unui om și să ne transmită acel „ceva” propriu și inconfundabil al felului de a fi a colecționarului Marcel Veinfeld.

Expoziția de la Vaslui s-a bucurat de un real succes, începând cu momentul vernisajului și până în ultima zi de etalare, momente devenite amintiri plăcute pentru colecționar, împărtășite celor apropiați.

La scurt timp de la revenirea colecției de la Vaslui, Marcel Veinfeld și-a depășit menirea de colecționar, adresându-se Muzeului bârlădean cu o ofertă de donație, atitudine ce dovedește că generozitatea sa avea la bază dorința de a veni în întâmpinarea nevoii de ordonare a valorilor, adunate cu pasiune pe parcursul mai multor decenii, în sistemul organizat care este instituția muzeală, un spațiu, prin definiție, dinamic. Și, nu în ultimul rând, donatorul a avut dorința ca obiectele să devină o sursă de bucurie pentru toți acei care vor păși în spațiile expoziționale.

Asemenea lui Marcel Veinfeld, un alt fiu al locului, cel care a fost profesor universitar dr. docent Ion Chiricuță (1918-1988), o mare personalitate din lumea medicală și un cunoscut colecționar, a donat Muzeului nostru o colecție de artă comparată, cu cele două mari genuri: artă plastică și decorativă românească și universală.

Bunurile celor două colecții, dincolo de valoare, au adus o contribuție majoră din perspectiva structurii patrimoniului. Pentru prima dată, colecțiilor de artă românească modernă și contemporană, constituite încă din anul 1914, li se alătură genuri ale artei plastice și decorative provenite din Europa și exoticul Orient, databile între secolele XVI-XX.

Subliniem faptul că, înainte de momentul donațiilor (anii '80) și până astăzi, patrimoniul Secției de Artă nu a mai cunoscut o asemenea dinamică de creștere valorică și numerică. Ambele donații, deschise pentru public începând cu anul 1982, le încadrăm în mecenatul cultural românesc al unui timp când fondurile pentru achizițiile de bunuri lipseau cu desăvârșire. Acest mecenat are la bază altruismul celor două personalități, medici și colecționari, care au investit în cunoaștere, pasiune, timp și, nu în ultimul rând, bani, valori pe care le-a donat semenilor.

Generozitatea colecționarului Marcel Veinfeld, ce vine din acea înțelegere a intelectualului rasat, cu privire la instituția muzeală, considerată locul de conjunctură a actelor culturale, a căpătat altă dimensiune începând cu a doua jumătate a anului 1989. La acest moment, medicul, ajuns în postura pacientului, a fost internat în spital, unde a fost îngrijit de dr. Constantin Teodorescu (1939-2011), un confrate și, în același timp, un colecționar și donator de valori de artă.

La una dintre vizitele noastre, ne-am aflat în fața unei situații cu totul inedite în ceea ce privește raportul dintre viață și responsabilitatea celui care a fost înzestrat cu instinct pentru

creațiile de mare valoare și rafinament. În timpul vizitei, pe un ton și cu o stare absolut firească, ne-a comunicat că, în documentele de la domiciliul său, se află un testament în care își manifesta dorința ca Muzeul să fie executorul său testamentar.

La scurt timp, Marcel Veinfeld, o personalitate complexă și profundă, un om cu o erudiție deosebită, cu o fermecătoare stângăcie și timiditate, a plecat din această lume, nu înainte de a face un ultim gest de generozitate. Conform testamentului redactat și semnat în anul 1986, un an deloc întâmplător, dacă ținem cont că, la această dată, Muzeul a omagiat cei o sută de ani de la nașterea unuia dintre cei mai importanți pictori români, grafician, critic de artă, profesor și, nu în ultimul rând, un fiul al locului, Nicolae Tonitza. După dezbaterile succesiunii, conform dorinței colecționarului, ultimele piese de artă orientală au intrat în expoziția permanentă, în anul 1995, îmbogățind substanțial colecția care îi poartă numele, expusă publicului începând cu anul 1982.

Marcel Veinfeld este un nume față de care fiecare generație de muzeografi bărlădeni are obligația de a-l menține în memoria colectivă, ca pe un model ce trebuie prețuit, protejat și promovat, iar în contextul globalizării și consumerismului specifice noului mileniu, gestul donatorului Marcel Veinfeld capătă profunde semnificații.

COLLECTOR MARCEL VEINFELD, A CULTURAL MODEL IN THE ROMANIAN MEMORY SPACE

Knowing the mechanisms that led to collecting valuable objects in Romania, regardless of field, the environment in which this movement was born and asserted, the resources and the path of private collections, are fascinating themes that must be researched and known, the more as in Romania, the phenomenon of establishing and the existence of private collections have certain specificity, given by the transition from democracy to communism and return to the democracy of the new millennium.

Regardless of political regime and geographical space, collections have always been established by those who had financial possibilities, whom we can include in two great categories: those who see the purchase of the cultural asset as a form of capitalization, while the second category includes those for whom the passion of gathering cultural assets is based on their interest in the past, history, art, scientific truths, that grew and developed in time or, more simply said, their passion based on knowing and treasuring the human creation, in its evolution.

In the history of Romanian collection, we also include the name of Marcel Veinfeld (1917-1990), a medical doctor with encyclopedic education, as seen in the great personalities of the interwar period. He was born and lived in Bârlad, a small provincial town, but with rich spiritual life that gave a cultural identity to this Moldavian corner.

Endowed with aesthetic sense, an attribute acquired at birth, educated in the family and shaped by the desire of knowledge about everything that means civilization, culture, value, beautiful, he started purchasing at a time when a free art market was operating in Romania that was well organized based on rules imposed by supply and demand. It was the time when the young collector completed the profile of his collection, by purchasing art pieces coming from the Eastern world, becoming one of the first collectors passionate exclusively by assets coming from this exotic corner of the world, that start circulating in the European space in the 19th century.

There followed the period when the political regime led to the pauperization of the Romanian bourgeoisie elite, whether collectors or not or simply owners of valuable assets who were forced to sell them, sometimes at embarrassingly small prices, in order to live. As the communist regime crisis unfolded, the state increased control over everything that meant the right to ownership and free movement of the cultural asset; a restrictive phenomenon that led to an increase in exchanges between collectors.

Under such circumstances, the epidemiologist, who did not start a family, fascinated by exoticism and the Eastern picturesque, that he was never able to see but got to know from books and art albums, managed to gather a small thesaurus, that colored his everyday existence.

Every ceramic, metal and wooden object, in the category of decorative arts, as well as the few pieces of plastic art, celebrate good taste, variety and mastership of the artists who created them centuries ago, coming from areas and centers from India, China, Japan, Persia and Turkey, dating back to the 18th and 19th centuries.

Marcel Veinfeld was a cultural builder doubled by a refined connoisseur, who took the risk of gambling and value judgments, confirmed by time, as proven by their inclusion, in compliance with the new legislation aligned to European rules, in the two great categories of the cultural national heritage, Fund and Thesaurus.

Overall, the collection is a testimony of faith, a proof of the collector's attitude towards art, with that predisposition of discovering a value, with the valence of becoming eternal.

In 1981, Marcel Veinfeld went beyond his purpose as collector, lacking that ancestral sense of ownership right, and donated a large part of his collection to the museum from Bârlad, followed by the rest, left in the will written in 1986 and taken by the museum, after 1990.

Beyond the generosity of the donation act, Marcel Veinfeld collection, exhibited in the museum since 1982, is extremely important because, for the first time, the patrimony of the art section of the museum from Bârlad, established exclusively, ever since 1914, by modern and contemporary Romanian art, was enriched with universal plastic and decorative art, fundamentally changing the composition and structure of the collections. It equally contributed to enriching the cultural heritage of the nation and of the humankind.

The name Marcel Veinfeld should remain in the collective memory as a model whose pedestal must be protected and promoted by each generation of museographers in Bârlad.

Portret Marcel Veinfeld, lucrare de Corneliu Vasilescu

Aspect din expoziția permanentă Colecția dr. Marcel Veinfeld

KAMIDANA. Artist: Kazuharu

Paravane japoneze

Aspect din expoziția permanentă Colecția dr. Marcel Veinfeld

DISPARIȚIA PREMATURĂ A ARTISTULUI BOB BULGARU (1907-1938)

Alina BUTNARU*

Keywords: Bob Bulgaru, artist, drawings, exhibitions, museum, Bârlad.

S-a scris elogios despre acest artist moldav,¹ născut în luna lui florar a anului 1907, în primăvara răscoalei țărănești și a plecării spre alte orizonturi a marelui pictor Nicolae Grigorescu.

Gheorghe, al șaptelea născut din cele patrusprezece vlăstare ale Ruxandrei și Done Bulgaru, singurul băiat din cei șapte copii rămași în viață, era dezmiardat „Bob” de către membrii familiei și de prieteni. Un „bob” care a germinat frumos, al cărui spirit s-a dezvoltat armonios în domeniul artelor, dar căruia nu i-a fost îngăduit să ajungă la maturitate deplină, viața fiindu-i curmată de o boală necruțătoare.

După terminarea celor cinci clase primare în satul natal Mălăiești (jud. Vaslui), Bob a părăsit meleagurile natale și, ajutat de sora mai mare, Paraschiva, și de soțul acesteia, medicul Mihai Rădulescu, se stabilește în București. Aici a urmat Liceul „Sf. Sava”, avându-i colegi pe Eugen Ionescu și Edgar Papu. Atât perioada liceală, cât și cea universitară, au contribuit la consolidarea cunoștințelor și la lărgirea cercului de intelectuali în care se integrase. Era un participant constant la întâlnirile săptămânale organizate de Edgar Papu, în casa sa de pe Strada Polonă din București, unde se dezbăteau probleme de artă și de literatură, de filozofie și de viață, probleme care „torturau” spiritele tinerilor de atunci: Eugen Ionescu, C. Fântâneru, Horia Groza, Ștefan Todirașcu, Alexandru Elian, Emil Botta, Ștefan Stănescu și Pericle Martinescu.²

Fire contemplativă și avidă de cunoaștere, Bob Bulgaru și-a adâncit căutările în literatură, dar mai ales în artă, ceea ce l-a determinat să se dedice în totalitate desenului și picturii. Cutreiera, cu caietul de schițe, prin muzee, parcuri, pe străzi, fiind mereu în căutare de modele. Deși a desenat și pictat naturi statice, peisaje, nuduri, interioare, portretele de copii au fost un subiect predilect. Chipurile acestora l-au urmărit obsesiv, iar evocarea lor în stil renescentist reușește să proiecteze pe retina privitorului o imagine încărcată de sinceritate, grație și candoare. Tușele aplicate unele peste altele pe hârtia de calc, vibrația culorilor și jocul de lumină duc cu gândul la vitraliu. „*O virtuozitate de vitraliu în care tonurile gingașe cum ar fi ocrul auriu, galbenul irizant, roșu și brunul, sînt elemente care completează structura grafică fină*” afirma Petru Popovici.³ Sensibilitatea lucrărilor acestui artist și fragilitatea lor, la propriu (hârtia, care constituia suportul lucrării, nu era tratată cu grund), te transportă către o lume creată special de Bob Bulgaru: o lume cu oameni frumoși la suflet, după chipul și asemănarea lui. Scriitorul Radu Boureanu spunea că „*dacă ființa Bob Bulgaru se năștea undeva în spațiul Renașterii, cu calitățile desenului, cu puritatea paletei, poate ar fi fost unul din superbii plasticieni ai șirului inspirațiilor care au ilustrat evul*.” El este „o rudă depărtată a unui

* Muzeograf, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

¹ Cronici scrise de Edgar Papu, M. R. Paraschivescu, Arsavir Acterian, Pericle Martinescu, Horia Stamat, Eugen Jebeleanu, Ion Vinea, Gheorghe Dinu, Ion Frunzetti, Barbu Brezianu, Dan Petrasincu, Cicerone Teodorescu, Radu Boureanu și mulți alții.

² Pericle Martinescu, *Retroproiecții literare*, Editura Cartea Românească, București, 1973, p. 79.

³ Petru Popovici, *Prefață la Catalogul Bob Bulgaru (1907-1938)*, Comitetul pentru Cultură și Educație Socialistă al Județului Prahova, Muzeul de Artă Ploiești, 1972.

Holbein, în desen, în modul cum înțelege, cum privește în sufletul modelului. Poți să te gândești, nu să-l compari cu unii din purii Renașterii."⁴ Privite cu ochii cunosătorului, lucrările lui Bob Bulgaru amintesc și de stilul abordat de pictorul și miniaturistul italian Pisanello (1395-1455) - cu numele real Antonio di Puccio Pisano -, și de pictorul Ambrogio Lorenzetti (1290-1348), ambii definiți de eleganța, rafinamentul și delicatețea stilului artistic. Marele critic de artă George Oprescu era de părere că există asemănări între desenele lui Bob Bulgaru și cele ale pictorului simbolist francez, Carrière,⁵ a cărui artă este caracterizată de culorile cețoase, cu contraste de lumină și umbră. Este remarcabil că, până la vârsta de 30 de ani, Bob reușise să-și construiască propriul stil, nemaiîntâlnit la pictorii români contemporani lui, în care formele și culorile zămislesc imagini gingașe și pline de mister. Creativitatea debordantă a făcut din Bob Bulgaru un inovator în ce privește tehnica folosită în pictură: aplicarea culorilor de ulei pe suprafața impermeabilă și translucidă a hârtiei de calc, cu obținerea unei împletiri ale efectelor de lumină și culoare ce sugerează volume.

Deși lucra mult, nu reușea să-și „plaseze” operele decât într-o mică măsură. Expunerile sporadice pe simezele saloanelor oficiale nu au avut cum să-l propulseze pe Bob Bulgaru pe culmile celebrității. De altfel, artistul nu era preocupat de acest aspect și nici grăbit să se afirme, chiar dacă lipsurile materiale erau chinuitoare. Epuizat și prins în ghearele neajunsurilor, se simțea sufocat de situație și își dorea să părăsească Bucureștiul. Salvarea a venit de la prietenii săi din Târgoviște - publicistul Ion Vasiliu și pictorul și profesorul Aurel Vasilescu -, care au contribuit substanțial la restabilirea confortului psihic și emoțional. Primul l-a găzduit într-o cameră din locuința sa cu chirie, iar al doilea i-a oferit posibilitatea de a folosi atelierul său de lucru. În vara anului 1937, artistul se afla în plină activitate creatoare. Dezinvoltura și spontaneitatea cu care lucra, și, mai ales, comenzile pentru lucrări, i-au întărit speranța că visul său de-o viață - acela de a vedea „nemuritoarele opere ale Renașterii” adăpostite de marile muzee - se va împlini. Sorta i-a hărăzit, însă, un alt drum: cel spre eternitate. Când nimeni nu se aștepta, sfârșitul a venit în această perioadă prolifică din viața pictorului. Expoziția deschisă în noiembrie 1937, împreună cu Aurel Vasilescu, în Sala „Adam” din Târgoviște, a fost ultima. Bolnav, operat⁶ (dar fără șanse), imobilizat la pat, îngrijit de sora sa, Anița Böhme, își dădea seama că sfârșitul era aproape. Cu toate acestea, inspirația nu-l părăsise și nici frenezia cu care pictase până nu demult. Cu mâinile legate și suspendate deasupra capului, pentru „a preveni stingerea ganglionilor extrem de dureroși”, cerea insistent, după cum relatează o altă soră de-a sa, Maria Moldoveanu, să „i se desfacă mîna dreaptă și cu eforturi supreme schița pe cearceaf un tablou imaginar cu mii de linii.”

La data de 31 martie 1938, Bob Bulgaru a părăsit această lume, rămânând în amintirea celor care l-au cunoscut drept „băiatul blond⁷ și bun, cu părul răvășit, care trecea tăcut și-ți întindea o mână fină [...] neliniștit, cu ochii mari și visători, plini de uimiri și chemări” (Petr Popovici), elegant în gesturi și cu o ținută vestimentară impecabilă, pe care „o arbora fără ostentație, dar pe care o socotea ca făcând parte dintr-un ansamblu care-i păstrau și-i confereau omului demnitate.” (Maria Moldoveanu) A fost, poate, „cel mai modest și cel mai blând dintre pictorii noștri” (George Oprescu), care a lăsat în urmă peste 400 de lucrări (unele risipite, altele regăsite), parte dintre ele făcând obiectul expoziției retrospective de la Muzeul de Artă din Ploiești, în anul 1972. La vernisajul acestei expoziții au fost prezente mari personalități: G. Macovescu și soția, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Egdar Pappu, Ștefan Roll,

⁴ Radu Boureanu, *Bob Bulgaru*, în „Viața Românească”, nr. 4, aprilie 1973, an. XXVI, p. 169.

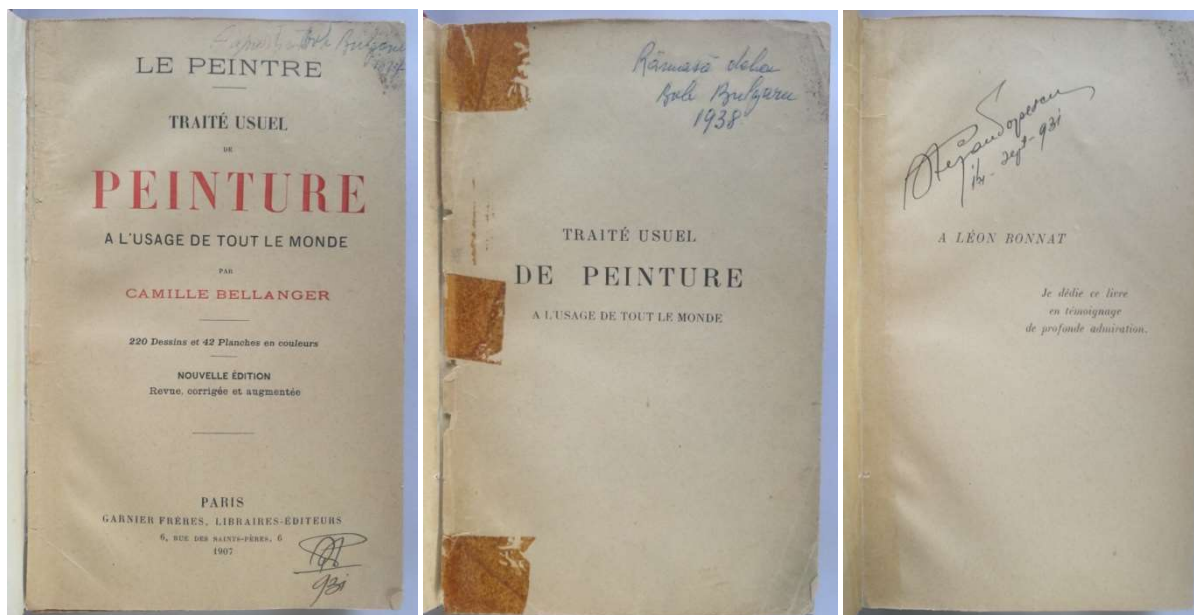
⁵ Eugène Anatole Carrière (1849-1906).

⁶ Operația a constat în excizarea unei suprafețe de 15 cm pătrați din pielea de pe spate, unde se afla o aluniță ce declanșase cancerul.

⁷ Maria Moldoveanu scrie, în paginile manuscrisului dactilografiat, că Bob Bulgaru avea părul castaniu: „Înalt, cu părul castaniu, ușor ondulat, ochii căprui, nasul drept, figura prelungă, dantura frumoasă; totul în perfectă armonie.” (subl. ns.)

Radu Popescu, Pericle Martinescu, Mihail Straje, Luca Dumitrescu... și sora pictorului, Maria Moldovanu.

Și la Bârlad, la 15 ani distanță (1987), a fost deschisă expoziția care cuprindea o parte dintre lucrările semnate de artist, donate Muzeului bărlădean, în anul 1980, de Margareta Codrin, iar în anul 1986, de reputatul medic Constantin Teodorescu (1939-2011). În anul 2006, Muzeul nostru a readus pe simeze numele și creația artistului Bob Bulgaru, expoziția permanentă fiind completată, în 2008, cu documentele și fotografiile provenite din donația doamnei Maria Moldoveanu. În acest fond, există o carte, care a făcut parte din biblioteca personală a artistului și care prezintă câteva însemnări: *Le peintre. Traité usuel de peinture. À l'usage de tout le monde*, al autorului francez Camille Bellanger, apărută la Paris, în anul 1907; este un tratat de pictură ce conține 220 de desene și 42 de planșe color. Probabil că acest exemplar a aparținut inițial lui Ștefan Popescu (1872-1948),⁸ pentru că poartă semnătura olografă a acestuia și data de 14 septembrie 1931 (pe pagina anterioară *Prefetei*), și, mai apoi, cartea a fost dăruită lui Bob Bulgaru. Atât pe pagina de gardă, cât și pe pagina de titlu, sunt scrise mențiunile că această carte a aparținut lui Bob Bulgaru. Date fiind aceste însemnări, avem certitudinea că acest tratat de pictură a fost una dintre cărțile de care artistul s-a folosit în studiile sale.

Un aspect deloc de neglijat este cel legat de una dintre lucrările semnate de Bob Bulgaru: un *Portret de fetiță*, desen în creion, pe hârtie (0,546 x 0,422 mm), semnat și datat 1937; pe o bucată de hârtie atașată desenului, se află înscris numele artistului și cuvintele *Etude pour un portrait*. Acest portret se află în patrimoniul British Museum⁹ din Londra, alături de lucrări ale artiștilor români George Tomaziu, Dumitru Ghiață, Nicolae Stoica, Jean-Alexandru Steriadi, Ștefan Popescu, George Petrașcu, Ion Jalea, Iosif Iser, Paul Neagu, Rodica Manin și mulți, mulți

⁸ Pictor, desenator, gravor, membru de onoare al Academiei Române din anul 1936. Este unul dintre gravorii de referință ai artei românești, cu studii făcute la Academia de Arte din München și Paris.

⁹ "În 1936 îi sunt selecționate pentru un Salon de pictură românească la British Museum trei desene. Participau alături de el, la Salon, Nicolae Stoica și Valentin Hoeflich." scrie Moldoveanu Maria, în *Biografie Bob Bulgaru*, p. 6, manuscris dactilografiat aflat în patrimoniul Muzeului "V. Pârvan" din Bârlad, datat 20.IX.1973 și înregistrat la nr. inv. 20260. La British Museum, *Portretul de fetiță* poartă numărul de înregistrare 0312.3 din 1938; autor: Bob Bulgaru; dimesiuni: 546 x 422 mm; donație: George Opreșcu. (https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=722939&partId=1&searchText=bob+bulgaru&page=1)

alții, fiind o donație făcută în anul 1938, de către renumitul profesor de istoria artei George Oprescu (1881-1969), critic de artă, colecționar, autor al unor cărți de artă populară românească, fondator al Institutului de Istoria Artei și director al Muzeului „Toma Stelian” din București, în perioada 1932-1942. Multe dintre lucrările semnate de tinerii artiști români au fost donate între anii 1933-1948 și s-au constituit într-o colecție la British Museum, grație preocupării pentru artă a lui George Oprescu. De altfel, eruditul critic de artă deținea o bogată colecție, care cuprindea aproape zece mii de piese (lucrări de sculptură, pictură, desene și gravuri) - unele dintre ele purtând semnătura artiștilor celebri precum Delacroix, Rembrandt, Courbet, Picasso, Dürer - și pe care a donat-o, la un moment dat, Academiei Române.¹⁰ Un gest nobil și un dar făcut nu numai muzeului, ci întregii națiuni române.

Creația lui Bob Bulgaru, ruptă de prejudecăți, va fi mereu scăldată în acea lumină serafică coborâtă din Ceruri, trecută prin spiritul și conștiința acestui *homo pictor* care au fost curmate brusc în evoluția lor. Poate de aceea, moartea artistului - după cum spune Pericle Martinescu - a căpătat o „*aură de basm înlăcrimat*” și a constituit o „*postumă consolare pentru acele existențe ce se hrănesc cu visuri, trăiesc discret ca niște îngeri și cad ușor ca niște petale imaculate de cais...*”.

THE PREMATURE DEATH OF THE ARTIST BOB BULGARU (1907-1938)

The artist Bob Bulgaru was born in Mălăiești, Vaslui county. His heritage, over 400 works of art (some scattered, others recovered). Some of these works of art have been exposed in 1972 at Art Museum from Ploiești. Other works of art, photos and documents are part of the collection of our museum, due to donations made by Margareta Codrin, doctor Constantin Teodorescu (1939-2011) and the artist's sister Maria Moldoveanu.

Bob Bulgaru's contemplative temper and his thirst for knowledge oriented him towards literature and art. This led to his later dedication towards drawing and painting.

The art collector and expert, George Oprescu (1881-1969), the author of many books of Romanian folks art, the founder of the Institute of Art History and the manager of "Toma Stelian" Museum from Bucharest (1932-1942) made a substantial donation of art to British Museum. This donation contains a collection of drawings and paintings signed by the most prominent romanian artists of the time: George Tomaziu, Dumitru Ghiață, Nicolae Stoica, Jean-Alexandru Steriadi, Ștefan Popescu, George Petrașcu, Ion Jalea, Iosif Iser, Paul Neagu, Rodica Manin etc. Among these works of art, someone can identify one of the most representative drawings of Bob Bulgaru: a portrait of a little girl.

Until the age of 30, the young artist already accomplished an uncommon personal style characterised by shapes and colors that create a delicate and misterious imagery.

His inquiring mind led to a special technique: the appliance of the oil paint on the waterproof and translucent tracing paper, resulting in a blend of light and color that suggests volumes.

¹⁰ Grigorescu, Denis, *Povestea lui George Oprescu, criticul de artă care a donat Academiei Române capodopere fabulos de scumpe, pictate de Rembrandt, Delacroix și Picasso* în ziarul „Adevărul de Pitești”, format online, din data de 31 august 2017 (http://adevarul.ro/locale/pitesti/povestea-george-oprescu-criticul-arta-care-a-donat-academiei-romane-capodopere-fabulos-scumpe-pictate-rembrandt-delacroix-sipicasso-1_59a565d85ab6550cb86f75a4/index.html)

Collection online

drawing

[Back to search results >](#) 1/1 >

Object type	drawing
Museum number	1938,0312.3
Description	Head and shoulders of a girl, turned to front, with head turned slightly to left, and looking to left. 1937 Black chalk
Producer name	Drawn by: Bob Bulgaru
School/style	Romanian
Date	1937
Materials	paper
Technique	drawn
Dimensions	Height: 546 millimetres Width: 422 millimetres
Inscriptions	Inscription Content Signed and dated On a separate sheet attached to modern mount inscribed twice with artist's name and inscribed: "Etude pour un portrait."
Location	Not on display (East European Imp XXc)
Acquisition name	Donated by: George Oprescu
Acquisition date	1938
Department	Prints & Drawings
Registration number	1938,0312.3

[Large image >](#)

[Image description >](#)

Image service:

[Use image >](#) [Request new photography >](#)

Recommend

Portret de fetiță, aparținând artistului Bob Bulgaru,
existent în patrimoniul British Museum din Londra.

Bob Bulgaru - elev la Liceul „Sf. Sava” (1920)

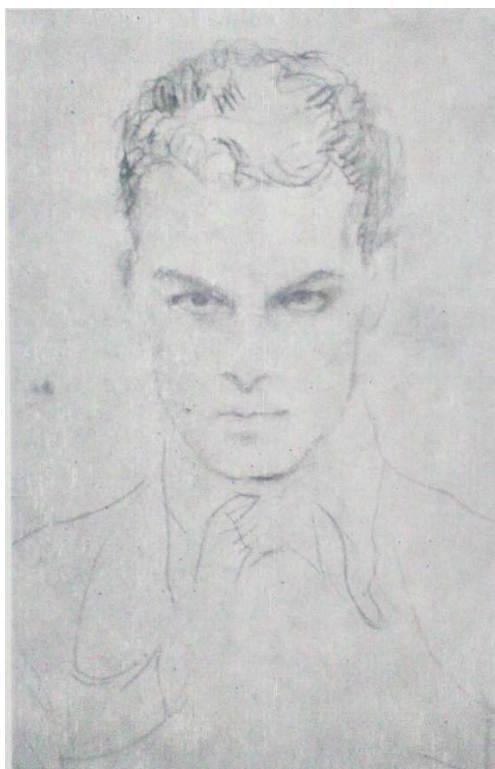
Bob Bulgaru, la vârsta de 20 de ani,
la terminarea liceului (1927)

Bob Bulgaru în timpul studenției
(București, 1931)

Anița Bulgaru și soțul ei, Carol Böhme
(București, 1928)

Bob Bulgaru, *Autoportret*.

Vernisajul Retrospectivei Bob Bulgaru
(Muzeul de Artă din Ploiești, 1972).

Casa surorii lui Bob Bulgaru, din Bulevardul 1 mai, nr. 397, București (în prezent, demolată).
În această casă a murit pictorul Bob Bulgaru, pe data de 31 martie 1938.

BIBLIOLOGIE

EDIȚII BIBLIOFILE

ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI „VASILE PÂRVAN” BÂRLAD (I)

Valentina FORNEA*

Keywords: 'George Ivașcu' Collection, bibliophile edition, old Romanian books, Bible, Cantemir

În sfera preocupărilor bibliofile românești se află cărțile vechi, rare, scumpe, edițiile princeps, unicat sau cu un tiraj limitat, lucrările realizate în condiții grafice deosebite, manuscrisele, exemplarele care poartă semnături olografe sau dedicații ale unor scriitori consacrați, și alte volume ce prezintă caracteristici speciale.

În ceea ce privește fondul de carte veche românească, istoricește, acesta adună cărțile tipărite între anii 1508 și 1830¹, în limba română sau de către români, și cele tipărite în alte limbi în spațiul românesc. Cartea românească este, fără îndoială, piesa primordială prin care se atestă, se păstrează și se cultivă identitatea națională, o dovadă incontestabilă a existenței poporului român și a conștiinței unității de limbă. Cucerirea culturală a tiparului în teritoriul românesc, de la începuturi și până în prezent, a dus la creșterea semnificativă a numărului de opere și texte tipărite, cultura scrisă dobândind în timp valențe majore, sub semnul „Galaxiei Gutenberg”²

În lucrările lexicografice³, termenul *bibliofil* provine, din punct de vedere etimologic, din limba franceză, *bibliophile* și evidențiază valoarea unei cărți. De asemenea, acest concept îi aduce în centrul atenției pe iubitorii și colecționarii de cărți inedite, rare și prețioase. În ceea ce privește noțiunea de *bibliofilie*, se certifică a fi o ramură a bibliologiei care studiază cărțile rare și valoarea lor artistică, o pasiune de a cunoaște, de a evalua și a colecționa cărți cu adevărat prețioase.

În consecință, într-o justă prețuire a cuvântului scris și ca o datorie morală pentru moștenirea culturală strămoșească, în intenția de a valorifica științific patrimoniul cultural de tip carte al Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad, această cercetare își propune să abordeze două aspecte principale. Primul se concentrează pe analiza bibliografică a volumelor care prezintă caracteristici bibliofile, iar cel de-al doilea urmărește popularizarea patrimoniului bibliofil al Muzeului bârlădean. Prezentul studiu, primul dintr-o viitoare serie, se orientează către un eșantion restrâns – o singură colecție⁴ –, cu toate acestea, activitatea de realizare a unei cercetări complete este laborioasă și necesită sollicitudine. De aceea, selecția materialelor supuse analizei noastre, se face într-o manieră aleatorie, fiind prezentate eșalonat edițiile bibliofile existente în patrimoniul instituției muzeale.

În anul 1988, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad s-a îmbogățit cu o colecție impresionantă de cărți, odată cu donația fiicei scriitorului George Ivașcu, Raluca Voichița Ivașcu, consfințită la doar câteva luni după moartea tatălui acesteia.

*Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad; valentinafornea30@gmail.com

¹ <http://www.cimec.ro/carte/cartev/istoric.htm>

² *Istoria românilor*, vol IV, Editura Enciclopedică, Academia Română, București, 2001, p. 649-699.

³ *Apud. DEX* (Dicționarul explicativ al limbii române), ediția 2016, Academia Română.

⁴ Colecția scriitorului George Ivașcu din cadrul Secției *Personalități Bârlădene și Bibliotecă* a Muzeului „Vasile Pârvan”, Bârlad.

În calitatea sa de om al literelor, George Ivașcu a fost autor al unor lucrări consacrate cum ar fi *Din istoria teoriei și a criticii literare românești*, I (1812-1866), București, 1967, și *Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1969, ediții prezente în patrimoniul Muzeului.

George Ivașcu s-a afirmat prin activitatea de critic literar și istoriograf erudit, dar s-a impus mai ales prin opera lui de „jurnalist în sensul superior, creator al cuvântului”, această vocație fiind intuită de la începuturi de către George Călinescu. Acesta l-a caracterizat pe George Ivașcu drept „un animator de idei, unul dintre cei mai buni pe care i-a avut cultura noastră”, fapt demonstrat atât de publicistica sa politică și culturală cât și de întemeierea, organizarea și conducerea unor gazete, de numele lui legându-se etape importante din biografia „Contemporanului” și „României literare”. Profesorul universitar, prodigios constructor de valori, de destin cultural și de istorie culturală, George Ivașcu a fost profund implicat în descoperirea, stimularea și promovarea noilor talente, fiind un participant fervent la viața cetății, netezind drumul multora și manifestându-se el însuși drept un generator de cultură.⁵

Colecția aflată sub auspiciile scriitorului George Ivașcu adună creații proprii (manuscrise și ediții tipărite), volume ce aparțin unor autori contemporani și numeroase ediții speciale (cărți vechi și rare), care demonstrează că, pe lângă profesiile de profesor universitar și scriitor, George Ivașcu a fost un adevărat bibliofil.

Conform actului de donație⁶ și listei anexe, pe lângă obiecte valoroase de artă care i-au aparținut scriitorului și alte lucruri personale, a fost donat un număr notabil de cărți din literatura română și străină, și multe volume cu caracteristici bibliofile, care se impun ca valori de patrimoniu, publicate între secolele XVIII-XX. Dintre acestea, un număr de 1274 prezintă dedicațiile autorilor contemporani, 200 sunt publicate în perioada 1900-1947, la care se adaugă 500 de manuscrise personale (file) și 20 de manuscrise ale prietenilor (file).

Cele mai reprezentative cărți din această colecție, prețioase ca tipologie și vechime, sunt, fără îndoială, *Istoria Imperiului Otoman*, scrisă de ilustrul cărturar Dimitrie Cantemir, ediția în limba germană, cu titlul *Geschichte des Osmanischen Reichs*, publicată la Hamburg, în 1745 și *Biblia. Adecă Dumnezeiasca Scriptură A Legii Vechi Și A Cei Noao Toate*, cunoscută ca *Biblia de la Blaj*, tradusă de Samuil Micu și tipărită sub patronatul episcopului Ioan Bobb, în 1795, reeditată după *Biblia de la București* din 1688⁷.

Geschichte /des/ Osmanischen Reichs/nach seinem Anwachse und Abnehmen/ beschrieben von/ Demetrie Kantemir,/ehemaligem Fürsten in Moldau/Nebst den Bildern der Türckischen Kaiser./ die urspruenglicht/von den Gemalden in dem Serai durch des Sultans Hofmaler/ sind abgenommen worden/Aus dem Englischen Übersetzt, este ediția în limba germană a renumitei lucrări a lui Cantemir, *Istoria Imperiului Otoman*.⁸ (Fig. 1)

Volum extrem de valoros, înregistrat cu nr. inv. 3763, clasat prin ordinul nr. 7194/29.10.2008 (cel mai vechi exemplar din patrimoniul Muzeului bărlădean), a apărut în 1745, la Hamburg (bey Christian Harold tipograf).

Impunătoare și sobră, lucrarea se află într-o stare bună de conservare, este realizată într-un format *in folio* mare, 26 x 21 cm, tipăritură coligat, cuprinde 852 de pagini. Volumul prezintă coperti groase, material dur, acoperite de pergament, în partea sus a cotorului sunt inscripționate într-un chenar auriu: *Cantemir. Geschichte des osmanischen Reichs*. Pagina de titlu prezintă tipar roșu și negru, inițiale decorate, caractere stilizate gotice și o vinietă desenată de C. A. Wagner și gravată de G. D. Heuman. Imaginea prezintă un personaj feminin așezat având în mână

⁵ http://193.231.136.3/infoghid/index.php/George_Iva%C5%9Fcu

⁶ Act de donație nr 171, din 24 octombrie 1988, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

⁷ <https://www.crestinortodox.ro/editoriale/biblia-la-bucuresti-1688-70436.html>. *Biblia de la București*, tipărită în 1688, este prima lucrare care conține textul integral al *Bibliei* tradus în limba română, cunoscută și sub denumirea de *Biblia lui Șerban Cantacuzino*.

⁸ BRV II – 238, p. 84

dreaptă o carte, iar în spate o cămilă, pe fundal profilându-se un oraș turcesc.⁹

Primele patru foi conțin o scrisoare de dedicație a traducătorului către Maria Theresia, împărăteasa Austro-Ungariei, cu adresarea *Der vaerdurchlauchtigsten, Großemachtigsten, Fürsten und Frau, Frau Maria Theresia, Römischen Kaiserinn, Königin in Ungarn, Boheim, Dalmatien, Croatien und Slavonien*, în traducere: „Cea mai evlavioasă, impunătoare și puternică Prințesă și Soție, Regina Maria Theresia, Împărăteasă Romană, Regină în Ungaria, Boemia, Dalmația, Crația și Slavonia”, „*Meiner allergnädigsten Kaiserin, Königin und Frau*” – „cea mai milostivă împărăteasă, regină și soție” (apoteoza împărătesei: fig. 2).

Urmează apoi prefața traducătorului german și prefața autorului, comparația anilor Hegirei cu cei ai erei creștine și o tabelă pentru valoarea monedelor turcești față de cele saxone.¹⁰ Pagina 5 prezintă două letrine de două mărimi – capitale (verzale) gotice *A* (compoziție fantastică) și *D* (compoziție istoriată: doi ostași turci)¹¹. (Fig. 3)

La începutul și la sfârșitul celor două părți ale cărții se află câte o vinietă semnată Mart. Tyroff. Colofonul cuprinde mențiunea *Hamburg, gedruckt mit Piscators Schriften (Hamburg, tipărită cu caracterele grafice ale lui Piscator)* (caractere gotice). Cartea se încheie cu tablă de materii și biografia prințului Dimitrie Cantemir.¹² (Fig. 4)

Volumul conține planșe-gravuri nesemnate, reprezentând portretele sultanilor însoțite de un mic text explicativ, atribuirea lor, cu rezerve, poate fi făcută, indicând pe Martin Tyroff sau pe Georg-Daniel Heumann, ambii fiind renumiți gravori ai portretelor unor personalități.¹³

Monumentala lucrare *Istoria Imperiului Otoman*, a domnitorului moldovean Dimitrie Cantemir, originală în limba latină, sub titlul *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*, a fost scrisă din „tezaurul propriilor sale amintiri, observații și experiențe”¹⁴, din perioada șederii la curtea țarului Petru cel Mare, mai bine de două decenii. Istoria lui Cantemir a fost elaborată între anii 1715-1716, prin prisma evenimentelor trăite *ipso facto*, pe plaiurile Imperiului Otoman. Lucrarea aduce în sfera științifică vaste cunoștințe despre împărăția turcă. În conținutul amplu, cu caracter erudit, se regăsesc evenimentele istorice referitoare la Imperiul Otoman, cu date precise și persoane contemporane care au gravitat în viața politică a Porții, în perioada 1300-1683, de la domnia fondatorului Osman I și până la domnia lui Mehmed al IV-lea.

Versiunea lucrării în limba engleză a lui N. Tindal, din 1734, cu titlul *The history of the growth and decay of the Othoman Empire*¹⁵, îi conferă scriitorului Cantemir celebritate la nivel european. Volumul tradus din limba engleză în limba germană, respectiv realizarea prezentei ediții, se datorează cărturarului german Johann Lorenz Schmidt (cu pseudonimul Schroder sau Schroter), care considera și totodată recomanda lectorilor opera cantemiriană drept „o carte fără asemănare în domeniul ei”.¹⁶

Viziunea lui Cantemir în elaborarea acestei lucrări are la bază, pe lângă o experiență proprie trăită pe meleagurile otomane și o teorie universală versosimilă de *corsi e ricorsi*, *gradeur et decadence*, *growth and decay*, *creștere și descreștere*, cu alte cuvinte, procesul ciclic și organic al istoriei universale, fiind expus și demonstrat pentru prima oară de Cantemir

⁹ Apud. Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia românească veche*, Additamenta I, (1536-1830), Galați, 2000, p. 249.

¹⁰ *Bibliografia românească veche: îmbogățită și actualizată*, elaborată de colectivul bibliologic al Institutului de Memorie Culturală (CIMEC), cu contribuția specialiștilor în carte veche din România, Târgoviște, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”, București (CIMEC), 2004, vol. I, p. 141.

¹¹ Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 249.

¹² *Bibliografia românească veche: îmbogățită și actualizată*, p. 142.

¹³ Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 250.

¹⁴ Virgil Cândea, *Studiu introductiv*, la Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, vol. VII, tom. II, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987, p. 16.

¹⁵ George Călinescu, *Istoria literaturii române dela origini până în prezent*, București, Fundația regală pentru literatură și artă, 1941, p. 39-40.

¹⁶ Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 249.

înaintea altor filosofi cunoscuți, cum ar fi italianul Giambattista Vico sau francezul Charles-Louis Montesquieu (cel din urmă fiind cunoscut ca fondator al acestei filosofii a istoriei).¹⁷

Om politic, poliglot, istoric, filosof, umanist, cărturar, unul dintre cei mai mari învățați ai neamului românesc, Dimitrie Cantemir (1673-1723) rămâne pentru posteritate o personalitate importantă a culturii române în pragul trecerii spre epoca modernă, prin opera sa extraordinară de factură enciclopedică.¹⁸

*Biblia/Adecă/Dumnezeiasca Scriptură/A Legii Vechi Și A Cei Noao/Toate/Care sau tălmăcit de pre limba Elinească pre înțălesul limbii Românești./Acum întâiu sau tipărit românească sub stăpînirea Prea înălțatului Împărat a Romanilor/Franțisc Al Doilea/Craiului Apostolicesc Mare Prințip al Ardealului. Și ceala lalte: Cu Blagoslovenia Mării sale Prea luminatului și Prea sfințitului/Domnului Domn/Ioann Bobb/Vlădicul Făgărașului/în Blaj la Mitropolie/Anul dela Nașcerea lui Hs./1795*¹⁹ este un exemplar rar și valoros din patrimoniul Muzeului. (Fig. 5)

Volumul, înregistrat cu nr. de inv. 3762, clasat prin ordinul nr. 7193/29.10.2008, a apărut în 1795, la Tipografia Seminarului de la Blaj. Lucrarea fundamentală a creștinătății are la bază manuscrisul lui Samuil Micu, terminat în 1785, preluat și revizuit de arhiepiscopul Ioan Bobb sub patronajul său de la Blaj, după ce fusese respins, la 2 iunie 1787, de arhiepiscopul Moise Putnik.²⁰ Pe lângă contribuțiile meritorii, ale teologului Samuil Micu, de traducător și prefăcător al acestei lucrări și ale episcopului Ioan Bobb, în calitate de patron și editor științific, se mai adaugă și cele ale lui Francisc al II-lea, împărat al Austriei, în calitate de protector al lucrării.

Alte aspecte cu privire la tipărirea volumului sunt precizate în colofon, unde se face referire la diortositorul Gherman: „Și s-au tipărit aici Sfântă Scriptură în Blaj, cu toată cheltuiala Typografiei Seminariumului, începându-să în anul dela zidire lumii 7301, iară dela Hs. 1793, Noemvrie 1, și s-au săvârșit în anul 7303, dela Hs. 1795, Noemvrie 15, diorthosindu-să prin mine smeritul întră Ieromonași Gherman dela Mănăstirea Sfintei Troițe.”²¹

Volumul impunător, cu caracter religios, are un format *in folio* mare, 37 x 26 cm. Textul este tipărit pe două coloane, cu inițiale încadrate în casete stilizate. Copertile au fost realizate dintr-un material dur și dens [lemn], fiind îmbrăcate cu piele de culoare maro închis, ce prezintă deteriorări substanțiale și alte posibile inscripții care nu pot fi identificate la nivel de coperti sau cotor. Se observă, de asemenea, intervențiile ulterioare de restaurare asupra cărții, survenite din cauza foilor rupte, chiar începând cu filele liminare. Pagina de titlu prezintă tipar roșu și negru într-o bordură decorativă neagră. Pe verso apare o adnotare olografă care este mascată de lipitură devenind ilizibilă.

Tipărirea – un coligat editorial – conține, în paginație continuă, de la p. 883 la 893 inclusiv, textul dispus tot pe două coloane a primului tratat filosofic în limba română: *De imperatrice ratione* = *Despre rațiunea dominantă*, lucrare apocrifă atribuită lui Pseudo-Iosephus Flavius, tradusă în românește sub titlul: *Pentru sângurul țiitorul gând*, conform descrierii făcute de Dan Râpă-Bucliu. Referitor la ornamentație, la sfârșitul *Vechiului Testament* se află o vinieta semnată P.T., iar la pagina a doua din *Noul Testament* se află gravura *Evangelistul Matei*.²²

În prefața intitulată *Cătră cetitoriu*, Samuil Clain [Micu] menționează că ediția de față este o traducere după *Septuaginta* și după modelul *Bibliei de la 1688*, fiind rezultatul propriului studiu amănunțit și durabil. Publicarea unei noi versiuni a *Sfintei Scripturi*, într-un secol al

¹⁷ George Călinescu, *op. cit.*, p. 40;

¹⁸ Grigore Georgiu, *Istoria culturii române moderne*, București, 2007, p. 57-58.

¹⁹ BRV II – 595, p. 380-382.

²⁰ Dan Râpă-Bucliu, *op. cit.*, p. 338.

²¹ *Bibliografia românească veche: îmbogățită și actualizată*, p. 126.

²² *Ibidem*, p. 127

Providenței, a fost posibilă datorită teologului Samuil Micu, care a desfășurat o cercetare asiduă în tălmăcirea, interpretarea și transcrierea textelor biblice, astfel încât să poată fi accesibilă tuturor românilor. Prefața este urmată de un amplu *Cuvânt înainte la S.[fânta] Scriptură*: „Doao lucruri să cuvine a să arăta aici. Întâiu, cum că S. Scriptură easte dela Dumnezeu și să se răspundă la ceale ce împotivnicii împotivă aruncă, arătând de nimic bârfealele lor. A doao, cum că Scriptura până la noi nevătămată și nestrămutată au venit. Sfânta Scriptură easte de la Dumnezeu. Înainte de toate trebuie să arătăm cum că S. Scriptură easte de la Dumnezeu, și aceea, precum Dumnezeu o au dat, nestrămutată și nevătămată până la noi au ajuns. Părțile S. Scripturi sânt doao: Testamântul cel Vechiu și cel Nou...”²³

Biblia de la Blaj este una dintre cele mai importante versiuni ale *Bibliei* la români prin care se propovăduiește Cuvântul lui Dumnezeu pe înțelesul tuturor românilor: *Sfârșitul aceștii dumnezeiești cărți, adecă, a Dumnezeieștii Scripturi ceii Noao; și lui Dumnezeu mărire și laudă, în veacii nesfârșiți*.

BIBLIOPHILE EDITIONS IN THE PATRIMONY OF "VASILE PÂRVAN" MUSEUM OF BÂRLAD (I)

This study aims to make known all the bibliophile editions from the "Vasile Pârvan" Museum of Bârlad. Thus, this work will gradually identify all the valuable and rare books comprised in the cultural heritage of the museum, especially in 'George Ivașcu' Collection, starting with the oldest volumes, *The history of the growth and decay of the Othoman Empire* (1745) and *The Bible of Blaj* (1795). Will be analyzed details related to the physical description, authors, editions, publishers, typographies and other bibliographic information.

²³<http://www.parohiastavanger.no/biblioteca-duhovniceasca/Biblia/Biblia%20de%20la%20Blaj%20-%201795.pdf>

Geschichte
des
osmanischen Reichs
nach seinem
Anwachsse und Abnehmen,
beschrieben von
Demetrie Kantemir,
ehemaligem Fürsten in Moldau.
Nebst den Bildern der türkischen Kaiser,
die ursprünglich
von den Gemälden in dem Seraj durch des Sultans Hofmaler
sind abgenommen worden.
Aus dem Englischen übersetzt.

Hamburg, bey Christian Herold, 1745.

Fig. 1.

Fig. 2.

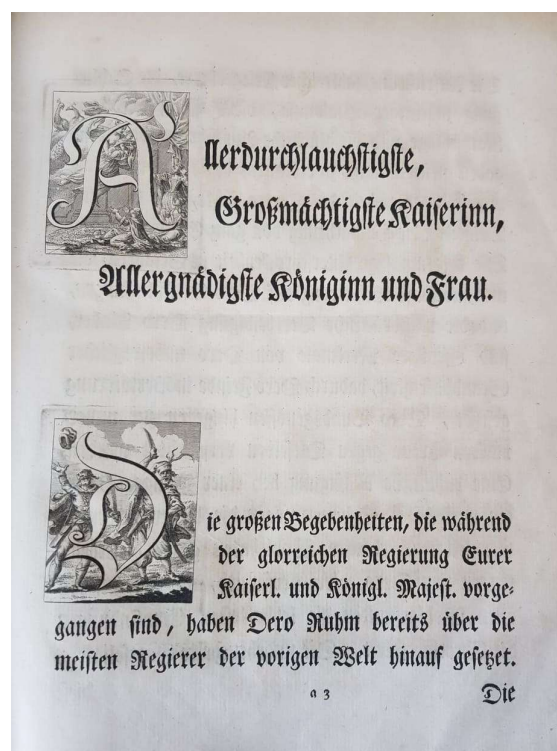

Fig. 3.

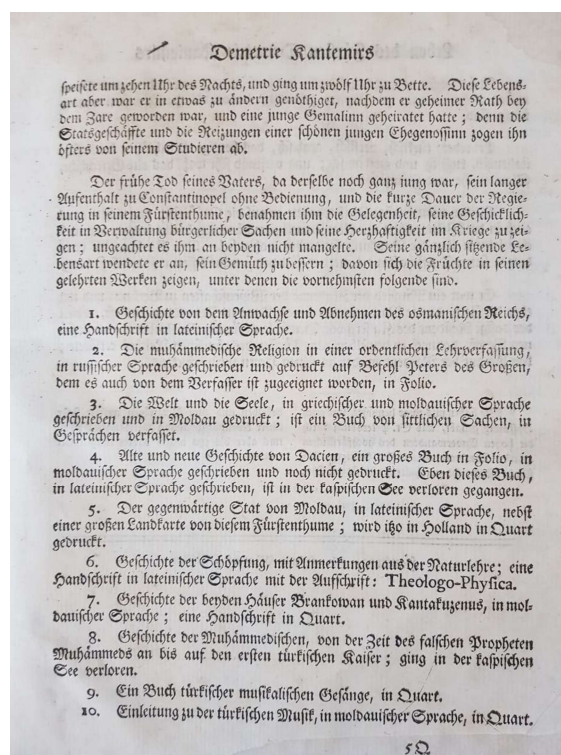

Fig. 4.

CĂRȚI ROMÂNEȘTI VECHI ÎNTR-O COLECȚIE PARTICULARĂ

Florin BOGDAN*

Keywords: Romanian old book, private collection, handwritten notes, typographers

Marile colecții de carte veche, indiferent că avem în vedere cartea românească veche sau cea străină, s-au păstrat cu precădere în biblioteci și muzee. Nu sunt singulare situațiile unor colecții particulare care au stat la baza formării unor muzee sau biblioteci, cele mai cunoscute în spațiul românesc sunt cele ale lui Samuel von Brukenthal (Sibiu), Sámuel Teleki (Târgu Mureș) și Ignác Batthyány (Alba Iulia).

Există și cazurile unor colecții particulare, de mici dimensiuni ca număr de volume, transmise sub forma moștenirii din generație în generație. În rândurile următoare vom încerca să prezentăm o astfel de colecție ale cărei origini pot fi identificate la mijlocul secolului al XIX-lea¹.

Din cele 15 titluri existente, 8 aparțin categoriei cărților românești vechi, alte 7 sunt cărți românești moderne; dacă ne referim la intervalele de timp în care au apărut respectivele tipăriri, situația se prezintă astfel: exemplarele de carte românească veche au apărut în intervalul 1682-1820, iar cele de carte modernă între anii 1855-1869. După centrele tipografice, ele provin de la: Sibiu (5 cărți românești moderne), Râmnic (3 cărți românești vechi), Buda (3 cărți românești vechi), București (1 carte românească veche), Blaj (1 carte românească modernă), Brașov (1 carte românească veche) și Buzău (1 carte românească modernă)².

Cea mai veche tipăritură care se regăsește în colecția studiată este un exemplar al *Evangheliei* apărută la București, în anul 1682³. Exemplarul, față de restul colecției, este cunoscut bibliografiei de specialitate, el fiind repertoriat de specialiști încă de la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut⁴. Lucrarea, de format în 2° (31 x 20 cm), este tipărită cu negru și roșu, pe două coloane, cu 35 de rânduri pe o coloană, textul este încadrat de un chenar liniar.

Așa cum se specifică în textul foii de titlu, cartea a apărut cu sprijinul financiar al domnului Țării Românești Șerban Cantacuzino, sub patronajul mitropolitului Teodosie Veștemeanul⁵. Tipograful lucrării a fost Chiriac Moldoveanu, cunoscut și pentru activitatea pe care a desfășurat-o în Transilvania, la Alba Iulia⁶. O parte a ornamentelor tipografice (vignete, inițiale, gravuri și fronstispicii) sunt creația gravorului Damaschin Gherbest⁷, extrem de activ

* Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, bogdan_florin_reghin@yahoo.com

¹ La rugămintea proprietarului colecției, numele său rămâne anonim, însă îi mulțumesc pe această cale pentru că mi-a oferit posibilitatea consultării valoroaselor volume.

² Pentru cărțile românești moderne prezente în colecția cercetată, se va realiza un studiu separat.

³ Ion Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche (1508-1830)*, vol. I-IV, București, 1903-1944 (în continuare BRV), I, nr. 74, p. 246-251; Dan Râpă-Bucliu, *Bibliografia românească veche Additamenta I (1536-1830)*, Galați, Editura Alma, 2000, 74-I, p. 189; (în continuare, *Additamenta*); *Bibliografia Românească Veche – îmbogățită și actualizată* – Vol. I (A-C), Târgoviște, 2004 (în continuare BRVAC), nr. 90, p. 74-75; Daniela Poenaru, *Contribuții la Bibliografia Românească Veche*, Târgoviște, 1973, nr. 74, p. 170.

⁴ Eva Mârza, Doina Dreghiciu, *Cartea românească veche în județul Alba secolele XVI-XVII. Catalog*, Alba Iulia, Editura Episcopiei Ortodoxe a Albei Iulia, 1989, p. 124.

⁵ Eva Mârza, Florin Bogdan (coord.), *Repertoriul tipografilor, gravurilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, ediția a II-a, Sibiu, Editura Astra Museum-Techno Media, 2013 (în continuare, *Repertoriul*), p. 65, 279.

⁶ *Repertoriul*, p. 71. Vezi și Eva Mârza, *Din istoria tiparului românesc. Tipografia de la Alba Iulia*, Sibiu, Editura Imago, p. 76-88.

⁷ *Repertoriul*, p. 121. Vezi și Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, *Xilogravura din cartea românească veche*

la sfârșitul secolului al XVII-lea, unele dintre gravurile sale fiind reutilizate de meșterii tipografi și în secolul al XVIII-lea.

Volumul este complet, păstrează [4] f. + 175 f., cu mențiunea că fila 175 este legată greșit, după foaia de titlu, împreună cu foaia de gardă. Legătura volumului este confecționată din tăblii de lemn îmbrăcate în piele; coperta 1 fiind ornamentată cu un chenar floral în centrul căruia este plasat un crucifix stilizat, iar coperta 2 prezintă un chenar floral în centrul căruia este plasată o compoziție florală; sunt vizibile urmele unor încuietori. Starea generală de conservare este relativ bună, sunt vizibile urme de uzură, pete de ceară, pete de umezeală, completare cu benzi de hârtie, urme minore ale unui atac xilofag.

Pe filele cărții se păstrează câteva însemnări redactate de foștii proprietari, pe baza cărora se pot reconstitui aspecte legate de circulația volumului. Dintr-o notă de la f. 174^v aflăm că aceasta era cumpărată, în anul 1774, de preotul din Daneș (jud. Mureș) cu suma de 6 florini: *Eu Popa Ion din Hașfalău [Vânători, jud. Mureș] am vândut această carte lui Ilie din Daneș cu șase florinți în casa popii Simion neunit în anul 1774*. Pe fila 54^v cineva a notat anul 1780, iar pe fila 68^v s-a semnat un fost posesor al cărții: *Ioann Moldovan paroh la Agnita*. Numele acestui preot mai apare și pe alte cărți românești vechi, aflate în colecția Bibliotecii Academiei Române, filiala Cluj-Napoca⁸.

Sub patronajul domnului Țării Românești Constantin Nicolae Mavrocordat și cu sprijinul financiar al episcopului Climent al Râmnicului, apărarea, în anul 1746, *Evanghelia*⁹ al cărei text fusese diorthosit de ieromonahul Lavrentie Dimitrievici de la mănăstirea Hurezi¹⁰. Din păcate, din această tipăritură - de format în 2°, cu tipar negru și roșu, pe două coloane, cu 40 de rânduri pe o coloană și ornamentată de tipograful Mihai Atanasievici¹¹ cu frumoase inițiale și fronsispicii - s-a păstrat doar un fragment cu f. 161-163 într-o slabă stare de conservare; lipsesc [4] f. și f. 1-160, 164. Nu se păstrează note manuscrise.

Un an mai târziu, cu implicarea aceluiași personaj, vedea lumina tiparului *Apostolul* (Râmnic, 1747)¹². Lucrarea, de formatul în 4° (20,5 x 14,5 cm), este aproape completă: se păstrează [2] f. + 253 f., lipsesc f. [1-2] și f. 254-256. Filele cărții au fost înfrumusețate cu ornamente tipografice sub forma unor inițiale, fronsispicii, vignete și gravuri, din care unele poartă semnatura gravorului Constandin Atanasievici¹³, altele fiind semnate *Demiter*¹⁴. Legătura volumului este confecționată din carton îmbrăcat în hârtie, cotorul și colțurile copertilor sunt din piele; coperta 1 este decorată cu un crucifix, iar pe cotor sunt benzi decorative cu ornamente florale. Starea de conservare este bună, sunt vizibile urme de uzură, pete de ceară, caiete parțial desprinse din legătură, completări cu benzi de hârtie, sunt vizibile urme ale unui atac xilofag la nivelul legăturii. Pe foaia de gardă se păstrează o notă manuscrisă, un însemn de proprietate: *Apostolul preotului Nicolae Radoj mp. 1860*.

În cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea apărarea, tot la Râmnic, prin strădania episcopului Chesarie, seria *Mineelor*. Deși, în general, în colecțiile cunoscute se păstrează seria întreagă a celor 12 *Minee*, în cazul de față am identificat doar *Mineiul lunii noiembrie* (Râmnic, 1778)¹⁵ de formatul în 2° (27,5 x 19 cm). Lucrarea, tradusă de episcopul Chesarie, așa cum

tipărită la București (1582-1830), Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015, p. 23, 88, 210.

⁸ Otilia Urs, *Catalogul cărții românești vechi din Biblioteca Academiei Române filiala Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2011, p. 142-144, 589.

⁹ BRV, II, nr. 246, p. 88-92; *Additamenta*, 246-II, p. 251-252; BRVAC, nr. 97, p. 80-81.

¹⁰ *Repertoriul*, p. 71.

¹¹ *Repertoriul*, p. 31; Ana Andreescu, *Cartea românească în veacul al XVIII-lea*, București, Editura Vremea XXI, 2004, p. 32-37; Daniela Luminița Lupu, *Tiparul și cartea în Țara Românească între 1716 și 1821*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, p. 299.

¹² BRV, II, nr. 251, p. 94-96; *Additamenta*, 251-II, p. 254; BRVAC, nr. 50, p. 46-47.

¹³ *Repertoriul*, p. 26; Ana Andreescu, *op. cit.*, p. 38-39.

¹⁴ Identificat de unii cercetători cu Dimitrie Pandovici; vezi Daniela Luminița Lupu, *op. cit.*, p. 323. *Repertoriul*, p. 94.

¹⁵ BRV, II, nr. 415, p. 226-228; *Additamenta*, 415-II, p. 292.

reiese din textul foii de titlu, a apărut sub patronajul spiritual al mitropolitului Grigorie al Țării Românești și al domnitorului Alexandru Ipsilanti¹⁶. Tipografiile Constandin și Dimitrie Mihai Popovici¹⁷ au inserat în textul celor [3] f. + 207 f. numeroase ornamente de tipul inițialelor, frontispiciilor, vignete și gravuri. Cartea beneficiază de o legătură din carton, îmbrăcat în pânză; coperta 1 este decorată cu un chenar liniar - completat de ornamente florale - în centrul căruia este plasat un crucifix; a doua copertă este identică, în câmpul central este plasat un ornament floral. Starea generală de conservare a volumului este relativ bună, sunt vizibile urme de uzură, pete de ceară, pete de umezeală, completări cu benzi de hârtie, lipsește cotorul, copertile se desprind de blocul cărții. Pe f. [3]^v sunt vizibile urmele unei note manuscrise de epocă, redactată cu alfabet chirilic, greu lizibilă din cauza petelor de umezeală.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea apare o nouă officină tipografică în care s-au tipărit numeroase cărți românești cu alfabet chirilic: este vorba despre tipografia Universității de la Buda, unde a funcționat o secție românească¹⁸.

În anul 1798, se tipărea *Retorica*,¹⁹ al cărei autor a fost doctorul Ioan Molnar Piuariu²⁰; lucrarea este considerată a fi primul text retoric din literatura română. Exemplarul avut în vedere, de format în 8° (20,5 x 13 cm), este unul complet cu [8] p. + 296 p., tipărit cu negru, cu litere de două dimensiuni și cu 25-30 de rânduri la pagină întreagă. Pe lângă o gravură de mici dimensiuni, prezentă pe foaia de titlu, în cuprinsul cărții se mai întâlnesc ornamente de tipul frontispiciilor. Volumul beneficiază de o legătură confecționată din carton îmbrăcat în hârtie, coperta 2 nu se mai păstrează. Starea de conservare a cărții este relativ bună, sunt vizibile urme de uzură, pete de umezeală, dar și urme ale unui atac xilofag. Pe forțat este un ex libris manuscris indescifrabil.

Tot în tipografia Universității din Buda au apărut și lucrările lui Petru Maior, preot greco-catolic, filolog și istoric, reprezentant de marcă al iluminismului ardelean²¹. În colecția cercetată se păstrează un exemplar al *Predicilor* tipărite în 1810-1811²². Lucrarea, structurată pe trei părți, în format mediu, în 4° (22,5 x 18 cm), este tipărită doar cu negru, pe o coloană, cu 31 de rânduri la o pagină întreagă. Din categoria ornamentelor amintim gravurile de mici dimensiuni de pe foile de titlu ale celor trei părți, dar și elemente decorative cu rol de frontispicii²³. Volumul este aproape complet, se păstrează [5] f. + 237 p. (partea I) + 296 p. (partea a II-a) + p. 1-78 (partea a III-a), lipsește finalul ultimei părți, respectiv p. 79-92. Cartea a fost legată în tăblii de lemn îmbrăcate, probabil, în piele, la ora actuală se mai păstrează doar tăblia primei coperti. Starea generală de conservare este relativ bună, sunt vizibile urme de uzură, foxing, pete de ceară, file franjurate, urme minore ale unui atac xilofag, completări cu benzi de hârtie. Pe coperta păstrată este o notă manuscrisă: *1830 eu Dumitru Rotaru din Het[i]jur am plătitu Predica aceasta cu 3 tri zlofi legatu mena mea*. Conform textului, cartea se afla în

¹⁶ Repertoriul, p. 69, 134, 168.

¹⁷ Daniela Luminița Lupu, *op. cit.*, p. 305. Repertoriul, p. 28, 415.

¹⁸ Despre tipografia de la Buda vezi Anca Elisabeta Tatay, *Din istoria și arta cărții românești vechi: tipografia de la Buda (1780-1830)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011.

¹⁹ BRV II, nr. 616, p. 403-404; *Addimenta*, 616-II, p. 342; *Magyarország bibliográphiája*, vol. V, Budapest, 1971, p. 327; Ioan Chindriș, Niculina Iacob, Eva Mârza, Anca Elisabeta Tatay, Otilia Urs, Bogdan Crăciun, Roxana Moldovan, Ana Maria Roman-Negoi, *Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identități culturale / Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a cultural identity*, Cluj-Napoca, Editura Mega, p. 373-374 (în continuare, CRVIH).

²⁰ Despre viața și activitatea lui Ioan Molnar Piuariu, vezi Mircea Popa, *Ioan Molnar Piuariu*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2015.

²¹ Vezi Maria Protase, *Petru Maior, un ctitor de conștiințe*, București, Editura Minerva, 1973, și Laura Stanciu, *Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760-1821)*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2003.

²² BRV III, nr. 779, p. 22-25; CRVIH, p. 441-444; Anca Elisabeta Tatay, *op. cit.*, p. 97; Petru Maior, *Prediche sau învățăături la toate duminicile și sărbătorile anului*, ediție îngrijită de Laura Stanciu și Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2017.

²³ Anca Elisabeta Tatay, *op. cit.*, p. 499.

posesia lui Dumitru Rotaru, în anul 1830, acesta fiind locuitor în Hetiur (localitate arondată astăzi municipiului Sighișoara, jud. Mureș). Pe lângă informațiile despre posesorul cărții, mai aflăm și prețul cărții: 3 zloți; din păcate, nu știm dacă volumul era achiziționat de la un colporteur și dacă Dumitru Rotaru era primul proprietar al cărții.

În aceeași officină a văzut lumina tiparului, în 1817, și lucrarea cu titlul *Datorințele presbiterilor parohiali*²⁴. Lucrarea nu este una originală, așa cum reiese din textul foii de titlu, inițial, textul a fost tipărit în limba rusă la Sankt Petersburg, în anul 1776, urmat de o traducere în limba sârbă, tipărită la Buda, în anul 1798, și apoi, tradusă în limba română. Cartea - de format în 4° (24 x 18 cm) - este completă, păstrând cele [4] f. + 194 p. Textul este tipărit cu negru, pe o coloană, cu două tipuri de litere: mari și mici, cu 26-31 de rânduri pe o pagină întreagă. În cuprinsul cărții apar ornamente sub formă de inițiale, gravură, frontispicii și vignete. Legătura este confecționată din carton îmbrăcat în hârtie, cotorul și colțurile copertilor sunt din piele; pe cotor sunt ornamente florale. Starea generală de conservare este bună, sunt vizibile urme de uzură, foxing, pete de ceară, pete de umezeală, lipsuri din învelitoare. Exemplarul este deosebit de valoros prin prisma numeroaselor note manuscrise păstrate pe filele sale. Se păstrează o serie de însemne de proprietate: F. [1]^v: *Raduloviciu [...]*. F. [2]^f: *Silvestru Radoiu*. P. 85: amprentă sigilară în ceară neagră, indescifrabilă. P. 161: *Nicolae Redoj mp.* P. 194: amprentă sigilară imprimată în ceară roșie reprezentând două figurine umane stilizate și inițialele chirilice *I. R. P.* Cele mai importante informații păstrate prin intermediul însemnărilor se referă la viața unuia dintre posesorii cărții: P. 1-55: *Să să știe că la anu 1832 am învățat cursul preoții fiind [...], și fecior neînsurat și la 20 septem[brie] 1834 m-am logodit și la 7 octo[mbr]ie [1]834 m-am cununat, și la 10 aceiaș lună m-am dus la preoție fără candid. numai cu recomandăție de la protop., și atistat de la dregători, fiind fon[...] Bitărhunț naș mi-au fost protop. Simeon Doștco [?], și la 12 într-o vinery tot aceiași lună și an am primit darul diaconiei și tot în vinerea aceea la 11 ceas din zi am plecat acasă de mare [...] și dumineca aceia viitoari am slujit diaconește și tot în dumi[neca] aceia am plecat apoi călare de acasă și am ajuns marți sara și mercuri la 17 oct[ombrie] [1]834 am primit și darul preoției [...] au răposat la anu [1]831. 14 septem[brie] satu au fost fără popă 3 ani. Velcan die 12 novem[ber] [1]834. Nicolaus Redoj mp. Paroch locului și în [...] 22 [...] adecă născut la anul 1812 novem[brie] 4 și botezat în 10 aceiaș lună și la Sibii am fost numa[i] cu mama. Acest Nicolae Rădoi, născut la 4 noiembrie 1812, a urmat cursurile teologice la Sibiu, din anul 1832 până în 1834. Ca urmare a căsătoriei din 7 octombrie 1834, în data de 17 octombrie a aceluiași an a fost hirotonit și a slujit în biserica satului Vulcan (jud. Brașov). Preotul Rădoi și-a notat, pe filele cărții, în anii următori, evenimente importante din viața sa și a familiei sale, în special nașterea copiilor săi: P. 57-63: *La 5 februar [1]836 într-o joi seara după amiaz la 6 ceasuri seara au născut preoteasa mea prunc parte bărbătească, până a naște au avut patimile acelea de la 10 ceasuri în ziua aceia până la 6 ceasuri seara. Velcan [?] die 6 februar [1]836. Nicolae Redoi paroh locului.* P. 64-65: *Pruncului în [...] botez nume Simion.* P. 136: *Pruncului în [...] aceasta scris s-au dat nume [...] botez Nicolae.* P. 137: *La 2 zile avgust [1]834 au născut preoteasa mea prunc parte bărbătească într-o luni sear ape la 6 ceasuri și s-au botezat la 29 avgust [1]834 de [...] răposatului protop. Simion dat cu [...] Brașov.* P. 138-139: *Să să știe cum că la anu [1]839 luna noem[brie] în ziua 1 într-o mercuri la 2 ceasuri după amiaz au născut preoteasa mea prunc parte fămăiască și [...] prunci în botez nume Ana. Velcan [?] die 1 noem[brie] [1]839 Nicolae Radoi mp.* P. 162: *Pruncii miei Simeon și Nicolae s-au născut Simeon joi la 5 febr[uarie] și Nicolae la 2 avgust [1]834 într-o luni sară.* Alături de însemnările amintite se mai regăsesc alte note cu texte religioase pe foile de gardă, dar și un text în limba latină, datat la 20/10 februarie 1835 ([4]^v).*

Ultimul titlu luat în considerare în prezentarea de față este produsul altei tipografii, cea

²⁴ BRV III, nr. 938, p. 186; CRVIH, p. 503-504; Anca Elisabeta Tatay, *op. cit.*, p. 97.

deținută de Francisc de Schobeln, la Brașov²⁵. În oficina amintită au apărut numeroase cărți românești, în special prin intermediul actelor de mecenat ale negustorilor din familia Boghici, ne referim aici la Constantin și Ioan²⁶. În anul 1820, apărea *Psaltirea*²⁷ tipărită de Friedrich August Herfurt²⁸, traducătorul textului a fost Ioan Bărac împreună cu Ioan Ștefanovici²⁹. Cartea - în format mic în 8° (16,5 x 11 cm) - este tipărită cu negru, pe o coloană, cu 24 de rânduri pe o pagină. În cuprins întâlnim ornamente sub forma unor frontispicii. Din păcate, exemplarul consultat este unul incomplet, care păstrează [23] f. manuscrise + p. 13-230 + [1] f. manuscrisă + p. 235-430 + [2] f. manuscrise + p. 435-446; lipsesc [7] f. de la început și p. 1-12, 231-234, 431-434, 447-470 + [10] p. de la final. Legătura volumului este confecționată din carton îmbrăcat în hârtie, cotorul și colțurile copertilor sunt din piele. Starea generală de conservare este mediocră, sunt vizibile urme de uzură, pete de ceară, pete de umezeală, file franjurate, file și caiete desprinse, lipsuri din învelitoare, legătura este parțial desprinsă de corpul cărții. Nu lipsesc notele manuscrise, care se referă la proprietarul volumului. După cum am menționat de la început, colecția s-a transmis de la o generație la alta, iar cel care se semna pe filele *Psaltirii*, în calitate de posesor, era Nicolae Rădoi: *Nicolae Radoj mp.* (pe mai multe pagini), p. 286-287: *Această Saltire este a mea Neculae Rădoi*; p. 208: *Scris-am eu Neculae Rădoi această carte este a mea Neculae Rădoi și cine să va întâ[m]pla să o fure și să nu mi-o dea să fie [...] afurisenia celor 3 sute 18 de sf[in]ți părinți 1827 și m-am născut [...] [filele au fost tăiate în momentul relegării cărții, astfel s-au pierdut părți din textul însemnării]. P. 289-297: Această Saltire este a mea Neculae Rădoi și cine să va întâ[m]pla să o fure să fie asemenea cu iadu [...] mai bine să zică vai de mine și am scris eu Necu[lae] [...] 1826 [...] anu 1827 [...] 1827. Dacă ne raportăm la alte însemnări redactate de Nicolae Rădoi, reiese că exemplarul *Psaltirii* se afla în posesia sa cu 5-6 ani înainte de începerea cursurilor teologice, pe vremea când viitorul preot avea doar 14-15 ani. Acest aspect ne convinge de faptul că tânărul Nicolae a urmat cursurile unei școli încă din copilărie; nu trebuie exclusă posibilitatea ca educația lui să fi început în familie, e posibil ca tatăl său să fi fost preot la rândul lui.*

Existența colecției urmărită trebuie pusă în strânsă legătură cu activitatea profesională a vechilor posesori ai aceste cărți și avem în vedere o transmitere a volumelor de la o generație de preoți la alta. Mica bibliotecă nu s-a constituit ca o colecție specială, volumele au fost achiziționate în funcție de necesitățile momentului, carte de învățătură sau carte necesară săvârșirii serviciului religios.

Importantă nu este doar existența și simpla enumerare a volumelor, prin prezența a numeroase note manuscrise, cărțile primesc valoarea de document istoric, prin intermediul însemnărilor putându-se reconstitui evenimente din viața foștilor posesori dar și a comunităților în care aceștia au trăit și și-au desfășurat activitatea.

ROMANIAN OLD BOOKS IN A PRIVATE COLLECTION

Frequently, we encounter objects of historical, documentary and heritage value in private collections. Established throughout time by purchase, donation and inheritance, private collections are the main sources of enriching the museal collections.

The tackled collection is one of medium size, including 15 copies of Romanian old and modern book (8 Romanian old books and 7 Romanian modern books), published by the typographical centres from Sibiu, Râmnic, Buda, Bucharest, Blaj, Brașov and Buzău.

The presented Romanian old books appeared during 1682-1820 timespan, the rarest being *Evangelia (Gospel)* printed in Bucharest, in 1682. The importance of volumes resides not only in their agedness and the fact that

²⁵ *Repertoriul*, p. 247-248.

²⁶ *Ibidem*, p. 53-55.

²⁷ BRV III, nr. 1082, p. 339-342; CRVIH, p. 357.

²⁸ *Repertoriul*, p. 145.

²⁹ *Ibidem*, p. 48.

specialised bibliography does not know them but also in that their leaves bear numerous handwritten notes that offer economic, social information and quite authentic family chronicles.

List of illustrations

- Fig. 1. *Evangelhie (Gospel)*, Bucharest, 1682.
 Fig. 2. *Evangelhie (Gospel)*, Râmnic, 1746.
 Fig. 3. *Apostol (Apostle)*, Râmnic, 1747.
 Fig. 4. *Mineiul lunii noiembrie (November Menaion)*, Râmnic, 1778.
 Fig. 5. Ioan Molnar Piuariu, *Retorică (Rhetoric)*, Buda, 1798.
 Fig. 6. Petru Maior, *Prediche (Sermons)*, Buda, 1810-1811.
 Fig. 7. *Datoriile presbiterilor parohiali (Debts of parochial presbyters)*, Buda, 1817.
 Fig. 8. *Psaltire (Psalter)*, Braşov, 1820.

Fig. 1. *Evangelhie*, Bucureşti, 1682. Fig. 2. *Evangelhie*, Râmnic, 1746.

Fig. 3. *Apostol*, Râmnic, 1747.

Fig. 4. *Mineiul lunii noiembrie*, Râmnic, 1778.

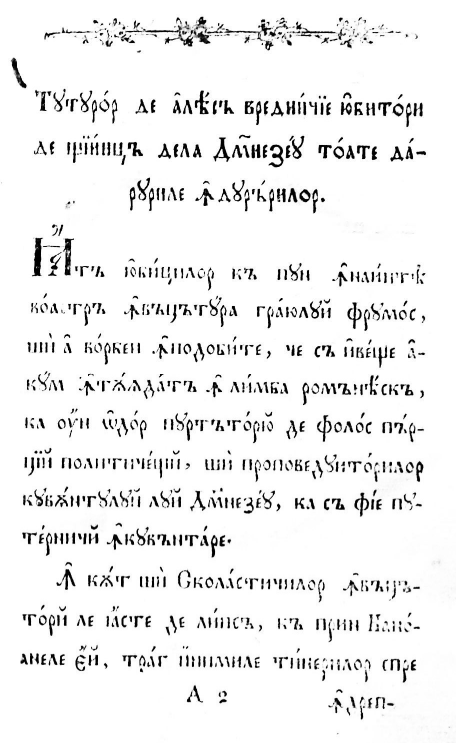

Fig. 5. Ioan Molnar Piuaru, *Retică*, Buda, 1798.

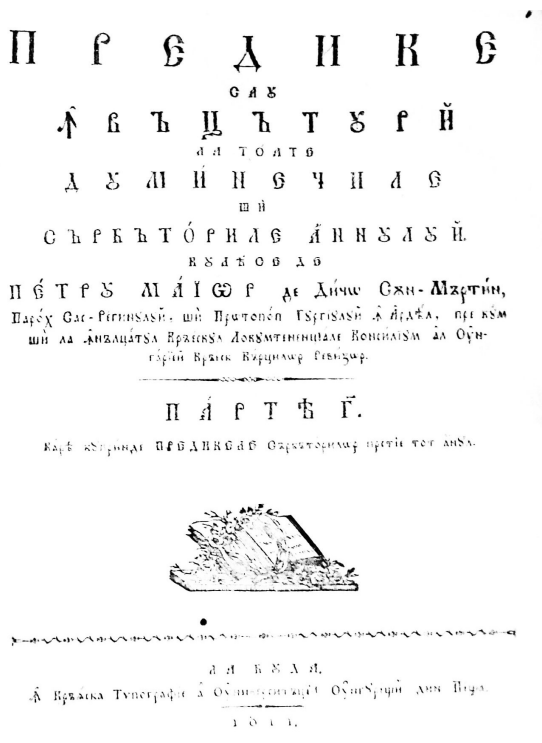

Fig. 6. Petru Maior, *Prediche*, Buda, 1810-1811.

CARTE ROMÂNEASCĂ DE PATRIMONIU

ÎN COLECȚIILE BIBLIOTECII JUDEȚENE „GH. ASACHI” IAȘI

Iulian Marcel CIUBOTARU*

Keywords: old Romanian book, County Library „Gh. Asachi” Iași, mobile cultural heritage, typographic centers, Bishop Gregory of Argeș

Cercetarea vechii culturi scrise, păstrată sub diverse forme (carte tipărită, broșuri, foi volante, seriale, manuscrise, însemnări, reproduceri artistice sau vizuale, litografii), reprezintă un fapt însemnat, nu doar pentru că sunt relevate, în acest fel, informații prețioase despre oameni, fapte și mentalități din trecut, ci și pentru a cunoaște cât mai exact valorile de patrimoniu, depozitat în arhive, biblioteci, muzee. Investigarea acestor urme ale trecutului presupune, de multe ori, efort și pregătire adecvate, dar și înțelegerea unor chestiuni practice privitoare la tipar, literă, legătorie, hârtie etc.

Legislația românească actuală prevede ca bunurile aparținând patrimoniului cultural mobil să fie clasate, pentru a se cunoaște starea lor de conservare și pentru a se evita, pe cât posibil, degradarea sau păstrarea în condiții necorespunzătoare.

Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” din Iași deține un fond important de carte veche și rară, păstrată în Depozitul general, într-o sală special amenajată; au fost clasate în patrimoniul cultural național câteva sute de titluri, majoritatea fiind cărți tipărite în marile centre tipografice din Occident, lucrări de o mare valoare bibliofilă și care au fost înregistrate sumar în câteva cataloage¹, descrierea unora dintre ele regăsindu-se, totuși, pe serverul oficial al Institutului Național al Patrimoniului².

Din cartea românească veche, care ne preocupă în materialul de față, au fost expertizate, deocamdată, puține titluri. Sunt și situații particulare, precum lucrările unor autori români, publicate în spațiul german, în veacul al XVIII-lea (Dimitrie Cantemir), care au fost incluse în categoria cărților vechi europene. De asemenea, carte românească s-a tipărit și în alte spații decât cele care au format, până la 1859, Principatele Moldova și Valahia. Aflate sub autoritatea administrativă a unor imperii vecine, intelectualii provinciilor locuite majoritar de români au contribuit la difuzarea culturii scrise, în limba română³. Cărturarii români din Transilvania, Bucovina sau Basarabia și-au tipărit lucrările acolo unde au găsit un mediu propice, favorizând, (și) în acest fel, propagarea ideilor care făceau apel la unitatea națională.

Am ales să prezint, în acest material, câteva tipărituri românești de patrimoniu păstrate la BJ Iași și clasate, în urma expertizei, în categoria juridică Fond sau Tezaur⁴.

*

* Doctor în istorie, bibliograf la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași, iulian.ciubotaru@yahoo.com

¹ I. Kara, *Manuscrise și cărți rare existente în colecțiile Bibliotecii „Gh. Asachi”*. Catalog, fasc. 1, Iași, 1972, 48 p.; fasc. II, Iași, 1974, 68 p.; fasc. 3, Iași, 1982, 64 p.; Cătălin Bordeianu, Luana Troia, *Carte vechi în colecțiile Bibliotecii Județene „Gh. Asachi” din Iași (sec. XVI, XVII, XVIII)*, Iași, Editura Vasiliana '98, 2008.

² <http://www.cimec.ro/>

³ Înainte de 1830, s-au tipărit cărți românești la Buda, Viena, Pesta, Bălgrad, Blaj, Cluj, Sibiu, Cernăuți, Bratislava, Brașov, Liov, Oradea, Veneția etc.

⁴ Doar una dintre cărțile prezentate în acest articol face parte din Tezaur: *Respunderea...* lui D. Bojâncă (vezi *infra*).

Loghica/ carea/ acum întâiu s-au tălmăcit în limba patriei, cu îndemnarea Prea(o)sfințitului mitropolit al Ungrovlahiei, Kyr Grigorie/ în zilele bine credinciosului și luminatului nostru domn Grigorie Dimitrie Ghika Vo(i)evod/ într-al cincilea an al domniei Mării Sale/ și s-au tipărit cu cheltuiala iubitorului de D(u)mnezeu Episcop al Argeșului/ Kyr Grigorie/ de carele iaste tălmăcită/ în București/ în Tipografia Sfintei Mitropolii/ în anul mântuirii 1826/ de ieromonahul Stratonice tipograful (Fig. 1)

Corpul propriu-zis al lucrării (tipărită cu litere chirilice) conține 304 p.; fila de titlu, dar și celelalte pagini, sunt încadrate într-un chenar tipografic negru; cerneala este de culoare neagră, excepție făcând titlurile capitolelor, inițialele începuturilor de capitole și o parte din cuvintele din titlu (substantivele proprii), care sunt tipărite cu roșu; exemplarul este foarte bine păstrat, iar legătura e originală (ușor deteriorată); pe versoul paginii de titlu se regăsește stema Munteniei, iar sub ea, câteva versuri (Fig. 2): *Crucea care aicea de corb iaste arătată/ luminatului nostru domn iaste încredințată/ A putea oblădui cu bună norocire/ după a lui D(u)mnezeu plăcută voire/ înmulțească-să dar anii cu fericire/ cum a tuturor cearere iaste cu o glăsuire*⁵.

Pe volum a fost aplicată, la p. 32, 256 și 304, ștampila Colegiului „Sf. Sava” din București, semn că exemplarul a făcut parte, cândva, din fondul de carte al acestei instituții de învățământ.

Conține două însemnări de epocă, aparținând aceluiași personaj, Sterie tipograful; prima, la p. 292, datată februarie 1828: *Această carte s-au dăruit fratelui Oprii, despre pomenire. Cându va ceti a mă pomeni. Sterie tipograf* (Fig. 3); a doua însemnare, la p. 298, cuprinde doar data: *4 mai 1827*.

E posibil ca acest Sterie să fie una și aceeași persoană cu tipograful Stratonice, amintit pe pagina de titlu, care a avut un rol însemnat în tipărirea cărții. În acest caz, se poate ca *Loghica* aflată la BJ Iași să fi aparținut chiar tipografului, care a recitit-o în mai 1827 și, peste mai puțin de un an, a dăruit-o fratelui Oprea, de la Mitropolia din București. Identitatea dintre Sterie și Stratonice este plauzibilă, mai ales că *Repertoriul tipografilor, gravurilor, patronilor, editorilor cărților românești* nu înregistrează, în perioada la care ne referim, vreun personaj omonim. Așadar, despre Sterie tipograful nu se cunosc informații în literatura de specialitate. Nu s-a păstrat nicio carte tipărită de el, iar însemnările de pe *Loghica* aflată la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” din Iași reprezintă una din puținele sale atestări. La BAR (București) am mai identificat o însemnare a acestui personaj, așternută pe o carte din 1828, tipărită de Matei Băbeanul: *Învățătură creștinească carea acum s-au tipărit tuturor de obște, iar mai ales pentru cei din tagma bisericească*⁶.

În schimb, despre Stratonice tipograful se cunosc câteva date. A fost preot și s-a ocupat de scoaterea de sub tipar a unor volume însemnate, printre care, tipărite tot la București, am mai identificat *Doao cuvinte ale sfântului Kassian Râmleanul, pline de tot felul de folos duhovnicesc* (București, 1825, [26 f.])⁷ și *Cuvinte panighirice și moralnice*, de Eufrosin Poteca (București, 1826, 45 p.)⁸.

Autorii *Repertoriului tipografilor*, la care am făcut referire mai sus, îl consideră pe tipograful Stratonice, care e atestat la Mitropolia din București între 1825-1826, identic cu tipograful cu același nume și aceeași demnitate bisericească, care a activat la Mitropolia din

⁵ Netranscrisă în *Bibliografia românească veche* (în continuare: BRV).

⁶ Informație preluată din catalogul electronic al BAR.

⁷ Otilia Urs, *Catalogul cărții românești vechi din Biblioteca Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, p. 664.

⁸ Eva Mârza, Florin Bogdan (coord.), *Repertoriul tipografilor, gravurilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, ediția a II-a revizuită și adăugită, Sibiu, Astra Museum / Techno Media, 2013, p. 261.

Iași, între 1817-1819, tipărind patru cărți⁹. Numele său a rămas strâns legat mai cu seamă de *Liturghia* din 1818, de la Iași, de a cărei tipărire nu doar că s-a ocupat, ci a finanțat integral toate costurile apariției acestei cărți¹⁰.

Precuvântarea *Loghicii* (17 p.) este semnată de traducătorul lucrării, episcopul Grigorie Râmnicăeanu și a fost redată, parțial, în *BRV*¹¹. Din predoslovie aflăm că episcopul Argeșului a tradus din greacă, pentru întâia oară, una dintre cărțile importante ale Sf. Ioan Damaschin, erudit teolog și gânditor important al Bizanțului, care a trăit la cumpăna veacurilor VII-VIII.

Transpunerea în limba română a presupus anumite dificultăți, căci limbajul filosofic era, la 1826, abia la începuturile constituirii sale. Aportul tălmăcitorului a fost deosebit, motiv pentru care numele autorului (Sf. Ioan Damaschin) nu este menționat pe pagina de titlu, iar în *BRV*, înaintea titlului, figurează numele episcopului de Argeș, Prea Sfințitul Grigorie. Iată ce afirmă acesta în prefață: *Deci încă mai denainte știind eu că unii din dascălii altor limbi, poate de vreo patimă răpindu-se, nu lipsesc a zice, că cu neputință iaste a să muta filosofia și în limba rumânească, pentru sărăcia zicerilor și a numirilor, am pus toată osârdia de am tălmăcit și pre cele mai nelesnicioase graiuri și nume, păzind de aproape pre înțelegerea tălmăcirii, pentru ca să rămâie greșită și deșartă părerea acelora și să se arate prin lucru dovedit, cum că toate limbile, fără osebite, sunt îndemânatece la toate științele.*

După partea introductivă, urmează un cuvânt dedicat *Prea cuviosului și de Dumnezeu cinstului părinte Kosma, Preasfințitului Episcop al Maiuma* (p. 18-24) și Cuprinsul (p. 25-32), însemnat pentru terminologia filosofică a vremii; la sfârșit, se găsește o *Scară (a) celor ce să cuprind într-această Loghică* (p. 293-298) și un *Lexiconăș al zicerilor și numirilor celor nouă, care acum de nevoe pentru înțelegerea aceștii Loghici s-au găsit din însăș limba noastră rumânească* (p. 299-304).

Episcopul Grigorie Râmnicăeanu (cca. 1763-20.07.1828) a fost unul dintre ierarhii imporanți din veacul al XIX-lea. Pe când era ieromonah, la Episcopia Râmnicului, a copiat aproximativ 15 manuscrise; mai apoi, a diortosit mai multe cărți, pe care le-a prefațat și în care și-a expus ideile istorice și filosofice, de factură iluministă. A fost profesor la Școala de la „Sf. Sava” (București), iar la 13 februarie 1823, a fost ales episcop al Argeșului, păstorind până la moarte¹². Prefața la *Loghica* din 1826 e considerată una din cele mai interesante scrieri ale sale, în cuprinsul căreia alcătuiește un profil moral poporului român, pe care-l consideră înțelept „nu atât prin studiul cărților, cât prin înțelegerea dobândită în timp, din experiența vieții”¹³.

Ediția din 1826 a *Loghicii* a fost transliterată și publicată la 181 ani de la apariția ei¹⁴ (retipărită cinci ani mai târziu). Am observat câteva neconcordanțe între această ediție, descrierea din *BRV* și exemplarul păstrat la Biblioteca Județenă „Gh. Asachi” din Iași. De exemplu, în timp ce în primele două surse se precizează, în titlu, că volumul a fost publicat „într-al patrulea an al domniei Măriei Sale”, pe exemplarul păstrat la Biblioteca Județenă „Gh. Asachi” din Iași se menționează că apariția *Loghicii* s-a petrecut „într-al cincilea an al domniei Măriei Sale”, semn că tipărirea acestui exemplar s-a produs după 30 iunie 1826, când Grigorie

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Elena Chiaburu, *Carte și tipar în Țara Moldovei până la 1829*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, p. 69.

¹¹ Ion Bianu, Nerva Hodoș, *BRV (1508-1830)*, vol. III (1809-1830), București, Atelierele Socec, 1936, nr. 1280, p. 503-505.

¹² Vezi Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ediția a II-a, revăzută și întregită, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 413; Daniela Luminița Lupu, *Tiparul și cartea în Țara Românească între anii 1716-1821*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, p. 272 ș.u.

¹³ Algeria Simota, *Grigore Râmnicăeanu*, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979, p. 415-416.

¹⁴ Vezi Sf. Ioan Damaschin, *Logica*, tălmăcită în limba patriei de Kir Grigorie [Râmnicăeanu], episcop al Argeșului, ediție îngrijită și studiu introductiv de Adrian Michiduță, postfață de Gabriela Braun, transliterare de Aurelia Florescu, Craiova, Editura Sim Art, colecția Biblioteca de filosofie universală, 2007, 210 p.; vezi și ediția a II-a a acestei lucrări, revăzută și îmbunătățită, Craiova, Editura Aius, 2012, 206 p.

Dimitrie Ghica trecuse în al cincilea an de când se afla pe tronul Munteniei (își începuse domnia la 30 iunie 1822). E o dovadă clară a faptului că celelalte exemplare (cele mai numeroase, după cum se va observa mai jos) au fost tipărite înaintea acestei date.

În mai multe biblioteci din România se păstrează exemplare din cartea care face obiectul cercetării de față. Menționez că, în descrierea acestora, disponibilă fie în cataloage tipărite, fie în baze de date electronice, se precizează, acolo unde catalogatorul a redat toate informațiile prezente pe pagina de titlu¹⁵, că *Loghica* a apărut în al patrulea an al domniei lui Grigorie Dimitrie Ghica; oferim, mai jos, câteva exemple: Biblioteca Muzeului Municipiului București¹⁶, Biblioteca Academiei Române – filiala Iași¹⁷, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” Dolj¹⁸, Biblioteca Județeană Astra Sibiu¹⁹.

La Biblioteca Academiei Române se păstrează nu mai puțin de 11 exemplare din *Loghica* Sf. Ioan Damaschin. Dintre acestea, două exemplare nu au pagina de titlu (nr. inv. 5339 și 5348), iar un altul a intrat recent în colecția fondului de carte (2007), făcând parte din biblioteca lui Virgil Cândea. Toate exemplarele păstrate la BAR au fost tipărite într-al patrulea an al domniei lui Grigorie Dimitrie Ghica, cu excepția exemplarului nr. 8 (nr. inv. 5343), care, la fel ca exemplarul prezentat de noi aici, e din al cincilea an al domniei voievodului menționat²⁰.

La Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași se păstrează șapte exemplare din *Loghica* Sf. Ioan Damaschin. Au fost descrise sumar în anii optzeci ai secolului trecut²¹; cercetarea lor ne-a oferit posibilitatea să observăm câteva aspecte inedite privitoare la această carte; toate cele șapte exemplare sunt tipărite în al patrulea an al domniei lui Grigorie Dimitrie Ghica. Majoritatea volumelor sunt într-o stare foarte bună de conservare, doar cel de la cota RV I 158 este deteriorat, iar ultimele file sunt mâncate de cari, fiind parțial distruse. Deși face parte din aceeași ediție, tocmai acest exemplar are unele particularități, care-l deosebesc de celelalte. O însemnare din secolul al XIX-lea, care poate fi citită doar parțial, întrucât fila a fost mâncată de cari, relevă că *[s-a] dat părintelui stareț de la M-rea Neamț una mie (1000) lei pentru car și domnul Jănică Popovici au dat cinci sute (500), când au înmormântat pe scumpul lui tată, în ziua de 2 mai*. Am mai observat că, pe acest exemplar, versurile stemei sunt diferite față de versurile aflate pe toate celelalte exemplare cunoscute; le redăm, în continuare: *Această pecete I(isus) H(ristos) o au gătit/ Și Domnului Grigorie o au dăruit/ Ca să poată stăpâni cu bună voire/ îndelungându-l pre el întru norocire/ Crucea și corbul ce în această pecete însemnează/ Pre Grigorie Ghica Domn țării îl adeverează/ Mulți ani Dumnezeu să-i dăruiască/*

¹⁵ Cele mai multe din cataloagele tipărite și descrierile electronice se limitează la redarea titlului prescurtat, fără menționarea tuturor informațiilor de pe pagina de titlu (câteva exemple: Mircea Filip, *Carte românească veche în Biblioteca „G. T. Kirileanu” Piatra Neamț*, bibliografie adnotată, ediția a doua, îngrijită de Viorel Savin, Piatra-Neamț, Editura Conta, 2013, p. 116; *Carte veche românească în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare București*, prefață de Virgil Cândea, București, 1972, nr. 295, p. 205; Elena Mosora, Doina Hanga, *Catalogul cărții românești vechi din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, 1991, nr. 667, p. 236; Otilia Urs, *op. cit.*, nr. 528, p. 670-671; Martin Bodinger, *Catalogul cărților rare și prețioase*, vol. 3, *Carte românească veche în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din Iași. Catalog adnotat*, Iași, 1976, nr. 560, p. 376).

¹⁶ Victoria Roman, *Cărți tipărite la București, în perioada 1821-1848, aflate în Biblioteca Muzeului de Istorie a Municipiului București*, în *București: materiale de istorie și muzeografie*, VII, 1969, p. 194; Ștefania-Cecilia Ștefan, *Catalogul cărții românești vechi și rare din colecția Muzeului Municipiului București (1648-1829)*, București, Cimec, 2008, nr. 58, p. 152-154.

¹⁷ Exemplar clasat în categoria juridică Fond, prin OMC 2550/ 09.09.2008, disponibil pe CIMEC.

¹⁸ Exemplarul păstrat la această instituție a fost transliterat și publicat în 2007 (vezi *supra*).

¹⁹ Bogdan Andriescu, Silviu Borș, *Carte românească veche în colecțiile Bibliotecii Județene Astra Sibiu (1801-1830). Catalog*, Sibiu / Cluj-Napoca, Editura Armanis / Editura Mega, 2013, p. 228 (cu mențiunea că numele tipografului e redat Stratomir).

²⁰ Mulțumesc și aici colegului Silviu-Constantin Nedelcu, bibliotecar la Biblioteca Academiei Române, pentru că a avut amabilitatea de a-mi oferi informații prețioase despre exemplarele păstrate la BAR.

²¹ Martin Bodinger, *op. cit.*, p. 376.

Și toată Țara Rumânească să o oblăduiască.

Faptul că, deocamdată, câteva exemplare identificate de noi se deosebesc de celelalte, arată că *Loghica* a cunoscut cel puțin trei tiraje, între care există mici deosebiri, motiv pentru care ar fi de dorit, pe viitor, o cercetare minuțioasă a exemplarelor păstrate, pentru a se vedea dacă nu e vorba chiar de o altă ediție, deși toate au fost tipărite în același an.

*

Pilde/ filosofești/ care s-au tipărit acum/ a doao oară, în zilele prea/ luminatului domn Io/ Nicolae Costandin/ Caragea voevod, cu chiełtuiala iubitoriului/ de D(u)mnezeu, Kiriu Kir/ Filaret epi(s)cop (al) Râm(nicului)/ în sfânta Episcopie a Râm(nicului)/ la anul de la Is. Ch. 1783/ s-au tipărit de popa Costandin Mihai Popovici tip(ograf) Râmniceanu (Fig. 4)

Conform *BRV*, în același an (1783) în care a fost editat volumul pe care îl prezentăm aici, a mai apărut o ediție a *Pildelor filosofești*²², însă era o variantă abreviată, căci număra doar 118 p., pe când volumul de față are 140 file numerotate (280 p.). Prima ediție din 1783 a fost diortosită de Mihail Sibianul și Radu Râmniceanu²³, pe când cealaltă, la care ne referim, l-a avut editor pe ieromonahul Grigorie Râmniceanu, viitorul episcop. Aflăm acest lucru de la sfârșitul cărții, unde se precizează: *Tipăritus-au această sfântă și dumnezească carte prin osteniala diortosirii smeritului între ierodiaconi Grigorie Râmniceanu. Orânduit fiind purtătoriu de grijă al Tipografiei Gheorghe Nicolaovici.*

O analiză atentă a relevat că exemplarul descris în *BRV*, vol. II, poz. 460, care se referă la varianta prescurtată a *Pildelor* din 1783, a fost imprimat, în realitate, la Sibiu²⁴, oraș în care aceeași lucrare va fi retipărită, în 1795²⁵, la inițiativa Societății Filosoficești din Ardeal, „ca urmare a includerii ei pe lista cărților pe care intelectualii transilvăneni începeau să le publice pentru luminarea neamului românesc”²⁶.

Pildele filosofești au fost traduse din greacă, de mitropolitul cărturar Antim Ivireanu, și tipărite, inițial, în 1713, la Târgoviște, fiind dedicate lui Constantin Brâncoveanu²⁷. Varianta grecească a fost publicată la aceeași tipografie din Târgoviște, tot în 1713, purtând titlul *Maxime filosofice*²⁸; volumul e singurul din cele cinci cărți apărute în acest an, redactat în altă limbă decât româna.

Cu un vădit caracter didactic și moral, *Pildele* arată sfera largă de preocupări ale celui mai învățat mitropolit muntean. Fiind, totuși, muncă de traducere și adaptare, *Pildele* nu au fost incluse în edițiile de opere ale lui Antim²⁹ și apar cu totul aleatoriu în biobibliografia sa (în unele studii închinat acestui ierarh nici nu sunt menționate).

Alexandru Duțu, bun cunoscător al culturii scrise a veacului al XVIII-lea, a cercetat cu minuțiozitate edițiile *Pildelor* și a constatat că varianta originală a acestei cărți a apărut în 1694, la Paris, fiind opera unuia dintre cei mai de seamă orientaliști ai epocii, Antoine Galland. Titlul lucrării este următorul: *Les bons mots et les Maximes de Orientaux. Traduction de leur ouvrage*

²² *BRV*, vol. II (1716-1808), București, Atelierele Socec, 1910, nr. 460, p. 280.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Dan Râpă-Buicliu, *Cartea românească veche. Studia bibliologica*, cuvânt înainte de Virgil Cândea, Galați, Editura Alma, 1999, p. 128 și p. 134, nota 8, cu mențiunea: „locul de imprimare omis este Sibiu”; Martin Bodinger, *op. cit.*, nr. 199, p. 159; Ioan Chindriș, Niculina Iacob, Eva Mârza et alii, *Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identități culturale / Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a cultural identity*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2016, p. 687.

²⁵ *BRV*, vol. II, nr. 590, p. 376.

²⁶ Daniela Luminița Lupu, *op. cit.*, p. 418.

²⁷ *BRV*, vol. I (1508-1716), București, Atelierele Socec, 1903, nr. 165, p. 487-489.

²⁸ *Ibidem*, nr. 166, p. 489.

²⁹ Vezi, de exemplu, Antim Ivireanu, *Opere*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempele, București, Editura Minerva, 1972.

*en arabe, en persane et en turc. Avec des remarques*³⁰. La începutul secolului al XVIII-lea, lucrarea lui Galland va fi tradusă în italiană de către Anton Maria Del Chiaro, secretarul lui Constantin Brâncoveanu, iar varianta grecească de la Târgoviște se datorează lui Ioan Avramios, predicatorul Curții³¹. Întrucât la baza tuturor acestor reeditări a stat modelul cărții franceze a lui Galland, merită precizat că un exemplar din volumul tipărit în 1694 a fost adus la București, probabil în 1700, de către Răducanu Cantacuzino, fiul stolnicului³².

Destinul acestei cărțului e de o maximă importanță pentru istoria culturii noastre, iar varianta din 1713 a *Pildelor*, datorată lui Antim Ivireanul, deschide un lung drum al circulației acestei cărți, atât în manuscris, cât și în viitoare reeditări. Considerată *carte de desfătare*, lecturată atât în mediul monastic, cât și în cel laic, *Pildele* nu doar că au fost tipărite la Sibiu și Râmnic, în 1783, și iarăși la Sibiu, în 1795, ci au apărut și la Iași, în 1786, la tipografia Mitropoliei, fiind incluse în *Octoiul mic*, îngrijit de mitropolitul Leon Gheuca³³, dar și în 1844, la aceeași tipografie moldavă.

Ediția de la Râmnic a *Pildelor*, care ne preocupă aici, diortosită și *adăugită* de Grigorie Râmniceanu, este, în realitatea, opera acestuia. Cercetând cele 25 de manuscrise ale acestei cărți, precum și edițiile tipărite, Al. Duțu constata că volumul exprimă evoluția mentalităților pe tot parcursul celui de-al XVIII-lea veac românesc³⁴, căci fiecare copist sau editor a renunțat la unele maxime și a adăugat altele, generate de situația politică sau socială a vremii sale.

Cartea, în format mic (14 x 9,5 cm), este într-o stare bună de conservare, iar legătura, de culoare neagră, este ușor deteriorată; o parte din coperta IV este ruptă și permite lectura unei file inserate, tipărită în alfabet de tranziție (din câte se poate citi, pare a fi pagina care conține informații despre abonamente a *Magazinului istoric pentru Dacia*).

Titlul este încadrat într-un chenar tipografic negru, iar cerneala e în întregime neagră. Pe versoul foii de titlu (nenumerotată) se află stema Munteniei, iar sub ea următoarele versuri: „*Stihurile peceții/ Io N(i)c(olae) KK VV/ Acest semn ce corbul îl arată/ Domnului Nicolae într-această dată/ Ca să poată stăpâni cu bună voire/ îndelungându-l pre el întru norocire.*”³⁵

Pildele ocupă cea mai mare parte a cărții, însă ultimele 26 f. conțin rugăciuni; pagina care desparte cele două părți redă, sub formă de ilustrație, icoana Mântuitorului, încadrat de Fecioara Maria și de Sf. Ioan Botezătorul; rugăciunile de la sfârșit sunt următoarele: *Rugăciune în toate diminețile, când să scoală creștinul din somn; Rugăciune de luni; Rugăciune de marți; Rugăciune de miercuri; Rugăciune de joi; Rugăciune de vineri; Rugăciune de sâmbătă; Rugăciune de toate zilele, către Născătoarea de D(u)mnezeu; Rugăciune mai nainte de ispovedanie.*

Exemplarul conține, pe ultima filă, două însemnări de epocă, incomplete, așternute, probabil, de foști proprietari. De asemenea, conține însemnări din secolul al XIX-lea: „*Aqueastă cârtică este a subsemnatului Pleșioianu, comuna Pleșioiu, Plasa Dobra*”; altă însemnare, același scris: „*Triumful este principiul cel mai principal. Preot Ioan Plessoianu 1896.*”

Finanțatorul acestei ediții, episcopul Filaret al Râmnicului (a păstorit între 1780-1792), viitor mitropolit al Ungrovlahiei (6 septembrie 1792-25 septembrie 1793), a tipărit, în perioada episcopatului său la Râmnic, peste 25 de cărți, unele dintre acestea fiind traduse din greacă de

³⁰ Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea (1700-1821). Studii și texte*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 47.

³¹ *Ibidem*.

³² Dan Răpă-Buicliu, *Bibliografia românească veche. Additamenta, I (1536-1830)*, cuvânt înainte de Dan Simonescu, Galați, Editura Alma, 2000, nr. 165, p. 226.

³³ Al. Duțu, *op. cit.*, p. 50.

³⁴ *Ibidem*, p. 59.

³⁵ Versurile sunt imitate, însă adaptate contextului, după *Molitvenicul* din 1758, tipărit la Râmnic (*BRV*, vol. II, nr. 308, p. 142-143).

el însuși³⁶. E o figură luminoasă în istoria Bisericii românești³⁷, deși a fost nevoit să se retragă din demnitatea de mitropolit; a murit în 1794, la Căldărușani.

Preotul Constandin Mihailovici³⁸, care s-a ocupat de publicarea acestei cărți, a fost un tipograf și gravor cunoscut, descendent al unei familii preotești, care a reușit să tipărească, în activitatea sa, aproximativ cincisprezece cărți. A fost fiul tipografului Mihai Atanasievici și frate cu Dimitrie Mihailovici. După apariția *Pildelor* apare menționat abia la 1787, când a imprimat, împreună cu fratele său, Dimitrie, ultima sa carte cunoscută, *Liturghiile*³⁹.

Gheorghe Nicolaovici, purtătorul de grijă al tipografiei era, de fapt, administratorul tiparniței, pus în această slujbă de episcopul Filaret, în vremea căruia Tipografia Râmnicului a cunoscut apogeul. S-a presupus că acest Nicolaovici era originar din Brașov, fiind din familia cărturarilor Nicolau⁴⁰.

Deși este o ediție îngrijit tipărită, *Pildele* din 1783 rămân modeste în raport cu celelalte cărți apărute la Râmnic. Lipsesc motivele vegetale sau florale, cerneala colorată sau ilustrațiile tipografice. Dar poate că acest fapt nu e întâmplător. Să nu uităm că opul e unul din puținele tipărite la Râmnic cu un vădit *character laic*, nefiind carte liturgică. Îngrijite de Grigorie Râmniceanu, *Pildele* rămân un bun exemplu al devenirii acestui cărturar, din treapta de ierodiacon spre aceea de arhieru și excelent tipograf.

*

Învățătura hristiană/ sau/ în scurt sfințita istorie/ și/ catihizis, al Bisericeii drept-credincioase/ de pe limba rosiană adus pe românie/ pentru întrebuințarea shoalelor naționale, Eșii, în Tipografia Albinei, 1836, 3 f., 87 p. numerotate, 1 p. erată (nenumerotată) (Fig. 5.)

Traducătorul lucrării a fost scriitorul Gheorghe Asachi (1788-1869), care a tipărit lucrarea din necesități didactice. Pe versoul foii de titlu se regăsește următoarea povață: *Ca niște prunci de curând născuți să iubiți laptele cel cuvântător și fără vicleșug, ca prin trântul să creșteți spre mântuire. A. Petru V.V.*

Tabla materialurilor cuprinsă în această carte se află la început, distribuită pe două pagini nenumerate și are următorul conținut:

Înainte cuvântare; *Despre facerea lumii; Fericita stare a oamenilor din tâiu; Păcatul, moartea și nădejdea mântuirii; Neamul omenesc până la potop; Neamul omenesc după potop și ieșirea poporului; Abraham și ciialți patriarhi ai evreilor; Jidovii în Eghipet; Legea și Sfânta Scriptură; Înstreținerea prin pustie și intrarea în pământul făgăduinței; Judecătorii; Împărații; Profeții seau prorocii; Iudeii în Babilon; Epoha septămânilor lui Daniil; Ioan, Înainte mergătorul lui Hristos; Buna vestire; Nașterea Mântuitoriului nostru Isus Hris(tos); Tăera împrejur și întâmpinarea Domnului; Uciderea pruncilor; Botezul Domnului; Propoveduirea lui Hristos. Apostolii; Rugăciunea Domnului; Pildele lui Hristos; Minunile lui Hs.; Schimbarea la față a Domnului; Învierea lui Lazăr. Intrarea Domnului în Ierusalim; Iuda vânzătorul; Cina cea de taină; Patimile Domnului nostru Is. Hs.; Sâmbăta mare; Învierea lui Hs.; Înălțarea Domnului. Pogorârea Sf. Duh; Faptele Sf. Apostoli; Sfințita Scriptură a legii cei noui;*

Adăogire către Sfințita Scriptură: *Despre deosebite învățături hristiane; Pentru simbolul credinței; Pentru rugăciunea Domnului; Pentru zece poronci;*

Adăogire către catihisul: *Legiurea cea mare a purtării; Ce să atinge către Dumnezeu,*

³⁶ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 179-180.

³⁷ Pentru activitatea sa editorială, vezi Dorin Teodorescu, *Cartea veche românească de Râmnic (1701-1830)*, Slatina, Editura Fundației „Universitatea pentru toți”, 2005, p. 72-88.

³⁸ Descriind această ediție a *Pildelor*, unii autori au identificat în Constandin Mihailovici două persoane distincte, respectiv popa Constandin și Mihai Popovici Râmniceanu (vezi Elena Mosora, Doina Hanga, *op. cit.*, nr. 235, p. 103; Otilia Urs, *op. cit.*, nr. 241, p. 404).

³⁹ Daniela Luminița Lupu, *op. cit.*, p. 306-307.

⁴⁰ *Ibidem*.

Domnitoriul, cii mai mari, casnicii (slugile), lucrările slujbei, sine.

Înainte cuvântarea este semnată de Gh. Asachi; redăm, mai jos, transcrierea integrală a prefeței: *Religia este sfințita legătură între Dumnezeu și omul, între ceriul și pământul. Învățătura ei ne îndreaptă către cunoștința și serbarea Domnului și a sfințelor Sale legiuri, ea ne deșteaptă și ne îndeamnă către evlavie și către fapte plăcute Lui, precum sânt: îndatoririle către sfânta noastră drept-credincioasă Biserică, către părinți, către domnitoriul, dar și către aproapele./ Prin păzirea unor asemenea datorii, află omul în viață har înaintea ziditoriului său și mântuirea în altă lume, câștigă dragostea viețuitorilor, bun nume și prin plinirea acestor sporesc familiile și statul./ Fiind deci religia temeiul pe carele (se) razimă ființa și viitorimea omului, apoi atât părinții cât și învățătorii, căroră (le) este încredințată (l)um(i)narea tinerimei, vor pătrunde înămnata sarcină pusă asupra lor, de a li împărtăși aceste sfinte adevăruri cu râvnă și lămurire, atât prin cuvânt cât și prin pilde, având cu răspundere a da samă despre plinirea unei asemenea mari îndatoriri./ Această cârtică, menită pentru a da tinerimei cele întâi cunoștinți hristiane, deosebită fiind prin metod înlesnitoriu, traducându-să de pe limba rosiană, după oficioasa orânduire și cu binecuvântarea Preasfințitului nostru Arhipăstoriu și Mitropolit D.D. Veniamin, întâiul episcop al școalelor publice, am dat-o la lumină spre folosul obșesc./ Aga Gheorghe Asachi/ Eși, 30 august 1836.*

Exemplarul este într-o stare bună de conservare, pe pagina de titlu se află o ilustrație reprezentând o siluetă feminină care ridică o cruce, simbolul victoriei. Legătura e de culoare albastră, iar pe copertă apare inscripționat *Premie pe anul 1843*, semn că a fost oferită, probabil unui elev, ca recompensă în anul școlar 1842-1843.

*

*Respundere/ desgurzătoare/ la/ cârtirea cea în Hale în anul 1823 sub titula/ „Erweiss, dass die Walachen nicht Römischer Abkunft sind”/ (adecă arătare, cum că românii nu sunt viță/ de romani) de K. Konsiliar de *** făcută/ la cară se adausă arătare cu scriptori verednici de credință întărită: cum că românii sânt adevărați strănepoți a romanilor/ întâiu latinesce țesută, iară acuma în linba daco-romanească preînțoarsă, tot de acelaș autor/ Damaschin Th. Bojâncă/ la Înalta Tablă Cr(ăiască) a Ungarii jurat notaroș/ la Buda/ în Crăiasca Tipografie a Universitaței ungurești/ din Pesta/ 1828, I [f.], 120 p. (Fig. 6)*

Pe versoul paginii de titlu se găsește un motto, în limba latină și în română: *Vis Consilii expers mole ruit sua – Horațiu / Tot lucrul fără socotință de sine singur se surpă – Horațiu.*

Așa cum se specifică în titlu, lucrarea a apărut mai întâi în limba latină, având următorul titlu: *Animadversio in dissertationem Hallensem sub titulo: Erweiss, dass die Walachen nicht Römischer Abkunft sind*, fiind semnată de Damasceno Th. Bozsinka (Pestini, Typis Ludovici Landerer de Fűskút, 1827, 56 p.).

Prefața⁴¹ (p. 1-10) este scrisă de același Damaschin Bojâncă (1802-1869), istoric și publicist, bănățean de origine, dar stabilit în Moldova, unde a fost profesor la Academia Mihăileană, rector al Seminarului de la Socola și ministru al Dreptății în vremea lui Alexandru Ioan Cuza.

Lucrare în întregime polemică, în care autorul respinge cu argumente solide ideile lui Sava Tököli, sârb de origine, însă maghiarizat, care combătea romanitatea românilor și susținea că acest popor e de factură slavă. *Respunderea* e plină de trimiteri la istorie, etnografie, filologie; conține note de subsol și trimiteri la autori din literatura de specialitate; Bojâncă citează, în sprijinul tezelor sale, pasaje întregi în germană sau latină. La p. 99 găsim un *Apendice prin cară se vedește descălecarea românilor de astăzi din Dakia, de la romani, cei prin împăratul Traian din împărăția romană în Dakia aduși*. Argumentele filologice sunt expuse pe

⁴¹ Transliterată în *BRV*, vol. III, nr. 1357, p. 569-571.

mai multe pagini, iar autorul recurge la comparații lingvistice, care conving lectorul de veridicitatea ideilor; de exemplu, la p. 103 este așezată, pe două coloane, rugăciunea *Tatăl nostru*, în „galică” (franceză) și română.

Disputa cu privire cu originea românilor era, în epocă, intens dezbătută. Au contribuit la aceasta și publicațiile corifeilor Școlii Ardelene, în special Petru Maior, cu a sa *Istorie pentru începutul românilor în Dacia* (Buda, 1812); însuși autorul acestei lucrări, văzând polemicile născute de cartea sa, a tipărit, doi ani mai târziu, o broșură intitulată *Animadversiones in recensioem de origine Valachorum in Dacia* (Buda, 1814)⁴², tradusă de Damaschin Bojâncă și inclusă în ediția a doua a *Istoriei*, apărută în 1834⁴³.

La ultima pagină a *Responderii* se găsește nota cenzorului: *Imprimatur Pestini die 23-a Novembris 1827, Joannes Theodorovits m.p.G.n.u.R. Parochus Pestiensis, Venerabilis Consistorii Assesor, et Librorum Valachicorum Int. R. Censor.*

Textul e tipărit cu cerneală neagră, fără ornamente; cuprinde o singură ilustrație, la p. 11, de mici dimensiuni (un copil înconjurat de cărți, surprins când așterne, cu o pană, rânduri într-un caiet). Exemplarul este într-o stare bună de conservare, dar coperta nu pare originală. Pe pagina de titlu și la p. 11 (sub ilustrație), găsim o ștampilă cu numele unui fost proprietar: Valeriu Ignea; autograful acestuia, în creion, se găsește la pagina 3 (complet) și doar semnătura (Ignea) pe pagina de titlu⁴⁴.

*

Prescurtarea/ istorii universale/ tălmăcită după cea eliniească în limba noastră/ românească și închinată la iubitorul de neam/ marele dvornic și vistier al Principatului/ Valahii/ domn(ul) Mihail Dimitrie Ghica/ cu a căruia osârdie și cheltuială s-au tipărit/ spre trebuința școalelor noastre și obștescul/ folos al neamului românesc/ de cuviosul egumen al Mănăstirii/ Sfântului Ioann din București/ kir Grigorie

Conține tomurile I-IV, care nu sunt legate împreună.

Tomu I (1826) cuprinde 12 f. numerotate în chirilică, 340 p. numerotate cu litere arabe, alături de o erată; mențiunea și dată în tipar la priveleghiata tipografie din București, supt eforia dumnealor boerilor Răducanul Clinceanul biv vel stolnic și Dimitrache Topliceanul biv vel serdar se regăsește pe fiecare volum în parte⁴⁵.

Pe versoul foii de titlu: *Fiiul învățat, înțelept va fi și pre cel neînvățat slugă va avea – Solomon.*

Egumenul Mănăstirii Sf. Ioan din București, ieromonahul Grigorie, a tradus din greacă *Prescurtarea istoriei universale*, lucrare apărută în 3 volume, la Viena, în 1812; ediția vieneză era, la rândul ei, o traducere, a lui Atanasie Staghiritul, din opera unui scriitor francez, Louis Domairon (1745-1807), *Les rudiments de l'histoire ou idée générale et précis des peuples les plus célèbres, tant anciens que modernes*, apărută la Paris, în 1801, în 4 volume⁴⁶.

Egumenul Grigorie este și semnatarul închinării *Prea blagocestivului și de bun neam marelui dvornic și vistier al Prințipatului Valahii, Domn Mihail Dimitrie Ghica* și, de asemenea, al cuvântului *Cătră cetitori*⁴⁷, în cuprinsul căruia face apologia istoriei ca disciplină, afirmând: *Istoria este de mare folos la toți oamenii de opște, pentru că ne pune înainte tot felul de pilde, ca un bun povățuitor [...] Istoria este de trebuință la toți oamenii, mai vârtos la cei*

⁴² *Ibidem*, nr. 854, p. 105-106.

⁴³ Constantin Mălinaș, *Catalog de carte românească veche (1643-1830)*, cuvânt înainte de Dan Simonescu, Oradea, Editura „Mihai Eminescu”, 1993, nr. 98, p. 102.

⁴⁴ Bibliografia dedicată acestui volum se regăsește în *Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic*, p. 564-565.

⁴⁵ Cei doi boieri menționați au fost, așa cum se precizează pe pagina de titlu, eforii Tipografiei, în vremea cărora a fost tipărită și *Legiuirea lui Caragea* (1818).

⁴⁶ *BRV*, vol. III, nr. 1278, p. 499.

⁴⁷ Ambele texte au fost transliterate și reproduse integral, în *ibidem*, p. 495-499.

ce stăpânesc noroade și la cei ce se află în slujbele împărățiilor, căci într-însa pot afla bunele și relele așăzământuri.

Traducătorul a făcut și operă de adăugire, căci mărturisește: *Îndemnându-mă și eu de iubitul de neam, Domn Mihail Ghica, am tălmăcit aceasta în limba noastră românească, lângă care adăogând și Istoria Dachilor, Avarilor, Bolgarilor și a Sârbilor până acum, în zilele noastre.* Precum ceilalți traducători ai vremii, egumenul Grigorie a întâmpinat dificultăți, generate de sărăcia vocabularului.

Primul tom cuprinde date istorice: *De la zidirea lumii până la despărțirea oamenilor; Începutul neamurilor; Istoria Sfântă*, date despre patriarhii și proorocii veterotestamentari, despre istoria poporului evreu și, în general, despre istoria antică (Egipt, Pergam, Macedonia, Africa, Asia).

Tomul 2 (1826) conține 236 p. și prezintă istoria romană și bizantină.

Tomul 3 (1827) conține 260 p., alături de 1 f. erată; reproduce date istorice despre *Împărăția Apusului*, a Italiei *după stricarea împărăției romanilor*, a *Ghermaniei*; a Galiei în epoca medievală și modernă.

Tomul 4 (1827) conține 267 p. și începe cu prezentarea istoriei britanicilor, a scoțienilor, irlandezilor, portughezilor; ni se oferă informații despre Neapole, Sicilia, Malta, Toscana, Veneția, Mediolan (Milano), Genova, Corsica, Sardinia, Elveția, Geneva, Boemia, Prusia, Ungaria, Polonia, Danemarca (numită *Dania*), Rusia, Turcia, țările Asiei (Mongolia, China), Africa, America, Dachia, istoria avarilor, bulgarilor și sârbilor. (Fig. 7)

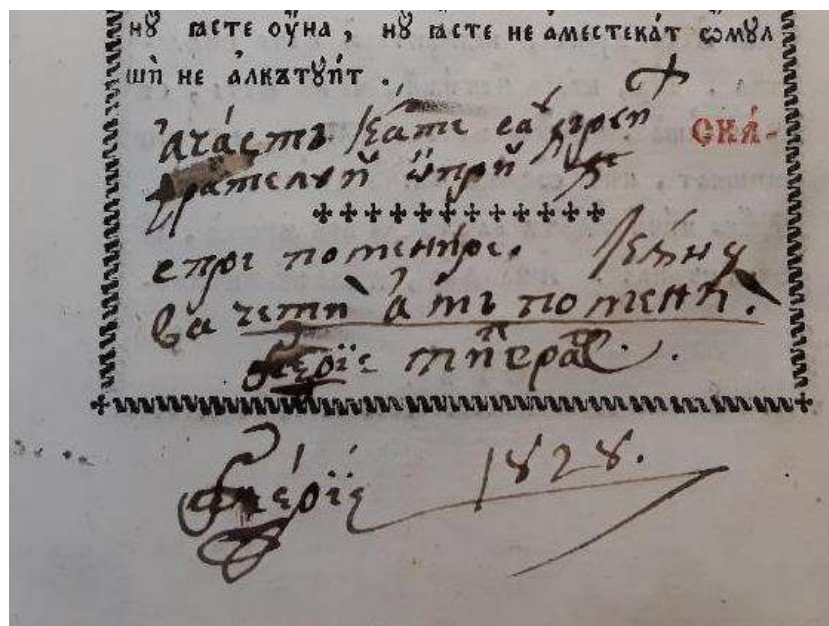
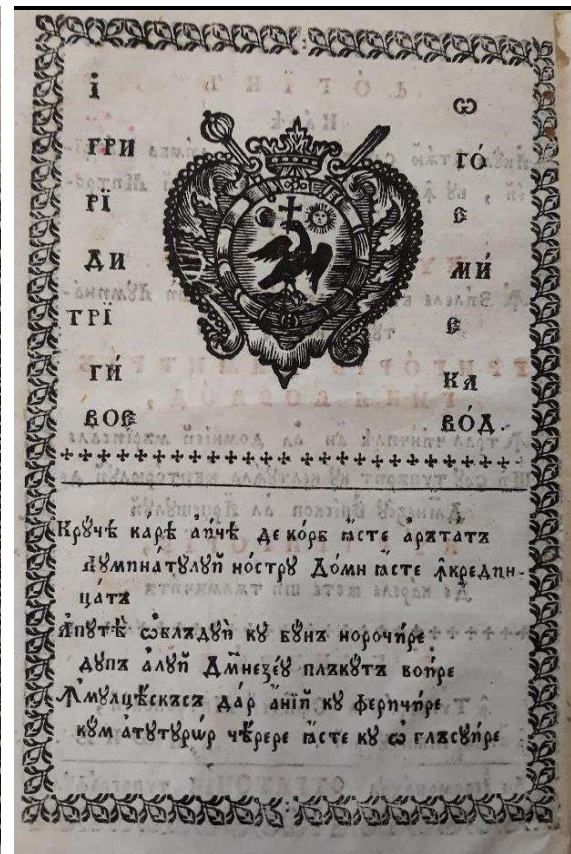
Starea de conservare a celor patru tomuri este foarte bună, iar legătura este originală. Cerneala tipografică folosită e, în întregime, neagră.

OLD ROMANIAN BOOK IN THE COLLECTIONS OF THE COUNTY LIBRARY "GH. ASACHI" IAȘI

This study captures some aspects regarding the mobile cultural heritage that can be found in the County Library „Gh. Asachi” Iași; the text analyzes five old Romanian books, printed until the middle of the 19th century. The investigation of these precious documents of the old culture written in the Romanian Countries allowed the observation and highlighting of less known or even unpublished information regarding the editions of rare books, their typographies, the patrons, the publishers or the existing prints.

The books analyzed by us are the following: *Loghica*, by St. Ioan Damaschin (Bucharest, 1826), *Pilde filosofești* (Râmnic, 1783), *Învățătura hristiană* (Iași, 1836), *Respundere dezgurzătoare* (Buda, 1828) and *Prescurtarea istoriei universale* (Bucharest, 1826-1827, four tomes).

We mention that the description of these volumes gave thorough analysis of authors and translators, less known in the specialized literature, which is why we consider our intervention useful, because it provides clarifications and news about the old Romanian book and makes use of the existing heritage in the County Library „Gh. Asachi” Iași.

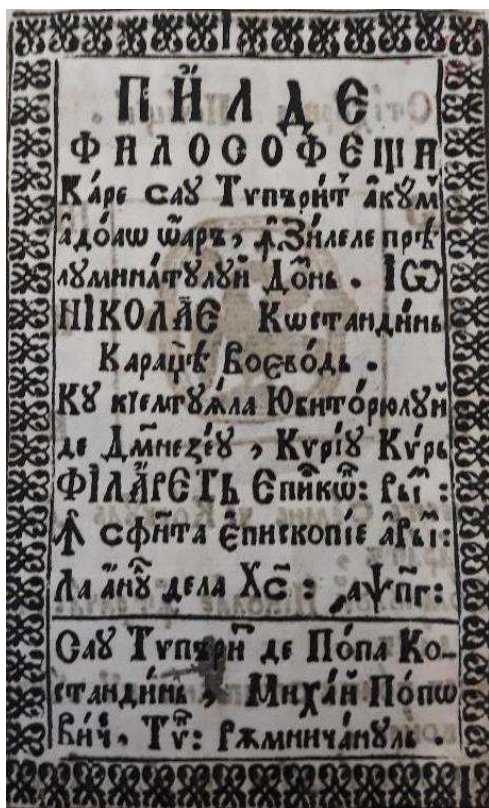

Fig. 4.

Fig. 5.

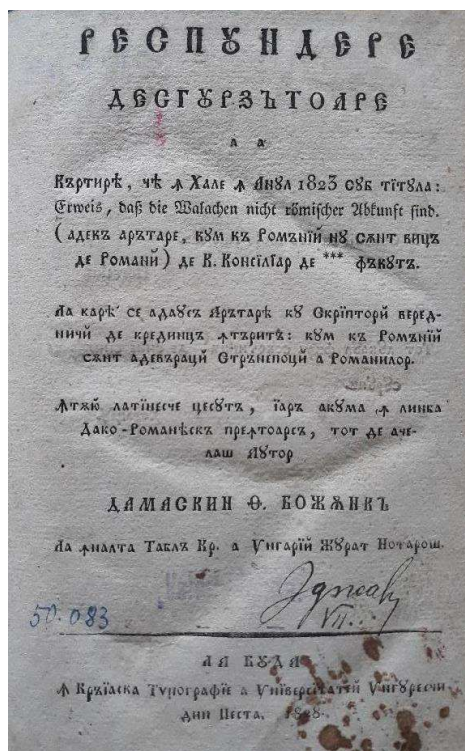

Fig. 6.

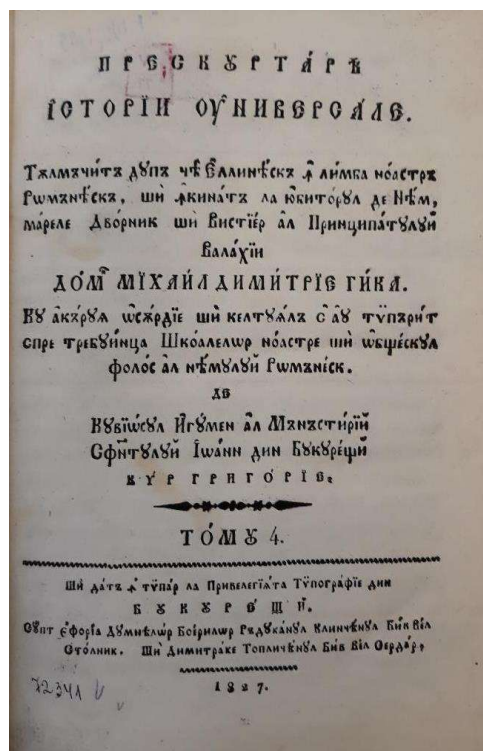

Fig. 7.

CÂTEVA PERSONALITĂȚI ROMÂNEȘTI ȘI CĂRȚI CU VALOARE BIBLIOFILĂ DIN SECOLUL AL XIX-LEA

Lăcrămioara MANEA*

Keywords: Romanian personalities, ex libris stamp, ex libris autograph, ex libris signature, books with bibliophile value, Nicolae A. Petroff of Bârlad Bookshop.

Ex librisurile sub diferite forme și însemnările de pe filele cărților vechi constituie surse de informații privind parcursul de la tipografie până la locul unde se află cărțile în prezent. În colecțiile Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” din Tulcea se păstrează numeroase titluri de carte românească modernă și carte străină ce poartă ștampile ex libris ori însemnări ale unor personalități românești, care s-au remarcat în diferite domenii de-a lungul secolelor XIX-XX. În acest articol aducem în atenție câțiva dintre oamenii de cultură ai țării, unii poate mai puțin cunoscuți, prin prisma exemplarelor de carte cu valoare bibliofilă, totodată, în încercarea timidă de abordare a reconstituirii bibliotecilor acestora și a destinului acestor fonduri, care, începând din secolul al XIX-lea, au intrat în bună parte în colecțiile Bibliotecii Academiei Române din București.

Sintagma *carte cu valoare bibliofilă* este destul de largă și include tipăriturile vechi românești și străine, incunabulele, cărțile manuscris ornamentate cu miniaturi, cărțile cu ilustrații sau gravuri deosebite, cele cu legături sau ferecături prețioase, cărțile tipărite într-un tiraj redus, indiferent de vechimea lor, și primele ediții tipărite ale scrierilor vechi sau clasice, cunoscute sub numele de ediții *princeps*. Pe lângă toate acestea, sunt considerate bibliofile și cărțile cu autograful autorului sau cu ex librisuri diverse (heraldic, monogram, cu blestem, de închinare, autograf, în timbru sec, ștampilă, etichetă, *supralibros*). Dincolo de conținutul și personalitatea autorilor cărților, unele exemplare au obținut o nouă identitate numită prin termenul medieval generic de *ex libris* (*din, dintre cărțile...*), apărut din dorința posesorilor de a-și marca proprietatea asupra cărților printr-un însemn particular¹. Așadar, personalitățile la care vom face referire sunt fie autori sau alți responsabili de apariția edițiilor respective, fie deținători istorici ai cărților, la un moment dat.

Exemplarele care au stat la baza realizării studiului nostru au ajuns în patrimoniul Muzeului tulcean în anii 1979-1980, printr-un transfer de la Biblioteca Academiei Române, iar altele au fost achiziționate din anticariate bucureștene, în anii '70-'80 ai secolului trecut. Ordinea prezentării lor este aleatorie, toate volumele fiind, în acest context, la fel de reprezentative.

*

În orașul Bârlad au apărut și s-au dezvoltat, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, numeroase tipografii, xilografii, librării și legătorii de cărți, dintre care amintim „Librăria Nouă” înființată în anul 1882, pe strada Ștefan cel Mare, de către Vasile D. Vasiliu. Din 1899, conducerea librăriei a fost preluată de Nicolae A. Petroff, de naționalitate rusă, născut în Bârlad la 1877, care a învățat meseria de librar pe lângă V. D. Vasiliu. Librăria s-a dezvoltat, Petroff colaborând direct cu autorii sau cu editorii pentru

* Cercetător științific II doctor, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, lacramanea@yahoo.com

¹ Tudor Nedelcea, *Civilizația cărții. Incursiune în istoria cărții, presei și a tiparului*, București, 1996, p. 145-147.

procurarea cărților. Nu a editat cărți, considerând că acestea puteau fi răspândite greu din provincie, dar aducea imediat în librărie orice apariție nouă. Totuși, de pe la 1900, a devenit cunoscut în epocă pentru editarea cărților poștale ilustrate în „Editura-Librăria Nouă Nicolae A. Petroff”, atât de valoroase astăzi pentru reconstituirea imaginii Bârladului vechi. Nicolae Petroff a fost membru și corespondent al Societății Centrale din Berlin pentru industria și comerțul de cărți poștale ilustrate. De asemenea, în anul 1902, cu ocazia jubileului de 25 de ani de la războiul româno-ruso-turc, librarul Petroff a fost singurul din țară care a bătut o medalie de aluminiu, în cinstea Regelui Carol I și a glorioasei armate române². Librăria lui V. Vasiliu și a lui N. Petroff a fost cea mai mare din Bârlad, însă nu cea mai veche. Librăria lui M. Barbu și a succesorilor săi s-a înființat în 1852, a editat trei cărți de școală și a vândut, mai ales, manuale școlare. Altele două, deschise după „Librăria Nouă”, au fost: „Librăria Școalelor”, la 1889, a lui Gheorghe P. Vasiliu, care, din 1902, a fost administrată de nepoții săi, Pavel și Ticu P. Frumuzachi; „Librăria G. P. Butunoiu”, care a funcționat doar între anii 1901-1904³.

L-am amintit pe librarul și patriotul Nicolae Petroff deoarece ștampila librăriei sale am identificat-o pe filele unui manual de drept al lui Ioan Fiñescu, aflat în colecția de carte veche a institutului tulcean. Se constată, conform acestei ștampile, că mai târziu, foarte probabil după anul 1910, Petroff a renunțat la titulatura de librărie „nouă”, devenind „Librăria Nicolae A. Petroff”.

► Fiñescu, Ioan, *Manual de ședință*, Craiova: Institutul de editură „Samitca”, [1915]⁴ (pe foaia de gardă ștampila «**Librăria Nicolae A. Petroff * Bârlad**»; Fig. 1-2).

Lucrarea a văzut lumina tiparului la Craiova și a fost achiziționată de Muzeu în anii din urmă, dintr-un anticariat bucureștean. Ștampila, pe care acest exemplar o poartă, nu este tocmai un ex libris, căci, neștiind practica epocii, cartea a fost fie comercializată prin librăria lui Petroff de la Bârlad, fie librarul avea o bibliotecă personală sau o bibliotecă în incinta librăriei sale. Importanța și conținutul unui astfel de tratat poate justifica deținerea lui de către un librar precum Nicolae Petroff. În ceea ce privește autorul manualului de drept, Ioan N. Fiñescu (n. 1888, Strehaia, jud. Mehedinți – m. 1958) a fost magistrat, a urmat cursurile Facultății de Drept din Roma, doctor în drept, a practicat magistratura în Craiova și a fost profesor de drept comercial la Universitatea din București. În anul 1913 a editat la Craiova revista „Cercul juridic”. Începând cu anul 1915, a publicat o serie de manuale și tratate de drept civil și penal, la București și la Craiova⁵.

Un alt exemplar, cu o ștampilă ex libris încă neelucidată, a intrat în colecțiile noastre prin transfer de la Biblioteca Academiei Române București.

► Marlianus, Ambrosius, *Theatron politikon*, vol. I, Buzău: În Tipografia Sfintei Episcopii, 1838⁶ (ante foaie titlu ștampila «**Biblioteca lui Constantin Don, avocat român**»; Fig. 3).

În ceea ce privește ediția, aceasta este prima în limba română a *Teatrului politic*, după traducerea lui Grigore Pleșoianu, tipărită la Buzău, 1838, în 3 volume. Autorul Ambrosius Marlianus nu este indicat pe publicație, fiind identificat târziu de cercetătoarea Ariadna Camariano. Originalul în limba latină a apărut la Roma, în anul 1631. Preotul Ioan Avramie, predicatorul curții domnești a lui Nicolae Mavrocordat, a tradus opera în limba neogreacă la porunca domnitorului N. Mavrocordat (1719-1730), comanditar care apare în titlu menționat eronat drept traducător al lucrării. Se cunosc trei ediții în limba neogreacă ale *Teatrului politic*:

² I. Antonovici, Gr. Crețu, *Tipografiile, xilografiile, librăriile și legătoriile de cărți din Bârlad*: cu prefață, note și adăuse de acest din urmă, București, 1910, p. 111-112.

³ *Ibidem*, p. 110, 112-113.

⁴ *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, II, 1986, p. 315, nr. 21429 (în continuare BRM); Cota: CR XX inv. 1043.

⁵ Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea. Material românesc: oameni și înfăptuiri*, București, 1940, p. 324.

⁶ BRM IV, 1996, p. 558, nr. 68268; Cota: CR XIX inv. 1455.

1758, Leipzig; 1776, Leipzig; 1802, Veneția, toate menționate în *Bibliografia românească veche*. Un exemplar al ediției a 2-a, din 1776, se păstrează în colecția de carte românească veche a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea⁷. Ediția în limba română, la care facem referire în acest material, a apărut sub patronajul lui Alexandru Dimitrie Ghica și al Episcopului de Buzău Chesarie. Ștampila pe care o poartă ne arată că volumul a făcut parte din biblioteca lui Constantin Don (1850-1875), avocat cu studii la Paris, însă nu avem alte informații despre scurta lui viață, despre activitatea sau biblioteca sa, în ciuda eforturilor noastre. Menționăm că, deasupra numelui, ștampila are gravată o coroană.

Acest ex libris și semnătura lui Constantin Don apar și pe exemplarul tulcean al manualului de geografie întocmit de profesorul blăjean Ioan Rus, *Icoana pământului sau Carte de geografie*, vol. I-III, Blaj: În Tipografia Seminarului, 1842⁸. Lucrarea provine din același transfer de la Biblioteca Academiei, ceea ce ne îndreptățește să credem că Don și-a donat biblioteca prestigioasei instituții ori cărțile au ajuns aici după moartea sa.

Alte două volume ale lui Nicolae Suțu, edițiile în franceză și română, au avut, de asemenea, posesori de seamă.

► Suțu, Nicolae, *Notions statistiques sur la Moldavie*, Jassy, 1849⁹ (pe p. 5 ștampila «**N. A. Bogdan*Publicist*4, Strada Albinetz*Jassy (România)**»); Fig. 4).

Nicolae Andriescu Bogdan (n. 1858?, Iași – m. 1939, Iași), cunoscut drept publicistul N. A. Bogdan, cu origini boierești, avându-l ca înaintaș pe postelnicul Dumitru Bogdan, mare proprietar de moșii, a făcut studii la Școala „Treii Ierarhi” din Iași, apoi Liceul Național din oraș. A redactat și a colaborat la mai multe reviste, între care: „Scrieri amuzante”, „Femeia română” și „Telegraful” din București, „Zimbrul” din Iași. Între anii 1879-1882 a urmat cursurile Conservatorului de Muzică și Declamațiuni din Iași, ulterior lucrând la Teatrul Național și apoi având o serie de funcții în cadrul Primăriei ieșene. După pensionare (1917), și-a continuat activitatea ca publicist, istoriograf, poet și dramaturg. A locuit în Strada Albinet nr. 4, unde a decedat la 17 aprilie 1939. În anul 1904, a tipărit monografia *Orașul Iași – odinioară și astăzi*. De asemenea, a publicat numeroase articole în variate domenii, a colaborat la diverse ziare și reviste din țară și străinătate: „Revue Parisienne”, „La Revue Franco-Italienne” ș.a. N. A. Bogdan a fost decorat cu diverse ordine și medalii, între care Ordinul „Coroana României” în Grad de Cavaler, acordat de Regele Ferdinand I, în 1922; în 1937, a fost propus pentru titlul de *doctor honoris causa* al Facultății de Litere din Iași¹⁰.

Adresa domiciliului publicistului N.A. Bogdan se regăsește în ștampila ex libris folosită pentru particularizarea cărților din biblioteca sa, însă nu știm cum a circulat acest exemplar la Biblioteca Academiei, de unde, ulterior, a fost transferat la Tulcea.

Lucrarea lui Nicolae Suțu a fost tradusă, apoi publicată și în limba română, iar unul dintre exemplare i-a aparținut scriitorului Eugen Herovanu.

► Suțu, Nicolae, *Notiții statistice asupra Moldaviei*, traducere cu adăugiri de Teodor Codrescu, Iași, 1852; cu portretul autorului, semnat A. Kogălniceanu des. [desenator]¹¹ (pe foaia 1, ștampila «**Biblioteca*E. Herovanu*Nr. 4013**»); Fig. 5-6).

Scriitorul Eugen Herovanu (n. 1875, Piatra-Neamț - m. 1956), doctor în drept la Bruxelles (1903), primar al Iașului în 1923, avocat la Iași și la București, profesor de procedură civilă la Facultatea de Drept din Iași, a lăsat o operă literară și juridică importantă: *Dragoste și război*. Poem dramatic, Iași, 1896; *Schițe și epigrame*, Iași, 1897; *Zile de zbucium*, 1916; *Încotro ne duce destinul*, 1926; *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, 1915 și 1926

⁷ Lăcrămioara Manea, *Circulația cărții vechi românești (manuscrisă și tipărită) în spațiul nord-dobrogean*, Brăila, 2013, p. 77-78.

⁸ BRM IV, 1996, p. 148, nr. 61400; Cota: CR XIX inv. 473-475.

⁹ BRM IV, 1996, p. 442, nr. 66345; Cota: CR XIX inv. 538.

¹⁰ L. Predescu, *op. cit.*, p. 110-111; https://ro.wikipedia.org/wiki/N._A._Bogdan (accesat la 4 septembrie 2019).

¹¹ BRM IV, 1996, p. 442, nr. 66344; Cota: CR XIX inv. 847.

ș.a.¹². Datorită preocupărilor diverse, dar și ca om politic, E. Herovanu a adunat o vastă bibliotecă cu lucrări din multe domenii. Ștampila de pe filele cărții menționate are notat nr. 4013, așadar este vorba despre o bibliotecă cu peste 4000 de exemplare. Cartea a ajuns în anticariat și a fost cumpărată în 1977 pentru colecția muzeului.

O altă carte de secol XIX, cu valoare memorială, este dicționarul latino-românesc al lui I. Livaditu, editat de George Ioanid. Autorul după care Livaditu a făcut prelucrarea în românește a acestui dicționar este Jean Boudot, menționat în prefața cărții care urmează foi de titlu. Pe cea de-a 4-a foaie liminară a lucrării, editorul a așezat următoarea dedicație tipărită: „Junimei studioase din tota Romania, amicală dedicațiune din partea subînsemnatului I. L. [Livaditu]”.

► Livaditu, I. H., *Dicționar de începători latino-românesc*, editor G. Ioanid, București: Tipografia lui Winterhalder, 1852¹³; (pe foaia de titlu verso o însemnare a lui Spiru Haret).

Menirea exprimată de I. Livaditu, redată mai sus, s-a concretizat în cazul acestui exemplar, preluat tot de la Biblioteca Academiei Române, prin consemnarea cu valoare de ex libris autograf așternută citeț de către Spiru Haret, cu ortografia epocii: „**Cadou de annulu nou de la moșulu meu Dimitrie Botesu. Ianuarie 2, 1863, Haretu Spiru**”. În partea inferioară a aceleiași foi apare și mențiunea: „Va fi opritu și supusu la cercetare oricare esemplaru ce nu va purta țifra mea.”, urmată de semnătura autorului (Fig. 7).

Spiru C. Haret (n. 1851, Iași – m. 1912, București), elev eminent al Colegiului „Sf. Sava” din București, a ales studiul matematicii ca specializare universitară, devenind student al Facultății de Științe din București în 1869. La trei luni după susținerea licenței, în 1874, Spiru Haret a obținut o bursă de studii la Paris, unde tânărul studios a dobândit licența în matematică și în științe fizice, iar în ianuarie 1878 și-a susținut doctoratul, fiind primul străin – doctor în matematici la Sorbona. În anul 1879 a devenit cel mai tânăr membru corespondent al Academiei Române, în 1885 secretar general al Ministerului Instrucțiunii, apoi Ministru al Instrucțiunii Publice în mai multe rânduri. Prin întreaga lui activitate în slujba țării, științei și a învățământului românesc, Spiru Haret s-a bucurat de o imensă popularitate.

Dicționarul lui Livaditu l-a primit în dar pe când avea 12 ani. Nu știm cu precizie cât l-a păstrat în biblioteca personală, dar cu siguranță l-a ajutat în formarea și educația sa în primii ani de școală.

Un alt mare om politic și ilustru istoric al neamului, care a avut o bibliotecă imensă și valoroasă, a fost Nicolae Iorga (n. 1871, Botoșani – m. 1940, Strejnic, jud. Prahova). Fără a aduce date din biografia savantului, amintim că, în 1923, o parte din biblioteca sa a ocupat un rol important în cadrul Fundației Culturale deschise de el însuși. Mai târziu, biblioteca acestuia a constituit nucleul Bibliotecii Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” din București. La 15 aprilie 1939, la inaugurarea Institutului, Iorga menționa că biblioteca are 50000 de volume. S-a apreciat că după moarte Nicolae Iorga a lăsat o bibliotecă cu peste 60000 de cărți, fiind una dintre cele mai valoroase biblioteci din Europa, cu periodice românești și străine rare, cu lucrări de istorie unicat, cu exemplare vechi din secolele XVI-XIX¹⁴. În prezent, cărți din biblioteca Iorga se regăsesc în colecțiile Bibliotecii Academiei Române, ale Bibliotecii Naționale a României, precum și în alte biblioteci din țară. La Tulcea am identificat un astfel de exemplar cu ștampila ex libris:

► Vida, Gheorghe, *Gramatică practică româno-franțozască compusă duple autorii clasici cei mai noi*, În Buda: Cu tipariul Crăieștii Universității, 1833¹⁵ (pe foaia de titlu ștampila dreptunghiulară în tuș roșu «**Biblioteca N. Iorga**»; Fig. 8).

De un interes sporit ni se pare semnătura de posesor „Mălinescu” de pe foaia de titlu a primului volum al cunoscutei lucrări a lui Joseph Franz Sulzer (? - 1791), *Istoria Daciei*

¹² L. Predescu, *op. cit.*, p. 395.

¹³ BRM III, 1989, p. 108, nr. 32981; Cota: CR XIX inv. 969.

¹⁴ www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3152 (accesat la 16 septembrie 2019).

¹⁵ BRM IV, 1996, p. 754, nr. 71485; Cota: CR XIX inv. 867.

transalpine, apărută în 3 volume la Viena, 1781-1782. Sulzer susține în carte părăsirea Daciei la 273 și teoria imigraționistă atât de combătută în istoria românilor. Exemplarul a fost achiziționat de muzeul tulcean pe la 1982, din anticariat¹⁶.

► Sulzer, Franz Joseph, *Geschichte des Transalpinischen Daciens, das ist: der Walachen, Moldau und Bessarabiens*, vol. I, Viena, 1781¹⁷ (pe foaia de titlu semnătura **Mălinescu**; Fig. 9).

Importanța și vechimea lucrării ne îndreptățesc să credem că ea a aparținut pașoptist-unionistului Vasile Mălinescu (n. 1817, Valea Seacă, Ducatul Bucovinei – m. 1866), membru în Adunarea ad-hoc a Moldovei la 1857, ofițer în garda lui Alexandru I. Cuza și un împătimit colecționar de cărți. A fost mult timp secretar al Arhivei Statului din Iași, iar în 1861 ministru al Cultelor pentru scurtă vreme. Vasile Mălinescu a editat, împreună cu Mihail Kogălniceanu, ziarul unionist „Steaua Dunării”¹⁸.

O șampilă ex libris pentru particularizarea cărților din biblioteca sa a folosit și marele folclorist și etnograf Simion Florea Marian (n. 1847, Ilișești, jud. Suceava – m. 1907, Suceava). A fost totodată preot, profesor, naturalist, membru titular al Academiei Române din anul 1881, membru în Societatea geografică română și în Societatea istorică română din București și a lăsat o operă de neegalat în literatura de specialitate. Următoarea carte a intrat în colecțiile noastre prin transfer:

► Bodnărescu, Samson L., *Din scrierile lui Samson Bodnărescu*, Cernăuți, 1884¹⁹ (pe foaia de titlu șampilă **«Din Biblioteca lui Simeon Fl. Marian»**; Fig. 10).

Alt exemplar de carte românească modernă poartă un ex libris autograf asupra căruia avem unele rezerve.

► Alecsandri, Vasile, *Salba literară*, Iași: Tipografia lui Adolf Bermann, 1857²⁰ (pe foaia de titlu ex librisul autograf **„Din biblioteca Iacob Negruzzi, 1932”**).

Scriitorul Iacob Negruzzi (n. 1842, Iași – m. 1932, București), fiul lui Costache Negruzzi (1808-1868), și-a făcut studiile juridice la Berlin, a fost avocat și profesor de drept comercial la Iași și la București. Ca membru fondator din 1863 al Societății „Junimea”, Iacob Negruzzi a publicat numeroase nuvele, poezii, comedii în revista „Convorbiri literare”, pe care a și condus-o între anii 1867-1895. A devenit membru al Academiei Române din anul 1881²¹. A decedat la 6 ianuarie 1932, fapt pentru care ne exprimăm opinia cu privire la autenticitatea însemnării datată 1932; așadar, cel mai probabil, altcineva a făcut mențiunea pe carte.

Mai mulți proprietari a avut romanul lui Octave Feuillet, *Onesta*, tradus în limba română de George Popovici, tipărit în anul 1856.

► Feuillet, Octave, *Onesta. Roman venețian*, traducere de George Popovici, editor Ioan Nacu, București: Imprimeria Nifon Mitropolitul, 1856²².

Pe foaia de titlu falsă a acestui exemplar apare șampilă editorului Ioan Nacu (1830-1892): **«Ioan Nacu*Bucurest»**. Probabil este un exemplar care a poposit în biblioteca editorului la scurt timp după imprimare.

Pe foaia de titlu și pe foaia de titlu falsă a cărții se repetă o șampilă în tuș roșu, rotundă, **«U.F.C.R.*Muzeul Al. Saint-Georges»** (Fig. 11). Alexandru Saint-Georges (n. 1886, Botoșani – m. 1954, București) a urmat școli militare, însă a fost un muzeograf pasionat. În anul 1908 a organizat la Bârlad un prim muzeu. După Primul Război Mondial s-a stabilit la București și a strâns mărturii pentru muzeul care i-a purtat numele. În 1932 tot patrimoniul

¹⁶ Lăcrămioara Manea, *Tipărituri „transilvanice” din colecția muzeului tulcean*, în „Transilvania”, 4-5, 2017, p. 70.

¹⁷ Andrei Veress, *Bibliografia română-ungară (1473-1878)*, vol. II, București, 1931, nr. 624, p. 7-10; Cota: TR XVIII inv. 78.

¹⁸ L. Predescu, *op. cit.*, p. 510.

¹⁹ BRM I, 1984, p. 381, nr. 6948; Cota: CR XIX inv. 287.

²⁰ BRM I, 1984, p. 54, nr. 924; Cota: CR XIX inv. 263.

²¹ L. Predescu, *op. cit.*, p. 592-593.

²² BRM II, 1986, p. 297, nr. 21123; Cota: CR XIX inv. 606.

Muzeului Alexandru Saint-Georges a fost donat Fundațiilor Culturale Regale (U.F.C.R.) patronate de Regele Carol al II-lea. Muzeul a fost mereu nesigur ca locație, deși colecțiile erau în creștere. Biblioteca muzeului său a numărat mii de volume. În 1945, prin legea de reorganizare a Fundațiilor Regale, Muzeul Al. Saint-Georges a fost transferat la Ministerul Artelor, iar ulterior desființat²³. După anul 1958 cărțile și fondul documentar au ajuns la Biblioteca Națională și la Biblioteca Academiei Române.

Tot pe foaia de titlu apare cu cerneală violet ex librisul autograf „**Din Bibliotheca lui Iulius R.**”, iar pe verso un fragment din poezia „Suspine”, datată „3 Februarie 187...”: „... Ah! Venezia, loc vessel de petreceri, de iubire/ Cu alle t'elle signorette que amorului se'nchin/ Plecu, te las ducînd cu mene noi mulțime suvenire/ de aquelle nopți plăcute petrecute în allu teu sinu!.../ Adio la Venezia. Vezi «Suspine», Poesie de Iulius Rosca” (Fig. 12). Este vorba despre poetul român Iuliu I. Roșca (1858-1940), autor dramatic și traducător, căsătorit cu pianista și violonista Elena Roșca. A fost redactor la revistele bucureștene „Ghimpele”, „Literatură și artă”, „Războiul”, „Universul literar” ș.a., corespondent la revista „Familia”, unde, sub pseudonimul A.C. Șor, a colaborat cu versuri și cronici săptămânale. A scris poezie, proză, teatru, cronici literare, dar și versuri pentru piese muzicale (lieduri, coruri, imnuri). Dintre volumele sale amintim: *Flori de primăvară. Dora și Florin, Ce timpuri. Ce moravuri!, Florile vorbesc, Muzica la sfârșit și la început de secol (1882-1904)*²⁴.

Având în vedere reperele cronologice menționate, destinul cărții trebuie să fi fost următorul: din biblioteca editorului Ioan Nacu, a intrat în posesia scriitorului Iulius Roșca; apoi, înainte sau după moartea poetului, exemplarul a ajuns în biblioteca Muzeului Al. Saint-Georges, după 1958 la Biblioteca Academiei Române, din 1980 prin transfer în colecțiile muzeului Tulcea.

Ultimul exemplar din această serie de cărți cu valoare bibliofilă este monumentală lucrare a enciclopedistului Bogdan Petriceicu Hasdeu (n. 1838, Cristinești-Hotin – m. 1907, Câmpina), una dintre cele mai mari personalități ale culturii române din toate timpurile.

► Hasdeu, Bogdan Petriceicu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, tom I, II, III-IV, București: Stab. Grafic Socec & Teclu, 1886, 1890, 1893²⁵ (pe foaia de titlu falsă ștampila «**Biblioteca*St. Vârgolici**»; Fig. 13).

Etymologicum Magnum Romaniae a intrat și în biblioteca marelui profesor și publicist Ștefan G. Vârgolici (n. 1843, Borlești, jud. Neamț - m. 1897, Iași), doctor în literatură și filosofie. A fost profesor la liceul din Bârlad, apoi la Universitatea din Iași, a devenit membru corespondent al Academiei Române din 1887 și membru al societății „Junimea” la Iași. A publicat versuri, fabule, manuale școlare, a tradus din Lamartine, Byron, Schiller ș.a.²⁶. De la Iași volumele au ajuns într-un anticariat din București, de unde au fost achiziționate pentru colecția muzeului Tulcea în anul 1972.

*

Chiar dacă majoritatea ștampilelor ex libris expuse în acest studiu sunt singulare în colecțiile Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, fără a putea reconstitui o bibliotecă sau alta, subliniem încă o dată valoarea bibliofilă a cărților și introducerea în circuitul științific a acestor ex librisuri, care pot însemna puncte de plecare spre noi identificări și cercetări bibliofile. În cazul însemnărilor și a semnăturilor cu valoare de ex libris autograf, sunt importante încadrarea în timp și grafologia, pentru că uneori ne putem înșela în atribuire.

²³ V.Z. Teodorescu, *Contribuții la un portret de muzeograf: Alexandru Saint Georges*, în „Muzeul Național”, 14, 1997, p. 127-143.

²⁴ Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, 1973, p. 612-613.

²⁵ BRM II, 1986, p. 589, nr. 25962, 25963a-b; Cota: CR XIX inv. 341-343.

²⁶ L. Predescu, *op. cit.*, p. 883.

SOME ROMANIAN PERSONALITIES AND BOOKS WITH BIBLIOPHILE VALUE OF THE XIX-TH CENTURY

In this study we bring to attention some cultured people of the country, some of them probably less famous, from the perspective of the copies with bibliophile value, in an attempt to approach the reconstitution of their libraries and the destiny of these funds, which, since the XIXth century, came into the collection of the Romanian Academy Library of Bucharest. The books with ex libris, no matter the type (label, stamp, autograph, heraldic etc.), fall in the category of the bibliophile values.

Of the books with ex libris stamp, which belonged to some personalities of Romanian culture, we mention: Gheorghe Vida, *Gramatică practică româno-franțozască*, Buda, 1833 – ex libris «N. Iorga Library»; Nicolae Suțu, *Notions statistiques sur la Moldavie*, Jassy, 1849 – ex libris «N.A. Bogdan*Publicist*4, Albinetz Street*Iași (Romania)»; Samson Bodnărescu, *Din scrierile lui Samson Bodnărescu*, Cernăuți, 1884 – ex libris «From the library of Simeon Fl. Marian»; Ioan Fițescu, *Manual de ședință*, Craiova, 1915 – ex libris «Nicolae A. Petroff Library*Bârlad». Other copies (XVIII-XIXth centuries) have on their sheets ex libris autograph, and some of the owners are Vasile Mălinescu (1817-1866), Spiru Haret (1851-1912), Iuliu I. Roșca (1858-1940).

Although the majority of the ex libris stamps exposed in this article are singular in the collection of the Eco-Museal Research Institute „Gavrilă Simion” of Tulcea, we emphasize the bibliophile value of the books and the introduction of these ex libris into the scientific circuit, which could mean starting points to new identifications and bibliophile researches. The volumes reached the patrimony of the institution of Tulcea in 1979-1980 by a transfer from the Romanian Academy Library, and others were bought from second-hand bookshops of Bucharest in 1972-1982.

BIBLIOGRAFIE

- Antonovici, I., Crețu, Gr., *Tipografiile, xilografiile, librăriile și legătoriile de cărți din Bârlad: cu prefață, note și adăușe de acest din urmă*, București, Imprimeria Statului, 1910.
- Bibliografia românească modernă* (1831-1918), vol. I-IV, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 1986, 1989, 1996.
- Manea, Lăcrămioara, *Circulația cărții vechi românești (manuscrisă și tipărită) în spațiul nord-dobrogean*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2013.
- Manea, Lăcrămioara, *Tipărituri „transilvanice” din colecția muzeului tulcean*, în „Transilvania”, 4-5, 2017, p. 66-74.
- Nedelcea, Tudor, *Civilizația cărții. Incursiune în istoria cărții, presei și a tiparului*, București, Editura Scrisul Românesc, 1996.
- Predescu, Lucian, *Enciclopedia Cugetarea. Material românesc: oameni și înfăptuiri*, București, Cugetarea-Georgescu Delafras, 1940.
- Straje, Mihail, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, Editura Minerva, 1973.
- Teodorescu, V. Z., *Contribuții la un portret de muzeograf: Alexandru Saint Georges*, în „Muzeul Național”, 14, 1997, p. 127-143.
- Veress, Andrei, *Bibliografia română-ungară (1473-1878)*, tom II, București, Editura „Cartea Românească”, 1931.

https://ro.wikipedia.org/wiki/N._A._Bogdan
www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3152

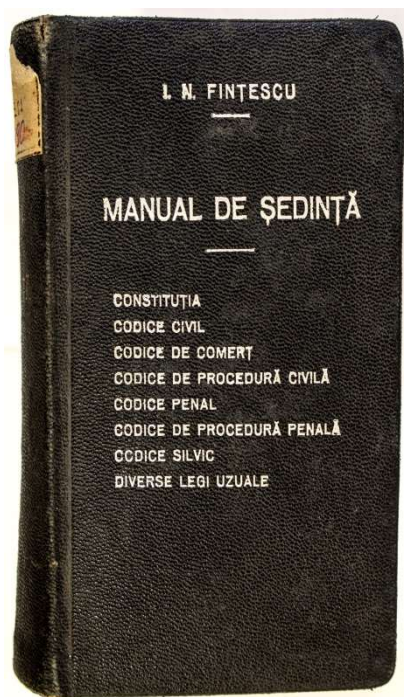

Fig. 1-2. Ioan N. Fintescu, *Manual de ședință*, Craiova, [1915]. Coperta cărții și ștampila de pe foaia de gardă.

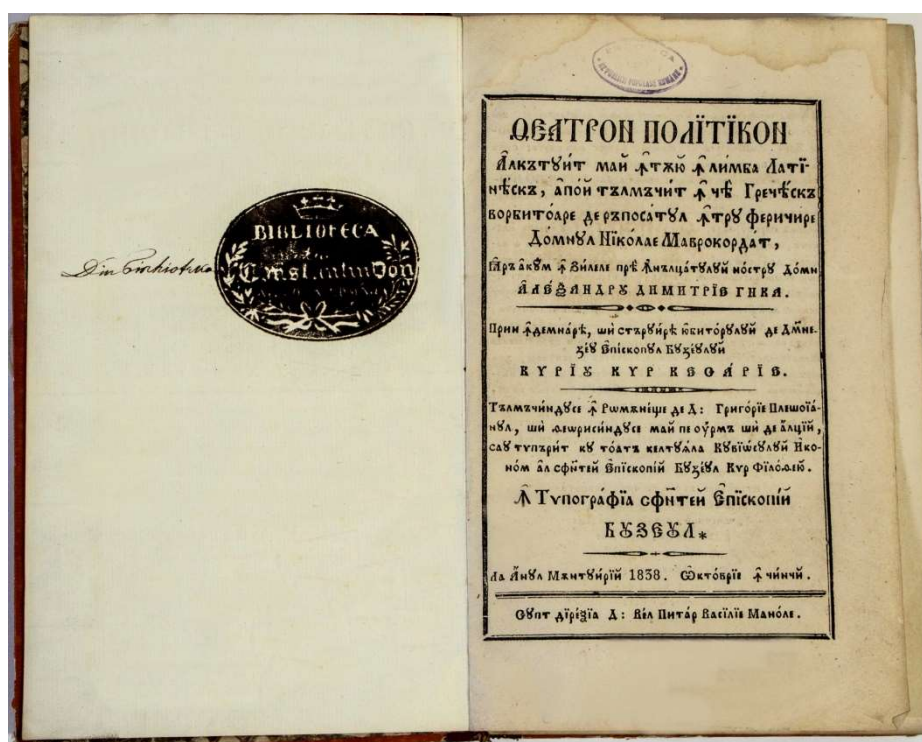

Fig. 3. *Theatron politikon*, vol. I, Buzău, 1838. Ștampila ex libris ante foaie titlu.

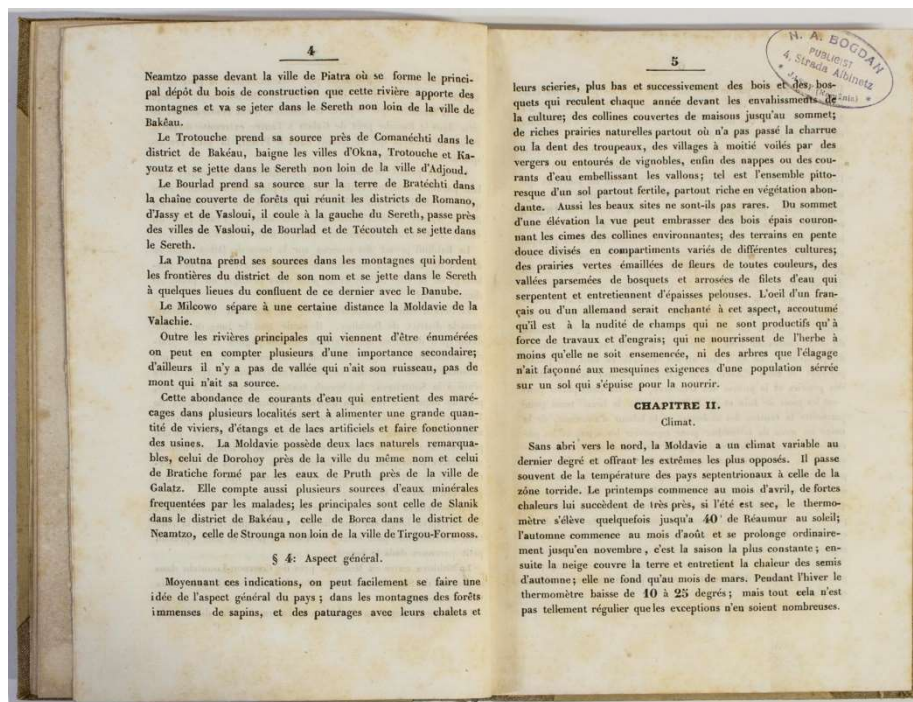

Fig. 4. Nicolae Suțu, *Notions statistiques sur la Moldavie*, Jassy, 1849. Ștampila ex libris pe pagina 5.

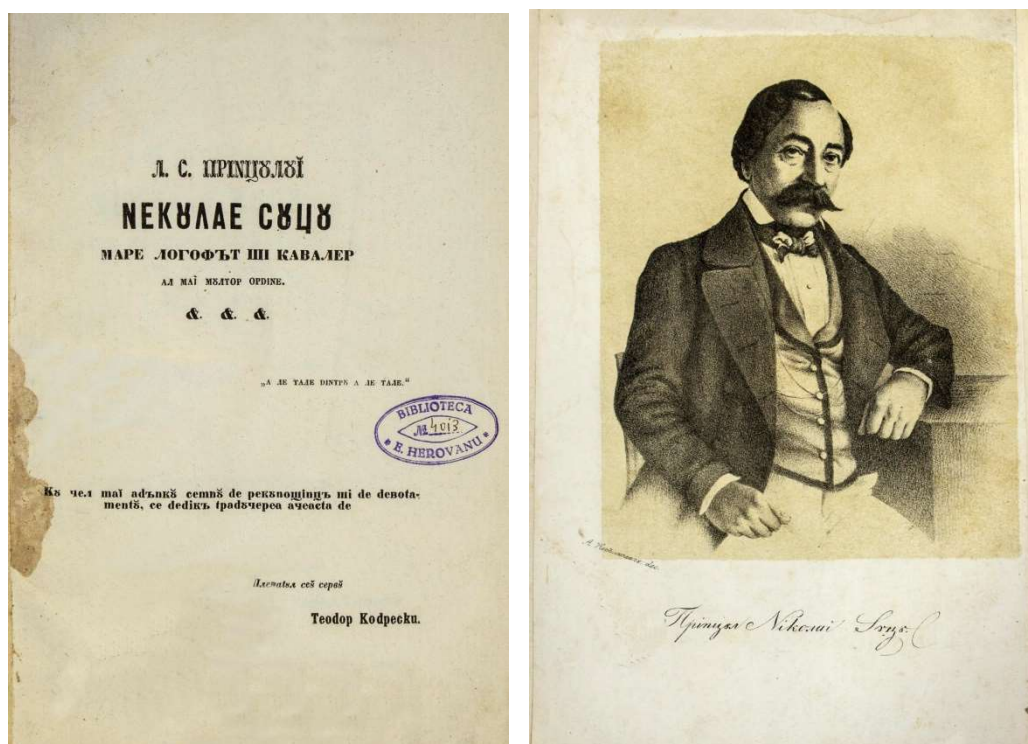

Fig. 5-6. Nicolae Suțu, *Notiții statistice asupra Moldaviei*, Iași, 1852. Ștampila ex libris și portretul autorului.

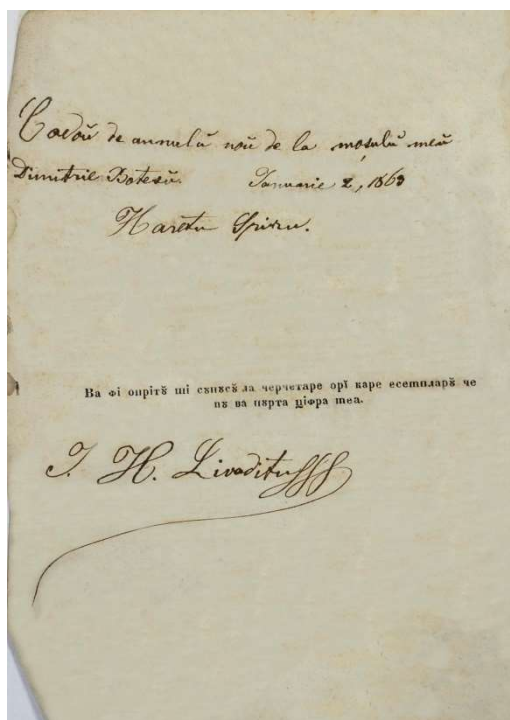

Fig. 7. I.H. Livaditu, *Dicționar de începători latino-românesc*, București, 1852. Însemnare Spiru Haret.

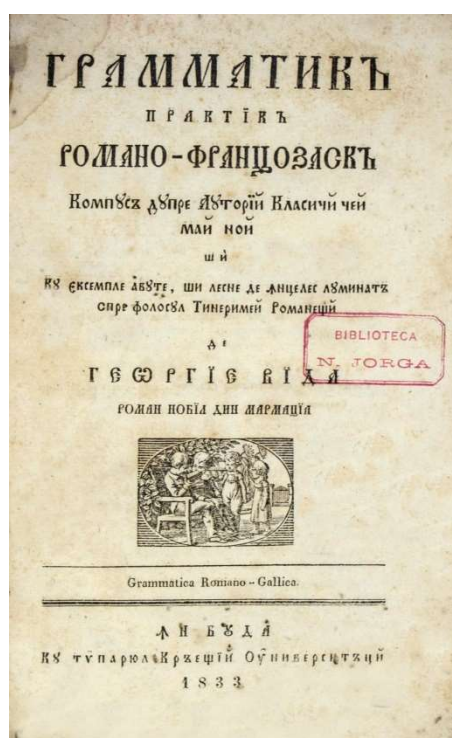

Fig. 8. Gh. Vida, *Gramatică practică româno-franțozască*, Buda, 1833. Foaia de titlu cu ștampila ex libris.

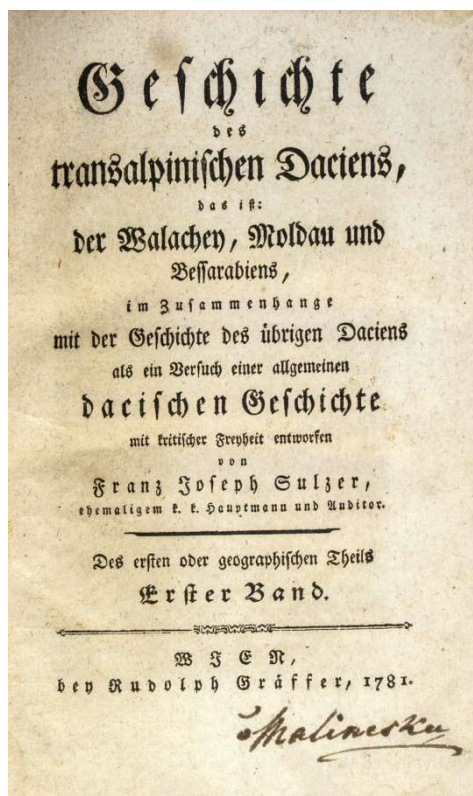

Fig. 9. F. J. Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, vol. I, Viena, 1781.
Foaia de titlu cu semnătura de posesor.

Fig. 10. Ștampila ex libris Simion Florea Marian.

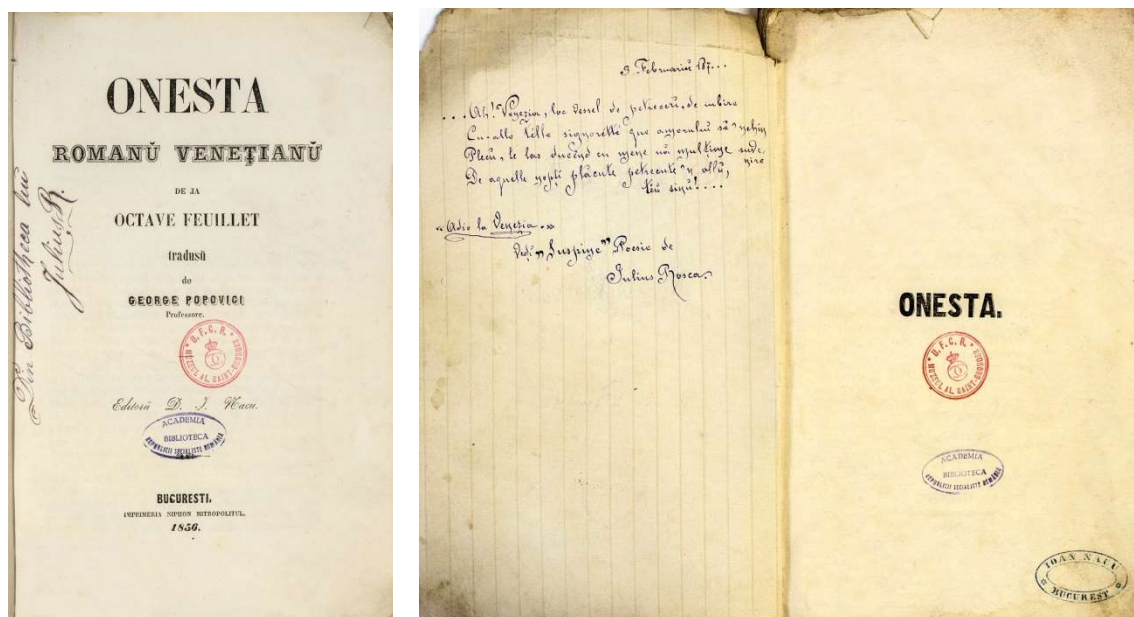

Fig. 11-12. O. Feuillet, *Onesta. Roman venețian*, București, 1856. Ștampile și ex libris autograf.

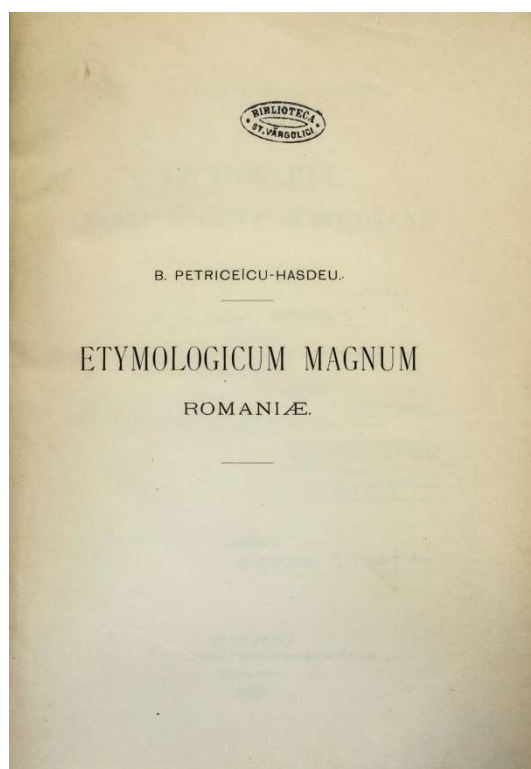

Fig. 13. B.P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, tom I, București, 1886. Foaie cu ștampila ex libris.

BÂRLĂDENI ÎN APĂRAREA LIMBII ROMÂNE LA 1906

Alexandrina IONIȚĂ*

Keywords: intellectuals from Bârlad, Stroe Belloescu, Iorga and the city of Bârlad, defence of the Romanian language, anti-French current, linguistic nationalism

Când, în 12 martie 1906, Nicolae Iorga publica, în ziarul „Epoca”¹, rugămintea către marele public de a nu viziona spectacolul în limba franceză, pentru care făcuse lobby chiar sora fostului ministru de Externe și a viitorului prim ministru de dureroasă amintire, Al. Marghiloman, deși biletele erau vândute (pentru 13 și 15 martie), nu credea nici el că va declanșa o mișcare cu adevărat națională, care va entuziasma intelectualitatea românească din țară și chiar din afara granițelor, o mișcare ce avea să vină ca un taifun deșteptător al conștiinței de sine, cu rezultate concrete nu numai în anii următori, ci chiar în deceniile următoare.

De mai bine de un secol și jumătate, pătrunseseră în mentalul moldovean și muntean, mai mult decât în Transilvania, elemente de limbă, literatură², cultură și civilitate franceză, adoptate nu numai grație calităților unanim recunoscute, dar și din opoziție politică ruso-otomană, astfel că, la începutul secolului al XX-lea, în înalta societate românească limba franceză, mai corectă sau mai puțin corectă, mai fluentă sau mai puțin efervescentă, devenise limba de comunicare culturală, limba română fiind considerată „plebeană”.

N. Iorga explică extrem de sugestiv drumul de la regină la cenușăreașă al limbii noastre, la intersectarea celor două secole: „limba națională n-are drepturi pentru o parte din clasele bogate și puternice, care s-ar cuveni, totuși, să stea în fruntea vieții românești și s-o ajute din răspuțeri. În străinătate, anumite cercuri înălțau, cu o batjocură pentru sentimentele de care o lume întreagă se însuflețește astăzi, steagul de trufie al înstrăinării lor.”³ Și, mai radical încă, istoricul conferența astfel: „D-lor, din împrejurări pe care nu le judec, dar pe care le constat cu regret, o parte din poporul românesc nu întrebuințează limba românească, nu o întrebuințează niciodată în conversațiunile dintre ei, nu o întrebuințează, nu numai în aceste conversații dintre ei, dar nici când vin în contact cu alți cetățeni, cari au alte sentimente decât dâșii. Nu o întrebuințează în presa pe care o scriu și pe care o cetesc mai mult, căci în România există două

* ceddemiurg@yahoo.fr

¹ Articolele lui N. Iorga din ziarul Partidului Conservator, „Epoca”, la care colabora din 1902, bisăptămânal, se regăsesc în volumul *Cuvinte adevărate*, București, 1903, retipărit în 1904.

² N. Iorga, *Istoria literaturilor romanice în desvoltarea și legăturile lor*, vol. I-III, București, 1920; *ibidem*, ediție îngrijită de Alexandrina Ioniță și Sanda-Maria Ardeleanu, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2016, *passim*.

³ Toate detaliile în N. Iorga, *Lupta pentru limba românească. Acte și lămuriri privitoare la faptele din martie 1906*, București, Minerva, 1906, 155 p.; cartea a fost reeditată recent sub îngrijirea lui Lucian Pricop, București, Cartex, 2017. Vezi și N. Iorga, *Lupta pentru limba românească. Acte și lămuriri privitoare la faptele din martie 1906*, ediție îngrijită de Sanda-Maria Ardeleanu și Alexandrina Ioniță, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2019, p. 7. Toate trimiterele se fac la această ultimă ediție, mult mai accesibilă acum decât ediția originală.

foi franceze: „Independența”⁴ și „La Roumanie”, care nu sunt pentru străinii ce ar vrea să afle rostul nostru, ci, mai ales, pentru acei români cari nu pot să-și spurce ochii cetind românește.”⁵

În sprijinul demersului său, istoricul, care la vremea respectivă era deja o autoritate științifică internațională și profesor la Universitatea din București, argumentează faptul de cultură incriminat cu un exemplu imbatabil: în seara zilei de 12 martie, un Jules Brun, pe care istoria l-a pedepsit cu uitarea, dar care știa foarte bine românește, căci era „ziarist român” și „profesor român”⁶, urma să susțină o conferință în limba franceză despre... poezia populară românească... la Ateneul Român (!!!), nu la Comedie Française, pentru un public românesc ! Fără a judeca faptul de la nivelul secolului nostru și a felului de a judeca actual, când deschiderea către universalitate poate găsi faptul firesc, din felul în care istoricul prezenta tema, ea suna cel puțin nefiresc și cel mult cinic, ori și una, și alta, însă, la vremea respectivă, faptul exista incontestabil, la dimensiuni încă insuficient cercetate la niveluri locale, iar istoricul, care a luat atitudine atât de fermă, era o autoritate nu numai națională, ci internațională, de maximă credibilitate și influență socială – și s-a afirmat că, dacă ar fi dorit, ar fi putut răsturna guvernul - a cărui activitate istoriografică și culturală, de până la 1906, evoluase numai în interesul cunoașterii istoriei neamului său.

Însă, în ziua apariției articolului, la 12 martie, N. Iorga susține o conferință la Universitate, în care, coroborând numeroase informații din istoria neamului și din istoria universală, vorbește unei adunări cu adevărat însuflețite, pentru că magnetismul personalității sale științifice se făcea simțit în toată amploarea, despre însemnătatea limbii unui popor, realizând una dintre cele mai frumoase aprecieri ale limbii române: „Tot ce stăpânește un neam, la un anume timp, nu sunt doar numai forme trecătoare, nu sunt elemente brute ale vieții materiale care se amestecă între dânsese și se luptă pentru întâietate, ci numai expresiunile materiale ale aceluia lucru mare și dumnezeiesc, care este sufletul aceluia neam.”⁷

Pledând în fața studenților, și prin ei în fața întregii Românii instruite, pentru statuarea limbii naționale și renunțarea la folosirea cotidiană a francezei, el, care era un recunoscut francofilofon, concluziona, cu experiența istoricului deja afirmat, în ciuda faptului că avea doar 35 de ani: „dacă nu se va ajunge ca poporul să impună limba sa națională sentimentului de iubire al tuturor straturilor sale sociale, dacă nu vom fi în stare, prin cetirea și admirarea aceleiași literaturi, să unim toate păturile sociale ale poporului nostru în aceeași mare unitate etnică, – vom avea soarta Poloniei, țară care odată a avut glorie, a avut strălucire și a cărei urmă se caută încă pe pământul Europei.”⁸

Dintr-un astfel de context, articolul-rugămințe și cursul de la Universitate, în care N. Iorga s-a implicat cu nespusă patimă, în ciuda convingerilor sale⁹, ajungând, contrar structurii sale psihologice de maturitate, la violență verbală („România e statul-cârpă al unui popor-zdreanță, care nu înțelege să fie stăpân acasă la dânsul ?”¹⁰), situația s-a inflammat: studenții manifestă la Ateneu, Liga pentru Unitatea Culturală a tuturor românilor anunță două conferințe

⁴ Cotidianul „L’Indépendance Roumaine” fusese înființat în 1876, avea un caracter monden, uneori brutal, era incorect informat și nu o dată a fost acuzat că primea stipendii din Rusia. În 1899-1901, N. Iorga avusese o rubrică permanentă, cu profil cultural, iar articolele sale, foarte dure, vor fi adunate în volum, *Opinions sincères. La vie intellectuelle des Roumains dans le présent*, Bucurest, 1989. Vezi și *Opinions pernicieuses d’un mauvais patriot. Articles de critique et d’histoire publiés dans „L’Indépendance Roumaine”*, Bucurest, 1900.

⁵ Iorga, *Lupta pentru...*, p. 97.

⁶ *Ibidem*, p. 13.

⁷ *Ibidem*, p. 21.

⁸ *Ibidem*, p. 38-39.

⁹ În anii ’30, N. Iorga mărturisea public: „Acum încep nu ca un romantic, căci sunt, ca de obicei, pentru sentiment și contra sentimentalității, pentru înțelegerea lucrurilor, nu pentru diformarea lor romantică, nu așa cum ar fi început cineva din generația precedentă, care a avut fără îndoială felul său de a vedea lucrurile și acest fel nu este totdeauna al nostru.” (N. Iorga, *Ce ne leagă de Italia*, București, 1936, p. 18, republicat recent în N. Iorga, *Italia. Conferinți*, ediție îngrijită și note de Cristina Ioniță, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2020, p. 89-118.)

¹⁰ Iorga, *Lupta pentru...*, p. 14.

ale istoricului, studenții devin gălăgioși, se sparg capete, curge și ceva sânge¹¹, iar istoricul este acuzat de agitație. Însă armele lui constau în scris: articolul – în „Epoca”, în „Universul”, citit atunci de aproape toată românimea – și conferința (*Despre drepturile limbii naționale în statul modern*), unde cuvântul său, sprijinit pe argumentul istoric, ridica publicul în picioare cu aplauze frenetice și ovații. Se publică imediat articole în revistele timpului, în care nume prestigioase povestesc țării desfășurarea evenimentelor, argumentează susținerile istoricului, manifestațiile studențimii și semnează, încurajând publicul să ia atitudine: M. Sadoveanu, Emil Gârleanu, Ioan Slavici, Al. Vlahuță, Gh. Coșbuc, Șt. O. Iosif, Eugen Lovinescu ș.m.a.

Imediat sosesc declarații de susținere întru detronarea statutului limbii franceze în societatea românească și împotriva violențelor, prima fiind a cadrelor didactice din București, apoi vine *Moțiunea* studențimii ieșene și a corpului profesoral, cu semnătura lui A. C. Cuza. Fără a renunța, în ciuda violențelor la care s-a dedat poliția asupra studențimii și a acuzației de instigare, Nicolae Iorga continuă *seria* conferințelor de pledoarie pentru apărarea limbii naționale, convins fiind că demersul său are scopul „a se pregăti și mai mult conștiința publică în vederea politicii naționale a viitorului.”¹²

Sosesc scrisori nenumărate: literați, istorici, publiciști, din țară și din străinătate, semnate de nume zdrobitoare ale culturii românești (Sextil Pușcariu, A. D. Xenopol, M. Sadoveanu, Arthur Gorovei), în care se exprimă susținerea luptei lui N. Iorga, iubirea de limbă și de neam, dorința de a încuraja creațiile culturale în limba națională. Istoricul se afirmă acum ca o forță socială și politică, pe care oficialitățile nu-l pot nici intimida, nici corupe, capabilă de a fi creator și animator de curent ideologic, o forță civică și un formator de opinie, am spune azi, care își face auzită vocea cu hotărâre.

De la Viena, adera nu numai Sextil Pușcariu¹³ ori „studențimea academică română”¹⁴, ci și un grup diversificat, în frunte cu Al. Vaida-Voevod; de la Sarajevo, împărtășind protestul în favoarea limbii naționale, un Theodor Filipescu își descria mirarea de a vedea „mania inteligenței române din regat de a imita neamul de pe malul Senei”¹⁵. Un grup numeros, din care nu recunoaștem pe nimeni, foarte probabil studenți aflați la studii, telegrafia din Hohenheim, anunțând înălțător subscrierea lor:

„Colegi, limba neamului și moșia sunt cuvinte mari pentru români: ați dovedit că le înțelegeți, fraților; suntem cu voi. Jos cei ce-și reneagă limba ! Simțind românește, uniți să ținem steagul românesc, limba și țara românească !”¹⁶

De la Cernăuți, nu putea lipsi Societatea Academică „Dacia”¹⁷, după cum din Bucovina nu putea lipsi Nicu Flondor¹⁸ sau Alecu Burlă, în numele Societății de lectură din Cireș (Bucovina aflată în afara granițelor Vechiului Regat). Orașelor Craiova, Galați, Botoșani, Giurgiu, Câmpulung, Alexandria, Roman, Bacău, Fălțiceni, Tulcea, Sibiu ș.m.a., li se adaugă, spre cinstea lui, **Bârladul**. Nu știm dacă scrisorile publicate de N. Iorga, în cartea ce descrie

¹¹ Istoricul însuși va povesti ciocnirea ulterior cu un patetism care este foarte departe de a-l caracteriza: „Și în mijlocul acestei pastorale a tinerimii (manifestare cu dansuri populare, n. ed.) au venit jandarmii pedestrii, au venit sergenții de stradă, au venit jandarmii călări, au venit vânătorii, și au pătat cu o pată de sânge ce nu se va șterge niciodată de pe starea morală a persoanelor care sunt răspunzătoare de cele petrecute și care au pătat cu o pată de sânge această zi albă din dezvoltarea tinerimii noastre, au pătat cu o pată de sânge ce nu va dispărea nici în amintirea lor, pe care o va tortura, și nici în amintirea noastră, care se va înduioșa neconținut la vederea acestei Pete Roșii de sânge, au pătat crinul primăvăratec al tineretului nostru.”, *ibidem*, p. 93.

¹² *Ibidem*, p. 8.

¹³ *Ibidem*, p. 150.

¹⁴ *Ibidem*, p. 138.

¹⁵ *Ibidem*, p. 140.

¹⁶ *Ibidem*, p. 151.

¹⁷ *Ibidem*, p. 153.

¹⁸ *Ibidem*, p. 114.

evenimentele din 1906, ridicând un imn limbii strămoșești, sunt toate ori ele au fost selectate după puterea de sugestie a exprimărilor, și atunci e posibil să ne lipsescă niște informații. Dar le trecem în revistă, conținutul și semnatarii, spre bună luarea aminte și caldă apreciere a urmașilor:

Un domn **Fotino**, ce semnează simplu, la fel ca „un gălățean”¹⁹ ori „o absolventă”²⁰ a vechiului Institut Oteteleșanu – oameni cu multă decență ce, în mod sigur, nu urmăreau gloria momentului, – consideră că reșezarea limbii române la locul cultural cuvenit este o „măreață mișcare”:

*„Neputând lua parte la frumoasa și măreața d-voastră mișcare, cu sufletul cu tot sunt al vostru, urându-vă succes.”*²¹

La fel cum dl. Fotino a dorit să rămână cvasicunoscut, la fel a fost năzuința celor ce semnează, ca și cum ar fi reprezentanții întregii colectivități, „**Românii din Bârlad**”, asemeni „Tinerimii Brăilene”²², când își făceau cunoscute sentimentele și gândurile:

*„Admirație și dragoste nețermurită trimet românii bârlădeni represintanților neamului. Adânc mișcați, suntem alături de d-voastră și de mândra tinerime universitară, apărători sinceri ai limbii strămoșești.”*²³

Alături de aceștia, însă, regăsim o personalitate bârlădeană de prim rang: **Stroe Belloescu**, al cărui medalion biografic se regăsește, cel mai ușor, în cunoscutul dicționar *Personalități bârlădene*.²⁴ Din căldura cu care îl descrie N. Iorga pe Stroe Belloescu reiese faptul că se cunoșteau personal și se apreciau. Nu e de mirare să răsară, prin vreo norocoasă cercetare, una sau chiar mai multe scrisori între cei doi, ce par a fi mai mult decât simple cunoștințe:

*„Un filantrop din Bârlad, care nu o dată a avut prilejul să ajute bisericile de dincolo sau școlile de aici, și care a dăruit de curând o sumă pentru ajutorarea studenților răniți în turburările neprovocate de dânsii în săptămâna din urmă, Stroe Belloescu”*²⁵ (subl. ns.)

Semnata împreună cu G. C. Râmniceanu, telegrama este la fel de înflăcărată ca majoritatea dintre ele:

*„Considerați-ne în mijlocul dv., aprobând idealul sublim ce urmăriți cu însuflețire pentru limbă și neam.”*²⁶

O altă celebritate locală, și ea semnatară a unei subscrierii la acțiunea studențească inițiată de Nicolae Iorga este **George Tutoveanu**²⁷, care, de curând stabilit în oraș (din 1903) era institutor și publicist, scriitor și animator cultural aflat la început de carieră. El, însă, era la fel de hotărât când semna:

¹⁹ *Ibidem*, p. 150.

²⁰ *Ibidem*, p. 156.

²¹ *Ibidem*, p. 137.

²² *Ibidem*, p. 116.

²³ *Ibidem*, p. 137.

²⁴ Oltea Rășcanu Gramaticu, *Personalități bârlădene. Dicționar*, vol. I: A-J, Iași, Editura PIM, 2012, p. 98-100.

²⁵ Iorga, *Lupta pentru...*, p. 117.

²⁶ *Ibidem*. Este interesantă ortografierea diferențiată a numelui: *Râmniceanu* și *Rimniceanu*.

²⁷ Oltea Rășcanu Gramaticu, *op. cit.*, vol. II, p. 351-355.

„Cu sufletul alături de voi, neclintiți străjuitori ai neamului.

TUTOVEANU, I. BONTAȘ, A. CĂPĂȚINĂ.²⁸

O viitoare cercetare ar putea stabili dacă, între acest I. Bontaș și Ioan Bontaș, cel care va fi primar al orașului Bârlad, între 1944 și 1945 (vezi www.wikipedia/lista primarilor Bârladului), există vreo legătură.

Am văzut până acum persoane și personalități, semnând în nume propriu, în colectiv ori telegrafind chiar fără semnătură, din Bârlad, ca semn de susținere arzătoare a limbii naționale, pusă, la început de veac XX, în plan secund, din punct de vedere cultural, de limba franceză. Mai mult decât atât, descoperim implicarea grupului social care este Societatea Științifică Literară „Stroe Belloescu” de la Liceul „Codreanu”: avem sublinierea autorului²⁹, dar și textul în sine:

*„Într-un avânt de mare entusiasm patriotic, ne asociem în totul la lupta sfântă ce duceți pentru păstrarea graiului românesc.”*³⁰ (subl.ns.)

Însă nu par să fie două adeziuni, ci doar una împreună cu relevarea autorului.

Tot în categoria autorilor colectivi putem clasifica emoționanta scrisoare a corpului didactic din oraș:

„Onor Cercului Profesorilor Secundari din București

Domnilor și iubiți Colegi,

Subsemnații, membri ai corpului didactic din Bârlad, **pătrunși de dragostea** pentru limba românească și de **datoria** ce mai ales noi, **profesorii**, o avem de a o păstra neatinsă și de a o cultiva, aderăm în totul la **rezoluțiunile** domniilor voastre, salutând **cu entusiasm** tinerimea și pe toți acei cari luptă pentru acest **ideal sfânt**. (subl. ns.)

C. MIRONESCU, T. NOVAC PEOT, RADU G. RADOVEANU, EUGENIU BULBUC, econ. I. ANTONOVICI, A. FOTINO, G. CONSTANTINESCU-RÂMNICEANU, GEORGE D. NEȘTIAN, V. TRIANDAF, I. BONTAȘ, GH. FINITES, G. ONIȘOR.”³¹

După ordonarea alfabetică a numelor, identificăm următorii bârlădeni, care au subscris acțiunii studentești din 1906: **ANTONOVICI I., BELLOESCU STROE, BONTAȘ I., BULBUC EUGENIU, CĂPĂȚINĂ A., CONSTANTINESCU-RÂMNICEANU G., FINITES GH., FOTINO A., MIRONESCU C., NEȘTIAN GEORGE D., NOVAC PEOT T., ONIȘOR G., RADOVEANU RADU G., RIMNICEANU G. C., TRIANDAF V., TUTOVEANU.**

Imediat se remarcă o semnătură, căci ea atrage atenția: econ(om-stavrofor) **Ioan Antonovici**, care lucra pe vremea aceea, cu siguranță, la impresionanta colecție *Documente bârlădene*, ce avea să fie publicată, începând cu anul 1911, și premiată de Academia Română. Constatăm că unele persoane semnează și în nume personal, dar și în cadrul unei colectivități, ca, de pildă I. Bontaș, care semnează o dată în colaborare cu Tutoveanu și A. Căpățână, și a doua oară în colectivul profesorilor din oraș. Tot de două ori semnează și A. Fotino, o dată singur, a doua oară în cadrul corpului didactic, ocazie cu care îi aflăm inițiala prenumelui și profesia, ca o deschidere de drum spre identificare și creionarea biografică.

După conferințele de la București spre onorarea limbii românești și reșezarea ei pe soclul cultural binemeritat, văzând că întreaga intelectualitate subscrisese la curentul cultural

²⁸ Iorga, *Lupta pentru...*, p. 157.

²⁹ *Ibidem*, p. 151.

³⁰ *Ibidem*, p. 157.

³¹ *Ibidem*, p. 162.

declanșat în 12 martie, Nicolae Iorga va întreprinde ceea ce astăzi se cheamă un turneu de conferințe, extins de la capitală la Craiova mai întâi, apoi la Iași, unde prietenul și colaboratorul său, A. C. Cuza, îi va organiza o „grandioasă manifestare”.

Din universul informațional al temei în discuție, vom reda din vorbele lui N. Iorga încă un citat, concentrând ideea fundamentală, pe deplin lămuritoare, pentru a înțelege nu numai rațiunea iorghiană, ci și puterea profundă de convingere a auditoriului, astăzi foarte rar întâlnită:

„Dar în nicio alcătuire nu se poate întrupa mai deplin și mai frumos sufletul unui neam decât în limbă. Limba cuprinde într-o formă înțeleasă veșnic de toți, întrebuințată neconținut de toți, întreaga viață, timp de secole întregi, timp de mii de ani uneori, a poporului aceluia. Limba pe care o vorbim acum nu este numai limba românească de astăzi, nu este ceva fixat acum de gramatici, pe care oamenii să-l întrebuințeze după normele ce se află în aceste gramatici; ea este ființa vie care ni vine din timpurile cele mai depărtate ale trecutului nostru, ea este cea mai scumpă moștenire a strămoșilor cari au lucrat, generație de generație, la elaborarea acestui suprem product sufletesc care este limba.”³²

Neîndoielnic, ar fi interesant de urmărit în ce măsură „franțuzirea” societății bârlădene poate fi vizibilă la începutul secolului trecut, ca și legăturile lui N. Iorga cu mișcarea culturală a orașului, căci ele pot fi urmărite relativ ușor (la Bârlad va conferința abia după război).

Ar fi, desigur, interesant de văzut, în ce măsură au ajuns în presa locală știri despre evenimentele de la București, din zilele de 12-20 martie 1906, după cum lucruri interesante ar putea fi relevare de cercetarea fenomenului de „franțuzire” a înaltei societăți bârlădene, la începutul de secol trecut. Articolul de față având doar un caracter de reliefare, de semnalare a atitudinii civice și culturale a elitei intelectuale bârlădene, nu își propune o analiză detaliată a fenomenului cultural care a făcut din Nicolae Iorga un purtător de drapel și din bârlădenii semnatari o imagine culturală demnă de admirat și de urmat. Identificarea și creionarea biografiilor unora dintre acești oameni de relevanță intelectuală a orașului Bârlad se anunță ca rezultatul unei cercetări aprofundate, ce depășește cadrul unui modest articol de relevare. Nu e de mirare că, pe această temă, se pot dezvolta cercetări de istorie culturală locală, legate de fenomenul „franțuzirii” în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, de import și circulație a cărții de limbă franceză ca vector al transmiterii culturii franceze în mediul bârlădean, al publicațiilor de limbă franceză a vremii ori a ponderii articolelor de limbă și cultură franceză pe plan local. Variante sunt nenumărate și rămân deschise.

PEOPLE OF BARLAD DEFENDING THE ROMANIAN LANGUAGE IN 1906

Using on the documents published by N. Iorga, in his book *Lupta pentru limba românească* (1906), re-edited in 2017 and 2019, the present article emphasised the enthusiast support of 16 intellectuals from Barlad for the national protest movement, initiated by the Romanian scientist, against the usage of French in the daily life, the Romanian high society, cultural creations (with special reference to the theatrical shows) and of the tendency to declass the Romanian language in the cultural environment in favour of the French language.

The intellectual elite's personalities in the city, at the beginning of the 20th century, adhered with enthusiasm to N. Iorga's calling to the support of the Romanian language and vehemently protested against the usage of French instead of the national language, in letters republished here, on their own behalf, of the “Stroe Belloescu” Society and on behalf of the professors at the “Codreanu” High School, some already having a cultural name (Stroe Belloescu), others about to affirm themselves (G. Tutoveanu), others left yet unknown.

³² *Ibidem*, p. 21-22.

EPURAREA CĂRȚILOR ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ: STUDIU DE CAZ - BÂRLAD

Elena CHIABURU*

Keywords: cleaning books, expelling publications, censorship, România, Bârlad

Una dintre numeroasele consecințe suferite de țările intrate sub dominația URSS după cel de Al Doilea Război Mondial a fost rescrierea istoriei pentru a folosi doctrinei bolșevice. Printre primele surse de informație intrate în atenția autorităților comuniste instalate și în România au fost cărțile. Acestea au fost epurate, operațiune ce a constat în selectarea și îndepărtarea în întregime din biblioteci și librării a publicațiilor considerate a fi „necorespunzătoare” din punct de vedere al conținutului ideologic sau științific, imediat după 23 August 1944 și pe toată durata regimului comunist¹.

Subiectul face parte dintr-o preocupare a noastră mai amplă privitoare la cenzura cărților în România după Al Doilea Război Mondial și în cele ce urmează vom înfățișa modul în care au fost puse la *Index* și condamnate la tăcerea publică o serie de personalități bârlădene, împreună cu publicațiile lor, care tratează diferite subiecte interzise de regimul comunist după anul 1945. S-a întâmplat astfel din cauză că după cel de Al Doilea Război Mondial România a fost obligată să elimine din conștiința publică orice referire la teritoriile care, până atunci, i-au aparținut, dar după 1945 i-au fost luate: Basarabia, nordul Bucovinei, Cadrilaterul, dar și la personalitățile devenite indezirabile pentru noul regim politic. Pe de o parte, au fost epurate *persoanele* aflate în funcții administrative, militare, culturale etc., ale statului român (majoritatea arestate și condamnate apoi la ani grei de închisoare), iar pe de altă parte, au fost epurate *publicațiile* care conțineau o cât de mică referire la un subiect ce putea aduce atingere „bunelor relații” cu URSS.

Investigația este necesară pentru restabilirea adevărului și pentru cunoașterea, cât mai completă și corectă, a istoriei și a oamenilor care au trăit, au muncit și au suferit în ultimul secol în România, în general și în părțile Tutovei, în special. Ea reprezintă, totodată, o îndatorire de onoare și o obligație morală față înaintașii vrednici, dar nedreptățiți de regimul politic bolșevic, a căror activitate trebuie cunoscută, reconsiderată și apreciată la adevărata valoare.

Cercetarea constă în verificarea autorilor bârlădeni și a scrierilor lor în lucrările privitoare la cenzura cărților după cel de Al Doilea Război Mondial în România și apoi verificarea cataloagelor Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași, spre a vedea dacă exemplarele păstrate aici poartă semnele interdicției.

Pentru plasarea chestiunii în contextul adecvat, studiul este structurat în două părți: mai întâi vom face o prezentare sintetică a cenzurii comuniste aplicate în bibliotecile din România, după care vom da o listă cu cărțile autorilor bârlădeni identificați, epurate și interzise. Suportul documentar este constituit din lucrări de istorie a României, a cenzurii și a bibliotecilor, scrieri cu caracter biografic, enciclopedii, dicționare, legislație, site-uri web, ce vor fi indicate la locul potrivit, cataloagele și exemplarele păstrate în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare

* doctor în istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, elena.chiaburu@gmail.com

¹ Virgil Olteanu, *Din istoria și arta cărții: lexicon*, București, Editura Enciclopedică, 1992, p. 137.

„Mihai Eminescu” din Iași (în continuare: BCU Iași). Lucrarea va fi ilustrată cu imagini ale fișelor de catalog ale unor cărți păstrate la BCU Iași, pe care apar semnele interdicțiilor.

Epurarea cărților în România: imediat după 23 august 1944, România a fost obligată să-și epureze colecțiile de publicații din biblioteci (și nu numai), temeiul juridic fiind art. 16 din *Convenția de Armistițiu* încheiată cu Guvernele URSS, Marii Britanii și Statelor Unite ale Americii, la 12 septembrie 1944 (preluat apoi în *Tratatul de Pace de la Paris* din 1947). Numai că, dacă intenția inițială viza așa-numita „defascizare” a administrației, învățământului, presei și culturii în general, pe măsură ce regimul comunist se instala în România, operațiunea de epurare a publicațiilor a căpătat un caracter tot mai agresiv și fără precedent în istorie. După ce au fost distribuite câteva liste cu titluri de cărți și autori interziși, la 4 mai 1945, regele Mihai a emis un *Decret-Lege* (nr. 364, publicat în „Monitorul oficial”, Partea I, nr. 102 din 4 mai 1945), *pentru retragerea <din circulația publică a> unor anumite publicațiuni periodice și neperiodice, reproduceri grafice și plastice, filme, discuri, medalii și insigne metalice*. Cu referire la publicații, s-a prevăzut înființarea, pe lângă Ministerul Propagandei, a unei comisii formate din delegații Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Artelor, Societății Scriitorilor Români și Academiei Române, care să întocmească liste cu **toate publicațiile, apărute de la 1 ianuarie 1917 până la 23 august 1944, cuprinzând idei legionare, fasciste, hitleriste, șoviniste, rasiste sau pasagii dăunătoare bunelor relații ale României cu Națiunile Unite** <subl. ns.>². Toate bibliotecile, indiferent de categorie, care dețineau publicațiile respective, au trebuit să le retragă din circulație și să le depoziteze în încăperi speciale. După etapa comună de scoatere obligatorie din circulația publică, soarta colecțiilor epurate a fost diferită, în funcție de tipul bibliotecii deținătoare. Bibliotecile publice (județene, orașenești, comunale), cele din școli și licee trebuiau să le predea la Prefectura județului respectiv în termen de 30 de zile de la apariția fiecărei liste (în București și suburbii, publicațiile interzise trebuiau predate în 15 zile, direct de către deținător, Depozitului Oficiului de Hârtie, în prezența unui delegat al Prefecturii Poliției Capitalei). Ca rezultat, bibliotecile publice și școlare de nivel preuniversitar din România nu au mai avut în perioada comunistă (și prin urmare, imensa majoritate nu au nici astăzi... deci vreme de trei sferturi de secol!) acces la literatura interbelică; cu toate consecințele morale, spirituale și profesionale, presupuse de acest *hiatus* forțat, impus de ocupantul sovietic și perpetuat până în 1990, și chiar un deceniu după.

Publicațiile aflate în bibliotecile instituțiilor de învățământ superior trebuiau inventariate și păstrate în continuare, însă consultarea lor nu se făcea decât cu autorizația șefului instituției și numai în localul acesteia. Persoanele care nesocoteau dispozițiile intrau sub incidența delictului de sabotare a *Convenției de Armistițiu* și se pedepseau cu închisoare sau cu amenzi bănești mari, bibliotecarii fiind vizați în mod special.

Comisia menționată a elaborat și publicat, între 1946 și 1948, câteva broșuri conținând peste opt mii de titluri de cărți, ziare, reviste, albume etc. Sintetic, au fost interzise: toate operele scrise de membrii familiei regale sau lucrări despre ei; statutele partidelor politice interbelice; orice lucrări ale unor autori (criminal de război, fugit din țară, indezirabil pentru regimul comunist); anumite lucrări *tendențioase* ale unor autori, restul operei lor rămânând în circuitul liber; toate manualele școlare dintre anii 1920-1948; toate calendarele și almanahurile dintre 1918-1944; orice hărți care înglobează teritorii ce au aparținut statului român până la cel de Al Doilea Război Mondial și care nu-i aparțin (hărțile din cuprinsul lucrărilor științifice trebuiau puse în acord cu noile granițe ale țării, prin diferite procedee - hașurare, decupare etc., dar numai dacă nu pot fi eliminate total; la fel trebuia procedat cu stema regală și cu orice alte însemne ale fostei dinastii); bibliografia militară, regulamente, tratate etc. din 1916, legile și instrucțiunile

² Ministerul Artelor și Informațiilor, *Publicațiile interzise până la 1 mai 1948*, București, Societatea Națională de Editură și Arte Grafice «Dacia Traiană», p. 5.

ce le însoțesc din 1920 până în 1945; cărțile marxiste, socialiste, democratice, *care nu mai corespund actualelor împrejurări*; toate lucrările de istorie și geografie care conțin problema Basarabiei³. *Decretul nr. 364 din 4 mai 1945* a stat la baza constituirii așa-numitului *Fond Special* din bibliotecile publice și de învățământ superior, care au avut permisiunea să păstreze publicațiile epurate. Publicațiile incluse în *Fondul Special* (*recte* Secret) erau însemnate cu litera „S”, închise în depozite separate, cu catalog separat, iar accesul a fost interzis inclusiv majorității angajaților din bibliotecile respective.

Fondul Special a însemnat în realitate „Fond Secret” sau „Interzis” și a evoluat din punctul de vedere al conținutului până în anii '90, dar și-a continuat într-un anume fel existența măcar un deceniu, din cauză că ultima *Lege a Secretului de Stat* de sorginte comunistă (din 1971) a rămas în vigoare până în anul 2002 și a scos din circulație un număr încă necunoscut de publicații interzise. Funcționarea lui s-a aflat, în întreaga perioadă comunistă, sub incidența „secretului de stat”, de „serviciu” sau a datelor și informațiilor care „deși nu constituie secrete de stat, nu sunt destinate publicității”⁴.

După ce prima etapă de epurare brutală a publicațiilor s-a încheiat aproximativ în 1948, a urmat naționalizarea editurilor și a trusturilor de presă, iar după moartea lui Stalin, în 1953, a avut loc încă o etapă de verificare a publicațiilor rămase. Ca urmare, în biblioteci s-a înființat în plus așa-numitul „Fond Documentar”, în care au fost incluse publicațiile care, „deși nu corespund scopurilor educației socialiste a maselor, sunt totuși indispensabile informării științifice a specialiștilor”⁵, unele fiind scoase chiar de la Fondul Secret. Pentru publicațiile din *Fondul Documentar*, accesul a fost permis mai ușor, fiind lăsat de atunci înainte la latitudinea șefului bibliotecii. Cărțile și fișele de catalog aferente erau însemnate cu litera „D” - Documentar. O *Instrucțiune* a Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor (organismul care se ocupa de aplicarea cenzurii), din anul 1964, cerea ca, atunci când o carte este mutată din Fondul Secret în cel Documentar, să se șteargă urma interdicției: „deoarece cărțile poartă semnul acestui fond, este nevoie să se înlăture semnele sau ștampila fondului «S», dar astfel încât cartea să nu fie deteriorată (se poate pune ștampila bibliotecii pe semnul «S» sau se poate scoate cu soluție chimică), și să nu se atragă atenția cititorilor de proveniența publicației”⁶. *Fondul Documentar* a fost desființat treptat, între 1964-1968, ca urmare a ușoarei liberalizări a climatului politic.

Pe lângă toate acestea, la Biblioteca Academiei Române din București au fost centralizate, în anii 1948-1950, și cărțile provenite din tot felul de **confiscări** suferite de numeroși politicieni, ziariști, profesori, medici, preoți, ofițeri, țărani înstăriți, cărora, odată cu arestarea, le era confiscată și averea, deci și cărțile din biblioteci. Această categorie de publicații a fost constituită într-un fond de asemenea prohibit, denumit *Fond „Preluări”*. Cărțile erau ștampilate, numerotate și însemnate cu litera „P” = *Preluări*, scrisă cu creionul. O parte a fost redistribuită în timp altor biblioteci din București și din țară, dar cea mai mare parte a fondului *Preluări* a stat la baza înființării Bibliotecii Centrale de Stat a României, în anul 1953.

În fine, concomitent cu scoaterea din circulație a publicațiilor, a avut loc și *epurația* persoanelor. *Epurația* a fost un proces social-politic programat, început imediat după 23 august 1944, cerut de ocupantul sovietic și desfășurat până la finele anilor '50. S-a făcut în baza unui set legislativ de sorginte bolșevică: *Legile nr. 486 / 7 octombrie 1944*, *nr. 594 / 23 noiembrie 1944* și *nr. 217 / 29 martie 1945* referitoare la *purificarea administrațiilor publice*; *Legea nr. 102 / 9 februarie 1945 pentru epurarea presei*; *Decretul-lege nr. 186 / 19 martie 1945 privitor la*

³ *Ibidem*, p. 5 - 15.

⁴ Adrian Marino, *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă*, Editura Aius, Craiova, 2000, p. 67-68.

⁵ Ionuț Costea, István Kiraly, Doru Radoslav, *Fond secret. Fond „S” special. Contribuții la istoria fondurilor secrete de bibliotecă din România*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995, p. 45.

⁶ *Ibidem*, p. 297.

trecerea din oficiu în rezervă a personalului activ al armatei care prisosește etc.⁷. Dacă scopul inițial a fost eliminarea elementelor fasciste, a legionarilor și colaboraționiștilor, din viața publică, la începutul anilor '50 au fost eliminate cele „exploatoare și dușmănoase” Partidului unic, ceea ce a însemnat, de fapt, lichidarea adversarilor politici.

Printre nenumăratele victime ale acestei legislații prohibitive de sorginte bolșevică s-au numărat, inevitabil, numeroși intelectuali, politicieni, ziariști, preoți, avocați etc., trăitori sau originari din zona Bârladului și a fostului județ Tutova, ori care au avut, la un moment dat, legătură cu Bârladul. Vizați în primul rând au fost exponenții generației ce a realizat Marea Unire de la 1918 - care, dacă mai erau în viață, au fost destituiți din funcții și arestați, iar dacă nu mai trăiau, victime au căzut scrierile lor, ce au fost epurate și interzise cunoașterii publice pe toată durata regimului comunist în România. A fost cazul lui Ion Antonovici, Constantin P. Beldie, Virgil Caraivan, Toma Chiricuță, V. Dolinescu, Sterian Dumbravă, Simion C. Măndrescu, Tudor Pamfile, Victor Ion Popa, George Tutoveanu, Vasile Voiculescu. Pe măsură, însă, ce istoria își urma cursul, victime ale cenzurii și epurării au devenit și unele lucrări ale bârlădenilor ce au devenit parte a regimului comunist, precum Victor Ion Popa și Gheorghe Gheorghiu-Dej, aflat, în ultima parte a vieții, chiar pe prima poziție în stat.

Iată o listă a cărților depistate atât în lucrările privitoare la cenzura comunistă în România, cât și în cataloagele BCU Iași, ca purtând semnele interdicției.

1. Aesopus, *Fabule alese*, [publicate] de E. Sommer, Traducțiune din elenește de D. Matheescu, Bârlad, Tipografia Asociațiunii Unirea, 1883 - fișa de catalog a exemplarului cu cota I - 33.540 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
2. Antonovici, Ion, C., *Probleme școlare*, Bârlad, Tipografia Lupașcu, 1935 - fișa de catalog a exemplarului cu cota II - 95.891 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
3. Beldie, Const. P., *Cultul sfințelor icoane. Studiu apologetic*, Bârlad, Tipografia Chiriac, 1937 - fișa de catalog a exemplarului cu cota I - 38.475 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
4. Caraivan, Virgil⁸, *Snoave*, București, Alcalay, s. a., - fișa de catalog a exemplarului cu cota I - 33.121 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
5. Chiricuță, Toma⁹, *Rugăciunea este ușoară*, București, Fântâna Darurilor, 1942 - fișa de catalog a exemplarului având cota IB-8.177 în colțul de jos semnul „S” - Fond Special, adică Secret / Interzis, scris cu creion negru (vezi Foto nr. 1).
6. Chiricuță, Toma, *Fiul pierdut (Predici duminicale)*, București, Tipografia Izvorul, 1932 - fișa de catalog a exemplarului cu cota II - 120.548 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.

⁷ Ion Zănea, *Politică și administrație în România: Epurarea*, Oradea, Editura Universității, 2004, p. 22-25; *România: Viața politică în documente (1945)*, coord. Ioan Scurtu, Arhivele Statului, București, 1994, p. 230-232.

⁸ Virgil Caraivan (n. la 10 februarie 1879 în s. Șuletea, fostul j. Fălciu - d. 1966, București) = prozator și publicist. Studii la Facultatea de Litere, Filosofie și Drept din București. A debutat în „Noua revistă română” (1901); colaborator la mai multe reviste culturale și și-a scos publicații proprii: „Tribuna”, „Glasul nostru”, „Răzeșul” și „Documente Răzeșești”. La Bârlad a mai publicat: *Memoriu* (1934) și *Bătălia de la Mărășești* (1929). Membru fondator al Societății Scriitorilor Români (1910); (Lucian Predescu, *Enciclopedia României. «Cugetarea»*, București, Editura Saeculum, 1999, p. 171, în continuare: Predescu, *Enciclopedia României*; Ion N. Oprea, *Mari personalități ale culturii române într-o istorie a presei bârlădene*, Ediția a II-a Iași, Editura PIM, 2008, p. 79).

⁹ Toma Chiricuță (n. la 6 iunie 1887 în Odaia-Bursucani, fostul j. Tutova - d. 17 noiembrie 1971, București) - preot și publicist. A fost un mare predicator și un păstor duhovnicesc curajos al valorilor creștine în perioada proletcultistă. A înființat revista „Fântâna darurilor”, a fost membru fondator al Societății Culturale „Academia Bârlădeană” și a colaborat la „Răsăritul”, „Graiul nostru”, „Curentul” etc. (Predescu, *Enciclopedia României*, p. 189; <https://www.crestinortodox.ro/parinti/parintele-toma-chiricuta-126215.html> accesate pe 09.07.2019).

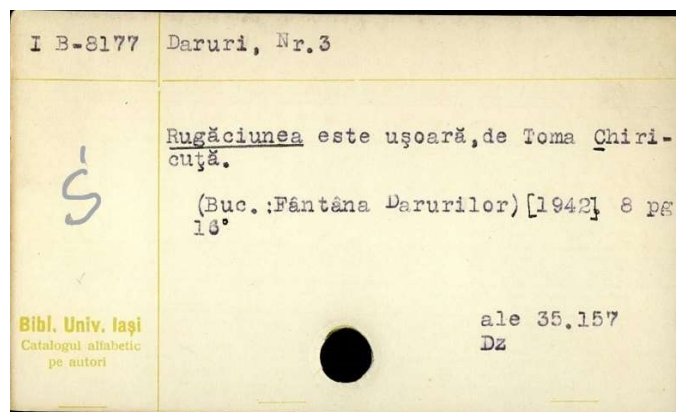

Foto nr. 1

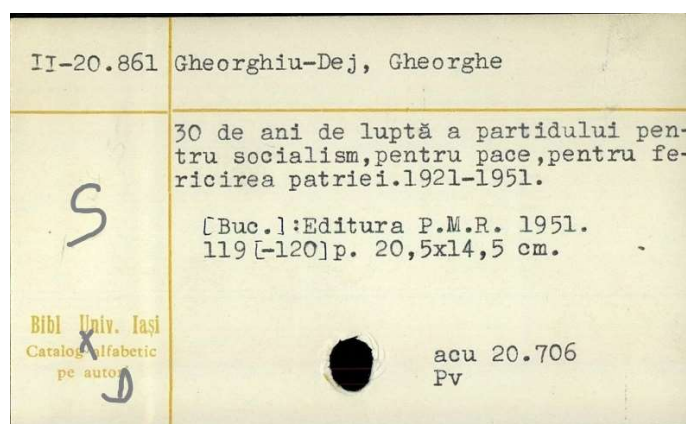

Foto nr. 2.

7. V. Dolinescu, *Lupta contra sectelor religioase*, Bârlad, Peiu, 1924 - fișa de catalog a exemplarului având cota IIIB-16.939 are în colțul de jos semnul „S” - Fond Special, adică Secret / Interzis, scris cu creionul roșu.
8. Dorin, N. G., *Generațiile noastre și viitorul*, Bârlad, Tipografia Munteanu, 1906 - fișa de catalog a exemplarului având cota IB- 1606 are în partea de jos „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis) cu creion.
9. Dumbravă, Sterian C., *Filosofia Luceafărului. Conferință*, Bârlad, Tipografia Peiu, 1924 - fișa de catalog a exemplarului cu cota II - 96.700 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
10. Emandi, Elena Th., *Din anii de durere. Pagini trăite*, Bârlad, Tipografia Lupașcu, 1919 - fișa de catalog a exemplarului având cota I B- 8263 are în partea de jos „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis) cu creion roșu.
11. 13. Gheorghiu-Dej, Gheorghe, *Lupta de clasă în România în etapa actuală*, București, Editura P. M. R., 1950 - fișele de catalog ale exemplarelor având cotele I - 7291 - 7292 și I-7826 au în partea de jos „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis) cu creion negru, peste care s-a scris ulterior „D” = *Fond Documentar*, tot cu creionul, ceea ce înseamnă că la un moment dat a fost pus în regim de acces condiționat putând fi consultat cu acordul conducerii bibliotecii.
12. Gheorghiu-Dej, Gheorghe, *Partidul comunist din Iugoslavia în mâinile unor asasini și spioni. Raport*, București, Editura P. M. R., 1949 - fișele de catalog ale exemplarelor având cotele II- 14.571, II-14.535 și II B-26.086-26.087 au în partea de jos „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis) cu creion negru.

13. Gheorghiu-Dej, Gheorghe, *30 de ani de luptă a partidului sub steagul lui Lenin și Stalin. Raport prezentat în ziua de 8 mai 1951*, Ediția a 3-a, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1955 - fișa de catalog a exemplarului cu cota II - 56.872 are în partea de jos însemnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru, iar în colțul de sus, tot cu creion negru și aproape șters: „epurat”.
14. Gheorghiu-Dej, Gheorghe, *30 de ani de luptă a partidului pentru socialism, pentru pace, pentru fericirea patriei. 1921-1951*, București, Editura P. M. R., 1951 - fișa de catalog a exemplarului având cota II - 20.861 are în partea de mijloc „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis) cu creion negru, iar mai jos, scris ulterior „D” = *Fond Documentar*, tot cu creion negru, ceea ce înseamnă că la un moment dat a fost pus în regim de acces condiționat, putând fi consultat cu acordul conducerii bibliotecii. (Vezi Foto nr. 2).
15. Kirileanu, Gheorghe T., *Condica veche a bisericii Sf. Ilie din Folticeni*, Extras din „Păstorul Tutovei”, nr. 1-2, 1942, Bârlad, Tipografia Peiu, 1942 - fișa de catalog a exemplarului cu cota III - 55.212 are abrevierea „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru albastru.
16. Lupescu, Mihai, *Alcătuirea unei gospodării țărănești*, Bârlad, Tipografia Lupașcu, 1913 - fișa de catalog a exemplarului cu cota III - 32.035 are abrevierea „Doc” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
17. Mândrescu, Simion C.¹⁰, *Gramatica limbei latine*, Bârlad, Tipografia Cațafany, 1897 - fișa de catalog a exemplarului cu cota III - 70.258 are abrevierea „Doc” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
18. *Omagiu lui Simion C. Mândrescu* din partea Societății «Frăția Românească Frățilia», București, Bucovina, s. a. - fișa de catalog a exemplarului având cota III B - 20.201 are în partea de jos „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis) cu creion roșu;
19. Mironescu, P., *Prejudiții* (Conferință ținută în 14 Martie la Ateneul din Bârlad), Bârlad, Unirea, 1893 - fișa de catalog a exemplarului cu cota II - 67.688 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
20. Nicolau, Const. C., *Hipnotismul*, Bârlad, Tipografia Comercială, 1906 - fișa de catalog a exemplarului cu cota IIB - 15.860 are abrevierea „Doc” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
21. Pamfile, Tudor¹¹, *Jocuri de copii*, Ploiești, Tipografia Progresul, 1909 - fișa de catalog a exemplarului cu cota III - 45.165 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
22. Pamfile, Tudor, *Pământul. După credințele poporului român*, publicație postumă, București, Cultura Națională, 1924 - fișa de catalog a exemplarului cu cota IV B - 2998 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
23. Pamfile, Tudor, *Pagini vechi de viață moldovenească*, Trad. din nemțește (A. Wolf, *Descrierea principatului Moldovei*, Sibiu, 1805), Chișinău, Luceafărul, 1919 - fișa de catalog a exemplarului cu cota III - 45.155 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.

¹⁰ Simion C. Mândrescu (n. 18 iulie 1868, în s. Râpa de Jos, j. Mureș - d. 30 septembrie 1947, Bușteni, j. Prahova) - profesor universitar și om politic. Licențiat în Litere la Universitatea din București, doctor în filosofie la Berlin. Scurt timp a fost și profesor la Liceul Codreanu din Bârlad; primul profesor titular al Catedrei de germană la Universitatea din București între 1905 și 1938; ministru plenipotențiar la Titana, în Albania în anii 1925-1926; (Predescu, *Enciclopedia României*, p. 513; <http://www.simioncmmandrescu.ro/> accesat la 09.07.2019).

¹¹ Tudor Pamfile (n. la 11 iunie 1883 în Țepu / Tecuci - 21 octombrie 1921, Chișinău) - ofițer, folclorist, dramaturg și prozator. După absolvirea Școlii militare de Cavalerie de la Târgoviște în iunie 1906, a activat în Regimentul 3 Roșiori din Bârlad. A luat luptat în Primul Război mondial. În 1919 a trecut în misiune culturală la Chișinău, unde a și murit, la 21 octombrie 1921. A fost înmormântat acolo dar în 1922 familia i-a adus corpul la Tecuci. Folclorist de mare valoare, a condus timp de 14 ani revista „Ion Creangă” (Predescu, *Enciclopedia României*, p. 628).

24. Pamfile, Tudor, *Povestire pe scurt despre neamul românesc*, Bârlad, Tipografia Munteanu, 1907 - fișele de catalog ale exemplarelor având cotele I B- 1605 și I - 12.955 au în partea de jos „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis) cu creion roșu; și Paul Caravia, *Gândirea interzisă: Scrieri cenzurate (România 1945-1989)*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 388 (în continuare: Caravia, *Gândirea interzisă*);
25. Pamfile, Tudor, *Povestire pe scurt despre neamul românesc de la început și pînă în zilele noastre*, Chișinău, 1919 - fișa de catalog a exemplarului cu cota I-12.955 are în partea de jos „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis) cu creion roșu.
26. Pamfile, Tudor, *Cimilituri românești*, București, 1908 (*Gândirea interzisă*, p. 388).
27. Pamfile, Tudor, *Ținutul Hotinului la 1817*, Chișinău, Tipografia „Glasul Țării”, 1920 (*Ibidem*);
28. Partidul Poporului, *Cartea neagră*, Bârlad, Tipografia comercială, s. a. - fișa de catalog a exemplarului cu cota III- 33.183 are în partea de jos „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis) cu creion roșu, iar mai sus „D” = *Fond Documentar* cu creion negru, ceea ce înseamnă că a fost trecut ulterior în acces condiționat putând fi consultat cu acordul conducerii bibliotecii.
29. Petrescu, Corvin M.¹², *Cazul generalului Iliescu*, Bârlad, Peiu, s. a. - fișa de catalog a exemplarului cu cota III - 63.695 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber) scris cu creion negru.
30. Popa, Victor Ion, *Înjghebarea activității teatrale în muncitorime*, în vol. „Muncă și voie bună”, îngrijit de Stavri Cunesu¹³, București, Monitorul oficial, 1938 - fișa de catalog a exemplarului cu cota IIB - 8.683 are semnul „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis, cu creion roșu¹⁴.
31. 32. Popa, Victor Ion, *Maistorașul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu. Cronica vremii și vieții lui Vlaicu*. Cu un cuvânt înainte de M. S. Regele Carol II, 3 vol. București, Fundația Carol al II-lea, 1939 - fișa de catalog a exemplarului cu cota I - 1452 are în partea de jos semnul „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis, cu creion roșu; și Caravia, *Gândirea interzisă*, p. 410. (Vezi Foto nr. 3).
32. Popa, Victor Ion, *Acord familial*, 1935; (Caravia, *Gândirea interzisă*, p. 410).
33. Popa, Victor Ion, *Mironosițele*, București, Fundația Carol, 1938 (*Ibidem*, p. 410).
34. Rădulescu, Constantin, *Oceanul aerian. Compoziția atmosferei*, Bârlad, Tipografia Peiu, 1917 - fișa de catalog a exemplarului cu cota IIIB - 41.066 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.

¹² Corvin M. Petrescu (n. în 1885 la Râmnicu-Vâlcea), ziarist cu studii secundare în Franța și Elveția; a fost redactor la „Patriotul”, „L'Independance Roumaine”, „La Roumanie”, „Adevărul”, „Acțiunea română” și corespondent al revistei „Les Annales de Genève” (Predescu, *Enciclopedia României*, p. 652).

¹³ Stavri Cunesu - născut în Albania, la Cuneska. Profesia nu îi este cunoscută precis (jurist sau inginer). În anii '30 a fost înalt funcționar în Ministerul Muncii și Prevederilor Sociale și colaborator al lui C-tin Titel Petrescu. Între anii 1949-1952, a fost arestat. (cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Sergiu_Cunesu și <https://jurnalul.antena3.ro/special-jurnalul/psdr-titel-petrescu-redivivus-534030.html> accesate la 22.04.2019).

¹⁴ «Muncă și Voie Bună» = program dezvoltat de Mihai Ralea în anul 1938 pentru organizarea odihnei muncitorilor în «colonii de vară» finanțate de Ministerul Muncii și destinate în primul rând ucenicilor. S-au înființat: teatrul muncitoresc, biblioteci muncitorești, publicații, cinematografe, universități muncitorești, s-au ținut conferințe, s-a făcut sport și excursii etc. Teatrul muncitoresc l-a avut ca regizor și director pe Victor Ion Popa cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Munc%C4%83_%C8%99i_Voe_Bun%C4%83 accesat pe 18.07.2019).

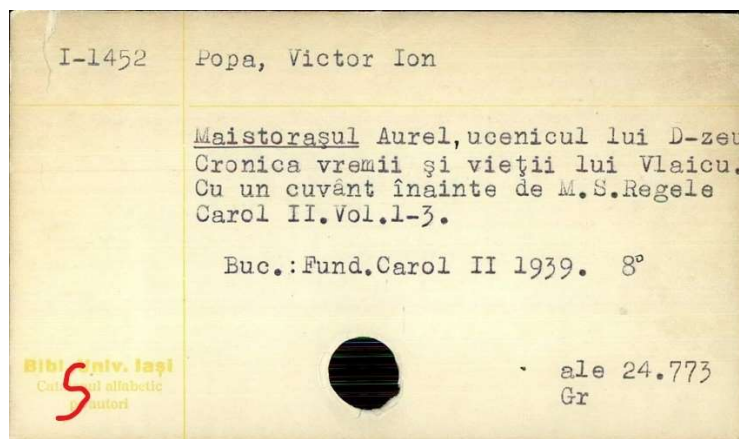

Foto nr. 3.

Foto nr. 4.

36. Tomescu, Gh., *Etnicism și literatură. Simple atitudini*, Bârlad, Tipografia Lupașcu, 1939 - fișa de catalog a exemplarului cu cota I - 56.026 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
37. Toporaș, Margareta, *Suflet de femeie*, Roman, Bârlad, Tipografia Chiriac, 1940 - fișa de catalog a exemplarului cu cota II - 24.707 are semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber), scris cu creion negru.
38. Tutoveanu, George, *La arme! Versuri luptătorilor de țară*, Bârlad, Tipografia Nouă, 1914 (Caravia, *Gândirea interzisă*, p. 519; fișele de catalog ale exemplarelor cu cota I - 14.722 și I - 18.901 au semnul „D” = *Fond Documentar* (acces semiliber) scris cu creion negru. (Vezi Foto nr. 4).
39. Trancu-Iași, Grigore I., *Patru ani în constituentă. Activitatea mea parlamentară de la 1914 - 1917. Cuvântări, propuneri, rapoarte, interpelări*, Bârlad, Tipografia Lupașcu, 1918 - fișa de catalog a exemplarului având cota I - 23.688 are în partea de jos semnul „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis, cu creion roșu.
40. Vasiliu-Bacău, D. S., *Istoria civilizației. Viața fericită. Educația femeii. Geniu și talent. Menirea învățătorului. Darwinismul. Poezia populară*, Ed. a 2-a, Bârlad, Tipografia Slobozeanu, 1914 - fișa de catalog a exemplarului având cota I - 12.603 are în partea de jos semnul „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis, cu creion roșu.
41. Voiculescu, Vasile C., *Din țara zimbrului și alte poezii*, Bârlad, Tipografia Lupașcu, 1918 - fișa de catalog a exemplarului având cota I - 13.916 de la BCU Iași are în partea de jos semnul „S” = *Fond Special*, adică Secret / Interzis, cu creion negru.

Ținând cont de cele de mai sus, se poate afirma că *Decretul-Lege nr. 364/1945* a instituit *Cortina de Fier* asupra culturii române, motiv pentru care data de 4 mai 1945 trebuie considerată un „moment capital în procesul de instaurare a dictaturii comuniste”¹⁵ în România, alături de 23 august 1944 - lovitură de stat, 6 martie 1945 - instalarea Guvernului Petru Groza, 19 noiembrie 1946 - alegerile parlamentare fraudate și 30 decembrie 1947 - abdicarea Regelui.

O posibilă concluzie a celor expuse până aici este că perioada interbelică din istoria României și primele două decenii de după Al Doilea Război Mondial au fost ocultate sistematic de regimul politic de sorginte bolșevică ce i-a fost impus țării noastre. Numeroase personalități politice, culturale, științifice și religioase, de prin rang, au fost eliminate din viața publică și, odată cu suprimarea lor fizică, s-a încercat și distrugerea operei lor scrise. Pentru restabilirea adevărului istoric, se impune întoarcerea la izvoarele informaționale din epocă și reeditarea acelor scrieri ce au importanță și valabilitate până astăzi, deoarece numai astfel pot fi eliminate *hiatus*-urile și se va obține imaginea corectă și completă asupra epocii. Întreprinderea constituie, în același timp, o obligație morală față de toți acei oameni nedreptățiți de istoria celei de-a doua jumătăți a secolului XX, a căror activitate trebuie cunoscută, reconsiderată și apreciată la adevărata valoare, iar asta presupune și aducerea la lumină a scrierilor lor.

Dintr-un alt punct de vedere, sistemul fondurilor secrete de bibliotecă face parte din ansamblul politicii și, în special, al politicii culturale comuniste și este încă departe de a fi cunoscut în totalitatea articulațiilor și implicațiilor sale. Dacă consecințele imediate ale punerii cărților la *Index* au fost îndoctrinarea politică, izolarea informațională, îndiguirea mentală a indivizilor pe durata sistemului comunist, consecințele pe termen lung sunt greu de cuantificat. Cât de dăunătoare a fost pentru cultura noastră politică, socială și literară, pentru conștiința noastră istorică românească, pentru atitudinea morală față de evenimente și cât de mult ne-a lovit interdicția de a citi, vreme de trei sferturi de secol, o bună parte dintre cărțile tipărite până spre 1945, rămâne încă să aflăm.

THE PURGING OF BOOKS DURING THE COMMUNIST REGIME IN ROMANIA: CASE STUDY – BÂRLAD

One of the many consequences that the countries under the Soviet domination had to suffer after the Second World War was the rewriting of history in order to be useful to the Bolshevik ideology. The first affected by the censorship were the books that were subjected to purge. The victims of the communist censorship were also a series of personalities who had in some way or another connection with the town of Bârlad and the former Tutova county. This occurred because after 1945 Romania was forced to obliterate from the public awareness any reference to the territories that had been taken from it: Bessarabia, north of Bukovina and the Cadrilater, as well as undesirable events, institutions and personalities for the new political regime.

¹⁵ Ion Cristoiu, *1945-1950: Paranoia arestării cărților*, disponibil la <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/1945-1950-paranoia-arestarii-cartilor> accesat la 02.06.2019.

EDIȚII INEDITE DIN COLECȚIA R. KOCH
A BIBLIOTECII ȘTIINȚIFICE MEDICALE USMF
„NICOLAE TESTEMIȚANU”

Liubovi KARNAEVA*, Nona ȘOROC**

Keywords: Richard Koch, old books, personal libraries, bibliophile values

Biblioteca Științifică Medicală USMF „Nicolae Testemițanu” deține una din cele mai mari colecții personale de carte veche și rară medicală din Europa - „Colecția R. Koch”.

Richard Koch - savant, medic, bibliofil german de origine evreiască - s-a născut în anul 1882, în Frankfurt pe Main, și a decedat în anul 1949, în Essentuki, Kaukaz, URSS. Specialist în neurologie și terapeutică medicală, R. Koch este considerat unul dintre cei mai importanți teoreticieni ai medicinei secolului XX, a publicat peste 70 de lucrări științifice, dintre care câteva monografii voluminoase de o valoare științifică mondială.

Activitatea științifică dominantă a lui R. Koch a fost studiul istoriei medicinei și a câștigat faima în acest domeniu atât de specialist, cât și de bibliofil¹. A fondat Institutul de Istorie a Medicinei pe lângă Universitatea „Goethe” din Frankfurt pe Main, a fost membru de onoare al Comitetului Internațional de Științe Reale din Paris, al Societății Regale din Domeniul Științelor Naturale din București, membru al Academiei Științelor Umane din Austria, membru corespondent al Comitetului Internațional de Istorie a Științelor Naturale din Paris.

Odată cu instaurarea regimului nazist în Germania, R. Koch a fost supus constrângerilor, iar o parte din valoroasa sa bibliotecă a fost confiscată. În 1936 a cerut azil politic în U.R.S.S., iar în 1937 s-a refugiat, împreună cu familia, în or. Kislovodsk, aducând cu sine utilaj medical performant și biblioteca personală. R. Koch a activat în clinicile balneoterapeutice din Piatigorsk și Essentuki, bucurându-se de o înaltă apreciere. În 1942, colecția a fost transmisă Bibliotecii Institutului de Medicină nr. 2 din Leningrad (evacuat în timpul blocadei în Kislovodsk)².

În 1945, conform Hotărârii Guvernului U.R.S.S., o parte a Institutului de Medicină nr. 2 a revenit la Leningrad, iar altă parte a fost transferată în Chișinău. În baza acestei instituții a fost înființat Institutul de Medicină din Chișinău, astăzi Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”. Odată cu alte bunuri materiale, a fost transmisă și o parte a Bibliotecii Institutului de Medicină nr. 2 din Leningrad, inclusiv Colecția R. Koch.

Colecția R. Koch include 2638 exemplare de publicații în diferite limbi (germană cu caractere gotice, latină, franceză, greacă etc.), majoritatea fiind cu conținut medical, dar sunt cărți și din alte domenii: filozofie, biologie, istorie, religie, literatură universală etc. Peste 300 de publicații din colecție sunt editate în secolele XVI-XVIII. Aceste valori bibliofile se impun printr-o prezentare grafică deosebită: coperta, în majoritatea cazurilor, este executată în piele

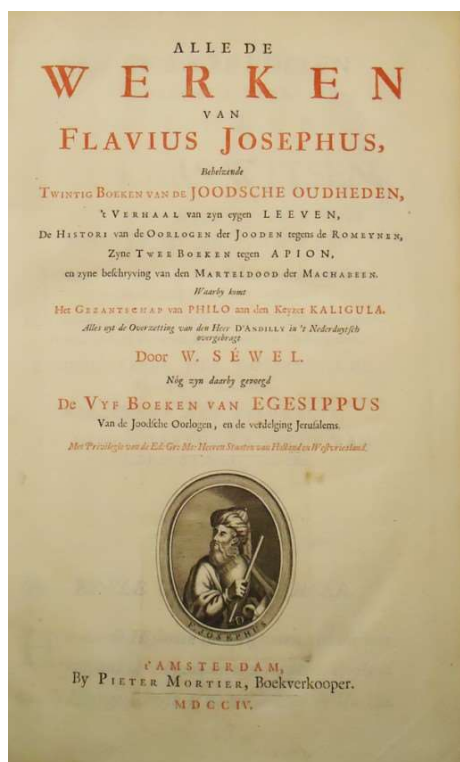
*Biblioteca Științifică Medicală USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, liubovi_karnaeva@usmf.md

**Biblioteca Științifică Medicală USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău;

¹ Cecilija Snegovskaja, *Zagadka odnoj kollekicii*, în „Stavropol'skaja pravda”, nr. 142, 1987.

² Nina Selivanova, *Rihard Koh na Kavkazskijh mineral'nyh vodah*, 2007, Severokavkazskoe izdatel'stvo MIL, Kislovodsk, p. 9-10.

sau pergament, cotorul are imprimări, cărțile conțin numeroase gravuri, sunt bogat ilustrate. De exemplu, remarcabila operă a principalului cronicar evreu din Antichitate, Josephus Flavius, *Antichități iudaice*, este împodobită cu gravuri în relief.

Flavius, Josephus (37 – cca. 100). *Alle de Werken van Flavius Josephus. Behelzende Twintigh Boeken van den Joodsche Oudheden.* – Amsterdam: Pieter Mortier, 1704. – 915 p.

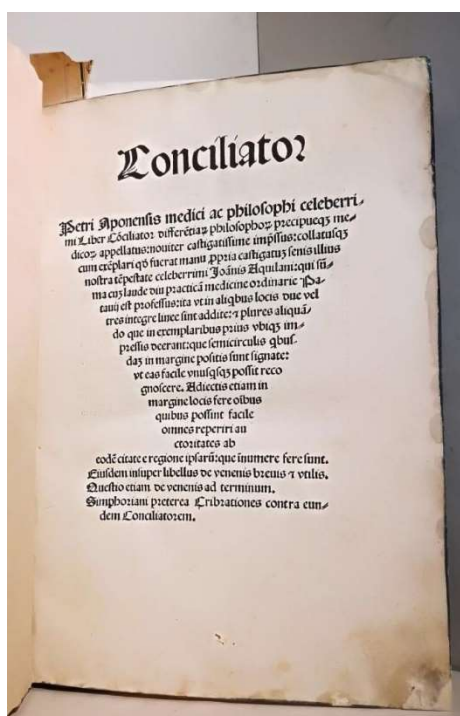
Publicațiile vechi conțin o multitudine de însemnări marginale scrise în latină, germană, franceză, engleză etc., care servesc drept mărturii de studiu sârguincios ale multor generații de oameni de știință.

Însemnările pe cărțile vechi reprezintă un tip particular de notații cu un loc bine definit în familia paratextului. Aceste însemnări reprezintă o sursă valoroasă pentru cercetători.

Cărțile din Colecția R. Koch dețin ex-librisuri imprimate pe partea interioară a copertei, unele publicații păstrează ștampila și semnătura personală a proprietarului R. Koch.

Ex-libris „Dr Koch”

Un interes deosebit prezintă publicațiile din secolul al XVI-lea:

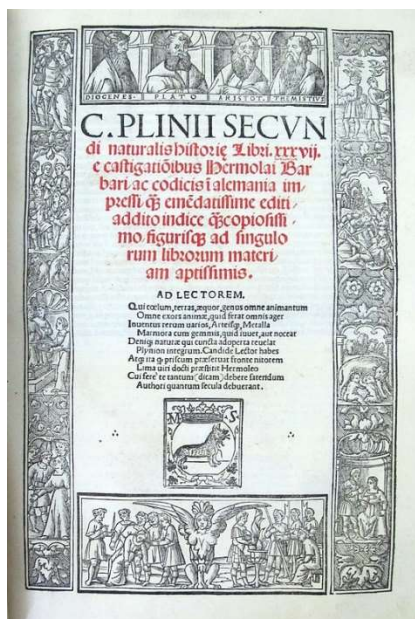
Aponensis, Pietro. *Conciliator.* – Venetiis: Héritiers d'O. Scotti, 1521. – 339 p.

Conciliator este lucrarea de bază a lui Pietro Aponensis (1257-1316) – filosof, astrolog italian, profesor de medicină la Padova.

Autorul a promovat utilizarea astrologiei, pentru a spori eficacitatea tratamentului medical, și a oferit explicații ale unor miracole din Biblie, de exemplu învierea morților. Metoda sa a constatat în sistematizarea tuturor cunoștințelor existente într-un anumit domeniu, astfel încât aceste cunoștințe să poată fi aplicate în noi cercetări. El considera că un doctor bun ar trebui să fie filosof, alchimist și astrolog, pentru a înțelege toate aspectele tratamentului medical și a conștientiza că omul este un element într-un univers organic, armonizat.

Lucrarea începe cu un index bibliografic urmat de o introducere. Textul este în limba latină, scris gotic, în două coloane; inițialele fiind ornate cu elemente vegetale. Cartea conține diagrame, figuri; pe spațiile albe ale paginilor se întâlnesc note de cititor, scrise manual cu cerneală maro. Materialul utilizat la realizarea copertei este mai vechi decât blocul cărții, din pergament fin, scump, imprimat cu litere aurite. Porțiunile pergamentului constituie un fragment dintr-un manuscris muzical. Cotorul cu relief, executat în pergament.

Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pe pagina de titlu este aplicat încă un ex-libris șampilă cu inițialele „D. L.”. La sfârșitul cărții este imprimată emblema editorială „OSM” (*Sumptibus & arte heredum Octaviani Scoti Sociorumque*).

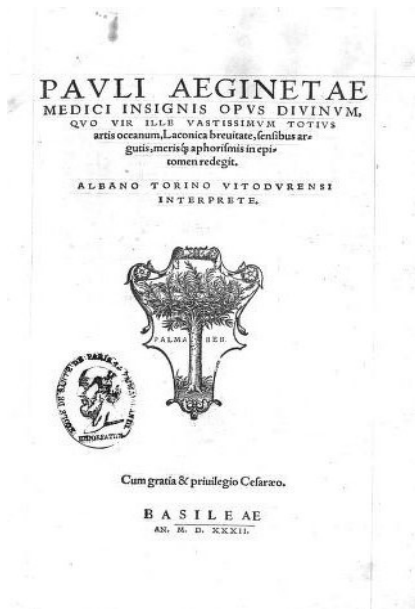
C. Plinii Secundi Naturalis historie Libri XXXVII... – Venetiis: per Melchiorre Sessam & Petru Serenae Socios, 1525. – 28 p.; 438 p.

Gaius Plinius Secundus (23 e.n.-79 e.n.) a fost o importantă personalitate a Imperiului Roman, scriitor, istoric, avocat, naturalist. Dintre numeroasele lucrări ale lui Plinius, doar enciclopedia *Istoria naturală* s-a păstrat. Lucrarea, de o valoare neprețuită, structurată în 37 părți, rezumă cunoștințele din acea vreme privind astronomia, geografia, istoria, zoologia, botanica, agricultura, medicina, mineralogia. Autorul a analizat cca. 2000 de opere a peste 400 de autori. Capitolele XXIII-XXVII sunt dedicate cunoștințelor medicale. Medicamentele de origine animală sunt descrise în capitolele XXVIII-XXXII. Timp de mai multe secole, această lucrare a fost una dintre principalele opere din domeniul științelor naturii.³

Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pagina de titlu este bogat ilustrată cu figuri antropomorfe și zoomorfe. Studiul este editat în limba latină, literele inițiale cu elemente fitomorfe. Reieșind din numărul mare de note marginale de pe fiecare pagină, constatăm că s-a lucrat mult cu această carte. La sfârșit este imprimată emblema editorială „M. S.” (*Melchiorre Sessa*). Cotorul și colțurile copertei sunt executate în pergament.

Pauli Aeginetae medici insignis opus divinum

– Basileae: Per Andr. Cratandrum et Io. Bebelium, 1532. –24 p.; 514 p.

Pavel din Eghina (cca. 626-690) a fost medic, chirurg bizantin, cunoscut datorită celebrei sale enciclopedii medicale în 7 cărți. În volumul *Despre medicină*, autorul s-a inspirat mult din scrierile lui Galen și Oribasius. Enciclopedia conține informații importante despre: profilaxia maladiilor, febră, boli interne și externe, igienă și nutriție, date despre diferite boli, răni și înțepături de vietăți otrăvitoare și antidoturi, despre intervenții chirurgicale de atunci și despre medicamente. A 7-a carte este consacrată farmaceuticii și farmacologiei, în care sunt descrise, cu mare exactitate, 90 de minerale și metale, aproximativ 600 de remedii medicamentoase pe bază de plante și aproximativ 170 de produse farmaceutice de origine animală.⁴

Această lucrare a fost descoperită la Milano și publicată, pentru prima dată, în 1478, la Florența. A fost, la vremea ei, prima enciclopedie medicală, utilizată pe larg, inclusiv în medicina arabă.

Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pe pagina de titlu este imprimată emblema editorială „Palma Beb.” (*Cratandrum et Io. Bebelium*). Textul, în limba latină, este însoțit de numeroase note marginale. Pe blocul cărții este întipărit numele autorului *Paulus Aegineta*.

³ Cecilija Snegovskaja, *Zagadka odnoj kollekci*, în „Stavropol'skaja pravda”, nr. 142, 1987.

⁴ http://hrono.ru/biograf/bio_p/pavelegin.php

Copeta este din pergament albastru, culoarea literelor inițial fusese roșie, pielea puțin roasă. Textul de pe copertă, în limba latină, cu caractere gotice, constituie un fragment manuscris, în unele locuri fiind șters, indescifrabil. Coperta mai conține ornamente decorative aurite, cu motive florale. Cotorul lat, reliefat, cu ornamente imprimate, înfățișând diferite chipuri omenești, purtând coifuri sau lauri. Studiul conține index bibliografic alfabetic pe materii.

În Colecția R. Koch sunt două ediții ale operei *De occulta philosophia* de Heinrich Cornelius Agrippa, editate la Leiden și Köln, care diferă atât după format, cât și după materialele folosite la legătură.

Henrici Cornelii Agrippae ab Nettesheym ... Opera. – Lugduni: Per Beringos fratres, [s.a.]. - 779 p.

Opera *Filosofia ocultă* este tratatul de bază al lui Heinrich Cornelius Agrippa (1486-1535), naturalist, astrolog, alchimist, filosof și autor german de scrieri oculte. Conținutul lucrării este pătruns de animismul specific filozofiei naturii, pe care autorul o concepea ca pe un organism viu. Lucrarea tratează subiecte despre religie; Dumnezeu, numele și atributele Lui; demoni și îngeri, inteligență și genii, jertfe, om și slăbiciunile lui, urmărind lucrările tuturor teologilor, filosofilor și cabaliștilor.

Textul a circulat timp îndelungat sub formă de manuscris.

Cartea este compusă din 3 părți: Cartea I - magia naturală; Cartea II - magia cerească ; Cartea III – magia ceremonial. Sunt descrise ceremonii și elemente de magie, conține figuri, diagrame, pentagrame, elemente cabalistice etc.

Cartea deține: ex-libris „Dr Koch”; ex-libris ștampilă „Wladislaw Hrabia Bielinski”; ex-libris sigiliu bogat, imprimat cu ceară roșie. Coperta originală din pergament cu legători. Textul este în limba latină, însoțit de note marginale.

Henrici Cornelii Agrippae ... De occulta philosophia libri tres. – Köln, 1533. – 362 p.

Filosofia ocultă a fost editată în 1533. Textul este în limba latină, însoțit de numeroase note marginale. Pagina de titlu conține imaginea autorului și citatul: *Nihil est opertum quod non reueletur, occultum quod non sciatur*, care în traducere înseamnă: Nu există nimic misterios care să nu fie dezvăluit și nu este nimic invizibil care să nu devină evident.

Cartea deține ex-librisuri ștampilă „Dr Koch” și autograf cu dedicație în limba germană cu numele autorului. Coperta este executată în lemn, cu fragmente de încuietori metalice.

Aetii Amideni medici clarissimi libri sexdecim ... - Venetiis: in officina Lucae Antonii Iuntae, 1534. – 303 p.

Șaisprezece cărți celebre medicale este opera principală a lui Aetius Amidenus (502 – 572), primul medic remarcabil bizantin creștin. Ghidul de medicină *Tetrabiblos*, compus din 16 volume, este o compilare a operelor lui Oribasius, Galen, Soran și ale altor autori.

Conține rețete din medicina egipteană și etiopiană, cuprinzând aproape toată medicina practică din regiunea mediteraneană a acelei perioade, fiind o combinație dintre știința medicală și mistica creștină, superstiții, magie și descântece.

Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pagina de titlu conține emblemă editorială cu inițialele „L. A.” (*Luceantonij Iuntae*). Textul este în limba latină, însoțit de note marginale. Se presupune că lucrarea a fost copertată mai târziu (modul de legare a cărților corespunde secolului XIX). Cotorul și colțurile copertei sunt executate din piele. Pe blocul cărții sunt imprimate inițialele autorului.

Claudii Galeni Pergameni, de usu partium corporis humani libri XVII... - Parisiis: In officina Christiani Wecheli, sub scuto Basiliensi in vico Iacobaeo, 1538. – 24 p., 471 p.

Despre predestinația părților corpului uman este lucrarea de bază anatomico-fiziologică a lui Claudius Galenus (cca 129-200), unul dintre fondatorii anatomiei și farmacologiei. Lucrarea a avut un impact semnificativ pe parcursul unui mileniu asupra medicinei ebraice, creștine și musulmane.

Opera cuprinde 17 capitole și oferă o descriere completă și sistematică a corpului uman, elucidează diagnosticarea și prognozarea maladiilor.⁵

Cartea deține ex-libris „Dr Koch” și ex-libris manuscris *Boccaccio Domenico*. Textul este în limba latină, însoțit de note marginale. Cartea începe cu un *Index* bibliografic pe materii. Pe pagina de titlu este imprimată marca tipografică. Cotorul este executat din piele cu imprimări aurite, conținând elemente vegetale.

În Colecția R. Koch se regăsesc, de asemenea, ediții bibliofile deosebit de valoroase datând din sec. XVI-XVII, care constituie o compilare prețioasă de informații din istoria medicinei. În acest context, enumerăm selectiv unele dintre cele mai rare opere ale personalităților marcante în medicină: *Hippocrates Coi Medicorum Omnium longe principis...* – Lugduni, 1555; *Avicennae Principis, et Philosophi Sapientissimi libri...* t. 1-2. – Venetiis, 1564; *Joannis Fernelii Ambiani universa medicina...* – Lutetiae Parisiorum, 1567; *Medici Libelli des hocherfarnesten Herrn Theophrasti Paracelsi beyder Artzeney Doctoris...* – Köln, 1567; *Hieronimi Fabricii ab Aquapendente, anatomices et chirurgiae...* – Francofurti, 1624; *Joannis Veslingii Syntagma anatomicum...* – Patavii, 1647; *Caelii Aureliani, ... de morbis acutis et chronicis. Libri VIII.* – Amstelaedami, 1709 etc.

După medicină, compartimentul cel mai vast este filosofia. Menționăm prezența operelor în mai multe volume ale personalităților marcante: Aristotel, Platon, Kant, Schopenhauer, Nietzsche, Montaigne etc.

⁵ <https://www.livelib.ru/book/1000511276/about-o-naznachenii-chastej-chelovecheskogo-tela-klavdij-galen>

Prezența în colecție a publicațiilor în peste 10 limbi confirmă faptul că deținătorul colecției cunoștea mai multe limbi vechi, europene și orientale: germana, franceza, greaca, latina, ebraica etc.

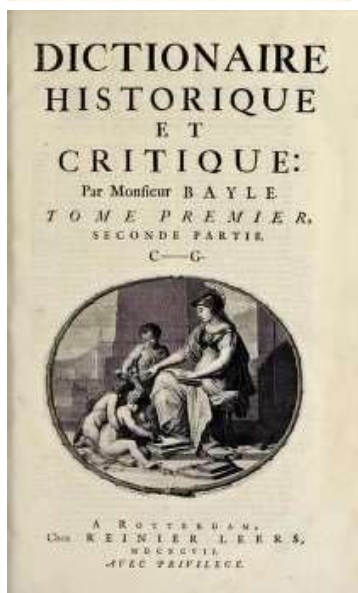
Un bogat fond de referință include enciclopedii generale și specializate, dicționare enciclopedice, dicționare poliglote în limbile germană, latină, greacă, franceză, rusă etc., dintre care cele mai valoroase sunt:

Scapula, Johann. *Lexicon graeco-latinum novum*. – Lugdunensem: Apud Ant. Candidum, 1607. – 1550 p.

Johann Scapula (1540-1600) a fost unul dintre numeroșii autori de dicționare greco-latine din Epoca Renașterii. Această ediție conține peste 60000 de înregistrări lexicografice.

Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pagina de titlu este bogat ilustrată, cu ex-libris manuscris cu inițialele: „A.M.” și „A.D.” Coperta este realizată din pergament cu ornamente în relief.

Bayle, Pierre. *Dictionnaire historique et critique*. T. 1-2. – Rotterdam: Chez Reinier Leers, 1697.

Dicționarul istoric și critic al lui Pierre Bayle (1647-1706), – filozof și scriitor francez –, este o ediție în 2 volume, în limba franceză. Sunt expuse comentarii, argumente și discuții, reflecții filozofice. În acest dicționar este descrisă istoria de la începuturi și sunt evocate toate personajele biblice.

Dicționarul poartă un caracter enciclopedic, conține date istorice despre evenimente sociale, războaie. Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pagina de titlu conține gravură și ex-libris ștampilă „F. S. Dr.”, cu caractere gotice. Ediție masivă, în folio. Coperta și cotorul sunt îmbrăcate în piele.

Castelli, Bartolomeo. *Lexicon medicum graeco-latinum*. – Lipsiae: apud Thomam Fritsch, 1713. – 788 p.

Bartolomeo Castelli (1551-1697) – savant italian, doctor în teologie, filosofie și medicină – este autorul *Dicționarului greco-latin medical*, ce reprezintă un glosar explicativ al termenilor medicali. Alcătuit din două părți: dicționarul de bază conține termeni în ordine alfabetică, cu explicații sau o caracteristică restrânsă, ceea ce-i oferă dicționarului caracterul de minieniclopedie, și indicele, ce conține enumerarea termenilor medicali în 6 limbi: arabă, ebraică, greacă, franceză, italiană, germană. Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pe pagina de titlu este imprimată marca tipografică. Legătura este executată în pergament.

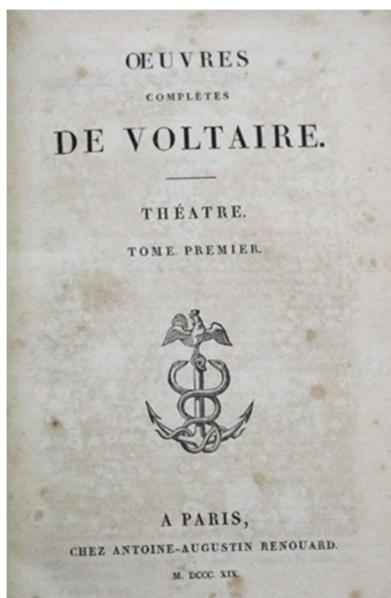

Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers, .../ publié par M. Diderot et quant à la partie mathématique par M. D'Alembert. V.1-36. – Berne-Lausanne: Chez les Sociétés Typographiques, 1778-1781.

Enciclopedia, sau dicționarul sistematic al științelor, al artelor și al meseriilor este enciclopedia franceză generală, publicată în Franța, în 36 volume (editorii principali fiind M. Diderot și M. D'Alembert)

cu concursul tuturor gânditorilor reprezentativi ai epocii. Lucrarea reprezintă o uriașă sinteză a întregii științe contemporane, care dezvăluie esența tuturor cunoștințelor acumulate până atunci. *Enciclopedia* a avut multe ediții, în diverse limbi, și a inspirat autorii din alte țări pentru a dezvolta proiecte asemănătoare. Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Legătura este executată în piele, cotorul ornamentat cu elemente vegetale în relief.

Colecția R. Koch conține și o varietate de opere complete, dar o semnificație deosebită prezintă *Opera* lui Voltaire în 66 volume.

Voltaire (1694-1778). Oeuvres complètes de Voltaire. T.1-66. – Paris: Chez Antoine-Augustin Renouard, 1819-1825.

Opera se divizează după domeniile: filozofie, istorie, politică, fizică, literatură, teatru, corespondență. Unele volume conțin numeroase gravuri. Pe pagina de titlu este imprimată marca tipografică. Cotorul este executat în piele verde cu ornamente liniare aurite, în relief.

* * *

Fiecare publicație din Colecția R. Koch este importantă, dar valoarea incontestabilă a colecției se bazează, în primul rând, pe caracterul ei de ansamblu.

Colecția de carte veche și rară R. Koch îmbogățește substanțial patrimoniul național cultural al Republicii Moldova, constituind o compilare prețioasă de informație medicală, un izvor de cunoaștere și un important obiect de cercetare, incluzând opere ale somităților în medicină: Hippocrates, Avicenna, Paracelsus, Galenus, Caelius etc., publicate în secolele XVI-XVII.

INEDITED PUBLICATIONS FROM THE “R. KOCH COLLECTION” OF THE SCIENTIFIC MEDICAL LIBRARY OF THE MEDICAL UNIVERSITY “NICOLAE TESTEMIȚANU”

The article presents some of the most valuable old and rare publications from the R. Koch Collection, describing the special elements: ex-librises, autograph with dedications, engravings, marginal notes, etc. and with annotations of books from the 16th century.

The story of the remarkable personal library of the German physician-bibliophile Richard Koch is recounted, beginning with the period of his emigration from Germany to the U.R.S.S. and the transfer of the R. Koch Collection to Chisinau (1937-1945).

BIBLIOTECA MUZEULUI „VASILE PÂRVAN” – DE LA PUBLICAȚII DE SPECIALITATE LA CĂRȚI PENTRU SPIRIT

Valentina FORNEA*

Keywords: the museum library, specialized publications, contemporary literature, spiritual books, ex-libris

Înființat în 1914¹, Muzeul „Vasile Pârvan” din Bârlad este unul dintre cele mai vechi muzee din țară, fiind renumit și recunoscut ca o instituție culturală prodigioasă, la nivel local, național și internațional. Datorită patrimoniului variat, constituit din bunurile provenite atât din donațiile primite de la numeroși erudiți tutoveni² cât și din cercetările efectuate de specialiștii din cadrul instituției, Muzeul reprezintă un obiectiv de mare interes pentru iubitorii de cultură de pretutindeni.

În prezent, din punct de vedere administrativ, în cadrul instituției figurează patru secții: Arheologie-Istorie; Artă; Științele Naturii; Personalități Bârlădene și Bibliotecă. Cea din urmă funcționează sub această titulatură din 2019, prin comasarea patrimoniului muzeal dedicat personalităților bârlădene cu biblioteca instituției, cele două având ca liant principal cultura scrisă.

Componentă importantă a instituției culturale, Biblioteca Muzeului „Vasile Pârvan” face parte din Sistemul Național de Biblioteci, fiind încadrată în categoria *bibliotecilor specializate*. Rolul bibliotecilor specializate, *in extenso*, așa cum este precizat și în documentele juridice³ este de a constitui, organiza, prelucra, dezvolta și conserva, cu prioritate, colecțiile de cărți și publicații seriale științifice sau alte tipuri de resurse documentare specifice, fiind destinată, în principal, unei categorii particulare de beneficiari: personalul contractual care își desfășoară activitatea în cadrul instituției. În acest sens, aspectul bibliotecii implică organizarea colecțiilor, cu precădere, pe domenii de interes, sistematico-alfabetic, respectând Clasificarea Zecimală Universală (CZU), astfel încât să asigure o cât mai mare accesibilitate la raft.

În conținutul Legii 334/2002⁴, biblioteca specializată, ca și biblioteca publică, facilitează utilizarea colecțiilor de cărți, publicațiilor seriale, a altor documente de bibliotecă și a bazelor de date, în scop de informare, cercetare, educație sau recreere; inițierea, organizarea și desfășurarea de proiecte și programe culturale, inclusiv în parteneriat cu autorități și instituții publice, cu alte instituții de profil sau prin parteneriat public-privat; în cadrul societății informației, biblioteca are rol de importanță strategică.

Fondul Bibliotecii Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad cuprinde un număr total de 13454 de volume, cf. R.I. din 16 decembrie 2019, din care 9502 sunt cărți și publicații seriale ce tratează în mare majoritate subiecte din istorie, arheologie și literatură, la care se adaugă dicționare, enciclopedii, tratate, manuale și alte lucrări de specialitate, 2107 sunt publicații din domeniile științelor naturii, geologie, biologiei, geografiei, astronomiei, medicinei ș.a., iar 1845

*Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad, valentinafornea30@gmail.com

¹ PV de înființare – actul constitutiv al instituției.

² Cu referire la personalitățile originare din județul Tutova, actualul județ Vaslui.

³ https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant_Superior/2016/biblioteci/LEGEA_334_2002_BIBLIOTECI.pdf

⁴ *Ibidem*.

sunt cărți, cataloage, albume, broșuri, publicații seriale de artă.

Bibliografia generală oferă cercului de utilizatori o varietate de volume, de la lucrări de specialitate actualizate, care ajută specialiștii instituției în activitatea de cercetare, la cărți pentru spirit, care călăuzesc cititorii într-o atmosferă de bogăție evocatoare. În viziunea lui Mihail Sadoveanu, cărțile sunt „urne pline de amintiri” și „urne sacre”⁵ iar din perspectiva lui Tudor Arghezi, cartea este „o făgăduință, o bucurie, o călătorie prin suflete, gânduri și frumuseți”⁶. Montesquieu asociază cartea cu un instrument norocos, care oferă atât alinare, cât și bună dispoziție: „...când vrei să te înduioșezi ori să râzi de nimicuri în tovărășia unui spirit plin de bunăvoință și de înțelegere, atunci nu-l căuta departe, căci nu-l vei găsi. N-ai decât să întinzi mâna spre bibliotecă și să chemi către tine acest talisman: Cartea”⁷.

În evoluția culturii și când vorbim despre cultură la modul general, ne gândim în primul rând la conținutul ei spiritual materializat în scriere – acest fenomen istoric ale cărui faze de dezvoltare se întind pe mai multe secole, în pas cu progresul civilizației omenesti. Descoperirea scrisului are pentru om o valoare impresionantă; deși timpul scurs de la apariția omului pe pământ și până la apariția scrisului se măsoară în sute de mii de ani, iar istoria scrisului numără abia câteva mii, mărturiile istorice care s-au păstrat și au ajuns până la noi sunt în majoritate documente scrise. Odată cu primele scrieri, s-a născut, din dorința de cunoaștere a omenirii, biblioteca – coloana dreaptă a judecății care-i dă omului sensul de ființă superioară pentru a asigura „memoria sigură și durabilă a omenirii” (Arthur Schopenhauer).⁸ În acest templu al cărții se află teaurizată o colecție colosală de cunoștințe în scris, o mare parte din înțelepciunea lumii.

*

Nevoia înființării unei biblioteci, ca parte indisolubilă a instituției muzeale, a survenit odată cu apariția primelor cărți și publicații. Acestea au fost donate în vederea constituirii unui fond bibliografic variat, care să servească studiului și formării specialiștilor din cadrul organismului tutelar. De asemenea, la nivel de instituție, s-au făcut achiziții de cărți și publicații de artă, istorie și științele naturii, pentru a crea un cadru informațional necesar sprijinirii activității de cercetare, dar și pentru a răspunde exigențelor de studiu ale specialiștilor, în ceea ce privește studiul bunurilor din patrimoniul Muzeului. Astfel, Biblioteca s-a dezvoltat împreună cu Muzeul, devenind în timp, o oglindă a activității de cercetare. Acest proces de constituire administrativă s-a produs în mod inerent și în urma schimburilor interinstituționale, între Biblioteca Muzeului și bibliotecile altor instituții similare, care au favorizat dezvoltarea colecțiilor.

Scriptic, primele documente de Bibliotecă au intrat în fondul instituției în 1990. Prin noile intrări, s-au constituit trei registre de inventar pentru domeniile principale ale publicațiilor primite, în legătură directă cu secțiile Muzeului: Istorie, Artă și Științele naturii, contribuind la crearea unui cadru informațional divers, necesar sprijinirii activității de informare, cercetare și perfecționare.

În primul registru, au fost inventariate publicații de specialitate, cum ar fi primul volum al revistei „Arheologia Moldovei”, apărut la Iași, în 1961, cu numărul 1 de inventar, volumul *Contribuții la cunoașterea tezaurilor de argint dacice* de Octavian Floca (Editura Academiei Republicii Populare Române, 1986), *Istoria universală*, vol. III, București, 1959 ș.a. În același timp, au fost luate în evidență puținele cărți de literatură, filosofie sau psihologie existente: *Poeme*, Victor Hugo, *Poezii*, Goethe, *Istoria filozofiei*, M. A. Dinnik, 1958, *Psihologia*, C. N. Cornicov, 1950 ș.a., primul registru dobândind astfel un caracter general de evidență.

⁵ Apud. Dimitrie Poptămaș, *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură*, Editura Nico, Târgu-Mureș, 2009, p. 62-63.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 116.

⁸ https://www.academia.edu/9199820/Biblioteca_si_Bibliotecarul_reprere_istorice

Cel dintâi număr de inventar din registrul de Artă, i-a fost atribuit volumului *Istoria generală a arhitecturii*, volumul I, partea I: *Arhitectura orânduirii comunei primitive; Arhitectura societății sclavagiste*, trad. din limba rusă, volum întocmit de un colectiv sub conducerea arh. M. Melicson, București, 1961, urmat de volumul I, partea a II-a, cu numărul 2. Apoi au fost introduse în colecția de bibliotecă și alte publicații de artă, care prezintă biografiile și creațiile unor artiști români renumiți cum ar fi: *Nicolae Grigorescu*, volumul scris de George Oprescu, Editura Meridiane, București, 1963, cu autoportretul pictorului atașat pe versoul filei liminare, *Nicolae Tonitza*, semnat de Petru Comarnescu, din Colecția „Oameni de seamă”, Editura Tineretului, 1962, *Ștefan Luchian* de Vasile Drăguț, *Theodor Pallady* de Adina Nanu ș.a.

Din istoria descoperirilor geografice, volum semnat I. P. Maghidovici, Editura de Stat pentru Literatură Științifică, București, 1953, a primit numărul 1 în registrul aflat la Secția Științele naturii, fiind urmat de alte publicații de profil: *Pedologie generală* de dr. Constantin D. Chiriță, Editura Agro-Silvică, București, 1955, *Metode de cercetare a solului* din 1964, *Manual de fiziologia plantelor* din 1957, *Flora Republicii Populare Române* ș.a.

În timp, colecțiile de bibliotecă s-au diversificat, au fost luate în evidență numeroase volume de literatură, lingvistică și alte științe umaniste sau științe aplicate. Ultimele donații direcționate către Biblioteca Muzeului, provin din partea unor bărlădeni generoși, care au îmbogățit-o cu noi titluri din mai multe domenii. În acest sens, una din cele mai importante donații de carte, primită la sfârșitul anului 2017, a fost cea a domnului profesor Gruia Novac, renumit critic literar bărlădean și cetățean de onoare al orașului Bârlad, care, prin bunăvoința Domniei sale, a dăruit posterității o mare parte din biblioteca personală: 709 volume în proză și versuri, cele mai multe de literatură contemporană, cf. actului de donație nr. 1170/21.11.2017, cele mai multe dintre ele fiind particularizate prin prezența *ex-librisului* posesorului și a dedicațiilor autorilor pentru distinsul profesor (Foto. 1-12): operele scriitorilor **Petruș Andrei** (*Poeme târzii, Călător prin timpul vieții mele, Un dor nestins de nemurire, Mihai Eminescu - eterna fascinație, 101 sonete, Universitari ieșeni, Lecturi empatice*), **Simion Bogdănescu** (*Șoc, Elegii fără timp, Totem interior, Apa vie și smiceaua de măr*), **Petruța Chiriac** (*Ieșirea din careu, Oameni de lângă noi, Pescărușii de pe malul mării, Buchet de cronici literare, Vocea mea distinctă, Sfere de gând publicistic*), **Constantin Chiriță** (*Livada, Romantica, prima carte: cea mai frumoasă poveste de dragoste*), **Constantin Clisu** (*Mama nu e vinovată, Miniaturi pentru buzunarul din stânga, La marginea nopții, Cântece de dor, Bastardul, Cobra*), **Serghei Coloșenco** (*Hiporebus, Cronograme, Prietenii mei, 70 careuri/enigme, Casa rebusiștilor, Rebus școlar*), **Theodor Codreanu** (*Transmodernismul, Fragmentele lui Lamparia, Fragmente despre Eminescu, Numere în labirint, Polemici incorecte politic, Provocarea valorilor, Bibliografie critică, Eminescu - dialectica stilului, Ion Barbu și spiritualitatea românească modernă-ermetismul canonic, Eminescu în captivitatea nebuniei, Basarabia eminesciană*), **Vasile Filip** (*Somn pe patul puștii, seria Destinul este rotund, Pasărea de rouă, Cartea rondelurilor*), **Petre Iosub** (*Sechestrați în tranziție, Pluralismul ontologic, Fragmentarium, Metafizica existenței, Semnele tăcerii, O, Românie tristă și însingurată, România - între umilire și demnitate, Incursiuni de arheologie metafizică, Dialoguri și studii filosofice, Laudatio filosofiei, Pagini de filosofie românească, Vraja trecerii prin vreme, Scrisori către un a mic*), **George Irava** (*Jurnalul unei luni de miere, Diamantele ducesei, Meditații transparente, Tinerețea lui Făt-Frumos, Cardiografia râului, Destinul prunelui*), **Elisabeta Isanos** (*Păsări, curți și grădini, Poarta de vest, Urgia plăpânzilor, Drumul spre ombria, Poemele Dagmarei, Cosânzenii*), **George Ivașcu** (*Nicolae Filimon*), **Constantin Mănuță** (*Magia scrisului, Fragedul contur*), **Ion Popescu-Sireteanu** (*Memoria limbii române, Cuvinte românești fundamentale, Popasuri filologice, Oameni și întâmplări din satul meu, Limbă și cultură populară, Înțelepciunea limbii române, Păcală și ai săi, Povești și povestiri, De dragoste*), **Teodor Pracsiu** (*Spadasin în haine de seară, Spiritul și oglinda,*

Oglinzi paralele, Transparențe critice, Clipa ca permanență, Refracții critice, Clepsidrele Thaliei, Triumful lucidității), **Ilderim Reboreanu** (*Spectre în labirintul uitării*, vol. 1-4), **Viorel Savin** (*Închisoarea de sunete, Evanghelia eretică, Doamne, fă ca Schnauzer să câștige, The Old Lady and The Thief, Nicu Enea, De-ajuns, Exilat în strigăt*), **Dorina Stoica** (*Izvorul îndepărtat, Când nu te iubeam, Bietul om sub vreme*), **Valentin Talpalaru** (*Commedia dei media, Liniștea vînatului, Acordorul de semne*), **G. G. Ursu** (*Fulg și zăpadă, Salcâm uituc, Dealul brîndușelor, Memorialistica în opera cronicarilor*), **Lucian Vasiliu** (*Despre felul cum înaintez, Grenade și îngeri, Mona-Monada, Mierla de la Casa Pogor*), **C. D. Zeletin** (*Călătorie spre transparență, Respiro în amonte, Principesa Elena Bibescu, Adagii, Amar de vreme, Andaluzia, Gaură-n cer, Lirica franceză modernă*) și mulți alții.

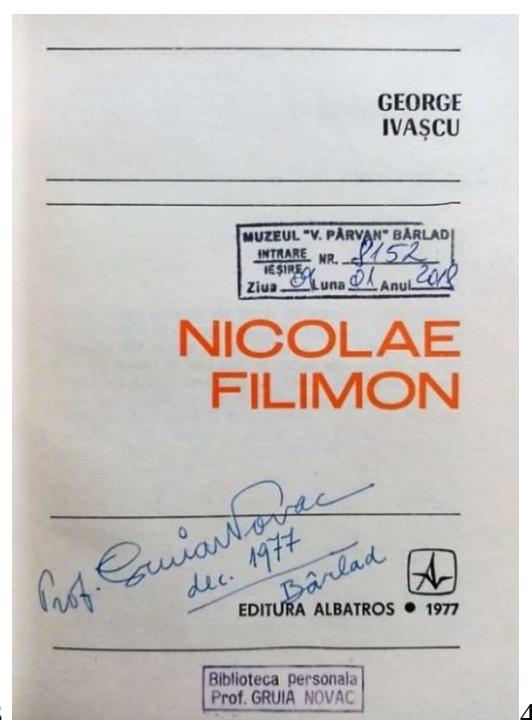
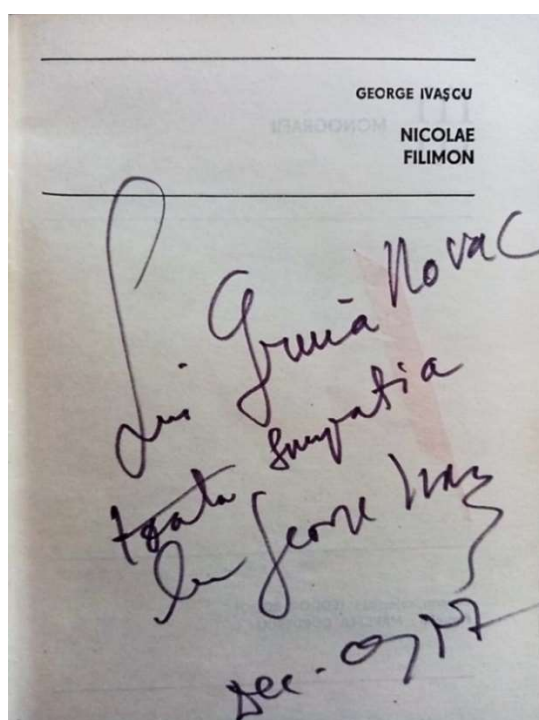
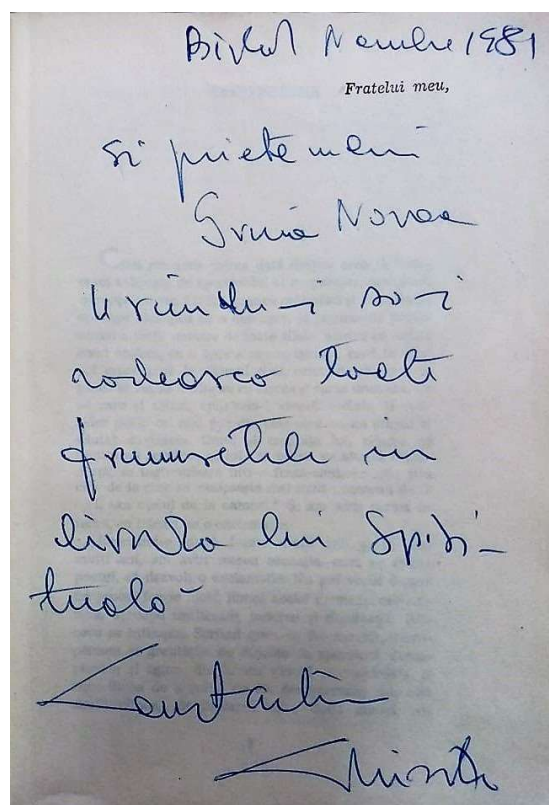
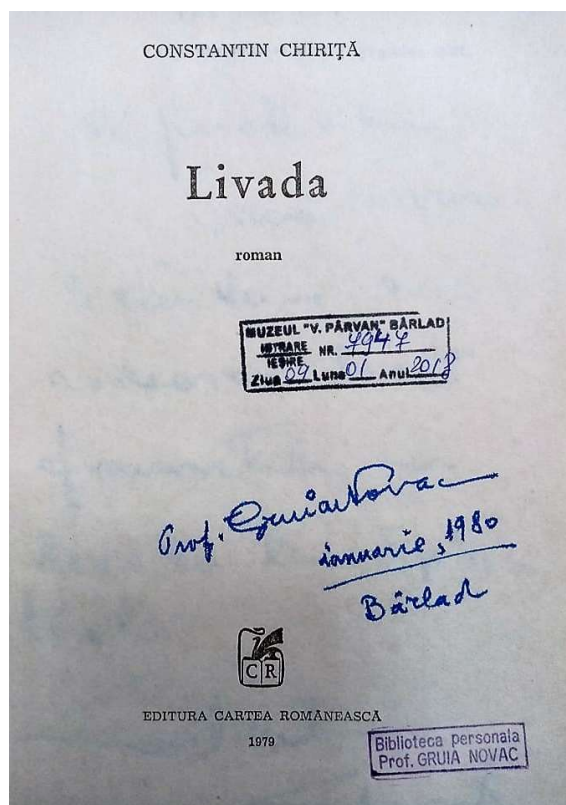
O altă donație importantă, cf. actului de donație nr. 1235 din 10.12.2018, a îmbogățit patrimoniului Bibliotecii, din perspectiva diversității, cu 267 de volume inedite, cele mai multe dintre acestea fiind din domeniul științelor aplicate și medicină: studii, tratate, dicționare medicale, cărți și lucrări de specialitate, de medicină internă, semiologie, pediatrie, gerontologie, psihiatrie, fiziologie, stomatologie, neuroanatomie, citogenetică, ș.a.

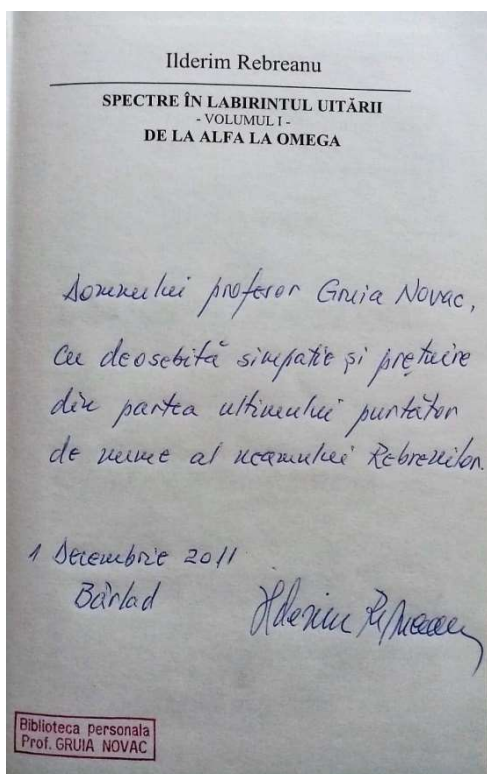
Colecția de artă s-a îmbogățit cu 210 cărți, albume și publicații de profil, de o valoare artistică semnificativă, primite cf. actului de donație nr. 1268 din 04.11.2019. Astfel, în biblioteca de artă regăsim: Elie Faure, *Istoria artei. Arta antică*, vol. I și II, București, 1970; Florescu Radu, Hadrian Daicoviciu și Lucian Roșu, *Dicționar enciclopedic de artă veche a României*, București, 1980; Joseph-Emile Muller, *Arta modernă*, Lionello Venturi, *Pictori moderni*, București, 1968; Anatoli Lunaciarski, *Dialog despre artă*, București, 1975; Elgar Frank, *Picasso*, Beograd, 1961; *Nicolae Tonitza*, text de Raul Șorban, București, 1965; *Theodor Aman*, București, *Lucian Grigorescu*, București. Acestea sunt doar câteva titluri reprezentative ce fac parte din „darul spiritual” primit cu titlu gratuit.

La încheierea anului 2019, ultimele înregistrări care au completat colecția de artă au fost două albume recent publicate sub egida Muzeului „Vasile Pârvan”. Este vorba de *Colecția de Artă Dr. Constantin Teodorescu*, coordonator Gabriela Albu, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2019 și *Copiii munților*, coordonatori dr. Mircea Mamalaucă și Valentina Fornea, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2019, cel din urmă fiind publicat în cadrul proiectului cultural „Picnic literar în munți”, cofinanțat de Administrația Fondului Cultural Național în 2019.

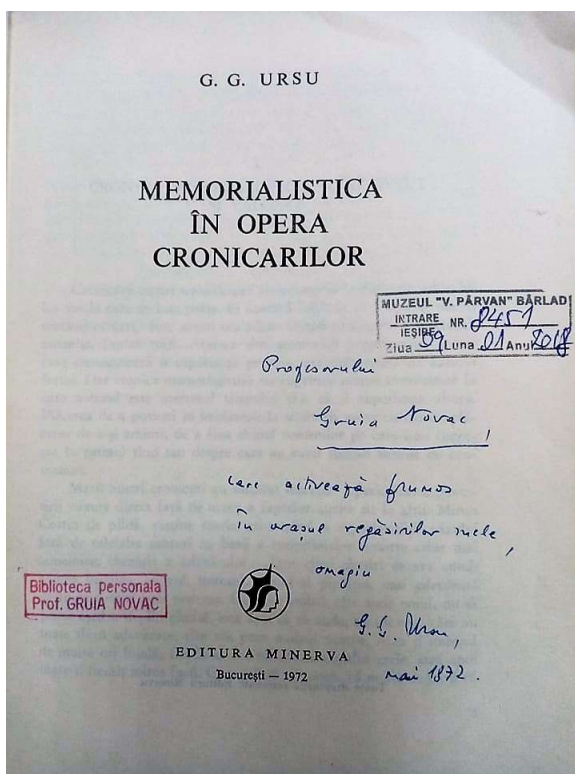
THE "VASILE PÂRVAN" MUSEUM LIBRARY – FROM SPECIALIZED PUBLICATIONS TO SPIRITUAL BOOKS

The 'Vasile Pârvan' Museum Library is a specialized library regarded as an important part of the museum. Currently, the collection of the museum library comprises a wide variety of books, 13454 bibliographic units in total, Romanian and foreign publications and volumes, largely related to history, archaeology, arts, literature and natural sciences. The library primary purpose is to provide the information which enables curators and other museum personnel to carry the tasks of researching, training, publishing and interpreting the museum's collections for the public. In respect of the library collection development with new acquisitions and donations, for the last three years, the library has been enriched by a large number of unusual and distinctive specialized publications, such as medical surveys, archaeological and historical studies, contemporary literature books and art publications.

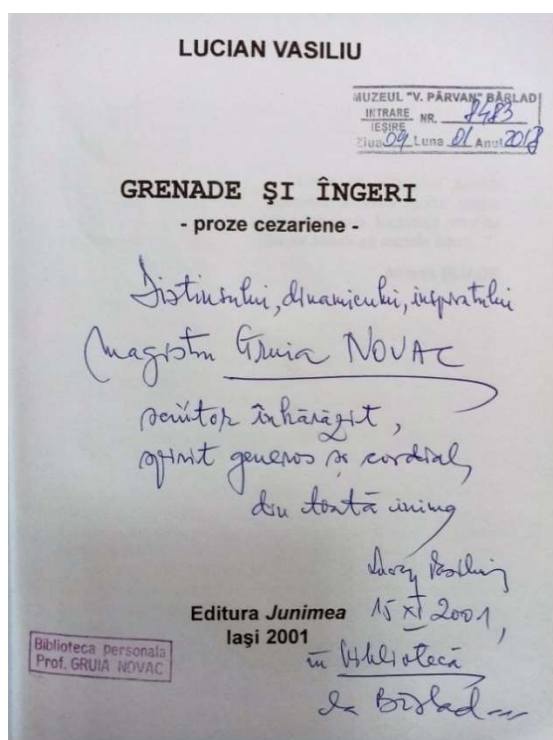

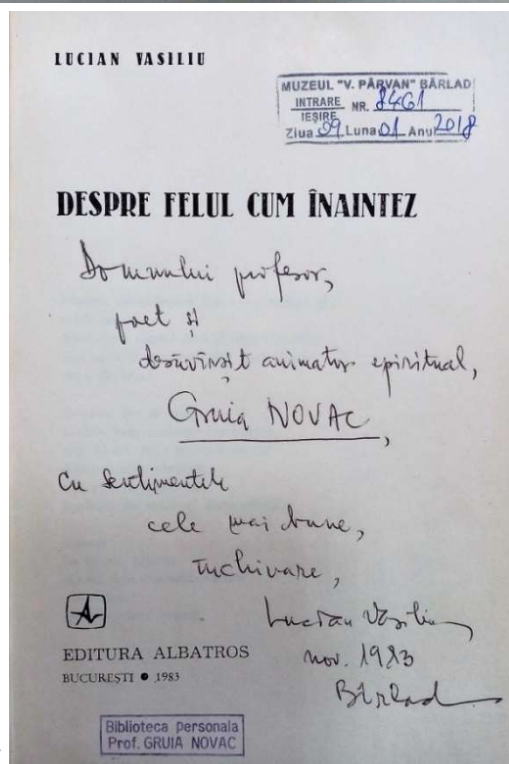
5

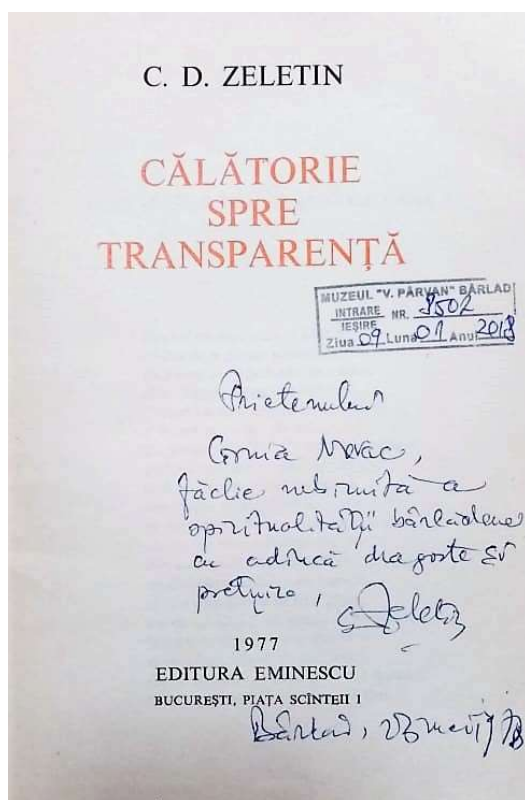
6

7

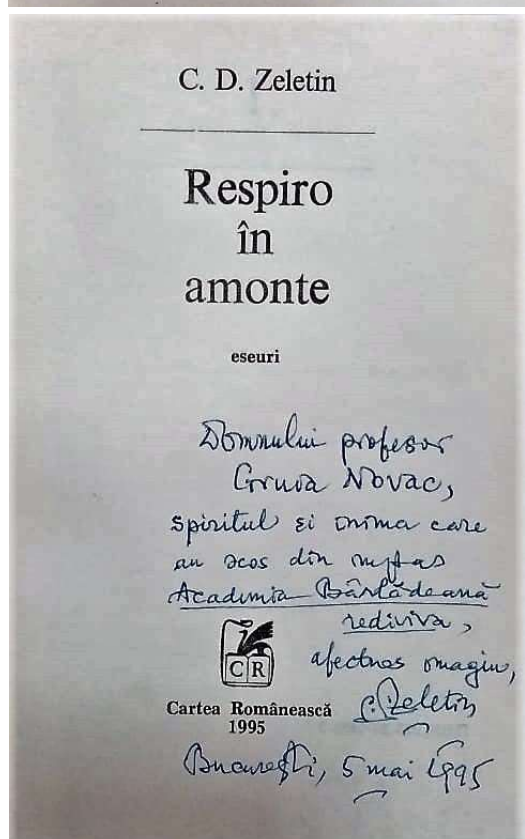
8

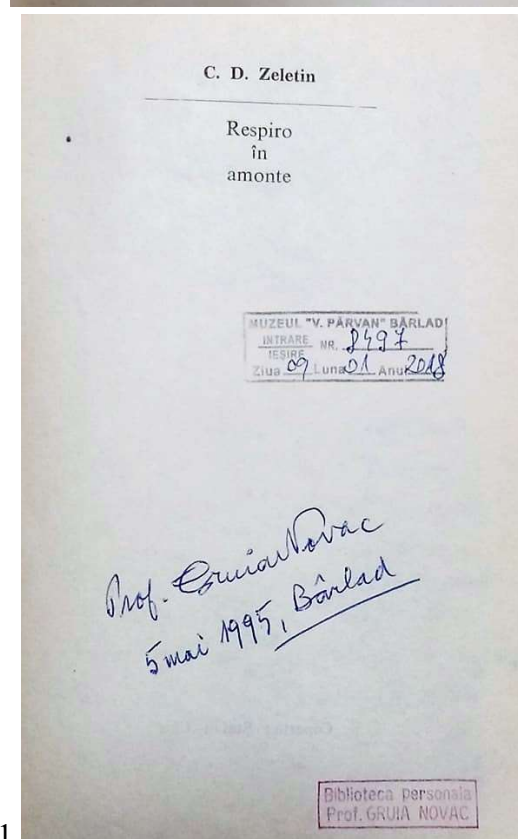
9

10

11

12

LITERATURĂ

CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ ÎN CIULEANDRA LUI LIVIU REBREANU

Lilia DON-CIOBANU*

Keywords: dostoevskianism, „crime and punishment” motif, *Ciuleandra*, psychological realism, naturalism, fatality motif, hero's word zone, author's word zone, Swan song

Modernizarea literaturii române, la începutul secolului al XX-lea, s-a petrecut sub influența a două mari literaturi: cea franceză și cea rusă. Realismul francez de factură balzaciană, flaubertiană, stendhaliană, proustiană, gidiană (L. Rebreanu, C. Petrescu, M. Eliade, Dominte Timoniș, Nicolae Sulacov), realismul rus de factură dostoevskiană și tolstoiană (L. Rebreanu, G. Mihăescu, C. Petrescu) și naturalismul francez de factură zolistă (L. Rebreanu) se regăsesc în interpretare românească în opera unor scriitori români importanți.

Fenomenul Dostoievski a generat ecouri încă în literatura secolului XIX. Scriitorii români: I. L. Caragiale, B. Șt. Delavrancea, M. Sadoveanu l-au descoperit pe scriitorul rus prin intermediul lui Melchior de Vogüé, *Le roman russe*, 1886, raportându-se intertextual prin vocația tragicului.

E foarte amplu și complex subiectul, de aceea, în studiul de față, vom insista doar asupra influențelor ruse, de factură dostoevskiană. Preocuparea se îndreaptă spre sondarea zonelor abisale ale sufletului omenesc, iar Liviu Rebreanu se distinge prin preferința sa pentru accentuarea insistentă a trăirilor obsesive.

În critica românească predomină până astăzi interpretarea romanului *Ciuleandra* ca o scriere naturalistă. Naturalismul a fost, se știe, un curent literar contradictoriu. Pe de altă parte, el a constituit o dezvoltare a realismului clasic prin extinderea ariei de investigație dincolo de ceea ce se numea „societatea bună”, aducând în prim-planul acțiunii, ca personaje centrale, reprezentanți ai păturilor sociale marginalizate.

În această tradiție realistă a naturalismului se înscriu volumele de nuvele ale lui Rebreanu *Golanii* și *Proștii*, romanele *Ion* și *Răscoala*, personaje și episoade din alte opere ale sale. Pe de altă parte însă, naturalismul a fost și o deviere de la realism prin mutarea accentului de pe motivare social-psihologică și morală a comportamentului personajului pe motivarea biologic-deterministă, în special printr-o ereditate morbidă.

Anume în acest ultim sens, romanul *Ciuleandra* a fost definit ca o operă naturalistă de mai mulți critici de autoritate. Se pare că primul care a dat o interpretare naturalistă *Ciuleandrei* a fost E. Lovinescu: „într-un fel contradictoriu cu spiritul său realist, scriitorul ne introduce în patalogie în *Ciuleandra*. În cadre restrânse, de data aceasta, el ne studiază un caz de morbiditate psihologică, printr-o expunere de fapte și de incidente, nu lipsite de senzațional, dar fără astfel de cazuri subconștiente nu suportă o analiză logică: totul trebuie primit așa cum ne vine. Tânărul Puiu Faranga, fiul unui fost ministru, își sugrumă nevastă într-o clipă de demență totală și fără nici un alt motiv. (...) Instinctul crimei, trezindu-se deodată, Puiu o sugrumă fără pricină”.¹

Această interpretare e făcută printr-o analogie, tacită, cu romanul lui Zola *Bestia umană*. G. Călinescu făcea această analogie manifestă: „Puiu se naște cu instincte criminale,

* Bibliotecar, Biblioteca Municipală „B. P. Hașdeu”, Filiala „Ovidius”, Chișinău.

¹ Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, în *Opere*. Vol. 5, București, 1973, p. 267.

repetând oarecum cazul lui Lautier din *La bête humaine* de E. Zola”, sugrumându-și soția cu aceeași „voluptate criminală” și fără motiv”.² Al. Piru va relua această analogie călinesciană deja ca pe un adevăr bine cunoscut, care nu necesită o trimitere la sursă: „autorul întreprinde analiza cauzelor crimei după metoda naturalistă”. Totuși, Al. Piru ținea să releveze: „e cazul de a spune că criticile mai vechi și mai noi (...) au fost prea severe „cu această operă tradusă în câteva limbi străine și după care s-a turnat, în 1930, primul film sonor românesc, fiindcă în ea „observația realistă nu lipsește”. Mai mult „ideea care se desprinde din acest mic roman este că (...) între aristocrație și țărănime există o incompatibilitate absolută”, idee care va fi reluată și amplificată în Răscoala. Prin acest mesaj *Ciuleandra* se înscrie în tradiția romanului social și este mai curând comparabil cu romanul din epocă al lui Sadoveanu *Venea o moară pe Siret*”.³

Însă interpretarea *Ciuleandrei*, exclusiv în albia naturalismului, persistă până și în studiile cele mai recente. De exemplu, o regăsim, surprinzător, într-o solidă și originală monografie a lui Ion Simuț. Surprinzător, pentru că, după ce respinge convingător „exagerarea influenței naturaliste” în interpretarea altor opere rebreniene, concede tradiției predominante în comentarea *Ciuleandrei*: „Singura scriere rebreniană care are la baza viziunii de ansamblu un principiu naturalist este *Ciuleandra*. Afirmatia aproape că nu mai trebuie demonstrată, îndată ce suntem de acord că în Puiu Faranga avem un exemplar, un vlăstar degenerat, al boierimii, iar devitalizarea îl conduce la stricarea sângelui, la nebunie și apoi la crimă. Fatalitatea are aici o explicație strict biologică, specifică naturalismului”.⁴ Pe ce se bazează interpretarea naturalistă a crimei lui Puiu Faranga? Pe decizia lui Policarp Faranga de a-și căsători fiul cu o fată de țărani, pentru a reîmprospăta sângele istovit într-o descendență boierească multiseclară?

Însă această „teorie nostimă” a tatălui, cum o va caracteriza ironic Puiu, nu este decât opinia unui personaj care exprimă un tip de mentalitate, dar nu și mesajul autorului. În narațiunea românească trebuie să distingem între ceea ce Bahtin numea „zona cuvântului eroului” și „zona cuvântului autorului”, care se pot întrepătrunde, dar nu se suprapun decât în cazul personajului linie, iar Policarp Faranga nu este un atare personaj, distanțarea autorului de el devenind evidentă în repetate rânduri. Pe declarația lui Puiu Faranga că el ar fi „un criminal născut”? Însă și această autocaracterizare se află în „zona cuvântului eroului” și exprimă, doar una din ipostazele polare ale cunoașterii lui de sine. Persistența interpretării naturaliste a microromanului *Ciuleandra* se explică mai curând prin autoritatea lui E. Lovinescu și G. Călinescu care au impus în critica românească o receptare critică a acestui roman prin filiera ideatică a romanului naturalist a lui E. Zola.

Reintegrarea episoadelor și ideilor izolate, a căror pondere reală a fost exagerată, în ansamblul acestei opere, ne deschide o altă perspectivă de interpretare intertextuală, care ni se pare mai adecvată mesajului ei propriu. E vorba de o relectură a *Ciuleandrei* lui Rebreanu, în raport intertextual cu acele opere dostoevskiene care sunt axate pe motivul „crimă și pedeapsă”. Pe lângă romanul care poartă acest titlu, ne gândim la nuvela psihologică *Smerita*, la romanele *Frații Karamazov*, *Idiotul* ș.a. Tema Rebreanu și Dostoievski nu este inedită pentru critica românească.

S-au făcut unele încercări, remarcabile, de tratare a acestei teme și în legătura cu *Ciuleandra*. Astfel, Elena Loghinovski, cunoscută specialistă în literatura rusă și în creația lui Dostoievski, trasa într-un articol cu acest titlu „mutația de la explicația fiziologică la cea concret-psihologică” și „adâncirea motivațiilor crimei de la nivelul biologic și antropologic („instinctele”, ereditatea) spre cel concret-psihologic, iar apoi prin cel social-psihologic, spre metafizic, reprezentat de mit...” („de mitul *Ciuleandrei*”, mitul vieții”, mitul sau „motivul fatalității”). Vorbește autoarea și despre „motivul crimei, atrăgând după sine nu doar

² George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1973, p. 735.

³ Alexandru Piru, *Liviu Rebreanu*, București, 1965, p. 67-69.

⁴ Ion Simuț, *Liviu Rebreanu. Dincolo de realism*, Oradea, 1997, p. 328.

remușcărilor eroului, dar și inevitabila pedeapsă...”⁵ Însă, lansând mai multe perspective de interpretare la diferite nivele a mesajului auctorial din *Ciuleandra*, E. Loghinovski insistă îndeosebi asupra sensului metafizic religios al motivului dostoievskian al „crimei și pedepsei”, ceea ce ne amintește de tradiția criticii gândiriste de valorificare a lui Dostoievski înainte de toate, ca exponent în literatură al creștinismului răsăritean (în opoziție cu cel occidental), de „creator al romanului ortodox”.⁶

Cauzele crimei se reduc, de fapt, la teza dostoievskiană că, pentru cel care a pierdut credința în Dumnezeu, „totul e permis”, iar sfârșitul tragic se explică prin faptul că „în viziunea lui Puiu, care nu e capabil să ajungă la credința adevărată, principiile binelui și răului sunt amestecate” și de aceea „efortul lui supraomnesc de a cunoaște duce inevitabil la nebunie”.⁷ Componenta religioasă ocupă un loc important în mesajul romanului dostoievskian, dar acest mesaj este polivalent. Nu se reduce la o singură componentă nici mesajul lui Rebreanu din *Ciuleandra*. D. Micu, făcând o trecere în revistă a prozei psihologice românești „de marcă dostoievskiană”, relevă că Puiu Faranga e un personaj „dostoievskian”⁸, înțelegând prin această caracteristică laconică prezentarea „actului demential”, „eclipsa spirituală a lui Puiu Faranga cu subtila urmărire a alternării clipelor de luciditate și de întunecime...”⁹

Însă, în această sondare psihologică a abisului, nu este încă nimic specific psihologismului dostoievskian. Se știe că însuși marele romancier rus nu accepta deținerea sa ca psiholog, relevând că el este, înainte de toate, un realist în adevărat sens al cuvântului: el caută să descopere Omul (cu majusculă) în om (cu minusculă). Sondarea psihologică nu era pentru el un scop în sine, ci era subordonată acestui obiectiv umanist. Pentru o înțelegere justă a psihologismului lui Dostoievski, ni se pare deosebit de importantă convingerea sa că există adevăruri neplăcute despre sine, pe care omul le poate mărturisi doar prietenilor săi cei mai apropiați, și sunt adevăruri pe care și le poate spune doar sie însuși, dar sunt adevăruri pe care el nu le poate recunoaște nici în sine. Pentru personajul dostoievskian este caracteristică anume această din urmă cunoaștere de sine, când lupta dintre conștiința ideală a sinelui și descoperirea unor adevăruri crude despre sine atinge o tensiune interioară care, pentru unii eroi, devine insuportabilă și conștiința lor se întunecă (de exemplu, cazul lui Ivan Karamazov).

Săvârșirea unei crime este, pentru personajul dostoievskian, acea situație-limită care declanșează un chinuitor proces al cunoașterii de sine. Instinctul de autoconservare îl face să caute de a se eschiva pe orice cale de pedeapsa penală, dar el nu se poate eschiva până la urmă de pedeapsa cea mai grea – conștientizarea dramatică a vinei sale morale, încât asumarea responsabilității pentru crima săvârșită i se pare o izbăvire mântuitoare de chinurile sufletești insuportabile. Acesta este, în câteva cuvinte, motivul dostoievskian al „crimei și pedepsei”¹⁰, care a fost valorificată creator de către scriitorul nostru în *Ciuleandra*.

Opinia că strangularea soției de către Puiu Faranga nu poate fi explicată decât ca o primă manifestare a nebuniei, iar ceea ce ne prezintă în continuare L. Rebreanu, de la acest act criminal până la scena finală, nu ar fi decât un caz de patologie, o progresare inevitabilă a unei boli mintale ereditare, nu se verifică, am spus, printr-o lectură integrală atentă a textului. Această versiune interpretativă nu ne dă cheia înțelegerii unor momente nodale în dezvoltarea subiectului și în comportamentul personajului principal. Pentru Rebreanu, găsirea primei fraze era, se știe, foarte importantă, ea, însă, a fost trecută cu vederea.

Doar Al. Piru s-a mulțumit să constate că *Ciuleandra* „se începe *ex-abrupto*”. Cu alte cuvinte, autorul ne introduce direct în tema conflictului social-moral care a condus la un sfârșit

⁵ Elena Loghinovski, *Rebreanu și Dostoievski*, în „România literară”, 1996, nr. 47, 24 noi.-3 dec., p. 10-11.

⁶ Lilia Don, *Ecouri dostoievskiene în studiile criticilor de la Gândirea*, în „Metaliteratură”, nr. 7, 2003, p. 55.

⁷ *Ibidem*, p. 60.

⁸ Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, Vol. II, București, 1995, p. 149.

⁹ *Ibidem*, p. 114.

¹⁰ Nikolai Berdeaev, *Filosofia lui Dostoievski*, Iași, 1992, p. 57-60.

tragic viața lor conjugală. „- Taci!... Taci!... Taci!... O prăvălise pe sofa și, cu genunchiul drept, îi zdrobea sânii. Degetele și le înfipse în gâtul ei plin și alb, parcă ar fi vrut să înăbușe un răspuns de care se temea”. De ce răspuns al soției se temea să-l audă rostit Puiu? S-a observat că, în romanele sale, Rebreanu a preluat și amplificat anumite situații conflictuale din nuvelele sale. Și începutul *ex-abrupto* al romanului *Ciuleandra* continuă subiectul nuvelei *Cântecul lebedei*. În roman, ca și în această nuvelă, la baza subiectului e pus un conflict conjugal latent iscat dintr-o mezalianță. Bărbatul, aflat pe o treaptă superioară a ierarhiei sociale și a bunăstării materiale (în roman, diferența e și mai mare), se căsătorește cu fiica unei văduve cu mulți copii, în urma unei neînțelegeri-târguieli cu acesta, fără a-i cere consimțământul fetei, care (Mădălina, ca și Anișoara) era deja îndrăgostită de alt bărbat, prima și ultima ei dragoste. Fata pețită, de fapt cumpărată, se supune până la urmă voinței mamei, aparent cu resemnare, dar în străfundul sufletului ei a încolțit un sentiment de frustrare a demnității personale care se dezvoltă latent în *crescendo*, într-o sete de răzbunare, aruncându-i în fața soțului refuzul de a răspunde cu reciprocitate la dragostea lui și de a continua comedia unui cuplu conjugal fericit.

În nuvela și romanul lui Rebreanu, relația dintre soți este, într-adevăr, similară cu cea din nuvela lui Dostoievski, *Smerita*, unde eroina se sinucide. De fapt, o sinucidere este, într-un fel, și moartea Anișoarei, și cea a Mădălinei. În *Cântecul lebedei*, soția se răzbună pe soț, lipsindu-l de fericirea de a deveni tată. Nedorind să nască de la soțul neiubit, Anișoara face un avort care îi cauzează moartea. La întrebarea insistentă a acestuia „De ce?... De ce?... De ce?...”, la care așteaptă „înfricoșat un răspuns”, Anișoara, cu o ultimă suflare, îi șopte „nimicitor de duios: -Nu te-am iubit niciodată...”. În locul triplei întrebări a soțului și a răspunsului soției, cu care se termină nuvela, în roman răsună doar o triplă strigare a soțului, amenințătoare și totodată înfricoșată: „Taci!... Taci!...Taci!...”, prin care Puiu încearcă înfrigurat s-o facă pe soție să renunțe la răspunsul anticipat de el. Dintr-o amintire retrospectivă a scenei cu strangularea soției, se poate conchide că și Mădălina a preferat moartea unei reconcilierii. „Dacă s-ar fi apărât, desigur mi-aș fi revenit și nu s-ar fi întâmplat nimic... Dar nu s-a apărât și asta m-a înfuriat mai tare...”. În romanul-nuvelă *Ciuleandra*, la întrebarea mereu reluată „De ce?...” însuși Puiu, ca și soțul din *Smerita*, va trebui să caute un răspuns-lămurire a sfârșitului tragic al dragostei sale neîmpărtășite față de Mădălina.

Să revenim însă, mai întâi, la începutul romanului. Starea sufletească a lui Puiu, imediat după strangularea soției, „ca trezit dintr-un coșmar”, ne este dezvăluită sugestiv prin detalii expresioniste ale interiorului dormitorului, descris prin optica afectivă a personajului: blana de urs de pe podea „se zbârlise, iar capul cu ochii morți, de sticlă, îl priveau căscând gura către el, amenințător”, flăcările din șemineu i se par „limbi mânioase de balaur”; consola - „o ființă încremenită de rușine”, iar soția continuă să-l privească „cu o figură disprețuitoare”. Oscilând între certitudini polare (că „soția trăiește și că nu trăiește, că a ucis-o și că nu a ucis-o, că nu s-a întâmplat nimic și că s-a sfârșit tot...”), el îi rostește rugător numele cu o disperare crescândă „Madeleine!... Madeleine!... Sudorile curgeau pe obraji ca lacrimile. Când își văzu chipul răvășit în oglindă, tresări. „Bietul Puiu Faranga!”, făcu dânsul schițând un surâs trist care „îi îngheță brusc pe față ca o mască”.

(Ne amintim aici de exclamația lui Raskolnikov trezit dintr-un coșmar: „Oare eu pe bătrână am ucis-o? Eu pe mine m-am ucis! Cum pot să trăiesc mai departe, să iubesc, să sper?!”). Ieșind din starea de șoc, Puiu „avu fulgerător revelația realității”. (...) Spaima că a stins o viață omenească i se răsuca în suflet ca un pumnal. „Nimic în comportamentul personajului din „voluptatea criminală” (G. Călinescu) a unei „brute în frac” (Al. Piru). Dimpotrivă, autorul ne prezintă un om îngrozit de efectul ireparabil al faptei sale oribile, impulsive, involuntare.

Își omoară, oare, soția personajul lui Rebreanu fără vreun motiv, astfel încât această crimă să nu poată fi explicată decât printr-un prim acces al nebuniei ereditare? Dacă E. Lovinescu și G. Călinescu, adepții unei concepții regionalist clasice despre om, se gândeau la

lipsa unui motiv rațional, ei aveau perfectă dreptate. Puiu o strangulează pe Madeleine ca Othello pe Desdemona, având convingerea că săvârșește un act justițiar, fapta sa este mai curând un act irațional disperat, de a cărei caracter criminal el este conștient. La întrebarea „De ce?...”, care-l frământă obsesiv, ca și pe personajul narator din *Cântecul Lebedei*, ca și pe personajul dostoevskian din *Smerita*, el nu-și poate da un răspuns lămuritor pentru sine însuși: „În minte i se îmbulzea tot mai stăruitor, ca o săgeată ruptă, o frântură de întrebare arzătoare: „De ce...? Nu-i trebui până să o completeze: „De ce am omorât-o?” Dar, completată, era mai relevantă, pentru că cerea un răspuns și răspunsul nu se iveau. În sfârșit, nemaiputând răbda, se sculă și strigă tare, parcă ar fi vrut să izgonească o stafie: - Nu știu !... Nu știu!... Nu știu!...”. Revine, însă, mereu la această întrebare, găsind răspunsuri diferite și contradictorii, prin care încearcă să facă vinovat pentru crima sa, pe oricine și pe orice, numai nu pe el: Strămoșii săi, care, conform teoriei „nostime”, dar convenabile, a tatălui, i-au transmis o ereditate morbidă; doctorul Ion Ursu, pe care l-a iubit Mădălina și a continuat să-l iubească Madeleine („Acuma înțeleg că din pricina dumitale am omorât-o! Numai din pricina dumitale!”), exclamă Puiu după ce Ion Ursu îi mărturisește despre ultima sa întâlnire incidentală cu Madeleine, ca, în alt context, să nege că și-a omorât soția din gelozie); hazardul, marele diriguitor al destinului omenești, a cărui acțiune fatală el o „descoperă” în coincidența numărului nefericit 13, precum și a diferitelor combinații dintre cifrele alcătuitoare 1 și 3, cu anumite evenimente importante din viața sa și a lui Madeleine. Mai aproape de motivul adevărat al crimei lui Puiu Faranga este, credem, ceea ce Al. Piru a definit drept „acces de gelozie irațională, tumefacția instinctului de posesie”.¹¹ Gelozia lui Puiu este irațională, în sensul că soția nu i-a dat un motiv real să se îndoiască de fidelitatea ei conjugală. „Dar Madeleine a fost un înger!”, exclamă Policarp Faranga stupefiat, mai târziu, de fapta inexplicabilă a fiului său. Și Puiu va recunoaște el însuși, în fața medicului, că soția nu i-a dat niciun temei să fie gelos pe ea, cu toate că știe că gelozia ar putea să-l absolve de pedeapsa penală. Însă, cuprins deja de sentimentul vinei sale, Puiu respinge posibilitatea salvării sale cu prețul întinării post mortem a chipului angelic al soției. Lipsa unui motiv irațional nu înseamnă și lipsa unei motivații caracterologice.

Romanul dostoevskian a depășit, încă în secolul al XIX-lea, limitele concepției raționaliste clasice despre om, demonstrându-ne, înaintea lui Freud, că, în anumite situații-limită, comportamentul personajului scapă de sub controlul rațiunii și acesta acționează inconștient, sub imboldul unor porniri interioare subconștiente.¹² Uciderea soției este, și pentru personajul lui Rebreanu, o asemenea situație-limită, când comportamentul său nu este determinat nici de rațiune, nici de ereditatea biologică morbidă, ci de straturile subconștiente ale ființei sale plămădite de o anumită educație social-morală, într-o familie boierească multiseculară. Puiu Faranga a rămas, din copilărie, orfan de mamă. Tanti Matilda și Poly Faranga au făcut tot posibilul ca să-i compenseze lipsa ei, copleșindu-l cu „o dragoste idolatră”. El nu a cunoscut în viața lui nici o stavilă de ordin material sau moral în calea plăcerii vieții. A fost ferit de orice încercare grea. Până și în anii de război, și-a continuat viața în petreceri, Policarp Faranga aranjându-l ofițer la Cartierul General din Iași. Acum, tatăl său încearcă a-l izbăvi de pedeapsa penală (căci „Un Faranga ucigaș ordinar” e de neconceput pentru „omul justiției”), instalându-l confortabil într-un spital privat de boli mintale, unde gardianul Andrei Leahu este, de fapt, servitorul lui personal. Lui nu i s-a refuzat niciodată nimic. Nu e de mirare că, la cei 30 de ani ai săi, Puiu Faranga a ajuns un bărbat de un infantilism social-psihologic retardat, prenumele personajului căpătând o revelanță caracterologică. Prin această educație socială (aroganța aristocratică) și morală (lipsa oricăror opreliști în calea dorințelor sale), devine explicabilă acea stare afectivă irațională, aproape isterică, ce l-a cuprins în momentul în care Puiu înțelege că singura femeie pe care a iubit-o cu adevărat îi respinge dragostea și se

¹¹ Alexandru Piru, *Liviu Rebreanu*, București, 1965, p. 68.

¹² Anatol Gavrilov, *Reflecția subconștientului – un mijloc de cunoaștere profund realistă a caracterului*, în *Structura artistică a caracterului în roman*, Chișinău, 1976, p. 106-113.

izolează, cu o tăcere sfidătoare, într-o lume în care el nu este admis. Bănuiala sa, că între ea și dânsul stă un bărbat, nu este o manie bolnăvicioasă. Ea se va adeveri, când doctorul Ion Ursu îi va mărturisi povestea dragostei lui cu Mădălina, visul lor de a se căsători peste doi ani, după absolvirea facultății, de a cumpăra o casuță și a întemeia o familie fericită, cu mulți copii. Aveau deja și consimțământul mamei Mădălinei; când au venit boierii, au convins-o pe aceasta să-și cedeze fiica mai mică spre adopție contra sumei de 50 de mii de lei. Astfel, visurile lor au fost călcate în picioare. Dar Mădălina nu a putut uita prima și ultima sa dragoste, căci Ursu, întâlnind-o la un bal peste câțiva ani pe doamna Madeleine Faranga și schimbând cu ea doar câteva vorbe convenționale, a văzut în ochii ei că „nu mă uitase și am înțeles că ar schimba toate bogățiile și succesele ei pentru circumscripția cea rurală pe care o visasem odinioară împreună...”.

Nu s-au mai văzut decât incidental și de la distanță, dar, de fiecare dată, Ion Ursu recăpăta convingerea că ea, ca și el, trăiește cu speranța că se va întâmpla o minune și ei vor fi din nou împreună.

Puiu Faranga le-a strivit iarăși speranța. Ascultând povestea lor de dragoste „umed de sudoare”, Puiu strigă: „- Acum știu de ce am sugrumat-o, doctore! Acum înțeleg că din pricina dumitale am omorât-o!

- Pentru că nici nu știai că exist? Observă Ursu batjocoritor.

- Nu știam, dar te simțeam fără măcar să-mi dau seama! Răspunse Ursu triumfător. Când mă uitam în ochii ei, nu mă vedeam pe mine, dar simțeam pe cineva. Și ochii ceia frumoși mie nu mi-au surâs niciodată! Melancolia ei nu mă cuprindea pe mine, ci regreta pe celălalt... Sufletul ei se închidea în fața mea, oricât încerca să se prefacă... Și atunci când am înțeles că e ursită să-mi rămână totdeauna străină, pentru că nu mai puteam spera s-o câștig niciodată, decât să fie a altuia, mai bine am sfârșit-o!...”

La această declarație triumfătoare a lui Puiu, care încerca disperat să-și dovedească prin fapta sa criminală superioritatea dragostei sale față de soție, Ion Ursu îi răspunde ironic, privindu-l cu o milă colorată de ură.

- Ai dreptate... Ai omorât-o chiar de două ori, întâi i-ai ucis sufletul, când ai luat-o, și a doua oară, i-ai ucis trupul!”

Totuși, în romanul-novelă *Ciuleandra* poanta nu rezidă, ca în *Cântecul lebedei*, în răspunsul nimicitor la întrebarea „De ce?...”. Subiectul în roman, fiind similar tematic cu cel din novelă, este tratat în cu totul alt mod. În novelă, deși narațiunea e la persoana întâi, amintirile personajului narator reproduc faptele în ordinea lor cronologică, substratul psihologic, aici, aproape că lipsește, după cum lipsește și motivul crimei și pedepsei care în *Ciuleandra* alimentează linia principală de subiect, care are, ca și în *Smerita*, o structură inversată. Moartea soției, un sfârșit tragic al unei vieți conjugale bazată pe inegalitate și posesiune, nu constituie, în *Ciuleandra*, deznodământul acțiunii, ci pune începutul unui proces al conștiinței personajului principal care are, un final, nu mai puțin tragic pentru om-nebunia.

Punctul culminant al dezvoltării subiectului în roman este decizia lui Puiu Faranga de a refuza să mai joace în „comedia grețoasă” pusă la cale de tatăl său și de a-și asuma toată răspunderea morală și penală pentru crima sa, decizie pe care el ține, ca „un personaj dostoevskian”, s-o facă publică cu „o poză teatrală” patetică: „- Ce patru ochi?, zise el disprețuitor. Mântuirea adevărată nu se obține cu declarații între patru ochi. Numai spovedania publică spală păcatele, doctore! (...) Eu nu mai vreau să perseverez pe calea înșelăciunii, domnule doctor, nu mai pot! De aceea m-am hotărât să declar, în fața tuturor, pe conștiința mea și pe cuvânt de onoare, că nu sunt nebun și că, pentru ce am făcut, doresc să ispășesc!”.

Această decizie sau a fost trecută cu vederea, sau a fost interpretată ca o ultimă fază a manifestării bolii sale mentale. O asemenea interpretare are un temei aparent în text, mai ales, că imediat după declarația că nu este nebun, personajul înnebunește cu adevărat:

„- Va să zică, nu vrei să crezi că nu sunt nebun? Va să zică... Deodată se repezi ca o

fiară la gâtul doctorului, cu mâinile încheștate, răcnind: - Taci!...Taci!...Taci!...”

Ironia soartei: înnebunit, personajul își reamintește, în sfârșit, melodia și mișcările dansului ciuleandra, pe care l-a jucat, pentru prima dată, la braț cu Mădălina, în satul ei natal: „Puiu în pijamaua deschisă, cu pieptul gol, cu fața asudată și veselă, tropăia pe loc, fredonând sacadat o arie închipuită.” Dacă urmărim atent procesul conștiinței pe care i-l face Puiu în spital (unde „în două zile un om, singur cu sufletul lui, (...) înțelege mai mult decât altfel în douăzeci de ani!”), lipsa de temeie a interpretării declarației personajului, ca o manifestare finală a nebuniei sale ereditare, devine evidentă. Mai întâi, doctorul Ursu, în referatul deja scris, conchidea la o iresponsabilitate rezultată dintr-o zdruncinare trecătoare de nervi, de aceea înnebunirea lui Puiu este, și pentru un psihiatru ca Ursu, neașteptată. Încă ieri, îi spune el lui Policarp Faranga, „mi s-a părut liniștit, rațional, normal. Azi, însă, mi s-au răsturnat toate constatările...”. Alienarea mentală a personajului, în textul romanului, nu rezultă nici din „gelozia irațională” (de exemplu, personajul narator din povestirea lui L. Tolstoi, *Sonata Kreutzer*, își ucide soția din gelozie, dar nu înnebunește), nici dintr-o „zdruncinare trecătoare de nervi”.

Ce îl aduce pe Puiu Faranga la nebunie? Ca și în cazul lui Ivan Karamazov, care înnebunește tocmai în noaptea în care se decide să se prezinte dimineața la judecată, pentru a se declara vinovat pentru încurajarea morală a lui Smerdeakov la paricid, - chinuitoarele suferințe sufletești cauzate de remușcărilor morale, ce însoțesc recunoașterea anevoioasă a responsabilității sale pentru crima săvârșită, într-o stare afectivă scăpată momentan de sub controlul rațiunii: la Shakespeare, de exemplu, în *Hamlet*, *Regele Lear* sau *Macbeth* sau, mai aproape, la I. L. Caragiale, în nuvela *O făclie de paști* sau în drama *Năpasta*. Ceea ce îl apropie, însă, pe personajul lui Rebreanu de personajul dostoevskian este aprofundarea fondului social psihologic și moral al tragediei cunoașterii de sine, împinsă peste ultima limită a suportabilității psihice a omului.

Or, interpretarea naturalistă a *Ciulendrei* neglijează tocmai acest fond profund al mesajului umanist al acestui roman: omul este o ființă liberă și față de ereditatea biologică și socială, și față de instinctul de autoconservare. Buchia legii și expertiza psihiatrică îl pot absolve pe personaj de iresponsabilitate penală, însă el însuși nu se poate ierta pe sine și, până la urmă, decide că trebuie să ispășească pedeapsa, și penală, și morală. Această dimensiune umanistă a mesajului auctorial din *Ciuleandra* apare diminuată și de interpretarea opusă a înnebunirii lui Puiu Faranga, cea spiritualist-religioasă: „nu a ajuns (...) la credința adevărată”.¹³

Apropierea lui Rebreanu de Dostoievski – scriitorul religios, în genere, – nu e lipsită de temeie, dar, în problema dată, nu ni se pare adecvată. Faptul că personajul principal respinge încercarea lui Andrei Leahu de a-i alina suferințele remușcărilor de conștiință („Lăsați, boierule, că bun e Dumnezeu... – chiar dacă e bun Dumnezeu și iartă, păcatul rămâne și apasă, și nu vrea să te ierte!...”) dovedește, credem, superioritatea morală a omului care se ridică de asupra fricii de pedeapsă și nu vrea să-și ascundă responsabilitatea față de semen după un Dumnezeu atotiertător. Și dacă înnebunirea lui Ivan Karamazov ar mai putea fi explicată prin lipsa unei credințe adevărate în Dumnezeu, dat fiind că acest personaj este într-adevăr, un liberțuetător, înnebunirea prințului Mășkin și a lui Parfion Rogojin în *Idiotul* infirmă opinia că, la Dostoievski, ar exista neapărat o legătură cauzală între lipsa sau insuficiența de credință și înnebunirea în situații-limită: și prințul, și Rogojin sunt credincioși ortodocși, iar ultimul mai e, pe deasupra, și de o constituție fizică robustă. În cazul acestuia, întunecarea conștiinței, după uciderea Nastasiei Filippovna, se explică mai curând printr-o ereditate social-psihologică a unui vlăstar de negustori. Imaginea casei Rogojinilor, o casă întunecoasă, tipic negustorească, pe care Mășkin o identifică fără s-o fi cunoscut mai înainte, aprofundează caracterizarea social-

¹³ Elena Loghinovski, *Rebreanu și Dostoievski*, în „România literară”, 1996, nr. 47, 24 noi. – 3 dec., p. 10.

psihologică a eroului, dându-i o perspectivă istorico-socială.¹⁴

Nebunia îl interesa pe Dostoievski, înainte de toate, ca un fenomen social-moral și psihologic. Credem că și pe Rebreanu, la fel, în cazul lui Puiu Faranga. Ambele interpretări – atât cea naturalistă, cât și cea spiritualist-religioasă – nu ne dezvăluie conținutul pozitiv al primenirii interioare radicale prin care trece personajul principal în *Ciuleandra*. Declarația sa – „nu sunt nebun și, pentru ce am făcut, doresc să ispășesc!” – semnifică o metamorfoză în maturizarea lui morală tardivă, dar foarte intensă și rapidă.¹⁵ Dacă, la început, în amintirile fragmentare ale lui Puiu Faranga, învinge instinctul de autoconservare și tendința inconștientă de a se eschiva de propria responsabilitate morală, apoi încep să răsunе, tot mai puternic, note autocritice privind egocentrismul său: „...a ajuns să-i fie rușine de timpul când nu s-a gândit și s-a frământat decât durerea lui cea mare era, în fond, regretul de-a trebui să renunțe vremelnice la plăcerile vieții de până atunci. Pe-atunci, de Madeleine, căreia îi curmase zilele și care zăcea încă pe catafalc, de-abia își aducea aminte, ba chiar încerca să-i înăbușe amintirea. Nici remușcări sincere și profunde n-a avut, căci toată preocuparea lui a fost el și numai el...” Or, Jean Piaget considera egocentrismul o trăsătură definitorie a structurii psihice infantile.¹⁶ Schimbările radicale de atitudine, ce se produc în relația lui Puiu Faranga cu celelalte personaje, ne spun că autorul n-a urmărit să ne prezinte, prin declarația personajului principal, doar un „act demențial” (D. Micu). În relațiile sale cu Ion Ursu și cu Andrei Leahu, Puiu Faranga depășește prejudecățile sale boierești față de oameni de proveniență țărănească: aroganța aristocratică manifestată în constatări disprețuitoare („mutră de țigan” ș.a.) cedează locul recunoașterii la ei a unor calități individuale superioare. La un moment, el se simte copleșit de mărinimia gardianului Andrei Leahu, pe care îl trata ca pe un servitor umil: „Un simplu țăran a fost în stare să renunțe la toate, (...) numai ca să evite tentația de-a suprima viața unei femei ticăloase!”

Noua situație socială și autoritatea profesională, Ion Ursu și le-a cucerit, nu prin avantaje ereditare, nu prin protecția paternă, ci prin muncă, aptitudini și merite personale. Relațiile tensionate, de la început, dintre Puiu Faranga și medicul-expert Ion Ursu, amintesc, cum s-a observat just, de duelul psihologic al lui Raskolnikov cu anchetatorul Porfiri din *Crimă și pedeapsă*.

În *Ciuleandra*, însă, relațiile dintre personaje sunt mai complexe: de la relații de ostilitate reciprocă (Puiu se simte urmărit de doctorul-„anchetator” și abandonat „în mâinile unui om cu totul străin sau chiar ostil...”)¹⁷ spre o comuniune sufletească: „I se părea că e alt om (...), cu un suflet chinuit ca și a lui”. Acest sentiment de solidaritate dintre doi bărbați, care au iubit și pierdut aceeași femeie, devine tot mai puternic. Dragostea față de Mădălina, care, la început, îi fac doi dușmani de moarte, îi transformă în confrăți întru suferință, care se ridică și deasupra prejudecăților de clasă, și deasupra rivalității masculine. Duelul dintre medicul-anchetator și pacientul-criminal se transformă într-un șir de confesiuni ce și le fac unul altuia, despre dragostea lor nefericită. Omul (cu majusculă) învinge omul (cu minusculă) în sufletul fiecăruia din ei. Pe măsură ce se înstrăinează de tatăl și mătușa sa, Puiu se simte tot mai apropiat de Ion Ursu. Acesta devine pentru el judecătorul suprem, nu ca doctor-expert de concluzia căruia depinde viitorul lui, ci anume ca om „cu suflet chinuit ca și al lui”, de la care așteaptă nu absolvirea de pedeapsă morală, nici iertarea păcatului său, ci recunoașterea aptitudinii sale de a o iubi pe Mădălina cu uitare de sine. Acesta este, poate, imboldul principal al declarației

¹⁴ Anatol Gavrilov, *Reflectarea subconștientului – un mijloc de cunoaștere profund realistă a caracterului*, în *Structura artistică a caracterului în roman*, Chișinău, 1976, p. 178-179.

¹⁵ O atare metamorfoză e de asemenea caracteristică pentru personajul dostoevskian, care este prezentat nu într-o evoluție lentă, extensivă temporal, ci în momente de cotitură bruscă, de salturi de la o stare la alta contrară. Vezi: Anatol Gavrilov, *Dialectica sufletului și transformarea calitativă a formelor de analiză psihologică*, în *Structura artistică a caracterului în roman*, Chișinău, 1976, p. 98-106.

¹⁶ J. Piaget, *Psihologia inteligenței*, București, 1965.

sale patetice.

Într-adevăr, după conversațiile cu Ion Ursu, Puiu ajunge să se simtă capabil de a o iubi pe Mădălina nu pentru sine, ci pentru ea însăși, pentru ceea ce a fost ea cu adevărat. Dacă, la începutul recapitulărilor sale, ea îi apare, într-un vis în chipul unui „înger păzitor” (ca și Sonia Marmeladova în închipuirea lui Raskolnikov cuprins de febră), care se coboară din cer și-l sărută iertător pe frunte, mai apoi, amintirile sale sunt dominante de simțul vinei pe care el o poartă împreună cu tatăl și mătușa sa, pentru uciderea sufletului Mădălinei. De notat că, abia în spital, el devine conștient de metamorfoza ce i-a fost impusă soției sale, când a fost dezrădăcinată din mediul ei natal, rustic-țărănesc, și trimisă în străinătate, pentru a fi transformată în Madeleine Faranga, o doamnă de salon bine școlită, o păpușă frumoasă, cu care lui Puiu Faranga să nu-i fie rușine să apară la braț, până și la Palatul Regal. Mădălina a știut să joace bine rolul de Madeleine, dar, în străfundul ființei sale, ea a rămas o inadaptată și, ca o floare de câmp transformată într-o seră, ea se ofilește tânjind după viața ei firească de altădată. Puiu Faranga își amintește acum că și-a surprins nu o dată soția într-o stare de adâncă tristețe, cu o privire melancolică, fixată în gol. El nu a încercat să înțeleagă ce se petrece cu soția sa, să-i întindă o mână de ajutor, fiind dominat doar de teama subconștientă că o pierde tot mai mult pe Mădălina, țărăncuța cea voinică și iubitoare de viață cu care a jucat ciuleandra și de care s-a îndrăgostit nebunește. Abia acum, după ce Ion Ursu i-a mărturisit impresia grea pe care i-a produs-o întâlnirea cu strălucita doamnă Madeleine Faranga, impresia unei femei nefericite, nemulțămîtă de noua sa situație socială, dominată de convenționalisme, Puiu Faranga este cuprins de o profundă compasiune pentru drama nemărturisită în care s-a consumat soția: „Săraca Madeleine! Oftă iarăși Puiu. Măcar moartă și-a reluat numele ei, care i-a fost atât de drag!” Și acum, el însuși i se adresează cu numele ei adevărat în convorbirile închipuite. Aceste schimbări radicale ale caracterului relațiilor lui Puiu Faranga cu celelalte personaje din *Ciuleandra* motivează metamorfoza sa, surprinzătoare pentru cei din jur, care are, ca punct culminant, în luarea deciziei de a-și asuma toată răspunderea pentru crima sa. Faptul că el înnebunește, chiar în momentul în care se declară pasibil de pedeapsă, nu transformă acest gest decisiv într-un act demential și nu anulează semnificația lui moral-umanistă: iubirea pentru altul învinge iubirea de sine egocentristă.

În încheiere, ținem să subliniem că *Ciuleandra*, având la baza subiectului motivul *Crimă și pedeapsă*, este o operă originală, iar personajul principal, învederând unele trăsături tipologice proprii unui personaj dostoevskian, reprezintă un caracter individual inconfundabil, conform convingerii creatorului său că personajul literar „trăiește numai prin ceea ce are unic și deosebit...”.¹⁷

CRIME AND PUNISHMENT IN *CIULEANDRA* BY LIVIU REBREANU

The Dostoevsky phenomenon generated echoes in Liviu Rebreanu's work. The Romanian writer's concern is directed towards probing the abyssal areas of the human soul, distinguishing himself by his preference for the insistent emphasis on obsessive experiences. The Russian Dostoevskian model is attested in Rebreanu's works by the vocation of the tragic of the writer.

Committing a crime is for the Dostoevsky's character that situation – limit that triggers a tormenting process of self-knowledge. The self-preservation instinct makes him seek to evade any criminal punishment, but he cannot ultimately avoid the hardest punishment - the dramatic awareness of his moral guilt, so that he assumes responsibility for the crime he has committed. This seems a saving deliverance from unbearable soul torments. Such is, in a few words, the Dostoevskian motif of „crime and punishment”, which was creatively exploited by the Romanian writer Liviu Rebreanu in „Ciuleandra”.

¹⁷ Alexandru Piru, *Liviu Rebreanu*, București, 1965, p. 92.

BIBLIOGRAFIE

- Berdeaev, N., *Filosofia lui Dostoievski*, Iași, 1992.
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1973.
- Don, L., *Ecouri dostoievskiene în studiile criticilor de la Gândirea*, în „Metaliteratură”, nr. 7, 2003.
- Gavrilov, A., *Dialectica sufletului și transformarea calitativă a formelor de analiză psihologică*, în *Structura artistică a caracterului în roman*, Chișinău, 1976.
- Gavrilov, A., *Reflectarea subconștientului – un mijloc de cunoaștere profund realistă a caracterului*, în *Structura artistică a caracterului în roman*, Chișinău, 1976.
- Loghinovski, E., *Rebreanu și Dostoievski*, în *România literară*, 1996, nr. 47, 24 noiembrie-3 decembrie.
- Lovinescu, E., *Istoria literaturii române contemporane*, în *Opere*. Vol. 5, București, 1973.
- Micu, D., *Scurtă istorie a literaturii române*, Vol. II, București, 1995.
- Piaget, J., *Psihologia inteligenței*, București, 1965.
- Piru, Al., *Liviu Rebreanu*, București, 1965.
- Simuț I., *Liviu Rebreanu. Dincolo de realism*, Oradea, 1997.

ROMANELE IOANEI POSTELNICU VS ROMANE ALE UNOR SCRITOARE STRĂINE APARTINÂND ACELEIAȘI PERIOADE DE CREAȚIE

Maria Ionela NEGOESCU-ȘUPEALĂ*

Keywords: Ioana Postelnicu's novels, Virginia Woolf, a separate room, Bogdana, Bezna, foreign feminine literature

Într-o lume dominată istoric de autoritatea patriarhală și de concepția ce situa femeia în umbra prezenței masculine, vocile femeilor care se încurajau reciproc au început, în cele din urmă, să se facă auzite. După un secol în care au încercat să se afirme în diverse domenii și au luptat pentru egalitatea de drepturi, femeile și-au găsit, prin literatură, acea voce care să sprijine în mod concret toate demersurile lor.

Pentru că, în momente importante ale istoriei, femeile îndrăznește și dăruite cu harul de a scrie au refuzat să fie limitate la statutul de ființe inferioare, lucrurile au început, încetul cu încetul, să se schimbe. În spațiul autohton, nu putem identifica, totuși, un moment exact al apariției sau evoluției scrisului feminin. În orice caz, anii '30 au fost anii în care literatura feminină a cunoscut cea mai înfloritoare perioadă a sa din întreaga istorie a literaturii române.

La noi, momentul acesta de răscruce a fost marcat prin apariția unor romane despre care se considera, dintru început, că nu merită citite întrucât au fost scrise de femei, iar scrierile feminine nu ar avea cum să fie altfel decât îmbibate în sentimentalism. La cenaclul *Sburătorul*, unde prezența feminină începea să constituie deja majoritatea, Lovinescu le primea la început cu misoginism, pe doamnele care veniseră să răstoarne o tradiție înrădăcinată, anume a scrierii literaturii exclusiv de către bărbați.

De o astfel de primire are parte și Ioana Postelnicu, atunci când se va prezenta la cenaclu cu 30 de pagini din ceea ce avea să fie, în 1939, primul său roman, *Bogdana*.

Gh. Grigurcu îl consideră pe Lovinescu un imbold pentru tinerii scriitori, atunci când îi sugerează cu sarcasm Ioanei Postelnicu să își găsească îndeletniciri specific feminine. El amintește despre îndrumările oferite cu ironie de către critic scriitoarei debutante:

„Cred că-ți petreci foarte nimerit vremea pe acolo; ocupația literară și altele nu sunt vocații feminine; ele umplu numai vacanțe. Dacă viața sau simulacrul ei se prezintă direct, de ce să faci efortul necesar chiar și unei scrisori literare necum unei cărți? Îți urez deci toate campionatele, dacă există prin farfuria Ocnei Sibiului. Iar la toamnă, când voi avea plăcerea să te văd, fii sigură că nu voi căuta în sacul dumitale grăunțe literare: voi zice a trăit; și e mult mai important.”¹

Că Lovinescu se va convinge abia mai târziu de faptul că se înșelase în această privință, stă mărturie elogiul adus primului ei roman, *Bogdana*. Simțindu-se încurajată de către criticul literar, Ioana Postelnicu va începe să scrie cu mai mult aplomb. Astfel, pentru romanul intitulat *Bezna*, autoarea va primi, în 1943, Premiul Academiei Române.

Bianca Burța-Cernat identifică, în cartea sa, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate*,

* Universitatea din București, ionela_yo_2007@yahoo.com

¹ apud Gh. Grigurcu, *E. Lovinescu între continuatori și uzurpatori*, Editura „Jurnalul Literar”, București, 1997, p. 42.

câteva reprezentante ale scrisului feminin interbelic, pe care le numește obiectiv „biografii ale unor eșecuri exemplare”.² Printre acestea se numără și Ioana Postelnicu.

Scrierile lor nu vor găsi, din păcate, ecouri îndelungi în literatura română, rămânând la stadiul de literatură marginalizată sau, uneori, complet ignorată.

Cu toate acestea, scriitoarele noastre, debordând de energie și entuziasm, se vor lansa în activități publicistice, vor deveni membre ale unor organizații ce susțin emanciparea femeilor și, indiferent de literatura lor perisabilă, vor constitui un punct de plecare pentru autoarele de succes de mai târziu.

În substanța prozei lor stă criza identității feminine. O excepție o constituie Hortensia Papadat-Bengescu. Această criză a identității nu izvorăște numai din condiția de gen, cât și din dorința de afirmare prin intermediul unei literaturi moderne, care să se sincronizeze cu cea europeană, din prima jumătate a secolului XX sau măcar cu o parte a acesteia.

Sidonia Drăgușanu afirma cu ironie, într-un articol referitor la proza feminină, că: „femeile sunt născute romaniere (foarte multe proaste! Vedeți, v-am luat-o înainte), știu să crească întâmplarea banală până la dimensiunile cele mai senzaționale, știu să facă dintr-un amănunt, dintr-un fleac, dintr-un capriciu, un roman. Și, în felul acesta, povestind tot, trăiesc fiecare experiență dublu și diferit: odată așa cum se întâmplă, iar a doua oară, așa cum ar fi dorit să se întâmple.”³

Prezența *scriitoarei* în spațiul cultural românesc a dat naștere la o mulțime de controverse. Unii priveau cu simpatie literatura feminină, alții cu aversiune. Totuși, pentru multe femei din perioada interbelică, scrisul însemna glasul lor, forma de expresie care le conferea cea mai mare libertate și, uneori, reprezenta chiar o sursă de venit.

Mai târziu, după instaurarea regimului comunist, literatura feminină nu va mai rezona cu autoritatea regimului politic impus. De aceea, între 1948 și 1989, literatura femeilor va fi practic anulată ca însemnătate.

Hortensia Papadat-Bengescu, supranumită „romanciera femeilor” sau „Marea Europeană”, va fi singura care se va menține chiar și după acest context.

Proza Ioanei Postelnicu, ca și a altor scriitoare ale anilor '30, este una autenticistă, ce reflectă subiectivitatea feminină trecută prin filtrul lucidității.

În literatura străină, scriitoare, precum Virginia Woolf, Simone de Beauvoir, Sylvia Plath, Katherine Mansfield, Maya Angelou, George Sand și surorile Brontë, încercau, de asemenea, să dovedească faptul că literatura nu era doar un domeniu al bărbaților și că femeile, înzestrate cu talent și forță creatoare, pot scrie literatură de calitate.

În studiul din 1929, intitulat *O cameră separată* (*A room of one's own*), Virginia Woolf parcurge, ca etape de elaborare, crearea unor tipologii feminine, după care face o analiză a literaturii feminine, ca, mai apoi, să aducă în prim plan femeia, privită în literatură din perspectiva scriitorilor de gen masculin.

Scriitoare remarcabilă în literatura feminină, Virginia Woolf considera că, pentru a scrie ficțiune, femeia are nevoie de „bani și de o cameră separată”⁴. Aici, în liniștea netulburată a camerei sale, fără să fie deranjată sau întreruptă, femeia poate crea nestingherită.

În acest volum de eseuri cu tematică feministă, autoarea nu se raportează la gen, din punct de vedere biologic, și nici la acea feminitate transformată în manifest. Abia la jumătatea romanului putem constata că, de fapt, scriitoarea dorește să cerceteze dacă, în era lui Shakespeare, a existat vreo autoare care să-i egaleze măiestria. În acest sens, Virginia Woolf introduce personajul fictiv Judith ca soră a lui Shakespeare. Deși era tânără, Judith moare fără ca vreodată să apuce să scrie ceva. Autoarea identifică personajul fictiv cu femeia ca personaj

² Bianca Burța-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, Editura „Cartea românească”, București, 2011, p. 9.

³ Sidonia Drăgușanu, *Confidențe*, în „Adevărul”, nr. 16 317, marți, 6 aprilie 1937, p. 2.

⁴ Virginia Woolf, *O cameră separată*, traducere de Radu Paraschivescu, Editura Univers, București, 1999, p. 6.

colectiv. Ea este reprezentanta acelor femei despre care mentalitatea patriarhală a vremii considera că locul ei este în sfera familială, întrucât femeile nu fac lucruri mai înălțătoare decât să spele vasele și să culce copiii.

În *Bogdana*, Ioana Postelnicu ne prezintă aceeași mentalitate a vremii care situa femeia în umbra prezenței masculine și, indubitabil, în inferioritate din punct de vedere intelectual. La Ioana Postelnicu, această ierarhie merge până în punctul în care femeia este decăzută la stadiul de *obiect*: „Ea nu era decât mijlocul prin care Drăguș își găsea liniștea. Obiect. Lucrul lui.”⁵

Nici Marta din următorul roman, *Bezna*, nu este considerată altfel de către Cosma: „Toți râseră, în vreme ce Cosma se apropie de ea și-i puse mâna pe umăr, ca și când, acum, când era lăudată, și-ar fi amintit că-i aparține, alăturându-se ei. Stăpân lângă lucrul apreciat”.⁶ Se poate observa, așadar, că, în climatul patriarhal existent, femeia este redusă la ipostaza de obiect, de accesoriu necesar bărbatului spre împlinirea orgoliilor și nevoilor acestuia.

Dacă acea „cameră doar a ei”, a femeii scriitoare, este uneori lipsită de prezența acesteia, atunci eseuul Virginiei Woolf trebuie redescoperit și reactualizat, chiar dacă au trecut peste 90 de ani de la apariția lui. Lucrurile importante din această carte sunt transmise, totuși, evaziv: descoperirile neașteptate, criticile imperceptibile și maniera fundamentală caracteristică unei scriitoare care are mult mai mult de comunicat decât ar părea la prima vedere.

Atât în cultura universală, cât și în cea română, femeile doreau egalitate în drepturi și eliberarea de stigmatul sensibilității și sentimentalismului. La noi, E. Lovinescu a alcătuit un șablon al literaturii scrise de către femei, în forma căruia se regăsesc: *caracterul instinctiv* (ce presupune ca, în literatură, femeia să fie prezentată în ipostaza de amantă ori ca figură maternă); *pudicitatea* (noțiune profund fixată prin educația coercitivă primită în familie); *misterul eternului feminin* devenit mitic, în literatura masculină; *sentimentalismul* scriitoarelor, cât și al personajelor acestora, și, nu în ultimă instanță, *subiectivismul și lirismul* (femeia ghidându-se mai mult după intuiție și nu după o judecată conștientă).

În romanul englezesc, Virginia Woolf este cea mai lirică scriitoare. Lirismul ei se îmbină cu perfecțiunea stilistică, pentru a crea un viu univers al imaginii și al sunetului. Se poate remarca, de pildă, în *Doamna Dalloway*, că verva cu care Clarissa Dalloway pregătește serata se aseamănă cu pregătirile pentru *Concertul din muzică de Bach*. La Ioana Postelnicu, lirismul, ușor de observat din romanul *Bogdana*, îl vor face pe E. Lovinescu să îi recomande să renunțe la el, întrucât se supune în mod continuu confesiunii.

Găsim, în romanul *Bogdana*, descrierea raportului dintre corp și conștiință așa cum apare și la Simone de Beauvoir, în romanul său din 1949, *Al doilea sex*. Aceasta vorbește despre existența care depinde în mod tragic de corp, precum după cum orice corp este de asemenea captiv al imanentului. Cu alte cuvinte, în mod categoric nu poate exista conștiință fără corp, așa cum nici omul nu a fost conceput spre a fi nemuritor. Ceea ce predomină în ambele romane este imaginea devenită clișeu a raportului dintre „femeia fizică”, corporală și „bărbatul metafizic” a cărui existență nu ține doar de planul inferior, perisabil, al corporalității, ci de cel superior, care merge dincolo de efemer. Femeia este văzută doar ca având o sensibilitate excesivă și prea puțină conștiință de sine. Simone de Beauvoir constatase, de altfel, că a fi femeie nu este o condiție înnăscută, ci o calitate dobândită: „Nu te naști femeie, ci devii femeie. Niciun destin biologic, psihic, economic, nu definește înfățișarea pe care și-o asumă în mijlocul societății femela speciei umane; ansamblul civilizației elaborează acest produs intermediar între mascul și castrat care este îndeobște calificat drept feminin.”⁷

Se pare că Ioana Postelnicu a intuit mai devreme, în *Bogdana*, necesitatea acestei

⁵ Ioana Postelnicu, *Bogdana*, Editura Minerva, București, 1979, p. 96.

⁶ Ioana Postelnicu, *Bezna*, Editura Eminescu, București, 1970, p. 268.

⁷ Simone de Beauvoir, *Al doilea sex*, vol. II, traducere de Diana Bolcu, Editions Gallimard, 1949, versiune publicată la Editura Otunivers, București, 1998, p. 8.

deveniri. Atunci când Bogdana se joacă cu păpușa dăruită de Lița, ea se autoformează involuntar.

În primul capitol din volumul al doilea al romanului *Al doilea sex*, intitulat *Copilărie*, Simone de Beauvoir observă că, pentru o fetiță, „păpușa nu este numai dublul, ci și copilul ei, funcții care se exclud cu atât mai puțin cu cât copilul este, într-adevăr, pentru mamă, un *alter ego*; când fetița își ceartă, își pedepsește păpușa, iar apoi o consolează, se apără împotriva mamei sale și, în același timp, se investește pe ea însăși cu demnitatea de mamă: ea rezumă cele două elemente ale cuplului: vorbește cu păpușa, o educă, își afirmă autoritatea suverană asupra ei, uneori chiar îi smulge brațele, o bate, o torturează: aceasta înseamnă că săvârșește prin ea experiența afirmării subiective și a alienării. Adesea, mama este asociată acestei vieți imaginare: fetița se joacă cu păpușa de-a mama și de-a tata, mama fiind, ca și ea însăși, părintele păpușii; este un cuplu din care bărbatul este exclus. Nici aici nu e vorba despre nici un instinct matern înnăscut și misterios.”⁸

Mama și tata, respectiv bărbatul și femeia, sunt în mod convențional cuplul primordial. În romanul Ioanei Postelnicu ei se botează în mod ideal Jeanne și Val, pentru ca identitatea lor să fie bine ascunsă sub masca ce le permite să fie cine vor ei să fie și nu cine sunt ei în realitate:

„-Cine ești?

-Bărbatul.

-Atunci eu sunt femeia...(..).

-Ești fericită?

-Nu știu.

-Ce faci tot timpul?

-Trăiesc.

-Pentru cine?

-Nu știu.

- Vrei să trăiești pentru mine de azi înainte?

-Da, vreau.”⁹

Vladimir Streinu observa că acest roman este un amestec de romantism și raționalitate. Necunoscutul cu care Bogdana întreține o relație amoroasă prin telefon va reuși să o atragă la el acasă, atunci când Adam Drăguș, soțul, va fi plecat la Tighina. Nu se va petrece însă nimic, întrucât, speriată de faptul că Val nu era așa cum și-l imaginase ea, Bogdana va fugi. Absolut nimic mai mult nu se va întâmpla. Nici măcar ca în romanele romantice scrise de George Sand, în care o sărutare lua locul narațiunii și lăsa liberă imaginația cititorului.

Pe de altă parte, Vladimir Streinu îl vede ca pe un roman rațional deoarece, deși lasă impresia unui roman cu tensiune erotică, recitit, romanul Ioanei Postelnicu este, dimpotrivă, „făcut cu răceală și din răceală. (...) Căci, Bogdana, ca unic personaj de roman, în care nu se întâmplă nimic, ca femeie, dezvoltată dintr-un copil nebăgat în seamă de părinți, care a fost silit să-și croiască viața pe lângă viață, ca soție cucerită de aventura imaginației, pe care n-o recunoaște în niciuna din aventurile oferite de realitate, ca ființă inaptă să trăiască, e o concepție epică de-a dreptul îndrăznească; în alte împrejurări, ar fi putut da o replică feminină cunoscutului mare și leneș visător Oblomov.”¹⁰ Într-adevăr, asemănarea este pertinentă. Ilia Ilici Oblomov, personajul lui Ivan Goncearov, pare mai degrabă o variantă masculină a Bogdanei, eroina abulică din romanul cu același nume.

Prerogativele reformei feministe europene, care vor funcționa și la noi, începând cu primele decenii ale secolului al XX-lea, vor fi acelea de a experimenta și, deci, de a ieși din amorțeala de până atunci. Virginia Woolf continua să creadă că egalitatea de drepturi a femeilor cu bărbații va aduce, în cele din urmă, progresul artistic. Ea este cea care a intuit că, în viitor,

⁸ *Ibidem*, p. 21.

⁹ Ioana Postelnicu, *Bogdana*, p. 124.

¹⁰ Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară. Marginalia. Eseuri*, V, Editura Minerva, 1977, p. 274, 276.

literatura va fi studiată ca artă, atât de către femei, cât și de către bărbați. Romanul va înceta cu timpul să mai fie doar un loc unde pot fi așternute emoțiile și trăirile personale. Acesta va depăși orice frontiere și fiind explorate toate resursele sale, va deveni o opera artistică deplină.

E. Lovinescu știa despre confesiune că nu dă naștere niciodată la opere desăvârșite. La îndemnul său, Ioana Postelnicu încearcă să metamorfozeze propriile trăiri în experiențe psihologice, atribuindu-le personajelor sale capacitatea de a-și rezolva conflictele interioare și de a evada din realitatea ostilă sensibilității lor. Încercând să pună ordine acolo unde era haos, Ioana Postelnicu are vocația de a pune în lumina autenticității faptele prezentate în romanele sale. Având drept inspirație romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, scriitoarea merge dincolo de prejudecățile ce decurg din mărturisirile sale, directe sau indirecte, ce se regăsesc în romane. Această deschidere a sa va contribui la dezvoltarea sincronizării literaturii române cu literatura străină a vremii.

Romanele Hortensiei Papadat-Bengescu aduc în prim plan personaje duale. Acest lucru se explică prin faptul că însăși creatoarea lor a încercat o astfel de viață, împărțită între marea pasiune pentru literatură și familie. În mod cert, ar fi avut nevoie, pentru a putea scrie era *o cameră separată*, în care să își adune gândurile și care să-i ofere liniștea atât de necesară creației.

Și Virginia Woolf a experimentat o viață duală, pendulând între normalitate și numereose suferințe, precum pierderea mamei de la o vârstă fragedă, moartea unei surori vitrege care o îngrijea, a tatălui mai apoi, dar și abuzurile sexuale ale fraților vitregi. Toate acestea vor avea asupra ei repercursiuni ce o vor împinge să comită suicid.

Și ea suferind de depresie, scriitoarea newyorkeză Sylvia Plath, autoarea *Clopotului de sticlă* (*The Bell Jar*), va împărtăși același destin. În mare parte o autobiografie, singurul roman al Sylviei Plath, *Clopotul de sticlă*, publicat sub pseudonimul Victoria Lucas, în 1963, tratează teme pe care le regăsim și în scrierile Ioanei Postelnicu.

Esther Greenwood, protagonista romanului, este un alter ego al creatoarei sale. Aflăm, la început, că Esther este tulburată la aflarea veștii că soții Rosenberg au fost uciși prin electrocutare. Depresivă, neînțeleasă de cei din jur, pierzându-și virginitatea într-un mod brutal, cu un profesor de matematică pe care nu își dorește să îl mai revadă vreodată, ajunge să disprețuiască bărbații. Una dintre prietenele ei, internată la aceeași clinică, îndrăgostită de ea, reușește să se sinucidă. Protagonista pare că nu mai găsește nicio ieșire de sub clopotul de sticlă sufocant, în care este prinsă.

Eșecurile și lipsa afecțiunii o fac pe Bogdana, în adolescență, să își dorească moartea. Pentru a se elibera dintr-o viață pe care nici măcar nu simte că o trăiește, inhalează eter cu dorința de a pune capăt suferinței, pe care nu mai vrea să o mai îndure. Numai soarta face ca ea să supraviețuiască tentativei de sinucidere.

Substratul interior, cu frământările sale, zdruncină intimitatea profundă a ființei ei. Știe că nu va găsi ajutor în familie și consideră că, oricum, viața ei nu are nicio importanță. Ea este ca un fum și își dorește ca eterogenitatea să îi facă absența inobservabilă.

Viața Bogdanei se scurge liniar. Nimic nu pare să o tulbure. Și totuși, undeva înăuntrul ei, simte dorința de a se retrage din acest spațiu unde totul este atât de banal: „(...) își aplecă trupul în jos, cât mai mult peste pervaz, cu o ciudată dorință de fugă”¹¹ Ceea ce este destul de limpede este faptul că eroina își dorește să evadeze din acest spațiu sufocant.

Asemenea romancierei, Bogdana își caută echilibrul în afara spațiului familial dominat de prezența masculină nefavorabilă.

Autoarea admitea că, în ceea ce o privea, *marea familie* a cnaclului *Sburătorul*, unde tutorele avea rolul de a ocroti și nu de a înăbuși dorințele și creativitatea, a reprezentat pentru ea evadarea din climatul patriarhal de care avea parte în propria familie. Ea povestește despre momentul când, într-o banală dimineață în familie, găsește în ziarul „Dimineața” un grupaj

¹¹ Ioana Postelnicu, *Bogdana*, Editura Minerva, București, 1979, p. 7.

omagial, unde autorii povesteau despre cum au ajuns în casa lui Lovinescu și cât de mult îi datorau pentru ajutorul oferit în cadrul cenaclului său.

Se hotărăște, așadar, să îi telefoneze criticului, având în permanență teama ca soțul să nu afle, căci: „a fi făcut ceva ce n-avea parafă lui, era un lucru cu totul de neconceput. La acea vreme nu intrasem singură într-un cinematogaraf, nu urcasem vreodată într-un taxi, nu aveam un ban de buzunar de care să nu dau socoteală. Trăiam, existam, circulam prin el. Clopotul de sticlă era așezat peste mine...”¹²

Eliberându-se de sub tutela soțului, Ioana Postelnicu va intra acum sub cea a lui Lovinescu. Ceea ce se poate observa cu certitudine este faptul că modelul pe care Ioana Postelnicu îl urmează, în scrierea romanelor sale, este Hortensia Papadat-Bengescu. Dar, europenizarea romanului românesc prin această scriitoare exclude orice alte modele sau influențe. Autoarea mărturisea că, opera lui Proust *În căutarea timpului pierdut* nu a reprezentat un interes atât de mare pentru ea, motiv pentru care nici măcar nu a terminat-o de citit și că, de fapt, a citit pe Proust după ce a scris *ciclul Hallipilor*, nu înainte.

Cu toate acestea, Lovinescu îi găsea unele asemănări la modul general al aptitudinilor de analiză a personajelor, dar, sub nicio formă, nu s-ar fi putut spune că aceasta a adoptat metoda proustiană a conexiunilor stabilite între stările de conștiință. Petre Isachi și Ioan Lazăr constatau, în *Anotimpurile Romanului*, că: „(...) lecturile de ultimă oră ale prozatoarei au dus la asimilarea poeticii imanente a romanului european. Problematika citadină este transfigurată din perspectiva unei intelectuale sensibile și reflexive, cu talent demiurgic (geniu de romaniceră, am îndrăzni noi) cu aptitudini pentru modalități artistice, sincrone cu romanul european modern din primele decenii ale secolului al XX-lea. Totul, într-o *retorică de un simfonism* epic fără egal în istoria romanului autohton. Hortensia Papadat-Bengescu aparține, structural, categoriei de intelectuale rafinate, ilustrată mai târziu de Simone de Beauvoir, înscriindu-se prin *Operă*, în galeria marilor romaniere ale literaturii universale: George Sand, surorile Brontë, Virginia Woolf etc.”¹³

Bezna, roman ce are ca model evident romanul Hortensiei Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach*, ne aduce în fața unor fapte monstruoase, savârșite de protagoniști cu caractere monstruoase.

Astfel, în cea de-a treia parte a romanului *Bezna*, suntem martorii unei orori comise de către guvernanta Ema care, în mod irațional, îi impune Martei să renunțe la sarcina ascunsă vreme îndelungată. Din acest moment, Marta devine o femeie învinsă de soartă. Putem observa, aproape în toate scrierile Ioanei Postelnicu, apetența pentru această constantă a femeii învinse. Deși eroinele sale sunt victime fără apărare în fața destinului lor năvalnic și ajung, în cele din urmă, la un final dramatic, dacă nu chiar la fatalism, Ioana Postelnicu nu ideologizează și nici nu se transformă în susținătoarea vreunei cauze anume. În opera ei, primează spontaneitatea, un curs firesc al discursului său, precum în romanele scriitoarei Mary Webb, ceea ce conferă autenticitate prozei sale. Din acest punct de vedere, mergând mai mult pe intuiție și nu pe intelect, romanele Ioanei Postelnicu se deosebesc net de cele ale contemporanei sale, Simone de Beauvoir.

Primul roman, *Bogdana*, nu constituie o noutate prin tematica abordată ci, dimpotrivă, urmează anumite șabloane, menite să ducă literatura română în direcția modernistă, trasată de Lovinescu. Acest roman a fost asemănat cu cel al Luciei Demetrius, *Tinerețe*, care, la rândul ei, a avut ca model proza de atmosferă ce explora universul infantil, cât și pe cel feminin, a neozelandezei Katherine Mansfield. Proza scurtă a scriitoarei Katherine Mansfield a avut un important aport la dezvoltarea prozei scurte engleze, prin elementele de fină introspecție, prin mijloacele de expresie laconice, dar și prin parataxa planurilor temporale. În scurta sa existență

¹² Ioana Postelnicu, *Seva din adâncuri*, Editura Minerva, București, 1985, p. 207.

¹³ Petre Isachi, Ioan Lazăr, *Anotimpurile Romanului*, Editura Plumb, Bacău, 1994, p. 122.

(a trăit doar 34 de ani), Katherine Mansfield a scris cu pasiune și a dezvoltat de la Virginia Woolf o capacitate de a descrie momente de percepție intense, capacitatea de a sta în afara lucrurilor și, totuși, a fi atât de profund înăuntrul lor. În nuvelele sale *Garden Party* (1922) sau *Cuibul porumbiței* (*The Doll's House*), ea folosește imagini și simboluri sugestive într-o manieră stilistică concisă, pe teme variate, precum dificultățile și ambivalențele familiale, pe tema sexualității, fragilității și vulnerabilității relațiilor, complexitatea și insensibilitatea creșterii clasei de mijloc, consecințele războiului și, în mod copleșitor, capacitatea de a extrage frumusețe și vitalitate din experiența ludică; lucru tot mai greu de realizat. După decesul scriitoarei, Virginia Woolf consemna în jurnalul său că niciodată nu a simțit invidie față o altă scriitoare, dar, că pe Mansfield a invidiat-o întotdeauna pentru ușurința și măiestria ei de a scrie.

Au fost, de asemenea, identificate, în romanul *Bezna*, niște influențe provenite din romanul *La răscruce de vânturi* al lui Emily Brontë. Atmosfera casei și chiar personajele bizare seamănă cu cele din romanul lui Emily Brontë.

Tema explorării propriei identități și a copilăriei nefericite, anticipată de Ioana Postelnicu atât în *Bogdana*, cât și în *Bezna*, va fi mai apoi discutată și de Maya Angelou, în romanul autobiografic *Știu de ce cântă pasărea în colivie* (*I know why the caged bird sings*), din 1970, roman liric de excepție în literatura afro-americană.

Dezbinarea familiei, urmată de un viol, tensiuni rasiale și o viață dezorganizată, o fac pe Maya să găsească puterea de a lăsa în urmă trecutul zbuciumat al unei copilării distruse și să își caute propria identitate în literatură.

Motivul copilăriei nefericite îl regăsim și în romanul Ioanei Postelnicu. Știm, despre Bogdana, că ea nu era un copil iubit, de aici și eșecurile pe care le întâmpină ca adult ce și-a pierdut încrederea în sine.

Rareori se întâmplă ca Bogdana sau Marta, ori celelalte personaje ale Ioanei Postelnicu, să se simtă învingătoare în vreo „luptă” pe care o poartă. Asta și pentru că ele găsesc lupta ca fiind inutilă. Destinul implacabil are mereu ultimul cuvânt. Ceea ce ele își doresc trebuie să vină către ele, căci ele nu acționează. De aici, lipsa fericirii din viața lor.

Romanele Ioanei Postelnicu, deși considerate contribuții minimale în peisajul literar românesc al perioadei interbelice, au constituit, așadar, în raport cu romanele scriitoarelor străine, aparținând cu aproximație aceleiași perioade de creație, un teren pregătit pentru cei mai talentați scriitori români ce urmau să populeze peisajul literar al perioadei interbelice.

IOANA POSTELNICU' S NOVELS VS. NOVELS BELONGING TO SOME FOREIGN WRITERS OF THE SAME CREATIVE PERIODS

In a world historically dominated by patriarchal authority and by the conception of the woman in the shadow of masculine presence, the voices of women who encouraged each other eventually began to be heard. After a century of trying to assert themselves in various fields and fighting for equality of rights, women have found through the literature that voice that concretely supported all their efforts.

In literature, writers like Virginia Woolf, Simone de Beauvoir, Sylvia Plath, Katherine Mansfield, Maya Angelou, George Sand și Brontë sisters also tried to prove that literature was not just a men's field and that women endowed with talent and creative force can write quality literature.

A remarkable writer in foreign feminine literature, Virginia Woolf, believes that in order to be able to write literature, women need "money and a separate room."

However, in our country, Ioana Postelnicu's novels, especially *Bogdana* and *Bezna*; although considered to be minimal contributions in the Romanian literary landscape of the interwar period, constituted, along with the novels of foreign writers belonging approximately to the same period of creation, a field prepared for the most talented Romanian writers who would populate the literary landscape of the interwar period.

The prerogatives of the European feminist reform that will work for us as early as the first decades of the twentieth century will be to experience and thus to get out of numbness until then. Virginia Woolf continues to believe that the equality of women's rights with men will eventually bring about artistic progress. It is she who guessed that

in the future literature will be studied as art by both women and men. The novel will cease with time being just a place where emotions and personal experiences can be put. It will overcome any frontiers and, by exploring all its resources, will become a full artistic work.

BIBLIOGRAFIE

- Beauvoir, Simone de, *Al doilea sex*, Vol II, traducere de Diana Bolcu, Editions Gallimard, 1949, versiune publicată la Editura Otunivers, București, 1998.
- Burța-Cernat, Bianca, *Fotografii de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, Editura Cartea românească, București, 2011.
- Drăgușanu, Sidonia, *Confidențe*, în *Adevărul*, nr. 16 317, marți 6 aprilie 1937
- Grigurcu, Gheorghe, *E. Lovinescu între continuatori și uzurpatori*, Editura „Jurnalul Literar”, București, 1997.
- Isachi, Petre, Ioan Lazăr, *Anotimpurile Romanului*, Editura Plumb, Bacău, 1994
- Postelnicu, Ioana, *Bezna*, Editura Eminescu, București, 1970
- Postelnicu, Ioana, *Bogdana*, Editura Minerva, București, 1979.
- Postelnicu, Ioana, *Seva din adâncuri*, Editura Minerva, București, 1985.
- Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară. Marginalia, Eseuri*, V, Editura Minerva, 1977
- Woolf, Virginia, *O cameră separată*, Traducere de Radu Paraschivescu, ed. Univers, București, 1999.

MISCELANEU

MUZEUL VASILE PÂRVAN – CENTENAR CONTRIBUȚII MONOGRAFICE

(Partea a III-a)

Nicoleta ARNĂUTU*, Alina BUTNARU**

Keywords: Vasile Pârvan Museum, centenary, monographic, contributions, personalities.

*„Oamenii noi, înflorind în marea lumină a vieții, se pleacă cu reculegere spre pământul unde dorm oamenii vechi,
din tăria cărora au crescut ei, oamenii noi, ca florile noi din pulberea florilor vechi.”*
(Vasile Pârvan)

Spre finalul expunerii noastre vom continua să analizăm câteva aspecte din perioada ultimului deceniu al regimului comunist (1980-1990), pe care nu am reușit să le epuizăm în materialul anterior.¹

Muzeul, de-a lungul acestui deceniu, în ciuda austerităților, crizei regimului și stihilor naturii, a avut un parcurs în cadrul căruia realizările au fost net superioare celor care nu s-au putut finaliza din varii motive.

Nu putem trece peste seismul din anul 1986, deoarece neprevăzutul face parte din tot ceea ce a însemnat existența Muzeului, ca deținător al unei singure clădiri, în cadrul căreia se desfășurau toate activitățile ce definesc acest gen de instituție ce gestionează bunuri de patrimoniu cultural național. Cu toate că seismul din anul 1986, aparent, nu a produs mari pagube, în realitate a afectat rezistența construcției, aceasta fiind consolidată în perioada 1980-1982. Procesul de degradare a fost insesizabil, dar următorul seism, din anul 1990, l-a accentuat, aducând imobilul în stare de ruină. Mai mult decât atât, imobilul Muzeului a devenit, după anul 1990, un studiu de caz pentru specialiștii din domeniul consolidărilor, ale căror soluții și proiecte au trebuit substanțial regândite.

Rezolvarea spațiilor muzeale a devenit o prioritate a conducerii instituției, pentru refuncționalizarea și găsirea unor noi spații necesare valorificării patrimoniului îmbogățit substanțial de la o etapă la alta, în ciuda oricăror neajunsuri. Cu toate acestea, ultimii ani ai deceniului regimului comunist au însemnat, dincolo de valorificarea patrimoniului în expunerile permanente, și o serie de activități temporare de succes. Ne vom limita la a prezenta doar trei dintre acestea: *Fotografia germană Jungenstil* (expoziție organizată în cadrul colaborării muzeului cu Ambasada R. F. G. la București), *Expoziția personală Florin Niculiu (1928-1997)* și *Sărbătorirea Muzeului la împlinirea celor 90 de ani de existență*.

Dincolo de importanța fiecărei acțiuni în parte, toate acestea au în spate câte o realitate neconsemnată niciunde. Fotografia germană, prima dedicată acestui gen, organizată de Muzeu,

* Muzeograf, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

** Muzeograf, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

¹ Nicoleta Arnăutu, Alina Butnaru, *Muzeul „Vasile Pârvan” - Centenar. Contribuții monografice, partea a II-a*, în „Acta Musei Tutovensius”. Memorialistică, nr. IV, 2019, p. 97-121.

bine popularizată, a atras un număr impresionant de vizitatori, dar și atenția Securității. La vernisaj, conform protocolului, a participat un grup de membri din cadrul Ambasadei, condus de atașatul cultural de la acea dată. Oaspeții Muzeului au fost impresionați de patrimoniul din expunerile permanente, de felul cum arăta instituția și de numărul bărlădenilor prezenți, impresii consemnate în Cartea de Aur a Muzeului. Înaintea începerii vernisajului, colega noastră - Eugenia Popușoi - intrigată de comportamentul unui vizitator, l-a scos pe acesta din sală și l-a prezentat securistului care făcuse instructajul personalului înainte de începerea evenimentului. „Suspectul” colegei noastre nu era decât un alt securist, bine dotat cu aparatură de înregistrare, care, după câteva momente, a reapărut în spațiul expozițional.

Dincolo de semnificația acestui eveniment, am avut ocazia să ne amuzăm pe seama flerului colegei noastre, în depistarea „răufăcătorilor”.

După multe noastre încercări eșuate, pictorul Florin Niculiu a acceptat să organizeze la Muzeu o amplă expoziție, în toamna anului 1988, eveniment care, asemenea *Fotografiei* germane, a intrat în aria de interes a Securității.

Într-o zi de toamnă foarte rece, într-un spațiu muzeal încălzit doar de opera artistului și de numărul impresionant al bărlădenilor, în prezența autorului și a confratelui său - Marin Paul Gherasim (1925-2016) -, poetul Ion Alexandru (1914-2000) ne-a purtat în lumea fascinantă a creației lui Florin Niculiu. Timp de mai bine de o oră, de la rostirea șoptită până la acutele vocii, cu treceri bine gândite, spiritul liber al filozofului și teologului a creat un moment nerepetabil, ajutându-ne pe cei noi, cei prezenți, să descoperim dincolo de formele și paleta artistului, tainele sacralului. Întregul moment a fost înregistrat pe casetă audio, urmând ca artistul, care intrase în posesia acesteia, să ne trimită a copie. Un interes aparte pentru această casetă l-a manifestat și Securitatea, care, printr-un reprezentat trimis a doua zi după vernisaj, a solicitat înregistrarea. Argumentul real al refuzului nostru nu l-a determinat să renunțe. Insistența acestuia, dar și prezența unor „ochi” din interiorul Muzeului au condus la amânarea, din partea noastră, a momentului privind recuperarea casetei de la artist.

Din nefericire, pe la mijlocul anului 1990, artistul ne-a mărturisit că nu mai știa unde este caseta, în acest fel rămânând pierdut un document important, care ar fi trebuit să existe în arhiva Muzeului.

Anul 1989 a debutat cu un proiect important, gândit cu mult timp în urmă: sărbătorirea Muzeului la cea de-a 75-a aniversare a existenței sale. Momentul jubileului a avut loc în toamnă, un eveniment aprobat la toate nivelele culturale și politice unde, spre surprinderea noastră, am găsit, contrar altor situații similare, bunăvoință și deschidere, atitudine ce ne-a adus satisfacții și dileme.

Aniversarea s-a desfășurat conform proiectului: sesiuni de comunicări științifice la fiecare secție, expoziții temporare, medalie jubiliară, catalog, materiale publicitare și mulți invitați din întreaga țară.

Sărbătoarea s-a încheiat cu un mare banchet, petrecere neconsemnată în niciun document. Momentul a fost organizat sub bagheta primului secretar bărlădean - Popa Dumitru - și a avut loc la Tutova, nu departe de Bârlad, la o fermă aflată sub conducerea inginerului Ion Dumitru, partener de cursă lungă a Muzeului, la fel ca inginerul Valentin Antohi, pe atunci director al I.E.P.A.M. Bârlad. La eveniment au participat, pe lângă oaspeții din țară, câțiva directori ai unor instituții importante, primul secretar al Municipiului împreună cu soția, alături de soția primului secretar de la Vaslui, doamna Stoica E., în calitate de istoric invitat la sesiunea jubiliară.

Dincolo de abundența și rafinamentul bucatelor și băuturilor, s-a creat o atmosferă de petrecere fără nicio barieră. Momentele remarcabile, apreciate de toată lumea și răsplătite cu aplauze, au fost cele susținute de Iulian Antonescu (1932-1991) care, derobat de funcțiile pe care

le avea, cu inteligența și șarmul care-l defineau, a avut un discurs democratic, cu multe trimiteri explicite la racilele regimului. Să fi fost o premoniție?

La scurt timp, Muzeul s-a înscris într-o nouă etapă, având în pragul acestei treceri o moștenire valoroasă, îmbogățită pe parcursul celor 75 de ani de existență. Sub aspect imobiliar, Muzeul avea un sediu central (Palatul fostei Prefecturi de Tutova), funcțional în totalitate. Sediul numit Casa Sturdza era într-o fază avansată de consolidare a clădirii, după seismele din 1977 și 1986, refuncționarea fiind gândită pentru nevoile Secției de Științele naturii, care nu mai avea expoziție permanentă din anul 1976. Următoarele două imobile - Casa Roșie și Casa Codrescu - au rămas în aceeași stare de ruină, provocată de cele două seisme, deoarece nu fuseseră obținute surse de finanțare, cu toate demersurile întreprinse sistematic.

În sediul central, Muzeul pusese la dispoziția publicului două expoziții permanente (la Secția de Artă și la Secția de Istorie-arheologie), cu o tematică ce începea cu perioada paleolitică și se încheia cu epoca lui Ștefan cel Mare. Restul spațiului era dedicat, în proporție de 80%, „Epocii de aur”. Până la definitivare, acest spațiu și un altul, de la etajul clădirii, au fost folosite pentru activități temporare.

Din perspectiva patrimoniului cultural, sfârșitul anului 1989, așa cum se poate constata din documentele de arhivă, înregistrase o creștere substanțială la toate secțiile, arheologia situându-se pe primul loc.

În ceea ce privește personalul instituției, exista un grup de muzeografi rămas la Muzeu din pasiune pentru profesia aleasă, alături de fotograf, restaurator și taxidermist, buni profesioniști, formați aici, de-a lungul anilor.

Concluzionând, Muzeul, în anul împlinirii celor peste șapte decenii de existență, se situa la nivelul unor instituții de cultură prestigioase, recunoscute pe plan local, național și european, care se adresa unei populații ce depășea peste 80.000 de locuitori.

Momentul declanșării evenimentelor din decembrie 1989, cu explozia de bucurie și atitudini ce puteau ușor degenera, așa cum s-a întâmplat în țară, a fost bine și corect gestionat, pe primul loc fiind puse apărarea și protejarea patrimoniului cultural.

Conștienți de faptul că, în desfășurarea unui astfel de eveniment, își face simțită prezența acea specie umană antrenată în a jefui sau distruge, așa cum istoria omenirii este plină de exemple, când artefacte din patrimoniul cultural al Muzeului au fost distruse, iar conducerea instituției a rămas mai bine de o săptămână în Muzeu, asumându-și obligația de a veghea și decide în situația nou creată.

Salariații Muzeului, fără excepție, au acceptat voluntar să facă parte din grupele organizate, ce rămâneau în instituție pe parcursul celor 24 de ore, urmărind cu toții desfășurarea evenimentelor din plan național la un televizor adus de acasă de unul dintre muzeografi.

În paralel, a existat o bună colaborare cu noile forțe instalate la conducerea orașului, mai ales cu comandantul Garnizoanei militare și Miliția, ale căror patrule veneau periodic în Muzeu, generând o stare de siguranță în contextul alarmant al zvonurilor care circulau.

După acest moment, când încă nu reușisem să ne dăm seama ce facem și încotro ne îndreptăm, a venit seismul din anul 1990 care a spulberat orice formă de optimism.

Primul an de după deschiderea democratică, pentru Muzeul bărlădean a însemnat distrugerea sediului central, clădirea ajungând într-o stare mult mai gravă față de anul 1977. Întreaga aripă de nord a clădirii se desprinsese de corpul central, toate spațiile expoziționale, depozitele, birourile etc., fuseseră acoperite de cantități imense de moloz, ce în cădere distruseseră bunuri, inclusiv de patrimoniu cultural.

Dintre celelalte trei sedii, cea mai puțin afectată a fost Casa Sturdza, aflată în proces de

consolidare. La Casa Roșie și Casa Codrescu au continuat degradările, în timp ce sediul Casei Memoriale necesita noi consolidări, toate evaluate la sume fabuloase, greu de obținut.

În aceste condiții, tot personalul Muzeului (împărțit pe echipe) s-a concentrat pe recuperarea, curățarea și împachetarea bunurilor. În prima etapă a celor din expozițiile permanente, apoi din depozite, birouri, laboratoare etc., aflate în aripa cea mai grav afectată.

Pentru patrimoniu a fost creat un spațiu în aripa de sus, care, deși fusese afectată, după îndepărtarea molozului, a fost singura soluție găsită în contextul în care, în oraș, nu exista niciun alt spațiu care ar fi putut răspunde tuturor condițiilor impuse într-o astfel de criză.

Această activitate epuizantă s-a întins pe o perioadă de câteva luni, scoțând Muzeul din circuit. Pe de altă parte, cu toții urmăream transformările și noile măsuri în plan național din domeniul culturii, alături de cele din plan local și județean, pentru a putea găsi culoarul necesar privind obținerea finanțărilor și readucerea Muzeului la ceea ce a fost.

În plan național, o serie de măsuri au fost confuze și heuripiste,² în timp ce altele au fost de salutat. Printre acestea amintim pe aceea cu privire la stabilirea categoriei muzeelor, hotărâre care a dat posibilitatea Muzeului nostru, ca după demersuri de decenii, să-și câștige categoria pe care o merita, conform patrimoniului pe care-l deținea (de categorie I A), nu înainte de a trece printr-o perioadă în care analiza superficială a dosarului nostru a condus la emiterea unei hotărâri de ministru, cu încadrarea într-o categorie inferioară. Aceasta a fost anulată ulterior, în urma demersurilor bazate pe situația reală a valorilor gestionate de Muzeu.

Tot atât de aberantă ni s-a părut și adoptarea politicii de centralizare, când muzeele au trecut de la ordonatori locali nepuncticioși la Ministerul Culturii. Inițial, am trăit cu speranța că, fiind vorba de un ordonator de credite cu posibilități financiare mai mari, vom rezolva marile noastre probleme. Dezamăgirea a venit foarte repede, deoarece „sacul” Ministerului nu putea susține rezolvarea multiplelor probleme ale fiecărui muzeu. După evaluarea acestei nefericite situații, Ministerul a revocat hotărârea, stabilind ca fiecare muzeu să revină la ordonatorul de credit pe care l-a avut inițial.

Acesta a fost un alt moment hotărâtor în ceea ce privește existența Muzeului. O reîntoarcere la Primăria Bârlad, al cărei buget nu putea acoperi toate nevoile urbei, pentru Muzeu echivala cu o moarte lentă și sigură.

În urma demersurilor întreprinse pe lângă unii dintre cei nou aleși,³ Muzeul a trecut de la Minister în subordinea Consiliului Județean Vaslui, un ordonator de credite care, și în prezent, susține Muzeul bârlădean.

În paralel, eram atenți la derularea evenimentelor din plan local, întrucât își făcuseră apariția acea categorie de oameni descurcăreți, influenți și pricepuți, în acapărarea cât mai multor sedii. Printre cele vizate se afla și un imobil înscris pe Lista monumentelor, care era, la acea dată, în administrația Primăriei, fiind casă de oaspeți a partidului. Cu un interior amenajat în regim hotelier, acest imobil dispunea, pe lângă camere, de o sufragerie, o bucătărie și mai multe spații de depozitare. Aici a fost cazat colecționarul Ion Chiricuță, în anul 1980, când a venit pentru prima dată la Bârlad și, credem noi, este data când colecționarul s-a hotărât să doneze valoroasa sa colecție, văzând disponibilitatea oficialităților și a Muzeului.

² Ne referim în mod special la abrogarea Legii patrimoniului, în condițiile în care granițele erau deschise, și a haosului privind protecția bunului cultural, aspect care a persistat până în anul 2000. Haosul legislativ a condus la unele sustrageri din muzee ale bunurilor de patrimoniu muzeal național, ca să nu le numim furturi, chiar din partea unor salariați.

³ În plan local, primarul ing. Ion Dumitru, un vechi partener al Muzeului, și senatorul prof. Virgil Popa, au fost cei care au înțeles situația în care se afla muzeul.

Beneficiind de înțelegerea și disponibilitatea primarului ing. Ion Dumitru și a senatorului prof. Virgil Popa, Muzeul a intrat în posesia acestui imobil, menținând destinația avută anterior. Aici au fost cazați oaspeți ai Muzeului, participanți la activitățile organizate de instituție, sau muzeografi, cercetători, doctoranzi veniți pentru a studia bunurile aflate în patrimoniul Muzeului.

Tot la acest început de drum, Muzeul s-a implicat în reînființarea Societății Culturale „Academia Bârlădeană” (în anul 1990), înființată în luna mai a anului 1915, cu o activitate constantă, desfășurată până în anii '50. Pe toată durata cât această societate a fost activă, Muzeul a avut un partener important în derularea unor proiecte culturale.

Dincolo de toate aceste implicări, Muzeul avea în față o nouă provocare, deloc inedită, ci doar faptul că se petrecea într-un alt regim politic, și anume concentrarea energiilor în găsirea surselor de finanțare pentru consolidarea imobilului, adus pentru a doua oară în postura de ruină „de lux”, în care se afla o importantă valoare din tezaurul cultural național.

Dat fiind faptul că imobilul era înscris pe Lista monumentelor, ne-am adresat Direcției Monumentelor de la care am obținut, în prima etapă, doar promisiuni, până la un anumit eveniment ce a avut loc la Bârlad, care le-a transformat în fapte.

Înainte de a prezenta acest moment, trebuie să consemnăm faptul că Muzeul a fost readus în atenția publicului printr-o serie de acțiuni temporare. Acestea erau organizate în spațiul de la etaj, special destinat, unde, după degajarea molozului și curățarea spațiului, au fost introduse panouri care reușeau să reducă din înălțimea de șapte metri a pereților, puternic „decorați” de cutremur.

În anul 1992, prin intermediul poetului și publicistului Cristian Simionescu (1939-2018), membru al Uniunii Scriitorilor, am reușit să comunicăm cu artistul Paul Neagu (1938-2004), căruia i-am prezentat spațiul de care dispunea Muzeul și i-am lansat invitația de a organiza o expoziție la Bârlad, pe care artistul a acceptat-o.

După mai bine de două decenii petrecute în Occident, artistul, format la Institutul „N. Grigorescu” din București, devenit o mare personalitate după ce s-a stabilit în Anglia, cunoscut ca pictor, grafician, sculptor, publicist și profesor, a revenit pentru prima dată în țară cu prilejul expoziției organizată de Muzeul nostru.⁴ La eveniment au participat Andrei Pleșu, în calitate de ministru, adjunctul Coriolan Babeți, însoțiți de un grup de artiști și confrăți veniți de la București și Iași, alături de un public numeros și de oameni de presă.

Paul Neagu, dincolo de condițiile în care se afla clădirea, a înțeles importanța valorilor tezaurizate la Bârlad, încât a făcut o donație generoasă, compusă din lucrările care au figurat în expoziție, la care, ulterior, s-au adăugat și altele, între care două sculpturi.

Începând cu anul 2012, în circuitul expoziției permanente a Secției de Artă, există un spațiu destinat donației artistului, la care s-a adăugat un bust în bronz ce-l reprezintă pe artist, donat de fratele acestuia, după trecerea în eternitate a lui Paul Neagu.

Evenimentul Paul Neagu a avut și o altă mare semnificație, necunoscută publicului, pe care o vom relata, întărindu-ne convingerea că Muzeul nostru, ori de câte ori a fost într-un impas major, a reușit de fiecare dată să fie salvat.

În anul 1988, domnul Andrei Pleșu, invitat fiind să participe la o activitate, a reușit să viziteze și să cunoască mare parte din patrimoniul Muzeului, mai ales cel din expozițiile permanente. Acțiunea, din nefericire, a fost anulată din cauza interzicerii venită de la nivel politic, încât oaspetele nostru a plecat cu imaginea, așa cum a afirmat, unui muzeu european.

Revenit, în calitate de ministru, și-a rezervat un timp pentru a vedea starea jalnică a imobilului și felul cum era depozitat patrimoniul. Înțelegând pericolul în care se aflau valorile de

⁴ Din nefericire, istoricii și criticii de artă și curatorii care s-au ocupat de opera artistului, după anul 1992, au omis să menționeze în scrierile lor despre această revenire a lui Paul Neagu în spațiul expozițional românesc.

patrimoniul, a promis că va sprijini demersurile noastre. După terminarea acțiunii, la care a participat un public numeros, ne-a solicitat să purtăm o discuție, mărturisindu-ne că a simțit tot timpul cum trepida planșeul din sala mare. Acesta a fost momentul care a marcat începerea finanțărilor din partea Ministerului, pentru consolidarea aripii de nord, în timp ce Consiliul Județean a asigurat finanțarea a tot ceea ce însemna modernizarea și funcționalitatea acestui spațiu.

Drumul deschis a fost anevoios, s-a derulat pe parcursul a mai bine de șapte ani, necesitând nu numai bani, dar și multă energie, pentru a putea evita capcanele și cărările șerpuite ale noii democrații. Totul s-a finalizat la sfârșitul anului 1998.

Și, pentru că evenimentele nedorite vin fără să fie invitate, în Muzeu s-a declanșat un incendiu, în toată noaptea, lăsând impresia că se manifesta în aripa recent consolidată. Incendiul a izbucnit de la o sobă supraîncălzită, existentă într-o încăpăre din corpul neconsolidat, unde muncitorii improvisaseră un loc pentru luarea mesei. Toate stricăciunile provocate au fost suportate de patronul care executa lucrările finale. A doua zi după incident, incendiul a devenit un subiect mult mediatizat pe plan local, presa liberă și mai puțin profesionistă la acea vreme a lansat ideea falsă că incendiul a mistuit mari valori culturale, motiv pentru care trebuia să cadă niște capete.

Desigur, toți factorii locali și județeni prezenți la fața locului, în lipsa presei, au constatat că singurele pagube sunt cele provocate de extinderea incendiului la o cupolă din corpul de clădire consolidat. Patrimoniul, aflat în capătul opus zonei incendiate, era în siguranță. Presa fusese informată fără a avea acces în imobil, interdicție determinată de necesitatea asigurării securității patrimoniului, în condițiile în care sistemul de efracție al clădirii fusese dezafectat din cauza cutremurului.

Vigilenți și democrați, unii politicieni cu funcții culturale și o parte a presei, care nu călcase în viața lor în Muzeu, lansaseră o nouă știre falsă, conform căreia la Muzeu, sub umbrela incendiului, patrimoniul Muzeului era sistematic jefuit. În fața unui asemenea fenomen, o comisie de experți condusă de ministrul Ion Caramitru a descins la Muzeu, unde au constatat că lucrurile stăteau cu totul altfel, realități pe care le-au comunicat presei, a cărei acces în Muzeu, din aceleași raționamente, a fost interzis.

Muzeul a stat în atenția presei „libere” o bună perioadă de timp, atacuri pe care a trebuit să le gestionăm cu multă atenție. În goana nebună după senzațional, presa locală și județeană lansau o mare știre conform căreia, după incendiu și jefuirea patrimoniului, piese de patrimoniu cultural național erau depozitate în spații insalubre, cu multă umezeală și apă, ceea ce ducea la degradarea patrimoniului. Această știre total falsă ne-a creat mari probleme, deoarece a ajuns la urechile membrilor de familie ai donatorului Ion Chiricuță care, alarmați, s-au deplasat la Bârlad, însoțiți de avocați, fiind foarte revoltați de atitudinea lipsită de respect față de integritatea bunurilor culturale. Ulterior, după ce au văzut condițiile în care sunt depozitate piesele, s-au liniștit, solicitându-ne o dată estimativă cu privire la readucerea acestora în circuitul expozițional. Deși nu am putut estima la acel moment o dată exactă, le-am prezentat proiectul nostru intitulat *Muzeul colecțiilor*, ce urma să-l organizăm în imobilul Casa Sturdza, aflată în procesul definitivării consolidărilor și refuncționalizării.

La sfârșitul anului 1994, constructorul a ieșit din clădire, iar nouă ne-a revenit sarcina de a igieniza și pregăti spațiul pentru expunerea bunurilor. Având un patrimoniu atât de bogat numeric și din perspectiva domeniilor, am convenit să expunem mare parte din colecțiile intrate în patrimoniul Muzeului de-a lungul timpului.

Primele două colecții selectate au fost cele donate de Ion Chiricuță și Marcel Veinfeld, care aveau și clauze speciale, în sensul că trebuiau să figureze în expunere și nu în depozite. Au mai

fost expuse bunuri din colecția preot stavrofor Ursăcescu, grupate pentru prima dată sub această titulatură, a scriitorului George Ivașcu, a dr. Constantin Teodorescu, a pictorului Ștefan Constantinescu și cea a colonelului ing. Ion Negoescu. Inaugurarea a avut loc în anul 1995, când Muzeul a organizat Sesiunea Națională a Muzeelor de Artă, *Muzeul colecțiilor* fiind un studiu de caz. La această sărbătoare, au participat membri ai familiilor donatorilor, între care și cei doi fii ai donatorului Ion Chiricuță, veniți din Germania, special pentru acest vernisaj.

Acesta este momentul când Muzeul a reintrat în circuitul expozițional, cu o expoziție permanentă și două spații rezervate, unul în sediul central și celălalt în imobilul recent renovat, dând posibilitatea muzeografilor de la secții să-și desfășoare programele culturale dedicate publicului.

După anul 1995, Muzeul a reintrat, încet dar cu speranță, pe o linie ascendentă, determinată de profesionalismul unei generații de muzeografi și de deschiderea ordonatorului de credite - Consiliul Județean Vaslui - care a finanțat substanțial toate proiectele Muzeului.

Un proiect amplu și costisitor a fost determinat de generoasa ofertă venită din partea sculptorului Marcel Guguianu (1922-2012), care, împreună cu pictorul Corneliu Vasilescu, sunt doi fii ai locului, din generația ce i-a urmat lui Nicolae Tonitza, cu care Muzeul a menținut o legătură permanentă încă de la debutul acestor artiști.

Încă din anii '70, Marcel Guguianu și-a manifestat dorința, așa cum spunea adeseori, ca, în calitate de „fiu risipitor”, să se întoarcă acasă cu brațele pline, oferind orașului o importantă donație din creația sa.

Valoric și numeric, oferta sculptorului era atât de generoasă încât Muzeul, trecut prin cele trei seisme, nu putea pune la dispoziția artistului niciun spațiu.

În anul 1997, sculptorul a revenit cu o nouă ofertă, însoțită și de un inventar de lucrări, documente de arhivă, ustensile de lucru și alte bunuri personale, pe care era dispus să le doneze.

Cu toată criza de spațiu, deschiderea de care a dat dovadă Consiliul Județean Vaslui, după o analiză atentă a situației imobilelor deținute de muzeu, s-a concretizat în atribuirea imobilului numit Casa Codrescu, aflat într-o fază avansată de degradare din cauza seismelor din 1977, 1986 și 1990, pentru adăpostirea donației Marcel Guguianu. Din punct de vedere arhitectural, imobilul era unicat, un stil compozit de început de secol XX, cu ineditul postament al casei format din meplaturi în stil gotic, realizate în Italia, la comanda Mănăstirii de la Florești. Fostul proprietar al casei se pare că a achiziționat aceste piese de la mănăstire. Pe de altă parte, în acest imobil a locuit, pentru o perioadă, cunoscutul colecțional Saint George care, conform obiceiului său, când poposea într-o garnizoană, aducea și colecția proprie, pe care o pune la dispoziția cunoscătorilor.

Presa anului 1912 prezenta pe larg evenimentul deschiderii Muzeului Saint George, la Bârlad, exact cu doi ani înainte de înființarea Muzeului Județean Tutova. Imobilul, cu dubla sa importanță sub aspect arhitectural și cultural, a fost aprobat pentru consolidare și refuncționalizare în vederea expunerii donației M. Guguianu.

Însă, specialiștii s-au pronunțat pentru demolarea și reconstruirea identică a imobilului, dat fiind gradul avansat al degradărilor acestuia. Adoptarea legilor de reconstruire a proprietăților a condus la apariția proprietarilor imobilului care, pe calea justiției, au recuperat clădirea, iar Muzeul a trebuit să abandoneze proiectul de refacere a casei.

În această nouă situație, Marcel Guguianu, în calitate de moștenitor, trebuia să primescă de la Primăria locală restituirea a două proprietăți, una situată în zona Bisericii Vovidenia, unde se afla locuința familiei Guguianu, ce fusese demolată în urma modernizărilor făcute în zonă, iar cea de-a doua proprietate era situată în apropierea actualului Hotel „Moldova”, unde se aflau laboratoarele și cofetăria tatălui său.

Marcel Guguianu s-a adresat Primăriei Bârlad, comunicând faptul că renunță la dreptul de

a reîntra în posesia celor două proprietăți, cu condiția să se găsească un loc unde să se construiască un imobil care să adăpostească donația pe care intenționa să o facă. Autoritățile aceluia moment au acceptat această propunere și au dat în proprietatea Muzeului un teren, în zona centrală a orașului, situat nu departe de sediul central al Muzeului. Pe acest loc, pentru prima dată în Bârlad, s-a construit o clădire care a avut de la bun început destinația de a fi muzeu. Arhitectul V. Vericeanu, un bun prieten de-al artistului, a proiectat o clădire cu etaj, cu spații generoase pentru expunerea lucrărilor de sculptură și alte spații pentru celelalte activități. De asemenea, a fost gândit un parc în jurul clădirii, pentru expunerea în aer liber a operelor sculpturale de mari dimensiuni.

După finalizarea clădirii, în anul 2003, spațiul a fost amenajat pentru expunerea lucrărilor. Inaugurarea Muzeului s-a desfășurat în prezența președintelui țării, Ion Iliescu, a prietenilor artistului și a publicului bârlădean. La scurt timp, a avut loc o a doua inaugurare a spațiului, în prezența primului ministru Adrian Năstase.

Dincolo de faptul că artistul se cunoștea de foarte mult timp cu cele două personalități politice, nu trebuie exclus și faptul că ne aflăm în plin an electoral.

Între timp, dubla finanțare de la Ministerul Culturii și Consiliul Județean Vaslui, privind consolidarea aripii de nord și asigurarea utilităților, a făcut posibil ca un nou spațiu să fie câștigat. Aici au fost amenajate depozitele pentru Secțiile de Istorie-Arheologie și Artă, birourile și spațiile pentru activitățile temporare, la etaj și parter.

În anul 2000, pe cele două niveluri, a fost organizată în premieră o expoziție de artă cu caracter permanent, în cadrul acesteia fiind expuse lucrări ale artiștilor contemporani, din perioada 1950-2000, existente în fondul creat în Muzeu începând cu anii '70.

La acest moment, Muzeul avea trei secții cu expoziții permanente: cel de la Casa Sturdza, Pavilionul Marcel Guguianu și aripa de nord de la sediul central, iar celelalte două secții, neavând expoziții permanente, foloseau spațiile destinate activităților temporare, valorificând patrimoniul specific fiecărei secții.

După rezolvarea unui singur corp, din cele trei ale imobilului Muzeului, a urmat o perioadă când, cu toate insistențele și demersurile, nu a fost posibil să se găsească o sursă de finanțare pentru renovarea clădirii. Între timp, apăruseră și finanțările europene, cu ajutorul cărora, în următorii zece ani, clădirea a reîntrat în circuitul expozițional.

O primă speranță în rezolvarea unor noi spații necesare Muzeului a apărut odată cu măsurile guvernamentale privind privatizarea Băncilor Agricole, în sensul că spațiile necumpărate de noul investitor rămâneau în proprietatea consiliilor județene. Întrucât la Bârlad, fosta Bancă Agricolă avea un imobil impozant, situat într-o zonă centrală, nu departe de sediul mare al Muzeului, au fost începute demersurile pentru obținerea acestuia, demersuri soldate cu succes.

Deși aveau o cu totul altă destinație, în scurt timp s-a reușit, cu contribuția și efortul colectivului din Muzeu, să se creeze mai multe spații expoziționale. În urma consultărilor, secțiile Personalități bârlădene și Științele naturii au beneficiat de aceste noi spații, întrucât prima secție nu avusese niciodată o expoziție permanentă, iar cea de-a doua se afla în suferință, din anul 1976, atât din lipsa unui spațiu permanent, cât și din cauza instabilității specialiștilor de la secție. Muzeografi de la Istorie-Arheologie primiseră două încăperi generoase, toate spațiile fiind astfel gândite pentru a putea fi înscrise într-un circuit expozițional corect. Între aceste spații de la etajul clădirii, se interpunea un balcon, care a fost introdus în circuitul expozițional prin organizarea evenimentelor cu caracter temporar.

După repartizarea spațiilor, s-a trecut la realizarea proiectelor tematice și tehnice, integral îndeplinite de specialiștii Muzeului și adaptate la noul spațiu. La Secția Personalități bârlădene, expoziția permanentă intitulată *Bârladul cultural* este un spațiu destinat evoluției culturii

bârlădene, în perioada secolelor XIX-XX (instituții de învățământ, presă-tipărituri, societăți cultural-științifice, instituții de cultură) (instituții de învățământ, presă-tipărituri, societăți cultural-științifice, instituții de cultură), Societății Culturale „Academia bârlădeană” și personalităților locale (oameni de știință, scriitori, profesori, muzicieni).

În ce privește realizarea expoziției permanente de la Secția Științele naturii, din dorința de a veni cu un element de noutate, Muzeul a stabilit legătura cu profesorul universitar Ileana Crăciun, legătură ce s-a materializat într-o colaborare fructuoasă și trainică. La solicitarea instituției noastre muzeale, cunoscuta specialistă, autoarea mai multor expoziții permanente a muzeelor din țară, a acceptat invitația și colaborarea pentru transpunerea planului tematic inițiat de unul dintre cei doi muzeografi de la secție, în perioada 2001-2003, în spațiul de la demisolul clădirii. Ochiul expertului Ileana Crăciun a găsit cea mai bună soluție pentru utilizarea întregului spațiu, optând pentru sistemul unor diorame deschise și renunțând la butaforii. A fost adusă vegetație naturală, conservată, ca parte componentă a biotopurilor ce s-au construit pe baza bunurilor existente la acea dată în patrimoniul secției.

În primele luni ale anului 2004, cu zile dintre cele mai geroase, specialistul Ileana Crăciun, împreună cu cei doi muzeografi de la secție, având sprijinul Primăriei Bârlad, Direcției Silvice de la Vaslui și Bârlad, a reușit să aducă din natură toate elementele necesare. Interesant este faptul că invitata noastră, fiind cazată la Casa de oaspeți, a venit cu o idee pe care am acceptat-o fără rezerve. În curtea Casei se aflau câțiva salcâmi, din care mai rămăseseră doar trunchiurile cu câteva ramuri plâpânde, trunchiuri care, din cauza bolii cunoscută sub numele de „cancerul copacilor”, au căpătat aspectul unor adevărate „sculpturi”. Respectiv trunchiuri au fost folosite și se află în expoziție, ca suport pentru prezentarea păsărilor de pradă, și la intrarea în spațiul expozițional.

Muzeografi de la Istorie-Arheologie au rezervat un spațiu pentru o tematică axată pe personalitatea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, privită în contextul epocii sale, în timp ce al doilea spațiu a devenit un cabinet numismatic, unde au fost etalate de la tezaurele romane și bizantine până la cele din secolul al XV-lea și bancnote de secole XIX-XX, majoritatea fiind clasate în categoria Fond și Tezaur.

Sărbătorirea împlinirii celor nouă decenii din existența Muzeului s-a petrecut în anul 2004, cu un bogat program la care au contribuit toate secțiile. Ineditul acestei aniversări a constat în faptul că, pentru prima dată, Muzeul avea patru secții funcționale cu oferte culturale importante și diverse. Excepție făcând sediul central, cu doar o aripă, din cele trei, introdusă în circuitul expozițional.

Toate secțiile dispuneau de depozite moderne, laborator și spațiu pentru desfășurarea altor activități muzeale. Securitatea patrimoniului era asigurată prin sisteme antiefracție și antiincendiu, la nivelul cunoașterii în aceste domenii la acea dată.

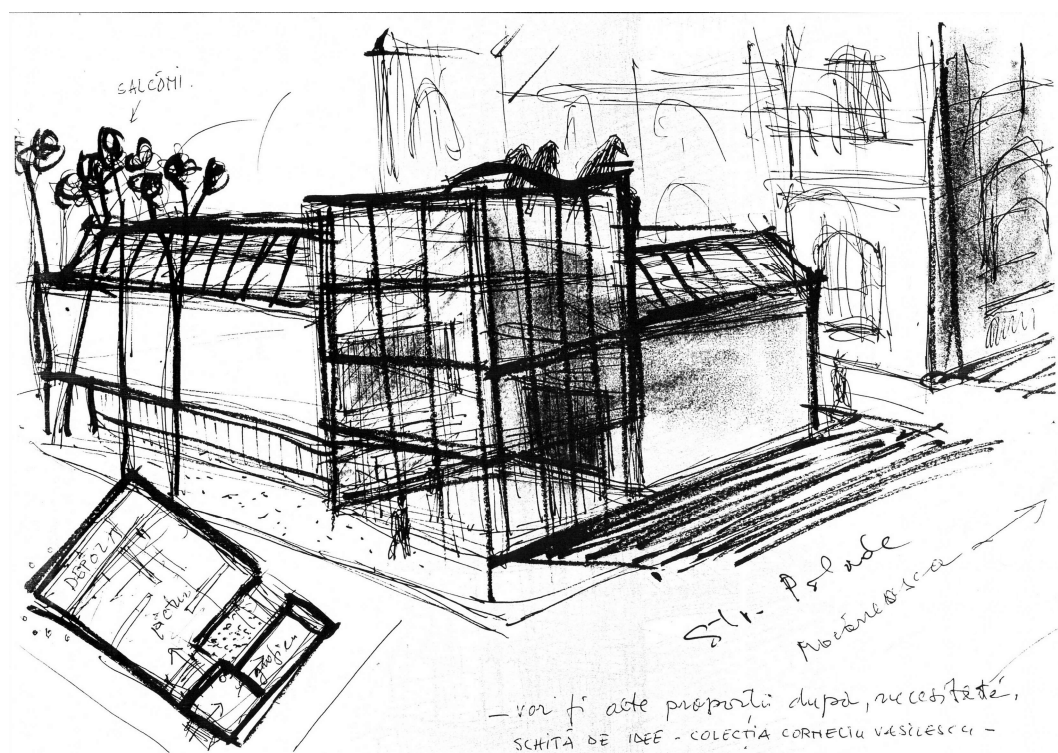
Și, tot pentru prima dată, semnalăm prezența unui muzeu de autor, sculptor, printre puținele din țară, de acest fel.

Toate aceste realizări se datorează unui colectiv restrâns, profesioniști care au optat și îmbrățișat această profesie de muzeograf din pasiune, trecând peste toate greutățile specifice unei perioade ce a fost dominată de regimul comunist, precum și de capriciile și ineditele evoluții ale democrației românești, înscrisă în acea particularitate a noului mileniu: globalizarea și consumerismul.

Desigur, pentru o parte dintre specialiștii Muzeului, cei care încheiau un stagiu complet de activitate continuă au avut sentimentul de ușurare, deoarece, pentru prima dată, au văzut Muzeul funcțional aproape la întreaga sa capacitate. Au rămas în urma acestora multe alte proiecte, care au fost preluate și duse mai departe, contribuind astfel la întărirea și îmbogățirea acestei importante

instituții cu rol de a aduna, cerceta, apăra și valorifica valorile naționale.

Printre acestea se numără proiectul donației pictorului bărlădean Corneliu Vasilescu, un prieten devotat al Muzeului, unul dintre cei mai reprezentativi pictori gestualisti din România. Ani buni, împreună cu artistul, am gândit proiecte în vederea rezolvării problemei unui spațiu, un capitol mult deficitar în existența Muzeului. Încurajați de succesul obținut cu muzeul de autor al sculptorului Marcel Guguianu, în cadrul întâlnirilor noastre, pictorul Corneliu Vasilescu a făcut o schiță a clădirii în care i-ar plăcea să-i fie expusă donația, la Bârlad. Această schiță, pe care o vom reproduce în premieră, mai jos, este o mărturie a căutărilor privind găsirea unei rezolvări a ofertei de îmbogățire a patrimoniului de artă.

Încheiem intervenția noastră cu anul 2004, an care marchează nouă decenii din existența Muzeului bărlădean, pe care-l considerăm important deoarece este prezent în rețeaua muzeală cu oferte culturale specifice celor patru secții și cu tot atâtea sedii, unde, pe lângă expoziții permanente, există condiții pentru tot ceea ce ține de celelalte activități specifice.

Adăugăm și câteva opinii, legate mai ales de triada care definește muzeul ca instituție de cultură specializată - sediu-patrimoniu-specialiști - în cadrul căreia dinamica sediilor și, mai ales, cele mai nou construite cu destinație muzeală, precum și a patrimoniului, continuă să rămână fără rezolvare întrucât lipsește politica clară de finanțare din partea proprietarului acestei avuții naționale: statul român.

În ceea ce privește personalul de muzeu, probabil, așa cum a fost în toate timpurile, se vor găsi tineri atrași de bunul cultural, pasionați de această fascinantă profesie, aceea de muzeograf.

**“VASILE PÂRVAN” MUSEUM – THE 100th ANNIVERSARY.
MONOGRAPHIC CONTRIBUTIONS - PART THREE**

In our intervention, the third part, we will be chronologically presenting some of the moments of the last communist decade (1980-1990), together with those going through until 2004.

The year 2004 has anniversary meaning, when nine decades of existence of the museum from Bârlad were celebrated.

The decade 1980-1990 saw achievements shadowed by the devastating earthquake of 1990, that took the museum out of the circuit, a situation similar to the one in 1977.

With all difficulties, throughout the 14 years during the new political regime, the museum continued to have achievements, in terms of growing the patrimony, as well as, in particular, increasing the number of locations.

In 2004, the museum reentered the exhibiting circuit with several permanent exhibitions and two new sections.

For the first time, the museum came with two offers: Marcel Guguianu author museum, achieved based on the donation made by the sculptor from Bârlad and the funds that enabled the construction of a new location, with museum destination; and the second offer, coming from the Personalities Section that, for the first time, was provided a new location and a permanent exhibition (“Cultural Bârlad”).

In the same location, the Natural Science Section opened its gates, after it lacked both a location and an exhibition during 1976 and 2004.

The history-archeology section, benefiting from a more restricted space, organized two exhibitions on the topic of Cuza and his era and a numismatic chamber, comprising a significant selection of pieces of ancient and medieval thesauruses, to 19th-20th century banknotes.

Together with these exhibitions, the museum had two more locations: “Sturdza House” (a location where, in 1995, the “Collections Museum” was inaugurated) and the central location, where, in the only consolidated wing, out of the three of the building, a contemporary Romanian art exhibition was functioning since 2001.

Until the 100th anniversary, in 2014, the central building was consolidated, a space that was used for the history-archeology and art sections.

Pictorul Sabin Bălașa la expoziția de pictură și grafică din colecțiile Muzeului „Vasile Pârvan” și ale colecționarilor bărlădeni (mai 1984)

de la stg. la dr.: Emil Copceac, partener cultural al muzeului, pictorul Sabin Bălașa, dr. G. Oanea și dr. Constantin Teodorescu

Expoziția „Centenar N. N. Tonitza” (1986)

de la dr. la stg: critic de artă Radu Ionescu, sculptorul Ion Irimescu, dr. Constantin Teodorescu, critic de artă Valentin Ciucă

Centenar „N. N. Tonitza” (1986)

de la stg. la dr.: critic de artă Radu Ionescu, dr. Marcel Veinfeld, prof. Traian Nicola

Expoziția Ion Sălișteanu (1989)

**artistul Ion Sălișteanu și criticul de artă
Radu Ionescu**

***Expoziția Paul Neagu
(1991)***

**prima expoziție a artistului,
în România, după 30 de ani**

***Expoziția Pastel
contemporan (mai 1992)***

**de la dr. la stg.: critic de
artă Grigore Ilisei, artista
Elena Uță Chelaru,
Gabriela Bidu, muzeograf
Nicoleta Amăutu, artistul
Dan Constantinescu**

Sesiunea națională a muzeelor de artă (1993)

- sala Teatrului „V. I. Popa”, Bârlad -

Prezidiul Sesiunii naționale a muzeelor de artă (1993)

de la dr. la stg.: prefectul de Vaslui, senatorul Virgil Popa, prof. univ. dr. Ioan Opreș, scriitorul Ion Țugui, primarul Bârladului Aurel Găvan, scriitorul Constantin Ciopraga, dr. I. Mircioiu, cercetător Doina Pungă

Expoziția de tapiserie - Ceta Neamțu (1993)

de la dr. la stg.: critic de artă Valentin Ciucă, artista Ceta Neamțu, muzeograf Nicoleta Amăluțu, cercetător Doina Pungă

Expoziția de artă decorativă (1993)

de la stg. la dr.: prof. univ. dr. Ioan Oprea, scriitor Ion Țugui, muzeograf Nicoleta Amăutu

Expoziția de tapiserie și sculptură (1994)

de la dr. la stg.: critic de artă Valentin Ciucă, artistele Elena Marinescu Hasche și Gabriela Manole-Adoc

Expoziția de tapiserie și sculptură (1994)

de la stg. la dr.: artista Gabriela Manole-Adoc, artista Elena Marinescu Hasche, critic de artă Valentin Ciucă, muzeograf Nicoleta Amăutu

**80 de ani de la înființarea
Muzeului „Vasile Pârvan”
(1994)**

-sala Teatrului „V. I. Popa”,
Bârlad-

**80 de ani de la înființarea
Muzeului „Vasile Pârvan”
(1994)**

- sala Teatrului „V. I. Popa”,
Bârlad-

de la stg. la dr.: prof. Virgil
Popa, scriitor Mircea
Coloșenco, dr. Ionescu
Moteș, critic de artă Valentin
Ciucă, primarul Bârladului -
Aurel Găvan

**Expoziție de grup -
Elena Uță Chelaru,
Florin Lazăr Alexie și
Mihai Marin Cârstea
(1994)**

de la stg. la dr.: Elena
Uță Chelaru, Mihai
Marin Cârstea, Florin
Lazăr Alexie, critic de
artă Valentin Ciucă,
scriitor Mircea
Coloșenco

Părintele Galeniu în vizită la Muzeul „Vasile Pârvan” - Colecția dr. Ion Chinculea (1995)

Expoziția Rădăcini ale civilizației străromânești în Muntenia de răsărit, Moldova de sud și centrală în sec. III-XI p. Chr. (1995-1996)

Muzeografi: Eugenia Popușoi, Lăcrămioara Boros, Tamilia Simion, Marius Constantinescu, Mircea Nicu

Vernisajul Expoziției de arheologie legată de obiceiuri de port în aria Culturii Sântana de Mureș, organizată de muzeograful Mircea Mamalaucă (dreapta), în anii '90, punct de pornire pentru organizarea expoziției cu aceeași tematică în anul 2005, itinerată la 15 muzee și premiată cu Premiul național „Constantin și Hadrian Daicoviciu”

*Vizita ministrului culturii
Viorel Mărginean la Muzeul
„Vasile Pârvan” - Colecția dr.
Ion Chiricuță (1996)*

de la dr. la stg.: ministru Viorel
Mărginean, deputat Dan
Marțian, muzeograf Nicoleta
Amăutu, muzeograf Ion
Mancăș

*Expoziția și simpozionul
„Cuza și Unirea” (24
ianuarie 1998)*

de la dr. la stg.: prof. univ.
Mișu Timofte, prof. Oltea
Râșcanu Gramaticu,
academician Gheorghe
Platon, prof. Elena Monu,
muzeograf Alina Butnaru

*Expoziția de gravură și
tapiserie - Marcel Chimoagă
(1998)*

de la stg. la dr.: medic
Nicolae Botezatu, muzeograf
Nicoleta Amăutu, artiștii
Marcel Chimoagă, Dragoș
Pătrașcu, ?

Lansarea Catalogului 2000 de ani de creștinism (2000)

muzeografi Mircea Mamalaucă și Eugenia Popușoi

Aspect din expoziția 2000 de ani de creștinism (2000)

**Vizita ministrului culturii
Răzvan Teodorescu la Muzeul
„Vasile Pârvan” - Colecția dr.
Ion Chircuță (2001)**

de la dr. la stg.: muzeograf
Nicoleta Arnăutu, ministrul
Răzvan Teodorescu, președinte
al CJ Vaslui Ion Manole,
primarul Bârladului Ion
Juverdeanu

**Aspect din timpul vizitei
ministrului culturii Răzvan
Teodorescu la Muzeul
„Vasile Pârvan” - Colecția
dr. Ion Chircuță (2001)**

de la dr. la stg.: primarul
Bârladului Ion Juverdeanu,
actorul Marcel Anghel,
ministrul Răzvan
Teodorescu, muzeograf
Nicoleta Arnăutu

**Vizita președintelui României,
Ion Iliescu, la inaugurarea
Muzeului de autor Marcel
Guguianu (2004)**

Vizita președintelui României, Ion Iliescu, la inaugurarea Muzeului de autor Marcel Guguianu (2004)

de la stg. la dreapta: sculptorul Marcel Guguianu, președintele Ion Iliescu, primarul Bârladului Constantin Constantinescu

Aspect de la inaugurarea Muzeului de autor Marcel Guguianu (2004)

- Cătălin Guguianu, fiul sculptorului Marcel Guguianu -

Aspect de la inaugurarea Muzeului de autor Marcel Guguianu (2004)

- Angela Similea -

Aspect de la inaugurarea Muzeului de autor Marcel Guguianu (2004)

de la dr. la stg.: actorul Ștefan Iordache, prof. Valeriu Amăuțu, secretarul literar al Teatrului „V. I. Popa” - Vasile Mălinescu, muzeograful Mircea Mamalaucă și Nicoleta Amăuțu

Decernarea Premiului Ion Frunzetti acordat pentru proiectul Muzeul de autor Marcel Guguianu, în prezența ministrului culturii Mona Muscă (2005)

90 de ani de la înființarea Muzeului „Vasile Pârvan” (2004)

-sala Teatrului „V. I. Popa”, Bârlad-

de la stg. la dr.: sculptorul Marcel Guguianu (la tribună), muzeograf Nicoleta Amăutu, muzeograf Mircea Mamalaucă, scriitorul Mircea Coloșenco, poetul Lucian Vasiliu, prof. dr. Ion Ioniță, prof. dr. Mircea Babeș, prof. dr. Ioan Mitrea, cercetător Doina Pungă, prof. dr. Dan Gh. Teodor, prof. Oltea Gramaticu, actorul Constantin Petrican, primarul Bârladului - Constantin Constantinescu

de la stg. la dr.: pictorul Corneliu Vasilescu (la tribună), muzeograf Nicoleta Amăutu, muzeograf Mircea Mamalaucă, scriitorul Mircea Coloșenco, poetul Lucian Vasiliu, prof. dr. Ion Ioniță, prof. dr. Mircea Babeș, prof. dr. Ioan Mitrea, sculptorul Marcel Guguianu, dr. Constantin Teodorescu, cercetător Doina Pungă, prof. dr. Dan Gh. Teodor, prof. Oltea Gramaticu

Aspect de la inaugurarea sediului Muzeului „Vasile Pârvan” din str. Republicii nr. 235, în prezența președintelui CJ Vaslui – Ion Manole (2004)

Aspecte de la inaugurarea expoziției permanente de numismatică a Secției de Istorie-archeologie (2004)

- sediul Muzeului „Vasile Pârvan” din str. Republicii nr. 235 -

de la stg. la dr.: muzeografa Eugenia Popușoi, ?, senatorul Virgil Popa, președintele CJ Vaslui – Ion Manole, primarul orașului Bârlad – Constantin Constantinescu, senatorul Aristide Roibu

Aspecte de la inaugurarea expoziției permanente „Cuza și epoca sa” a Secției de Istorie-archeologie (2004)

- sediul Muzeului „Vasile Pârvan” din str. Republicii nr. 235 -

*Aspect de la deschiderea
expoziției permanente
„Flora și fauna județului
Vaslui” a Secției Științele
naturii (2004)*

- sediul Muzeului „V. Pârvan”
din str. Republicii nr. 235 -

de la stg. la dr.: senatorul
Aristide Roibu, muzeograf
Cristina Carata, muzeograf
Laurențiu Ursachi, președintele
CJ Vaslui - Ion Manole, primarul
orașului Bârlad - Constantin
Constantinescu, muzeograf
Oana Carciug

*Aspect de la deschiderea
expoziției permanente „
Flora și fauna județului
Vaslui” a Secției Științele
naturii (2004)*

- sediul Muzeului „V.
Pârvan” din str. Republicii
nr. 235 -

dr.: prof. dr. Ileana
Crăciun
stg.: muzeograf Aurora
Marcu

*Aspect de la inaugurarea
expoziției permanente
„Bârladul cultural la sfârșitul
mileniului II” a Secției
Personalități bârlădene
(2004)*

(sediul Muzeului „V. Pârvan”
din str. Republicii nr. 235)

În prim plan - scriitorul
Simion Bogdănescu

În planul doi, stânga -
medicul și scriitorul C. D.
Zeletin

*Aspecte de la inaugurarea
expoziției permanente
„Bârladul cultural la
sfârșitul milenului II” a
Secției Personalități
bârlădene (2004)*

(sediul Muzeului „V.
Pârvan” din str. Republicii
nr. 235)

PUBLICAȚII PENTRU COPII ȘI TINERET DIN PATRIMONIUL MUZEULUI „VASILE PÂRVAN”

Alina BUTNARU*

Keywords: magazines, children, young people, collections of “Vasile Pârvan” Museum.

La instaurarea regimului comunist, mai existau două reviste pentru copii și tineret, care rezistaseră pe piață – „**Dimineața copiilor**” (1924-1938) și „**Universul copiilor**” (1925-1948) -, publicații ce apăreau ca supliment la două ziare: prima la „Dimineața”, iar a doua la „Universul”. Andrei Milca, autorul articolului *Publicațiile pentru copii și tineret din România comunistă. Divertisment și propagandă între 1947 și 1989*, articol apărut în „Punctul critic” (format online), nr. 3 din 28 septembrie 2018, prezintă cursul evenimentelor privind aceste două publicații menționate mai sus, relatarea faptelor fiind mult mai interesantă în privința revistei „Dimineața copiilor”, care avea la conducerea ei pe Nicolae Batzaria¹ și Marin Iordache, dar și autori precum Victor Ion Popa, Petre Dulfu, Th. Speranța și Radu Gyr. Prin aplicarea unei strategii de marketing bine gândită, Stelian Popescu, care se afla la conducerea ziarului „Universul”, a reușit să-l determine pe Nicolae Batzaria să părăsească „Dimineața copiilor” și să treacă în cealaltă tabără, iar la puțin timp după această mutare (după luna decembrie a anului 1937), guvernul Goga-Cuza a hotărât sistarea apariției revistei „Dimineața copiilor”. Astfel, s-a asigurat continuitatea revistei „Universul copiilor”, până în anul 1948. Seria nouă a acestei reviste, apărută în timpul regimului Groza-Dej, l-a avut ca redactor pe Mihai Gafița, timp de un an (1947-1948), perioadă în care au avut loc transformări majore în apariția publicației: portretul regelui Mihai (care se afla pe prima pagină a revistei, alături de cel al lui Petru Groza) a fost înlocuit cu un colind (*Colind al păcii*); cele mai însemnate sărbători religioase și naționale au fost înlocuite cu *Date însemnate*; multe dintre rubrici au „îmbrăcat” haina rusească. Era evident că, prin intermediul acestei reviste, se pregătea terenul pentru inocularea doctrinei comuniste în rândul adolescenților.

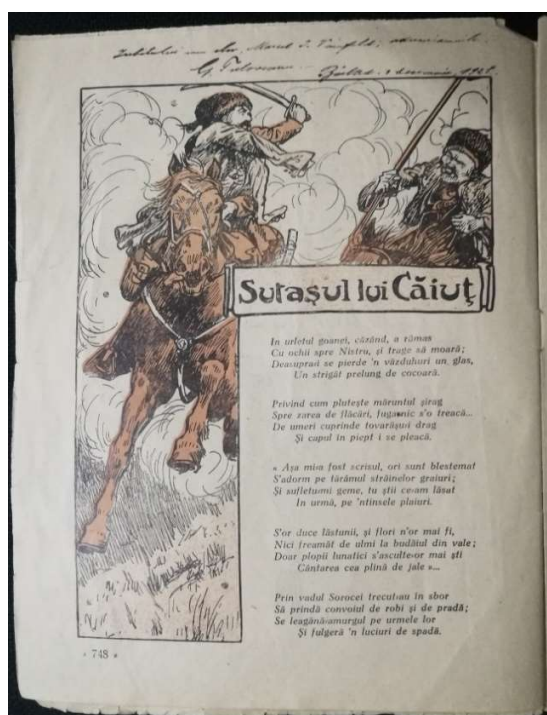
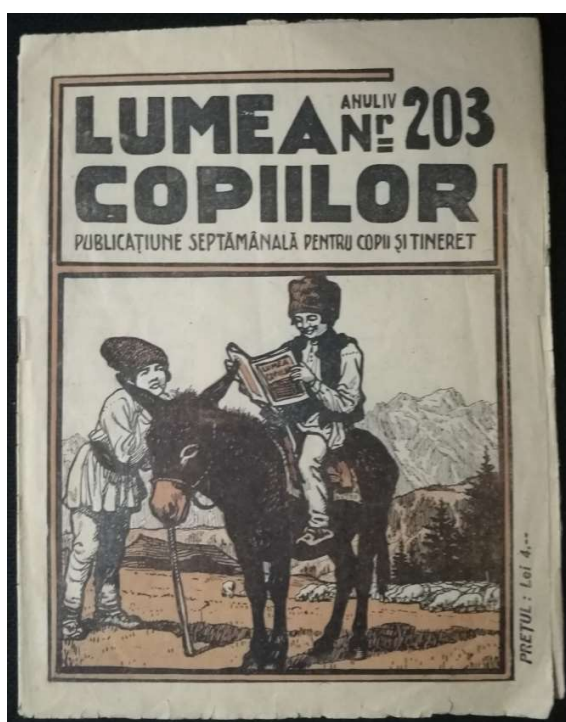
O privire de ansamblu asupra următorilor 20 de ani, din anul 1947 până la finele anilor '60, aduce în prim plan câteva titluri de reviste pentru copii și tineret, care se aflau în slujba noului regim: „Licurici” (apărută pe 12 aprilie 1947), „Pogonici” (lansată în anul 1949), „Luminița” (fondată în anul 1953), „Cravata roșie” (apărută la data de 1 aprilie 1953 și care a înlocuit revista „Licurici”), „Cutezători” (editată pentru prima dată pe 28 septembrie 1967 și care a înlocuit revista „Cravata roșie”). Gazeta „Scînteia pionierului” (primul număr a apărut pe 26 martie 1953) a avut aceeași soartă ca revista „Cravata roșie”, fiind „înghițită” de revista „Cutezători”.

Parcurgând în ordine cronologică publicațiile pentru copii și tineret, aflate în fondul Muzeului nostru, ne oprim pentru început la revista „**Lumea copiilor**”, editată în perioada interbelică (1922-

* Muzeograf, Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad.

¹ Nicolae Constantin Batzaria (n. 20 noiembrie 1874, Kruševo, Macedonia - d. 28 ianuarie 1952, București) prozator și publicist, parlamentar și ministru în guvernul fostului Imperiu Otoman.

1927), inițiată și condusă de G. Filip,² tipograf și editor, întemeietorul și directorul, timp de două decenii, al Institutului de arte grafice și editură „Minerva”.³ Revista „Lumea copiilor” apăruse în perioada când încă se mai tipărea „Revista copiilor și a tinerimii” (1913-1925) și „*dorind de a fi folositoare tineretului s'a gândit să editeze lucrări literare cari să fie puse la îndemâna tuturor pe un preț cât se poate de modest*”, lucrări literare care apăreau în fascicule zilnice, la prețul de 2 lei. Era o revistă care, pusă lângă altele, nu atrăgea prea mult atenția, poate și pentru faptul că ilustrațiile erau puține, iar textul deținea o pondere foarte mare. În paginile acestei publicații săptămânale pentru copii și tineret semnav mulți dintre scriitorii vremii: Vasile Voiculescu, Ion Pillat, Al. Brătescu-Voinești, Tudor Mușatescu, Gala Galaction și mulți alții. Singurul număr al acestei reviste, aflat în patrimoniul nostru prin donația medicului Marcel Weinfeld⁴ (nr. 203/1925 - nr. inv. 7788), păstrează pe filele ei poezii și povestiri semnate de George Tutoveanu, Vintilă Costescu, Tudor Mușatescu ș.a., cu ilustrațiile măiestrite ale lui A. Murnu.⁵

Prima pagină a revistei ne dezvăluie câteva date importante aflate pe frontispiciu: numele directorului revistei și adresa redacției, care era pe strada Câmpineanu 40. Exact la aceeași adresă

² Numele lui G. Filip s-a pierdut în negura timpului. Mai există doar câteva menționări, făcute de scriitorul Mihail Sadoveanu: „În iulie 1904, a apărut **Povestiri**. În puținătatea de producții și în seceta de scriitori de atunci, cartea, cu îngrijire tipărită și frumos prezentată, cu o copertă de V. Rolla-Piekarschi, a găsit destui cumpărători, așa încât în zece zile, domnul G. Filip mi-a arătat o față satisfăcută și a pus imediat în lucru **Șoimii**.” (Anii de ucenicie, Editura „Cartea Românească”, 1944) și de avocatul și ziaristul Dinu Roco: „George Filip a editat o mulțime de lucrări tipografice de artă, calendare, cărți de rugăciuni, cărți de artă. A fost un artist în tipografie, poate de neegalat, dar ceea ce a făcut cu „Lumea copiilor” a fost de asemenea de neegalat” (Victoria Dragu Dimitriu, *Poveștile unui domn din București*, Editura Vremea, 2007), cf. cu informațiile găsite pe blogul colo-ro: <http://colo-ro.blogspot.com/2014/01/lumea-copiilor-1922-1927.html>

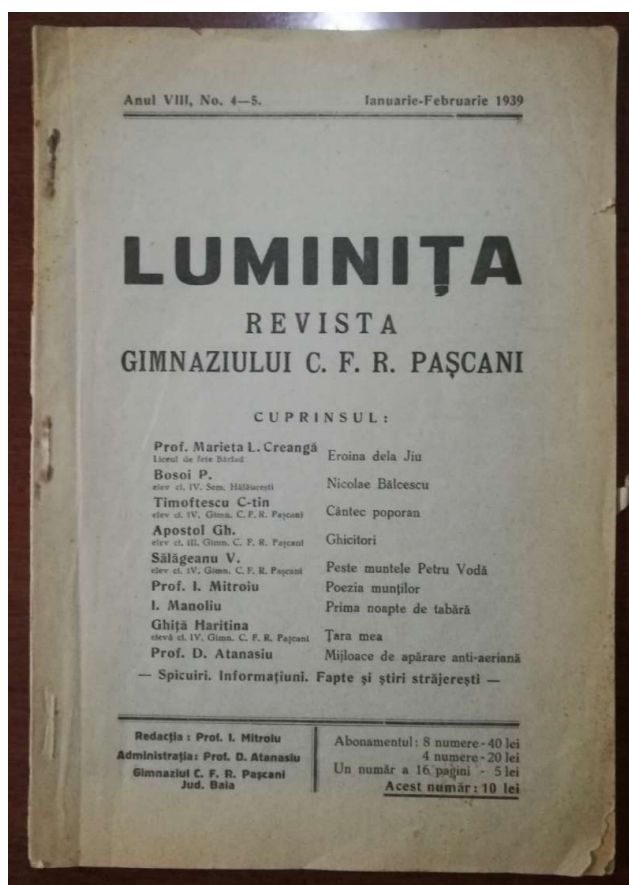
³ <http://colo-ro.blogspot.com/2014/01/lumea-copiilor-1922-1927.html>

⁴ Marcel Weinfeld/Vainfeld (1917-1990), medic. A donat Muzeului bărlădean o colecție de artă orientală și extrem orientală.

⁵ Aristomene (Ary) Murnu Gheorghiadis (n. 1881, la Xanthi, Imperiul Otoman, azi în Grecia – d. 1971, București) a fost pictor, grafician și machetator de mărci poștale, bancnote și monede românești.

funcționa și redacția revistei „Sburătorul” (serie nouă), aflată sub conducerea lui Eugen Lovinescu, de unde tragem concluzia că ambele redacții aveau sediul în același imobil. Pe următoarea pagină, unde se află tipărită o poezie ce aparține poetului bârlădean George Tutoveanu, există o însemnare olografă, cu cerneală neagră, semnată de poet: „*Jubitului meu elev, Marcel I. Vainfeld; aduceri aminte./G. Tutoveanu./ Bârlad, 9 decembrie 1925.*” Tindem să credem că revista „Lumea copiilor”, alături de alte reviste pentru copii și tineret tipărite în perioada interbelică („Amicul copiilor”, „Revista copiilor”, „Dimineața copiilor”, „Universul copiilor”), rămâne un etalon, un coagulant al scrierilor de calitate din literatura română și universală.

Revista „**Luminița**” (An VIII, nr. 4-5, ianuarie-februarie 1939; inv. 1827), o revistă a gimnaziului C. F. R. Pașcani,⁶ apărută sub îngrijirea directă a profesorului I. Mitroiu, este singura

revistă de acest fel aflată în fondul documentar, donată de profesoara și scriitoarea Marieta Creangă,⁷ motiv pentru care nu putem avea o imagine de ansamblu asupra acestei publicații, însă o considerăm importantă întrucât, între copertele acesteia, în cele 80 de pagini, găsim în mare parte scrieri ce aparțin elevilor din clasele a III-a și a IV-a de gimnaziu. Numele acestor elevi (P. Bosoi, Constantin Timofteșcu, Gh. Apostol, V. Sălăgeanu, I. Manoliu, Ghiță Haritina) se leagă de creații în versuri și proză cu caracter patriotic. Desprindem doar două titluri, precum *Nicolae Bălcescu* și *Peste muntele Petru Vodă*, conținutul acestora arătând în mod cert că autorii sunt buni cunoscători ai istoriei patriei.

„[...] *În nopțile lungi de temniță, ca și în clipele sbuciumate de libertate, el își trăia visul făurit cu ani în urmă... Lucrează cu toate puterile pentru unirea Românilor. Exilat pentru aceste idei, revine în 1848 ca să se arunce vulturește în vârtejul revoluției. Nebiruind, e silit să urce iarăși muntele exilului, el, cel mai român dintre Români...*” (P. Bosoi, cl. IV, Sem. Hălăucești, *Nicolae*

Bălcescu, în revista „Luminița”. Revistă a gimnaziului C.F.R. Pașcani, An. VIII, nr. 4-5, ianuarie-februarie 1939).

Revista „**Cravata roșie**”, publicație lunară a pionierilor și școlarilor editată de C. C.

⁶ Gimnaziul C.F.R. Pașcani, din perioada interbelică, a devenit Liceul Teoretic „Mihail Sadoveanu”, apoi, în anul 2018, a primit numele de Colegiul Național „Mihail Sadoveanu”.

⁷ Marieta Creangă (n. 25 iulie 1893, Piatra Neamț - d. 1981, București). A fost profesoară la Școala Normală de Fete „Dimitrie A. Sturdza” din Iași (1918-1920), la Școala Profesională de Fete din Fălticeni (1920-1922), la Școala Profesională de Fete „Neculai Roșca Codreanu” din Bârlad (1922-1923) și apoi la Liceul Teoretic de Fete „Iorgu Radu” din Bârlad (1923-1948). Debutul literar s-a produs cu schița *Puișor de rândunică*, în revista „Lumea copiilor”, la 1 aprilie 1923. Au urmat schițe, poezii, articole semnate cu numele real sau cu pseudonimul Mia Dan, în periodicele vremii.

(Comitetul Central) al U.T.M. (Uniunea Tineretului Muncitoresc), în perioada 1953-1967, a avut un puternic rol propagandistic în rândul copiilor cu vârste cuprinse între 7 și 14 ani. Era una dintre revistele care încerca educarea și „înrolarea” celor mici în serviciul credincios al ideologiei comuniste, ce își propusese să anihileze libertatea imaginației copiilor, pentru a-i transforma în indivizi obedienți.

În patrimoniul Muzeului nostru există doar un singur exemplar din această revistă, în donația scriitorului Virgil Chiriac.⁸ În paginile numărului 1, din data de 1 ianuarie 1954 (inv. 19405) al acestei reviste, descoperim scrieri semnate de Mihail Sadoveanu (*Plugușorul*), Mihai Beniuc (*La anul și la mulți ani!*), Nicolae Tăutu (*Săniuș*), Gica Iuteș (*Inimoișii*), Virgil Chiriac (*Vorba tatei*), dar și texte traduse din limba rusă (*Cum s-a lăudat Egor și... cum s-a răsturnat Egor, În numele eroului*), toate însoțite de ilustrații color realizate de Vasile Cazar, Coca Crețoiu, Niculae Popescu, I. Darie, E. Arno, Tina Val. Îndemnul „*În lupta pentru cauza lui Lenin și Stalin, înainte!*”, tipărit pe prima pagină a revistei, trebuie înțeles, la fel ca alte astfel de mesaje din acea perioadă („*Slavă marelui Stalin!*”, „*Spic cu spic, patriei snop!*”, „*Învățați, învățați, învățați!*”), ca un mesaj al sprijinului oferit de „prietenul de la răsărit”, în perioada anilor '50, când aservirea României față de Uniunea Sovietică era deplină.

În existența acestei reviste, Simona Preda⁹ a identificat trei etape: o primă etapă (1953-1958) a fost aceea în care textele cu conținut istoric, aflate sub „patronajul” istoricului Mihail

Roller, scoteau în evidență faptele revoluționare ale lui Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu și Dimitrie Cantemir, iar eroilor sovietici le era rezervat un spațiu destul de generos, în paginile revistei; a doua etapă (1958-1964) a stat sub semnul reluării temelor cu mesaj marxist-leninist, articolele prezentând întâmplări legate de copilăria și tinerețea lui Lenin, dar și evenimente importante din istoria patriei: unirea de la 1859, unirea de la 1918, al Doilea Război Mondial; a treia etapă (1964-1967) a fost guvernată de scrierile ce promovau ideile naționale, fiind eliminate scrierile ce erau legate de prietenia româno-sovietică.

Tot din perioada anilor '50 datează și începuturile revistei „**Lumița**”, cu o perioadă lungă de apariție, din anul 1953 până în anul 1989, când numele i-a fost schimbat în „**Universul copiilor**”. Destinată micilor școlari, revista, cu apariție lunară (pe data de 15 a fiecărei luni, începând cu anul 1955; până în anul 1954, apărea bilunar, pe 10 și 25 ale lunii), era editată la început, de același C.C. al U.T.M.

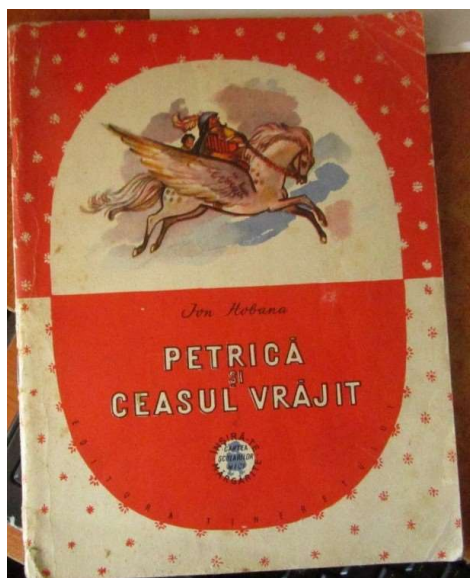
Începând cu anii '70, revista a apărut sub egida Consiliului Național al Organizației Pionierilor. În

⁸ Virgil Chiriac (n. 10 aprilie 1926, Bârlad - d. 30 martie 2016, București). În orașul Bârlad, pe strada Ștefan cel Mare a existat tipografia fraților Chiriac, unde se tipăreau revistele Societății Culturale „Academia bărlădeană”.

⁹ Articolul *Cravata roșie*, în revista „Literatura azi” (format online) din 26 aprilie 2016, revistă apărută sub egida Uniunii scriitorilor din România.

primul deceniu, din cele peste trei decenii de existență a revistei, moartea lui Stalin a amplificat încredințarea spre cultul personalității,¹⁰ iar paginile numerelor din anul 1953 conțineau texte elogioase la adresa lui Lenin și Stalin. Sporadic, astfel de texte, sub forma unor povestiri, apăreau și în anii de după 1953. Un exemplu în acest sens este numărul 12/1955 (luna decembrie), care conține o povestire intitulată *Din anii de școală ai lui I. V. Stalin*, însoțită de un desen ce-l reprezintă pe Stalin în tinerețe, autor fiind N. Jukov.

Cele 5 numere ale revistei „Luminița”¹¹ care se încadrează între anii 1954-1956 (perioadă când șeful redacției literare era scriitorul Ion Hobana), pe care le deținem prin donațiile scriitorilor Virgil Chiriac și Ion Hobana, surprind cititorul atât prin ilustrațiile color, realizate de artiști al căror nume erau foarte cunoscute în acele vremuri (Coca Crețoiu, Gheorghe Adoc, Ioana Olteș, Ligia Macovei, Rusu Ciobanu Victor, Radu Duldurescu, George Iuster și mulți alții), cât și prin poeziile și povestirile, mai ales, care se leagă de numele unor scriitori consacrați (Tudor Arghezi, Virgil Chiriac, Ion Hobana, Nina Cassian, Octav Pancu-Iași, Gica Iuteș). Un spațiu generos a fost alocat, în patru numere ale revistei (nr. 11/1955; nr. 12/1955; nr. 1/1956 și nr. 2/1956), povestirii versificate *Petrică și ceasul vrăjit*, cu ilustrații realizate de Coca Crețoiu. Autorul, Ion Hobana, a publicat-o pentru prima dată sub forma unei cărți, la Editura Tineretului, în anul 1957, cu ilustrații realizate de D. Iura (actorul Iurie Darie), iar în anul 1970, cartea a fost reeditată de Editura Ion Creangă, într-un format mai mare, cu ilustrațiile lui Eugen Crăciun.

Petrică și ceasul vrăjit (Editura Tineretului, 1957).

¹⁰ Andrei Milca, *Publicațiile pentru copii și tineret din România comunistă. Divertisment și propagandă între 1947 și 1989*, în revista „Punctul critic” (format online), nr. 3 din 28 septembrie 2018.

¹¹ Nr. 2 din 25 ianuarie 1954 cu nr. inv. 19.406; nr. 11 din noiembrie 1955 cu nr. inv. 19.413; nr. 12 din decembrie 1956 cu nr. inv. 19.414; nr. 1 din ianuarie 1956 cu nr. inv. 19.415 și nr. 2 din februarie 1956 cu nr. inv. 19.416.

Petrică și ceasul vrăjit (Editura „Ion Creangă”, 1970).

Prin parcurgerea conținutului revistelor, se observă cum moartea lui Stalin nu stăvilise propaganda comunistă, ci schimbase practicile regimului în această privință. Pe lângă poeziile și povestirile cu conținut pur literar, erau strecurate în continuare scrieri ale unor autori străini (ruși, italieni), care evidențiau modele sociale și umane, având legătură cu ideologia partidului. În categoria unor astfel de elemente de propagandă comunistă se înscrie și povestirea în versuri *Pomul de iarnă al săracilor* (*L'albero dei poveri*), despre viața grea a copiilor din Italia, în traducerea poetului brăilean Miha Dragomir (1919-1964), tipărită în numărul 1/1956 al revistei „Luminița”. Autorul este scriitorul italian Gianni Rodari,¹² considerat de critica literară italiană un explorator atent al lumii copilăriei și teoretician al literaturii fanteziste. Cu certitudine, alegerea unei povestiri din creația acestui scriitor italian a fost făcută și pe criterii politice, Rodari fiind membru al Partidului Comunist din Italia. Se pare că Rodari a scris această povestire în perioada anilor 1949-1951, de când datează și alte povestiri, acestea fiind reunite la un moment dat în cartea *Prime fiabe e filastrocche*, publicată postum, în anul 1993, la Torino. Povestirea se încadrează în contextul social al anilor '50 de la noi, când momentele frumoase din timpul sărbătorilor de iarnă erau știrbite de lipsurile cu care se confrunta fiecare familie. De asemenea, Moș Crăciun a fost înlocuit cu Moș Gerilă, colindele au fost și ele schimbate, iar bradul de Crăciun a devenit „pom de iarnă”, aceasta fiind încă o strategie a noului regim, aceea de a șterge din conștiința oamenilor sărbătoarea creștină.

Redăm mai jos povestirea în versuri *Pomul de iarnă al săracilor*, în varianta originală însoțită de traducerea în limba română:

¹² Scriitor și jurnalist (n. la 23 octombrie 1920, Omegna - d. la 14 aprilie 1980, Roma), a fost unul dintre cei mai importanți autori de cărți pentru copii, din secolul al XX-lea. Cărțile sale au avut parte de nenumărate traduceri și au dobândit numeroase premii, între care prestigiosul Premiu Andersen (1970), considerat un „Nobel” al literaturii pentru copii. Între operele sale cele mai semnificative se numără: *Le avventure di Cipollino* (*Aventurile lui Cipollino*), *Gelsomino nel paese dei bugiardi* (*Gelsomino în țara mincinoșilor*), *Filastrocche in cielo e in terra* (*Cântecule în cer și pe pământ*), *Favole al telefono* (*Povești la telefon*), *Il Pianeta degli alberi di Natale* (*Planeta pomilor de Crăciun*), *Il libro degli errori* (*Cartea greșelilor*), *La torta in cielo* (*Tortul din cer*), *C'era due volte il barone Lamberto* (*A fost de două ori baronul Lamberto*), *Il gioco dei quattro cantoni* (*Măgarul la mijloc*).

*Filastrocca di Natale,
la neve è bianca come il sale,
la neve è fredda, la notte è nera
ma per i bambini è primavera:
soltanto per loro, ai piedi del letto
è fiorito un alberetto.
Che strani fiori, che frutti buoni,
oggi sull'albero dei doni:
bambole d'oro, treni di latta,
orsi dal pelo come d'ovatta,
e in cima, proprio sul ramo più alto,
un cavallo che spicca il salto.
Quasi lo tocco...*

*Ma no, ho sognato,
ed ecco, adesso, mi sono destato:
nella mia casa, accanto al mio letto
non è fiorito l'alberetto.
Ci sono soltanto i fiori del gelo
sui vetri che mi nascondono il cielo.
L'albero dei poveri sui vetri è fiorito:
io lo cancello con un dito.*

*Anul cel nou așteptat a venit...
Albă-i zăpada, ca vata, afară,
noaptea-i o gură de horn înnegrit,
pentru copii însă e primăvară!
Iată, alături de paturi, cum cresc
brazii cei mândri cu ramuri frumoase.
Cîte culori minunate lucesc,
poame rotunde, nespuse de gustoase!
Cîte lumini printre crengi se aprind!
Daruri bogate... Păpușa codană,
trenul de tablă, pe coș pufăind,
Ursul cu fulgii de vată pe blană...
Iată, acolo, pe creanga de sus,
șade călușul de lemn și te-mbie!
Hai, copăcel, că acum l-ai ajuns!
Dii! Să vedeți călărie!
Tocmai atuncea din somn m-am trezit...
Nici nu era dimineață.
Bradul pierise de noapte-nghițit,
geamu-nflorise de gheață.
Geamu-nflorise și nu mai vedeam
stelele-afară, niciuna...
Pomul săracilor e numai pe geam.
Eu-l șterg de pe geamuri, cu mîna...*

Conținutul revistei, în următoarele două decenii, nu suferă modificări notabile. Articolele sunt scrise pe aceeași schemă, doar că s-a schimbat personajul: poveștile nu mai sunt despre copilăria și tinerețea lui Stalin sau/și Lenin, ci despre Gheorghiu Dej și nemărginita sa dragoste pentru copiii patriei. Totul a culminat cu moartea „conducătorului iubit” (19 martie 1965), când mai mulți scriitori s-au întrecut în scrieri omagiale, pe modelul celor al marilor scriitori sovietici. În contextul anilor '70 și '80, revista a continuat să apară în spiritul tradiției specifice anilor '50, schimbările produse de regimul Ceaușescu fiind doar o aparență. Acest fapt se poate constata și din cele 4 numere ale revistei „Luminița” (nr. inv. 21.404, 21.405, 21.406 și 21.407) din perioada 1973-1979, provenite din donația educatoarei Virginia Durnea, dar și din analiza asupra colecției „Luminița”, găsită pe site-ul Arheologie Radio TV (www.tvrheolog.wordpress.com). Am descoperit acest site, citind articolul în format online *Cutremurul din 1977. Cum relatează revista Luminița, revista comunistă a pionierilor, prima zi de școală după devastatorul seism. La înălțimea încrederii pe care i-o acordă partidul!* (autor Alecu Racoviceanu).¹³ Articolul în cauză ne-a atras atenția, cu atât mai mult cu cât, în conținutul lui, Alecu Racoviceanu scrie că nu dă numele autorului căruia îi aparțin subtitlurile articolului *Eroism, omenie, spirit de înaltă dăruire și responsabilitate*, întrucât „nu e vreo celebritate, azi am auzit pentru prima oară de el și nu făcea decât să se conformeze unor ordine care acopereau orice domeniu.” Celebritate sau nu, am dorit să aflăm cine este autorul articolului. Cele două pagini ale revistei „Luminița” (nr. 3/martie 1977), care conțin articolul citat de A. Racoviceanu, nu poartă semnătura niciunui autor! Sigur, articolul

¹³ <https://evz.ro/cutremurul-din-1977-cum-relata-luminita.html>

reține atenția prin maniera de relatare a momentelor de după seismul din 4 martie 1977, când „la chemarea partidului, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, oamenii muncii și-au înzecit eforturile muncind cu abnegație și dăruire pentru salvarea vieților omenești din blocurile avariate, pentru înlăturarea urmelor seismului, pentru punerea în funcție, la capacitatea integrală a întreprinderilor care au avut de suferit.”¹⁴ Toate cele cinci subtitluri ale articolului (*Cu flori, ca-n prima zi, Viața triumfă, Locul minunat al vredniciei pionierești, Sîntem alături de voi cu gîndul și fapta... și Prima preocupare: învățătura!*) abundă de formulări specifice vremurilor de atunci, care pot fi încadrate fără reținere în limbajul de lemn. Citite acum, la o distanță de patru decenii, declanșează o stare de ilaritate chiar în contextul evenimentelor tragice, cum a fost seismul din '77.

Revenind la cele patru numere din anii '70 ale revistei „Luminița” (nr. 10/1973 și nr. 3, 5, 11/1979) din donația educatoarei Virginia Durnea, descoperim articole cu conținut istoric și literar (*Dimitrie Cantemir - Cărturar și patriot*; despre scriitorii Italo Calvino,¹⁵ Cezar Petrescu, V. I. Popa, Nestor Urechia), semnate de Dumitru Almaș și Viniciu Gafița; scrieri semnate de scriitorul Iuliu Rațiu (*Întîlnirea*), Mircea Sântimbreanu (*Închis pentru inventar*), Constanța Buzea (*Toate depind de acest sîmbure*), Cleopatra Lorințiu (*Cîntec auriu*), Gica Iuteș (*Vorbiți engleza?*), Tudor Baran - autor al romanului foileton *Călărețul alb*, rubrici destinate „Științei și Tehnicii”, rubrici dedicate Anului Internațional al Copilului (1979), cuvinte încrucișate, ghicitori, epigrame, cântece (cu partituri) despre copii, școală, natură și, bineînțeles, nelipsite poezii dedicate partidului. Acestea din urmă aproape că ar putea trece neobservate, cititorul fiind atras de ilustrațiile foarte frumoase realizate de Nicu Russu, Angi Petrescu, D. Dobrică, Burschi, György Mihail, Radu Duldurescu, Dures, Doina Micu, V. Olac. De asemenea, remarcăm faptul că redactorul șef al revistei era scriitorul Iuliu Rațiu, iar secretar de redacție era Lidia Novac. De altfel, în perioada anilor '70-'80, întâlnim aceeași echipă și la „**Arici Pogonici**” (supliment al revistei „Luminița”, în perioada 1957-1979), care a fost transformat în revista „**Șoimii Patriei**” (1980-1989). Cele două numere din suplimentul „Arici Pogonici” (nr.4/1977 - nr. inv. 21.402 și nr. 11/1979 - nr. inv. 21.403), din donația Virginia Durnea, conțin și ele destul de multe scrieri cu caracter patriotic, dar și istoric, destinate celor mici (șoimi ai patriei), cu ilustrații realizate de Angi Petrescu, Zaharia Buzea, Stela Crețu, Albin Stănescu, Ofelia Dumitrescu, Pompiliu Dumitrescu și Livia Rusz. Numărul din anul 1977 conține, pe ultima copertă, o povestire ilustrată intitulată *Micii dorobanți* (autoare Smaranda Roata), după o povestire din revista „Amicul copiilor” (1891-1895), apărută sub conducerea scriitorului Bogdan Petriceicu Hasdeu. Din revista „Șoimii Patriei” deținem, prin aceeași donație a Virginiei Durnea, cinci numere (nr. 10/1981 - nr. inv. 21.395; nr. 2/1982 - nr. inv. 21.394; nr. 3/1982 - nr. inv. 21.393; nr. 4/1983 - nr. inv. 21.392 și nr. 6/1983 - nr. inv. 21.391), o revistă care, prin conținutul ei, evidențiază rolul șoimilor patriei la creșterea „societății socialiste multilateral dezvoltate”. Educația morală și civică se făcea începând cu vârsta preșcolară, în spiritul dragostei și respectului față de patrie și de Partidul Comunist Român. Îndoctrinarea se manifesta din plin, pe orice cale. În privința publicațiilor pentru copii și tineret, mai existau niște supape, așa cum erau benzile desenate pe care le întâlnim și în revista „Șoimii Patriei”, în general pe ultima copertă. *Noile aventuri ale lui Avi* (scenariul Iuliu Rațiu și ilustrațiile Livia Rusz), *Eroi de epopee - Victoria de la Posada*, fiind doar câteva exemple în acest sens. Pentru diversificarea conținutului erau publicate jocuri, ghicitori, iar ca o particularitate, fiecare număr al acestei reviste avea, la paginile 8 și 9, rubrica *Ce pot face două mîini dibace*, propunând celor mici scheme pentru

¹⁴ *Eroism, omenie, spirit de înaltă dăruire și responsabilitate* în revista „Luminița”, nr. 3/martie 1977, editată de Consiliul Național al Organizației Pionierilor, p. 2.

¹⁵ Italo Giovanni Calvino (n. 1923, Santiago de Las Vegas, Cuba - d. 1985, Siena, Italia), jurnalist și autor de povestiri și nuvele, a luat parte la mișcarea de rezistență antifascistă.

realizarea unui acvariu, aparat de fotografiat, unelte pentru grădinărit, ghivece pentru flori, caleidoscop etc.

Sfârșitul „Epocii de Aur” a însemnat și încetarea tipăririi revistelor „Șoimii Patriei” și „Cutezători”, precum și a almanahurilor cu același titlu. „Luminița” a redevenit revista „Universul copiilor”, cu apariție din 10 ianuarie 1990 până în 1996.

În concluzie, dincolo de scrierile dedicate partidului și conducătorilor acestuia, revistele și almanahurile pentru copii și tineret, din perioada 1950-1989, promovau și literatură de calitate, ieșită de sub condeiel unora mari scriitori. Înclinăm să credem că revistele la care ne-am referit până acum aveau căutare mai ales pentru benzile desenate ale autorilor Sandu Florea, Vintilă Mihăescu, Puiu Manu, care te transportau într-o altă dimensiune, așa cum se întâmpla când citeai publicațiile franceze „Pif” sau „Rahan”. Adaptate prezentului, dar păstrând notele nostalgice ale copilăriei de altădată, cele mai citite reviste – „Cutezători” și „Luminița” - continuă să apară lunar, prima începând cu anul 2006, a doua din 2009, ambele lansate și editate de Editura LVS Crepuscul din Ploiești.

PUBLICATIONS FOR CHILDREN AND YOUNG PEOPLE FROM THE VASILE PÂRVAN MUSEUM’S HERITAGE

The present work aimed to highlight the magazines for children and youth, starting with the interwar period and ending with the 80’s. The subject could be treated and developed due to the studying of such magazines that exist in the patrimony of Vasile Pârvan Museum: *Children’s World*, *Luminița* - *C.F.R. Pașcani Gymnasium magazine*, *The Red Scarf*, *Luminița*, *Arici Pogonici*, *Șoimii Patriei*. The nearly 20th magazines were donated to the museum by doctor Marcel Veinfeld, teacher and writer Marieta Creangă, writers Ion Hobana and Virgil Chiriac and teacher Virginia Durnea. The study of these publications was based on the perspective of the political-social context in which they appeared. For example, after the interwar period a growing cult of personality could be observed, resulting in writings dedicated to Lenin, Stalin, Gheorghiu-Dej and Ceaușescu, and the indoctrination of young readers (șoimii patriei and pioneers) with communist ideology through poems and prose, and sometimes, even comics. Still, beyond the writings dedicated to the party and its leaders, the magazines and almanacs for children and youth from 1950-1989 promoted a quality literature written by great Romanian and foreign writers.

PUBLICAȚII ALE MUZEULUI „VASILE PÂRVAN” BÂRLAD

ACTA MUSEI TUTOVENSIS

VOL I: 2006
VOL II: 2007
VOL III: 2008
VOL IV: 2009
VOL V: 2010
VOL VI: 2011
VOL VII: 2012
VOL VIII: 2013
VOL IX-X: 2014

ACTA MUSEI TUTOVENSIS. ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

VOL. XI: 2015
VOL. XII/1 (IN HONOREM EUGENIA POPUȘOI OCTOGENARII): 2016
VOL. XII/2 (IN HONOREM ION IONIȚĂ OCTOGENARII): 2016
VOL. XIII: 2017
VOL. XIV: 2018
VOL. XV: 2019
VOL. XVI: 2020

ACTA MUSEI TUTOVENSIS. MEMORIALISTICĂ

VOL I: 2015
VOL II: 2016
VOL III: 2018
VOL IV: 2019
VOL V: 2020

ACTA MUSEI TUTOVENSIS. STUDII ȘI CERCETĂRI. ȘTIINȚELE VIEȚII ȘI ALE PĂMÂNTULUI

VOL. I: 2018

REVISTA PERSEUS

Nr. I: 2012
Nr. II: 2013
Nr. III: 2014
Nr. IV: 2015
Nr. V: 2016
Nr. VI: 2017
Nr. VII: 2018
Nr. VIII: 2019
Nr. IX: 2020

Alte publicații:

A. Seria Monografii:

Vasile Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă sec. III-IV p. Chr.*, Editura ARC 2000, București, 2004;
Eugenia Popușoi, *Trestiana, monografie arheologică*, Editura Sfera, Bârlad, 2005;
Mircea Mamalaucă, *Descoperiri din perioada Antichității târzii în Podișul Central Moldovenesc. Necropolele de la Bogdănești-Fălciu, Pogonești și Polocin*, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2019.

B. Seria Cataloage:

Rădăcini ale civilizației străromânești în Muntenia de Răsărit, Moldova de Sud și centrală în sec. III-XI p. Chr., (Eugenia Popușoi, redactare-coordonare), 1995-1996;
Eugenia Popușoi, Nicoleta Arnăutu, *Tezaurul de la Bârlad, Dumbrava Roșie, sec. XVI-XVII*, S.C.D.I. Bârlad, 1999;
Mircea Mamalaucă, *2000 de ani de creștinism*, Editura ASA MEDIA GRAFIC, 2000;
Expoziția permanentă de artă românească contemporană din patrimoniul muzeului, Editura Serigraf Design SRL, Bârlad, 2001;
Catalog Jubileu expozițional simpozion, Editura Tiparul SC. Irimpex SRL, Bârlad, 2000;
Nicolae Mitulescu, *Monumente laice și religioase ale Bârladului*, Editura Sfera, Bârlad, 2003;
Mircea Mamalaucă, *Obiceiuri de port în aria culturii Sântana de Mureș*, Editura ASA, 2005;
Mircea Mamalaucă, *Antichitatea târzie în Bazinul Prutului*, Editura Sfera, Bârlad, 2009.

C. Seria Albume:

Valentin Ciucă, *Mitologii subiective Marcel Guguianu*, Editura Art XXI SRL, Iași, 2008;
Răzvan-Costantin Caratănase, Mircea Mamalaucă, *Bienala Națională de Artă Contemporană „Nicolae Tonitza”*, ed. I, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2016;
Răzvan-Costantin Caratănase, Mircea Mamalaucă, *Bienala Națională de Artă Contemporană „Nicolae Tonitza”*, ed. a II-a, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2018;
Gabriela Albu, *Colecția de artă dr. Constantin Teodorescu*, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2019;
Mircea Mamalaucă, Valentina Fornea, *Copiii munților*, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2019.

D. Seria Memoriale:

Romulus Boteanu, *Ce nu se poate uita*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009 (Alina Butnaru, îngrijitor de ediție);
René Duda, *Gânduri răzlețe*, Editura Opera Magna, Iași, 2010 (Alina Butnaru, îngrijitor de ediție).

E. Ghid turistic

Mircea Mamalaucă, Alina Butnaru, *Diversificarea ofertei turistice în zona transfrontalieră Vaslui-Soroca*, Editura SC. Irimpex SRL, Bârlad, 2009.

Recomandări pentru viitorii autori ai articolelor

Pentru a asigura tipărirea volumului într-o grafică unitară, toate lucrările ce urmează a fi publicate în numerele viitoare ale revistei „ACTA MUSEI TUTOVENSIS” trebuie să respecte anumite reguli de tehnoredactare:

- corpul articolului: Microsoft Word, format A4, margini de 2,5 cm, aliniat bloc Justify, font Times New Roman, caractere de 12, spațiere Single space;
- *titlul* articolului cu majuscule, font 14, bold, centrat, distanțat la 1,5 cm;
- *autorul* articolului: la un rând distanță de titlu, prenumele cu litera de început cu majusculă, restul cu litere mici; numele cu majuscule, urmat de footnote „*”, ce va conține adresa autorului articolului. Dacă sunt mai mulți autori, se multiplică numărul de „*”;
- *Keywords*: un rând liber înainte și altul liber după „Key words”, urmat de maxim cinci termeni reprezentativi pentru conținutul articolului, font 10;
- *notele* aparatului critic: la subsolul paginii, font 10, justify, și vor conține: prenumele și numele autorului, titlul articolului sau al cărții, cu italice, *în/in* titlul revistei cu ghilimele (ex. în „Dacia”) sau titlul volumul colectiv, cu italice, editorul (ed., coord., etc.), tom, anul apariției, numărul paginilor, figura sau planșa, dacă este cazul; în cadrul unei note bibliografice complexe, fiecare autor și titlu, constituind o notă în sine, se separă prin „;” (N.B.: prenume, nume; invers decât la bibliografie);
- *rezumatul*: așezat la sfârșitul articolului, pe maxim o jumătate de pagină, tradus în limba engleză sau franceză, titlul cu majuscule, centrat, font 10;
- *bibliografia*: pe maxim o jumătate de pagină, în ordinea alfabetică, font 10; pentru cărți: autor (nume, prenume; N.B.: invers decât la note), titlul lucrării cu italice, locul publicării, editura (ex. Editura Performantica), anul publicării lucrării; pentru periodice: autor (nume, prenume), titlul lucrării cu italice, *în/in* revista (ex. în „Hierasus”), tom, an, nr., pagini;
- **insistăm** ca textele figurilor, tabelelor și bibliografia să fie scrise **în word, în afara imaginii**, cu caractere drepte, centrate, font 10; prescurtările vor fi: Fig., Tab., Pl., Foto, etc.;
- revista se adresează specialiștilor și nu include Lista abrevierilor la fiecare articol, întrucât autorii folosesc prescurtările general cunoscute, după modelul SCIVA, „Dacia”, „Arheologia Moldovei”.

Pentru nelămuriri, vă rugăm să consultați numerele anterioare.

